ERNST VON DER RECKE.

NOGLE FOLKEVISE-REDACTIONER.

BIDRAG TIL VISEKRITIKEN.

Af Auduns Borg man viser Grus og Sten
Og af hans Ildsæt nogle brustne Traade.
WELHAVEN.

KØBENHAVN OG KRISTIANIA
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

MDCCCCVI

1. Folksongs, Danish

NOGLE
FOLKEVISEREDACTIONER.

INDHOLD

FORORD.

Lige fra min Drengetid, da jeg i Frederiksborg lærde Skole i nuværende Pastor emer. Caspar Kopp havde en Lærer med en ganske ualmindelig Sans for vor Folkevise*), har denne været et Speciale, hvormed jeg i 40 Aar har beskjæftiget mig i stadigt stigende Grad. Idet jeg endelig for første Gang lader en Række aphoristiske Studier over den komme for Lyset, finder jeg det nødvendigt til Forstaaelse at meddele deres Forhistorie og forud at angive nogle almindelige Synspunkter for dem.

Det var i 1881, at jeg engang var Gjæst hos daværende Professor Svend Grundtvig. Vi talte om Udsigterne for Fuldførelsen af hans Viseudgave; han yttrede da: „Jeg tænker vel, at jeg selv skal naae at gjøre Arbeidet færdigt; men i hvert Fald vil der endnu være Nok tilovers at gjøre, og jeg haaber, at *De* vil tage det op efter mig.“ Jeg svarede, at Hullerne i min Viden vare for store til nogensinde at ville kunne udfyldes, og at jeg desaarsag aldrig vilde driste mig til at træde i hans Spor. Han svarede: „Jeg tænker ikke paa Kildeudgivelsen; til den har jeg en Anden, en Student Olrik, som er ganske ung, men som vil blive flink. Men

*) Jeg tiltroer mig ikke Magt til at rokke ved dette Navn, som i hin Tid endnu ikke var trængt igjennem, men kan ikke afholde mig fra engang dybt at beklage dets Indførelse; det tidligere fastslaaede „Kæmpevise“ var trods iøjnefaldende Mangler ulige bedre som Betegnelse for Nordens episke Fortidsdigtning end det baade for Lidt og for Meget sigende „Folkevise“, som demokratisk Forblindelse har protegeret. Vistnok bør det ikke oversees, at Grundtvig gav sit Værk Navn af „Danmarks *gamle* Folkeviser“; men med dette vigtige Prædikat kan Ordet ikke bruges. Heldigere havde det været, om han havde optaget det skjønne, af Arwidsson brugte Navn „Fornsang“ (ogsaa anvendt i Titlen „Íslenzk fornkvæði“); vi have dog dets Rod i „tilforn“.

efter den store Udgave kræves en mindre, helt folkelig, hvori hver enkelt Vise skal have en enkelt Redaction; det er det Arbeide, som jeg har tiltænkt Dem."

Hvor smigret jeg end maatte føle mig ved vor Mesters Tillid til mine Evner, kunde jeg dengang dog kun svare med et Smil og en Hovedrysten. Mange Gange siden har jeg imidlertid tænkt paa Grundtvigs Ord; og naar jeg nu efter 24 Aars Forløb mindes dem, kan jeg ikke lade være med i dem at see et nyt Beviis blandt de mange paa hans forunderligt geniale Instinct. Naar Dr. Olrik og jeg virkelig her til Lands ere blevne hans eneste umiddelbare Efterfølgere, har hans Opmuntring dertil selvfølgelig havt sin Del deri; men det Afgjørende for vor Retning har dog sikkert hos os Begge været Noget i vort Naturel, som han allerede dengang gjennemskuede, og som han ialtfald, hvad mig angaaer, saae klarere end jeg selv.

Grundtvigs faa Aar efter paafølgende Død var mig imidlertid et haardt Slag; jeg antog Fuldførelsen af hans Værk for haabløs; og i adskillige Aar skjød jeg mismodig enhver Tanke om Beskjæftigelse med Viserne fra mig. Først Dr. Olriks Gjenoptagelse af Arbeidet opflammede igjen min Lyst. Jeg syslede i nogen Tid med at redigere nogle Viser; under Arbeidet blev det mig imidlertid klart, at Viseoverleveringen er forvansket i et Omfang, som Ingen til nu har villet forstaae. Det er ganske vist en mærkelig Mangel paa Eftertanke, som ikke har villet see dette; den kan kun forklares ved den blinde Respect for Traditionen, som Grundtvig med en for ham naturlig Ensidighed har hævdet, og paa hvilken *hans* Arbeides store og blivende Fortrin grunde sig. Man tænke sig imidlertid det Tilfælde, at Enkeltmand blot gjennem tredive Aar skulde huske et Hundrede Viser af episk Indhold med ofte nærbeslægtede Emner, med stor Ensartethed i Fortællemaaden og i kun to forskjellige Versemaal. Mon nogen Hjerne, der ikke netop satte sig dette som Livsformaal, vilde kunne undlade at forvexle og sammenblande disse Viser? Og naar vi istedetfor dette tænke os, at et Folk — for ikke at sige 3—4 nærbeslægtede, men i Glossar og Udtryksmaade dog noget forskjellige Broderfolk — i trehundrede Aar skal huske 5—600 saadanne Viser, — mon der saa er Mulighed for, at Andet end vild For-

virring maa blive Følgen? Og saaledes *er* Forholdet med vor Visedigtning.

Fra det Øieblik, da dette blev mig indlysende, var det mig tillige klart, at der til Visernes forestaaende Redaction foruden Kildeudgaven endnu krævedes et andet Forarbeide, nemlig en fuldstændig Fortegnelse over Visernes Parallelsteder. Kun ved Hjælp af en saadan var det at haabe, at Overleveringens Virvar nogenlunde vilde kunne lade sig udrede; kun paa denne kunde en sammenlignende Kritik bygges, der henførte de ofte vidtsplittede Viseelementer til deres oprindelige Sted. Jeg tog mig over at gjøre dette Arbeide, som jeg havde tænkt mig ved uafbrudt Beskjæftigelse at kunne gjøre paa kort Tid; det har imidlertid optaget mig i tre Gange saamange Aar, som jeg fra først havde tænkt mig Maaneder. Til en dybere Indgaaen paa dets Plan og Egenskaber er her ikke Stedet; det vil forhaabentlig med Tiden kunne fremtræde som et Supplementbind til Kildeudgaven. Blot skal jeg bemærke, at mit Forehavende fik en betydelig Udvidelse, idet jeg hurtigt fandt det nødvendigt at udstrække Fortegnelsen til alle de nordiske Landes Visedigtninger. Ikke blot syntes det mig, at jeg vilde begaae en stor Uret mod Søstersprogene ved at undlade at gjøre et Arbeide, der, om end det forlængede mit med nogle Aar, dog af mig forholdsvis let lod sig gjøre i Forbindelse med Behandlingen af vore 500 danske Viser, medens det vilde blive aldeles uforholdsmæssigt og desaarsag uoverkommeligt for de Viseforskere i Broderlandene, der maatte ville gjøre Arbeidet for deres eget Lands Vedkommende. Men fuldt saameget veiede en anden Betragtning, at nemlig de nordiske Sprog i Forhold til Folkevisen kun ere at see som Dialekter, hvis Overleveringer ved en Vises Restitution alle maa haves for Øie som sideordnede Vidnesbyrd, der corrigere og supplere hinanden. Hvor en Vise forefindes paa Dansk, Svensk, Norsk, Færøisk og Islandsk, maa den jo nødvendigt have sin Grundform i et af Sprogene, der oftest vil vise sig at være det førstnævnte. Selvfølgelig vil den under sin Udvandring fra dette altid have undergaaet mindre sproglige Modificationer; men ofte vil den i sin Hjemstavn alligevel — som i dette Arbeide leilighedsviis vil blive documenteret — være bleven Gjenstand for langt mere ind-

gribende Forvanskninger, der lade sig paavise og berigtige ved Søstersprogenes med ulige større Troskab opbevarede Varianter. Allerede Grundtvig har, som hans „Danmarks Folkeviser i Udvalg" godtgjøre, praktisk godkjendt dette Princip. Og som Danmark bør drage den størst mulige Nytte af Broderlandenes Overlevering, bør disse omvendt ligesaalidt forsmaae de Fordele, som de eventuelt ville kunne drage af den danske. Kan f. Ex. af „Ribold og Guldborg" en dansk Grundform opstilles, vil Sverrig begaae en Uret mod sig selv ved at troe sig forpligtet til at nøies med sin moderne Almuesoverlevering: det har Ret til at eie Visen i en lige saa god Form som vor, — hvis det da ikke netop lader sig fastslaae, at det aldrig har eiet den i en bedre end den nu forhaandenværende.*)

Da jeg i indeværende Foraar efter ti Aars uafbrudte Beskjæftigelse med Parallelstederne omsider var naaet til et Overblik over det samlede Materiale, længtes jeg efter engang at prøve dets Brugbarhed overfor det Formaal, som den hele Kraftanstrengelse skyldtes; jeg forsøgte desaarsag atter at foretage nogle enkelte Viseredactioner. Idet jeg for at klare mine Tanker nødtes til at nedskrive mine Betragtninger, — thi i Hovedet alene kunde disse vidtslyngede Traade ikke forfølges, — svulmede Commentaren til hver enkelt Vise til en Afhandling, der leilighedsviis blev af ikke ganske ringe Omfang. Ved paa denne Maade at klargjøre min for mig selv latente Viden fremkom af kritiske Betragtninger og Methoder Adskilligt, der endog overraskede mig selv som Nyt, og som ventelig vil være det for Andre. Det er denne Suite af Texter, som her kun i lidet udvidet og corrigeret Form offentliggjøres; trods dens noget aphoristiske Natur tiltroer jeg den Interesse nok til, at det vil kunne forsvares. Endnu en særlig Grund har jeg til at ønske den opbevaret i en let tilgængelig Form. Naar jeg nemlig i en forhaabentlig ikke fjern Fremtid for Alvor bliver istand til at optage det Arbeide, som har været mit Hovedformaal, vil det være nødvendigt, at min kritiske Methode forstaaes af det rette Forum, og at min ventelig ofte dybtgaaende Ind-

*) En skarp Adskillelse mellem svensk og dansk Folkevise kan overhovedet ikke gjennemføres. Skulde Grænsen drages strengt, vilde Sverrig selvfølgelig ikke have Krav paa en eneste i Skaane, Halland eller Blekingen fra Perioden 1200—1500 opbevaret Vise.

griben i det Overleverede sees som grundet, ikke paa Vilkaarlighed, men paa rationelle Principer. En Redegjørelse af denne Art overfor 5—600 Viser forbyder sig af sig selv; jeg har desaarsag her foretaget et lille Udvalg af Texter, hvis Redaction, som frembyder særlige Vanskeligheder, er velskikket til at anskueliggjøre min Fremgangsmaade i det Hele; jeg har bestræbt mig for leilighedsviis at oplyse det mest Mulige og for at give mine Betragtninger den mest almengyldige Form. Jeg udgiver dem tillige med den Tanke, at de skulle tjene Andre til Lære ved Brugen af mit Hovedværk, naar dette engang udkommer. Til dette referere sig de Paragraphangivelser, jeg oftere har tilføiet, som altsaa først fremtidig ville have Interesse.

Hvad angaaer de Veie, som jeg følger, for at fremdrage det formentlig Oprindelige, vil det Meste fremgaae af Enkeltundersøgelserne; kun Eet skal desangaaende her siges i Almindelighed. Om Traditionens Værd har jeg alt foran yttret mig: fra den kritikløse Tro paa denne maa man een Gang for alle see at komme bort. At dens Betydning efter Vedels vandalske Textbehandling har maattet urgeres stærkt af Grundtvig, var en naturlig Sag: det gjælder imidlertid nu om at tildele den dens rette Værd. Det Ældste og Bedste, som vi have af Opskrifter, giver det 16. Aarhundredes Tradition og intetsomhelst Mere. See vi, hvorledes vor Nutidsoverlevering forholder sig til den, have vi Ret til at mene, at vore Visehaandskrifter kun ere Mellemproportionaler mellem det Første og det Sidste: som det 19. Aarhundredes Overlevering forholder sig til det sextendes, saaledes forholder denne sig til det trettendes og fjortendes. Og det blivende Indtryk af Texternes Tilstand, som er mit Udbytte af 10 Aars udelukkende Studium af Parallelstederne, vil næsten kunne synes forfærdende. Jeg betænker mig intet Øieblik paa at formulere det i en Sætning, der lyder: *af alle Argumenter, der kunne hjemle et Ord, en Sætning eller en Strophe Plads i en given Sammenhæng, er selve Traditionen, hvor indre Grunde tale derimod, det svageste, som den overhovedet er et Argument, der kun kan have Lov at gjælde sammen med andre eller i Mangel af bedre*. Jeg veed, at denne Udtalelse vil forarge; men Sandheden maa een Gang siges. Jeg grunder den paa et Studium af Enkeltheder,

som Ingen før mig har gjort, og som Ingen efter mig vil overkomme at gjøre. Og ingen Modsigelse vil bringe mig til at fravige den en Tomme.

Medens jeg saaledes paa den ene Side kun tilkjender Traditionen et Minimum af Værd, skal jeg paa den anden Side villigt indrømme, at vi alligevel i sidste Instans ikke have anden Rettesnor end netop den. Det gjælder, som sagt, om at give den nøiagtigt, hvad der er dens Ret. Der er visse Ting, som Traditionen husker særdeles godt; ofte husker den bedre en Strophes eller Stopherækkes Ordlyd end dens Hjemsted. Af Overleveringen som Helhed fremgaaer uimodsigeligt et skarpt og charakterfuldt Billede af vor Middelalders Digtning, der viser sig i Composition, Fortællemaade, Strophebygning, Sprog, Ordforraad og Rim; denne Totalitet med samt dens Love maa man gjennem Enkelthedernes Mængde søge at klare sig, og paa dens almindelige Principer maa Kritiken af det Specielle bygges. Endnu er herved at bemærke, at Folkevisen i sit lange Liv har havt mere end een Periode og dermed mere end een Stil; det vil være en Opgave at klare sig baade Stilen og Perioden, som en Vise tilhører.

Dette Forhold lader sig imidlertid kun klare ved en nøiere Bestemmelse af Visernes Affattelsestid. Grundtvig har ingensteds indgaaende behandlet Spørgsmaalet; men mange spredte Antydninger vise dog, at han for Hovedmængdens Vedkommende sætter Tiden for langt tilbage. Det er Prof. Steenstrups Fortjeneste (Vore Folkeviser fra Middelalderen. Kbh. 1891. S. 315—21) først at have angivet mere bestemte Data og skarpere at have sondret mellem Visedigtningens forskjellige Lag. En sikker Tidsbestemmelse vil imidlertid vedvarende frembyde uovervindelige Vanskeligheder, idet neppe et eneste sikkert Kriterium nogensteds forefindes. Visesproget, der nærmest maa betegnes som „Gammeldansk“ (Dahlerup, Det danske Sprogs Historie, Kbh. 1896 S. 27), kan paa den ene Side leilighedsviis være ældre, eftersom det i den mundtlige Tradition stadig har fulgt Talesprogets Udvikling; poetiske Sprogformer kunne paa den anden Side holde sig langt ud over deres Levetid i Talesproget og kunne saaledes i Benyttelsen være yngre

end de synes*). Selv i heldigste Tilfælde brister det os derhos paa det Sammenligningsmateriale, som en ældre dansk Prosalitteratur vilde kunne yde; forskjellige sproglige Særheder ere i Viserne iøinefaldende — som Manglen af Ordet „Himmel“, der erstattes ved „Sky“, og den næsten fuldstændige Fraværelse af Negationen „ei“ (findes DgF. **83** A 1 og **392**, Omkvæd); — men nogen Slutning fra saadanne lader sig neppe drage. Det formelle „I“, „eder“ bruges stærkt i Tiltaleform; men som Rimord kjendes kun „du“, „dig“, der altsaa ere de ægte Former; dette oplyser imidlertid heller Intet. Samtidige Vidnesbyrd om Folkevisens Tilværelse findes ligesaalidt, som nogen Optegnelse af den findes fra dens levende Periode. Costumet, som den benytter, oplyser ikke mere end Sproget: Ringbrynier og Pladeharnisk væltes i vild Forvirring mellem hinanden; tilforladelig Charakteristik af en Dragt eller af heraldiske Enkeltheder findes ikke et eneste Sted. Visen kjender kun to staaende Udtryk „Skarlagenskind“ og „Kaaben blaa“; et Forsøg, som det, Alwin Schulz paa Tydsk har gjort med at skildre en Tids hele Leveviis efter dens digteriske Frembringelser, vil paa Dansk være haabløst. Selv det Holdepunkt, som kunde ydes os af bekjendte historiske Charakterer og Begivenheder, glipper næsten fuldstændigt, idet høiestens 3—4 ældre Viser tør antages for nogenlunde samtidige med den besungne Begivenhed; disse blive alligevel sluttelig vort sikkreste Middel til en Tidsbestemmelse, idet Viser som Digtningen om Ridder Sti (Hvítaleðr), DgF. **76** og **117**, og om Slaget ved Lena, **136**, i hvert Fald vise, at Digtningen paa Valdemar Seiers Tid stod i Flor. Mere efter et Totalindtryk end efter enkelte, sikkert angivelige Data troer jeg dog at kunne skjelne tre omtrent lige lange Perioder i vor Folkevises Udvikling. Vistnok har den havt en Barndomsperiode, hvis Rod maaske gaaer tilbage til vor ældste kristne Tid; men af en saadan er i hvert Fald intet Spor mere paaviseligt. Vi spore nu kun en *Glansperiode*, begyndende ved omtrent 1200 og vedvarende til c. 1350, fra hvilket Tidspunkt en Decadence i de Viser, som vi

*) Et enestaaende Exempel paa en Præsens Conjunctiv opbevares langt ned i Tiden i den ofte gjentagne Formel „se det e vor Herre for kært“ (§ 295; DgF. **251**, 19, **86** L 31, **155** A 18, **159** E 31, etc.), øiensynlig ikke overalt forstaaet.

kunne datere, er umiskjendelig; den har været rig paa Originalitet og poetisk Dybde, men neppe rent numerisk paa Frembringelser. Efter denne følger en *Romanvisernes, Masseproductionens og Centonernes Periode*, i hvilken Stil og Methode er udviklet til et Punkt, hvor saa at sige Enhver med lidt Talent og lidt Øvelse har kunnet improvisere i Digtarten*); jeg anslaaer dennes Varighed fra c. 1350 til c. 1500**). Rent karrikeres dens Maneer i en tredie og sidste Periode, som udfylder de næste 200 Aar, i hvilken Visen har ophørt at existere som levende Digtning, men som er *Optegnelsernes og den literære Bearbeidelses Tid****)*.

Det er kun denne sidste, fra hvilken Monumenter ere os levnede; fra disse maa det være Opgaven med den størst mulige Frigjørelse fra *dens* Ejendommelighed, der kun er at betegne som Falskneri, — at reconstruere de foregaaende Tiders Særpræg. Hvad der i saa Henseende kan sættes som Maal, og hvad der er opnaaeligt, maa selvfølgelig i hvert enkelt Tilfælde afhænge af, hvormeget Visen oprindelig har besiddet af individuel Selvstændighed. I hver Periode have Frembringelser af bedre og af ringere Sort existeret. Allerede tidligt har en vis Nødvendighed foraarsaget Opstaaelsen af visse Formler, der i snevreste Forstand kunne betegnes med Navnet „*Fællesstropher*“, og som berette ideligt forekommende Tildragelser som Udridt, Ankomst, Indtræden o. s. v., for hvilke det under den stadige Gjentagelse ikke har været gjørligt at finde nye Udtryk. Gjennem denne Technik trænger en Demoralisation naturligt frem, og vi see denne brede sig under Digtningens Masseproduction, hvor Sansen for den enkelte Vises literære Eiendomsret upaatvivlelig har været sløvet, og hvor man i ny Digtning ikke synes at have gjort sig Skrupler ved oftere at laane en udtryksfuld Strophe fra en ældre Vise. Denne nye Kategori

*) At udvikle dette vilde kræve en stor Afhandling; jeg haaber i et senere Arbeide at faae Leilighed dertil.

**) Man vil see, at mine Meninger komme Prof. Steenstrups meget nær; mellem os findes kun en Uovereensstemmelse, der er mere tilsyneladende end virkelig. Naar han har betegnet den Tid som „Blomstringstid“, der af mig charakteriseres som Forfaldets, har han derved øiensynlig kun tænkt paa den rige Productivitet, og vor Meningsforskjel turde være rent verbal.

***) Først efter at have skrevet dette bliver jeg slaaet af, hvor mærkeligt min Inddeling falder sammen med selve Sprogets Perioder som „Ældre Dansk“, „Gammeldansk“ og „Nyere Dansk“ (se Dahlerup, anf. Skr.). Jeg seer heri en Bekræftelse paa dens Rigtighed: Intet er naturligere, end at de Culturforhold, som have skabt Sprogets Perioder, ogsaa have skabt Digtningens.

af Fællesstropher, som i vor Overlevering findes i utalte Tusinder, er imidlertid hovedsagelig en dansk Specialitet, der ligesaalidt har noget Sidestykke i de nordiske Søstersprog som i andre Literaturer; en Sammenligning med det hos vore nærmeste Frænder Opbevarede tillader ingen Tvivl om, at denne uhyre Textfordærvelse skyldes Visernes tredie og sidste Periode. Man maa efter bedste Evne ved Reconstructionen søge at raade Bod paa den; et fast Princip maa det være, at man a priori stiller sig skeptisk overfor alle Fællesstropher af begge Sorter. For den sidste Sorts Vedkommende bør Opgaven være at henføre Strophen til *eet* Sted og at slette den alle andre, — helt vil dette iøvrigt, efter hvad foran er udviklet, neppe kunne gjøres, eftersom Roden til Ondet alt ligger i den mellemste Periode, og kun dets uhyre Væxt skyldes den tredie; den første Sort, der i ethvert Fald hos os er misbrugt udover alle Grænser, bør uden at henføres til nogen enkelt Vise reduceres til sit naturlige Minimum*).

Som jeg alt har antydet, ville Søstersprogenes Overleveringer kunne yde en uvurderlig og hidtil ikke tilstrækkelig paaagtet Nytte ved Redactionen af vore Viser, — en Nytte, som ikke sjeldent vil beroe paa deres opbevarede Enkeltheder, men som dog uendelig langt mere beroer paa den Kritik, som ved Sammenligning fremgaaer af deres Helhedsbilleder i Modsætning til vor Digtnings. At Danmark paa Visedigtningens Omraade har været Banebryderen for det øvrige Norden, er klart; ligesaa klart er det, at det i Udviklingen stadig har været et Hestehoved forud for Stammefrænderne, hvad der vil sige, at Forfaldet hos os altid har været længst fremskredet. I samtidige Optegnelser viser vort Sprogs desaarsag næsten altid et yngre Standpunkt af en Vise end Søstersprogenes; disse ville derfor almindeligt være heldige Correctiver. Hvor vi kunne efterspore den danske Form i dens Oprindelighed, staaer den sikkert ikke i poetisk Værd tilbage for de andre Sprogs, saalidt som den viger for nogen anden Folkedigtning i den hele Verden. Fra første Færd viser den sig i hver Frembringelse selvstændig og vel individualiseret; under dens Forfald udvikler den

*) Betegnelsen „Fællesstrophe" vil man iøvrigt i det Efterfølgende almindeligt kun finde brugt om den første Sort, — for saa vidt den da lader sig begrænse.

imidlertid en staaende Formulering, som andensteds er ukjendt, og dens literære Periode ender med øiensynlig principmæssigt at iklæde den en Fælleseiendommelighed, der i og for sig er charakteristisk nok, men hvis stramme og prunkende Uniformering er kjøbt med Opoffrelse af alt Individuelt. I sin Smag overalt diametralt modsat den første Periode, som instinctmæssig veed at opnaae sin største Virkning ved Ordknaphed, lægger den bevidst an paa ikke blot overalt at udføre, men simpelthen at forlænge endog med Opoffrelse af Mening saa vel som af Smag; en Lov er det hos den, at en „Traver"*) eller en Ramse af saadanne skal anbringes, hvor Compilationen synes udførlig. Hvor ringe end min Sympathi er med Landstads nationale Skryderi, kan jeg ikke nægte, at selv norsk Nutidsoverlevering stundom besidder en vis Friskhed, som fattes den 300 Aar ældre danske Adelstradition. Ogsaa den svenske føles, uanseet visse nationale Svagheder, stundom som strømmende fra en mere ufordærvet Kilde. Naar man hos Arwidsson **104** B 5 læser:

„Och svinaherden tog af sig sin gamlade vant,
Så fick man då se en *gulddiamant* —"

hvor selve Diamantens Værd ikke har været Sangeren nok, men hvor han til yderligere Forhøielse af dette endog har villet, at den skulde være af Guld, — saa have vi her et Træk, der er typisk svensk; men som man seer, er denne Tendens til Forvanskning af en ret uskyldig Natur. En mere ondartet er det, naar vor eneste Adelsopskrift af **415**, „Hr. Hjælmer", i Modsætning til alle andre lader Visen ende i Herlighed og Glæde. Af ret blandet Natur er den færøiske Overlevering, som stundom er rent autochthon, stundom blot Efterklang af Syv, men stundom dog primitiv dansk, og som i dette Tilfælde leilighedsviis kan være os af stort Værd. Høiest af alle staaer maaske den islandske, naar hensees til Viser som Íslenzk fornkvæði **31**, **34** og **48** (DgF. **195**, **304** og **255**); men et uafgjort Spørgsmaal bliver det ofte, hvormeget af Textens Fortrin der skyldes Folkets eget,

*) Der gives ingen større Hader af Jargonsprog end jeg; alligevel vil man i dette Skrift oftere see mig bruge det Ord. Jeg anvender det, om end med Beklagelse, som den eneste existerende Betegnelse for en til det Utaalelige forslidt kunstnerisk Formel; den har ialtfald den Dyd nu at kjendes og forstaaes af Alle.

høipoetiske Naturel; ogsaa er, som af Steenstrup bemærket, en lærd Indvirkning, der nærmer Digtningen til Kunstpoesien, nu og da umiskjendelig. Stundom vise de os sikkert en dansk Tradition af høi Ælde, der i sin conservative Uberørthed er os af stor Betydning; vist er imidlertid, at Viserne gjennemgaaende have Præget af Oversættelser, ligegyldigt om dette skyldes en pludselig Forandring ved Overførelsen eller en successiv Indvirkning i Tidernes Løb.

Hvad Restitutionsmaaden angaaer, har den bevæget sig i forskjellige Spor, der mere eller mindre ere mærkede af bevidste Principer. Øiensynlig er Grundtvig i sine Forsøg af denne Art gaaet ud fra den Mening, at man i hver særskilt Overlevering af en Vise kan vente sig noget Eiendommeligt bevaret, som ikke findes i andre, og som det maa være Opgaven at sammenarbeide. Med al Beundring for det i sit Slags Mesterlige, som han paa denne Maade ofte har præsteret, betvivler jeg dog, at Eftertiden vil godkjende Fremgangsmaaden som den rette. Den har bl. Andet den iøinefaldende Svaghed, at hans Viser ved Sammenstykningen blive dobbelt saa lange, som de efter Overleveringernes samstemmende Vidnesbyrd skulde være. Dr. Olrik har i sin geniale Redaction af „Ebbe Skammelsøn" paa 32 Stropher viist Modbilledet til Grundtvigs paa 87, der uimodsigeligt bærer Prisen fremfor hans. Han har naaet at give Visens Grundform blot ved Sammenstilling af alle Stropher, der spores gjennem de forskjellige Overleveringer; med andre Ord, han har extraheret, hvad der som Generalnævner for disse var fælles, og vraget alt det Særegne. Den Betragtning, at *dette* er at mistænke som Tilsætning og som secundært, vil aabenbart gjennemgaaende vise sig rigtigst og yde den bedste Ledetraad ved Efterforskningen af Visens Kjerne, om end Resultatet ikke altid vil blive et saa glimrende som det her omhandlede. Det er imidlertid klart, at Methoden trænger til et Supplement. Først og fremmest bør den udvides til ogsaa at anvendes paa Strophens elementære Bestanddele: vi ville i det Følgende ofte faae Leilighed til at see, hvorledes man ved Hjælp af det, der er fælles for syv afvigende Overleveringer af en enkelt Strophe, udkonstruerer den, som antagelig ligger til Grund for dem alle. Efter hvad her foran er udviklet om Formlernes Herredømme i Op-

tegnelsernes Periode, vil man endvidere forstaae, at man ved at uddrage det mest Almindelige og for Opskrifterne Fælles udsætter sig for at faae Traverne rigt repræsenterede. Hvor en vel individualiseret Strophe undtagelsesviis forefindes i en eneste Opskrift, bør denne utvivlsomt staae til Troende, forsaavidt den virkelig kan hjemles Visen som dens Særeie. Til at bestemme dette har man tidligere været ude af Stand; i min Fortegnelse over Parallelsteder vil man fremtidig have et Middel dertil; man vil finde dette endnu kun for mig tilgængelige Middel brugt i de efterfølgende Redactioner. Overhovedet maa det være Opgaven paa denne Maade i det videst mulige Omfang at gjenopbygge enhver Vise ved Hjælp af Stropher, der tilhøre den selv og ingen anden. Hvor vidt det lader sig gjøre, vil man see illustreret i de her følgende Forsøg.

Af det her Udviklede vil det være selvindlysende, at ingen Vise tør betragtes isoleret, men at den maa reconstrueres under stadigt Henblik til andre, med hvilke den har Stropher fælles. Man nødes paa denne Maade ofte til at behandle Viserne gruppeviis; Exempler herpaa ville sees i det Følgende.

De fleste Viser ville til forskjellige Tider have havt ret forskjellige Former; endnu kan der spørges, hvorlangt i Tiden det ved Billedets Gjengivelse er gjørligt eller dog Umagen værdt at stræbe tilbage. Nogen Resignation maa her udvises; til at paapege en Vises absolut ældste Form ere vi ingensteds istand, og helt løsrive os fra vor Adelstradition kunne vi ikke. Udover et vist Punkt bør man ikke gaae, saalidt som man bør glemme, at man har at gjøre med Poesi, hvis Formaal ikke i mindste Maade er at give culturhistoriske Oplysninger paa Skjønhedens Bekostning. Ikke blot *bør* et rent archæologisk Princip ikke lægges til Grund for Restitutionen af vor Folkevise; men det *kan* fornuftigviis ikke engang gjøres. En Vises ældste Form vil nu og da kunne være at søge i en Digtningens Umyndighedsperiode, der gaaer forud for dens modne Manddom; overhovedet er det ved Folkepoesien ikke saa lige en Sag at præcisere det Tidspunkt, da den virkelig er sig selv. Ligesaavist som det maa antages, at hver Vise, der fremtræder som et Stykke helstøbt Digtning, har sin Forfatter, ligesaa utvivlsomt er det, at et Vise-

motiv kan have verseret nogen Tid i en quasi-poetisk Form, rullet som en erratisk Blok af stofligt Værd, inden den falder i en Kunstnerhaand. Navnlig, hvor en Vise i gebrokkent Sprog overskrider en Landgrænse, vil dette Snese af Gange være skeet. Det gjælder da at gribe den i det Moment, hvor den er fuldt udformet. At frakjende den, der har gjort det, han Forfatterskab er ligesaa forkert som at benægte Shakespears til „Romeo og Julie"; og ubetinget at ville søge Visens ældste Form er ligesaa meningsløst som at ville kassere Shakespear og kun at optrykke Luigi da Porta. Det Oprindelige er overalt saa omtvisteligt, at vi fremfor at søge det bør søge, hvad der tilfredsstiller os som det formentlig Bedste, der paa et vist Udviklingsstadium har existeret. Jeg kan trods alle moderne Strømninger ikke fravige den gammeldags Mening, at Poesiens Maal er at løfte og glæde, og jeg seer ingen Grund til for vor Folkevise at sætte noget andet blivende Maal. Enhver af dens Perioder har kun ændret det Overleverede, idet den efter *sin* Smag havde dette for Øie.

Med dette er sagt, hvad der i Almindelighed lader sig sige om den Opgave, jeg har sat mig. Vi gaae hermed over til dens specielle Løsninger.

En langvarig og haardnakket Nervebetændelse af min høire Arm, foraarsaget ved Overanstrengelse med at skrive, har tvunget mig til at give dette Arbeide dets endelige Form ved at dictere. Den mig uvante Arbeidsmaade er ikke bleven uden Indflydelse paa Stilen; men jeg haaber, at dets reale Indhold maa kunne opveie de formelle Mangler.

Min Tak bringes Kirke- og Underviisningsministeriet, som har understøttet Trykningen af Bogen, der kun kan paaregne Afsætning i en specielt interesseret Kreds. Jeg har ikke paa Titelbladet kunnet skrive „Understøttet af Carlsbergfondet", eftersom dette ikke umiddelbart er Tilfældet. Men det brødløse Kæmpearbeide, hvorpaa disse Undersøgelser bygges, har kun været mig muligt ved Carlsbergfondets gavmilde Hjelp; min varme Taknemmelighed overfor det maa jeg desaarsag udtrykke paa en anden Maade.

De i Bogen brugte Forkortelser ere:

DgF., Danmarks gamle Folkeviser, ed. Grundtvig og Olrik. Kbh. 1853—1904. I—VII.

Abr., Udvalgte danske Viser fra Middelalderen, ed. Abrahamson, Nyerup og Rahbek. Kbh. 1812—14. I—V.

J. F., Jydske Folkeminder, ed. E. T. Kristensen. Kbh. I, 1871. II, 1874. X, 1889.

Arw., Svenska Fornsånger, ed. Arwidsson. Stockholm, 1834—42. I—III.

Afz., Svenska Folkvisor, ed. Geijer och Afzelius. Ny uppl. ed. Bergstrøm och Høijer. Stockh. 1880. I.

E. W., Folkdiktning, ed. Eva Wigstrøm. Kbh. 1880.

Lst., Norske Folkeviser, ed. Landstad. Christiania 1853 (Kbh. 1864).

Bu., Gamle norske Folkeviser, ed. Bugge. Christiania 1858.

Isl. fk., Íslenzk Fornkvæði, ed. Grundtvig og Sigurðsson. Kbh. 1854—85. I—II.

Child, English and Scottish Popular Ballads, ed. Child. Boston and New York. 1882—98. I—X.

m., moderne, Nutidsoverlevering.

DgF. 82. Ribold og Guldborg.

Visen er opbevaret i et saa stort Antal Opskrifter som yderst faa andre. Paa Dansk forefindes i DgF. 27 saadanne; af disse ere de **6** første A-F gamle Adelsoptegnelser, hvortil de mere redigerede G-H slutte sig; Resten er Nutidsoverlevering af forholdsviis ringe Værd, der til Sammenligning dog paa enkelte Punkter vil have Betydning. Det Samme gjælder om 13 andre, nyere jydske, J. F. I, **37**; II, **84** A-B; X, **15** A-K. Trykte forefindes endvidere tre svenske Nutidsoptegnelser, Afzelius **2**, og en fjerde hos Fru Wigstrøm*); to norske findes hos Landstad, — dennes **33-34** — af hvilken den ene har nogen Interesse. Desuden findes tre islandske, Isl. fk. **16**; den første af disse stemmer med dansk Overlevering uden iøvrigt at indeholde Enkeltheder af Værd; de to andre ere locale, ret frie Bearbeidelser. Nævneværdig er fremdeles den engelske „Earl Brand" (Child **7** A, optrykt DgF. III S. 854), der staaer de nordiske (særlig norske) Former usædvanlig nær og fortjener at inddrages i Betragtningen. Medregnes kan endnu den blandede Opskrift **413** F, hvis sidste $^{2}/_{3}$ udelukkende tilhører vor Vise; i nært Forhold til Visen staaer endelig den sene Compilation **83**, et Makværk, der foruden af dennes Elementer sammensættes af **311**, „Adelbrand", og **464**, „Jomfruens Straf", indcomponerede i en nyopfunden

*) Urigtig er Grundtvigs Angivelse om, at Arw. **78** skulde have Noget med vor Vise at gjøre; kun det tilfældigt indkomne Navn „Ribold" har den fælles med den. Af dens 23 Stropher stemmer — paa en Fællesstrophe nær — ikke een med nogen i ældre danske Opskr. forekommende (med vore 19 nyere stemmer kun dens Str. 23 der er vor K 42), ligesom ogsaa Handlingen har ringe Lighed. Dens Slægtskaber ere hos os at søge i Gruppen **410—13**, særlig i den første og sidste af disse.

Ramme, — men som iøvrigt har gamle Traditioner til Underlag. En Redaction af Visen maa hovedsagelig bygges paa vor Adelsoverlevering, hvis Texter i Værd betydeligt overgaae samtlige nyere; deres Berøringspunkter med andre Viser ere imidlertid ikke faa, idet de med forskjellige saadanne have en hel Suite af Stropher fælles. De, hvorom dette nærmest gjælder, ere Viserne **183**, „Kvindemorderen". **249**, „Den trofaste Jomfru", **401**, „Ridder stjæler Fæstemø af Gaard" og **39**, „Nøkkens Svig"; men ikke heller **6**, „Samson", kan lades helt ude af Betragtning.

Fælles for alle de paagjældende Viser er en Bortførelse, som danner deres Indledning eller endog udgjør det Væsentlige ved Visen. Det kunde efter de partielle Overensstemmelser i Fortællemaaden see ud, som om et Thema her var varieret, og som den ene Vise havde affødt den anden. Men betragter man de Charakterer, hvoraf de tilsyneladende ensartede Situationer udspringe, vil man snart see, at Kjernerne i alle disse Viser ere grundforskjellige, og at de i Virkeligheden maa ansees for ganske uafhængige af hinanden. Vistnok tilhøre de ikke alle samme Periode; at **82** hører til vore allerældste, som den er en af vore allerbedste Viser, har til nu været alle Kjenderes Mening; men om foruden den andre end **6** kunne hjemles Visens Glansperiode, er tvivlsomt; og at man under den senere Rovdrift kan have monteret en Vise med alt existerende Stropher, tør ikke benægtes. Paa Forhaand lader Intet sig herom sige; Afgjørelsen maa beroe paa en indgaaende Undersøgelse af de paagjældende Visers Enkeltheder. Og det Spørgsmaal, der i dette som i alle lignende Tilfælde skal opkastes, lyder:

Er det gjørligt ved Hjælp af hele det for Haanden værende Materiale og med Anførelse af plausible Grunde for dets Fordeling at reconstruere hver enkelt Vise med Stropher, der foruden at besidde Ægthedens Præg stemme særligt med dens Charaktereiendommelighed og fremstille den som uafhængig af samtlige andre?

For saa vidt dette overhovedet viser sig muligt, er der Grund til at troe, at man ved at gjøre det udøver en Retfærdighedshandling mod Visen, og at man, selv uden Garanti for at have truffet det Oprindelige i hver Enkelthed,

dog kommer dette langt nærmere end de overleverede Former, der i Virkeligheden for Enkelthedernes Vedkommende maa frakjendes hvert Spor af Garanti.

See vi nu paa „Ribold og Guldborg", da finde vi i A-G 1, H 2 en Strophe, der — kun let varieret — er fælles for alle gamle Opskrifter*) og i de nyere gjenfindes som K 1. Strophen findes intet andet Sted og er i den Form, hvori den foreligger i B, selvskreven til at begynde Visen.

Efter denne følger en Række af Stropher, der ere fælles for de gamle Opskrifter. De anføres her med Paralleler:

Guldborg, Guldborg, trolover I mig!
Til et halve feirer Land saa fører jeg eder.

82 A2. B2. D-E2. F3. H4. (Strophen har Sidestykker i Sneseviis, men gjenfindes ingensteds med den Form, som Lin. 2 her har. Denne Linie er imidlertid uoprindelig, idet den synligt er attraheret til den følgende Strophe:)

Jeg skal føre dig til det Land,
Som dig skal aldrig komme Sorg til Hand.

82 A3. B4. C3. D5. E4. G4 (Syv). K4, m. M9. **183** A3. E3. **249** A3.

Jeg skal føre dig til den Ø,
Som du skalt leve og aldrig døe.

82 B3. C4. E3. F4. G-H5. K7, m. M10. **183** A2. E4. **249** A4 (let varieret). **403**, 9.

Der synger ikke andre Fugle end Høg (ɔ: Gjøg!),
Der groer ikke andet Græs end Løg.

82 A4. B-C5. D3. E-F5. G8. H6. K6. **183** A4. **249** A5. **403**, 11.

Der rinder ikke andet Vand end Vin:
Tro paa min Tale, Allerkjæreste min.

82 A5. B6. C8. D4. E6. G9. H7. K9. **183** A5. **249** A6. **403**, 12.

Til denne Suite slutter sig en anden, der indeholder Jomfruens Svar, og som overalt, navnlig sammen med **82** A 6, der i denne Vise med Grund kan antages for ægte, — viser sig meget keitet anbragt:

Hvor skulde jeg eders Tale troe!
Der maa jo Græs paa Jorden groe.

82 C6. B7. F6. H8. **183** A6**).

*) H 1 er uoriginal, en Aflægger af Stropherne **411**, 1-2, oftere gjentagne og varierede: se **410**, 1, **422** E 1-2, **403**, 1, **200** A 1, Arw. **20**, 13.

) Strophen spøger videre i forskjellige, tildels moderne Forvanskninger, se saaledes **328, 4; **111** Till. C 1; **346**, 12; **109** Till. D 10; **107** A-C 1.

I fører mig aldrig til det Land,
Mig kan jo komme Sorg til Hand.

82 G6 (Syv). K5, m. **183** E5.

I fører mig aldrig til den Ø,
Jeg er jo Vor Herre skyldig en Død.

82 C7. D6. F7. G7. H9. K8, m. M11. **183** E6. **403**, 10.

Den hele Stropherække, navnlig dens første Del, Elskerens Repliker, — synes saaledes, hvis man vil tage Traditionen for god, at være hjemlet **82** saa godt, som det overhovedet er muligt, og med en mere end almindelig Styrke. Men gaaer man dybere tilbunds i Sagen, vil man finde andre og vigtigere Hensyn, som tale langt stærkere imod den. Det ikke helt uden Betydning, at den moderne danske Tradition, der ellers med afgjort Forkjærlighed pleier at kaste sig over, fastholde og variere lyriske Stropher af denne Art, næsten Intet kjender til dem, den svenske*) slet Intet, norsk findes Lst. **33**, 4-5 kun to af dem, ogsaa her gjentagne i hans **69-70**, der svare til vor **183** (i Islandsk er selve Begyndelsen overalt tabt); og betragter man Charaktererne i denne ellers saa høipoetiske, helstøbte og fortrinligt componerede Vise, vil man see, at de ere ganske uforenelige med dem. Som Hovedperson staaer først og fremmest Ribold som den fuldkomment ædle, stolte og sanddrue Natur: at hans Hensigt er at gjøre Guldborg til sin Hustru, er ligesaa vitterligt for Tilhørerne som for Visens egne Personer, og at Forholdet mellem dem før Bortførelsen, der i saa mange andre Viser lades tvivlsomt, ikke har været af den Natur, at det i og for sig gjør Flugten nødvendig, er paa det Stærkeste understreget i de fleste Opskrifter (se saaledes B 51-54; C 47-50; E 46-48; F 54-55 etc.). Og med denne Charakteer er det i Folkevisen enestaaende Væld af Løgn og Phantasteri, hvormed han frister hende til Flugt, ikke til at bringe i Samklang: denne Beilemaade er uimodsigeligt den professionelle Forførers eller den dæmoniske Elskers**), ikke den oprigtige Fæstemands. Og har man

*) Svensk findes nogle af Stropherne rent lyrisk Arw. III, 5, 4, en enkelt desuden Afz. **66**, 3 (vor **183**), her identisk med den norske Variant.

) Grundtvig har heri været af samme Mening som jeg, se hans Indledn. til **183, IV. Bd. S. 28. Trods dette har han i sin Redaction af „Ribold og Guldborg“ (Danm. Folkev. i Udv. S. 323) medtaget hele Stropherækken.

klaret sig, hvor den *ikke* passer, vil en Betragtning af de andre Steder, hvor den forefindes, øieblikkelig sige En, *hvor* den er paa sin Plads: disse Løgne blive psychologisk Sandhed, hvor de henføres til den dæmoniske Kvindemorder i **183** *); den sildige og ubetydelige Vise Nr. **249** kan, saavelsom det intetsigende Pluk Nr. **403**, sletikke her komme i Betragtning. Og ikke mindre bestyrkes denne Henførelse, naar man betragter Jomfruens Svar: saalidt som Tiltalen passer paa Ribold, saalidt passer Svaret paa Guldborgs noget viljesvage og lidet reflekterende, men overfor Ribold dog helt tillidsfulde Personlighed. Ganske anderledes ligger det for Jomfruen i **183**, der vel lader sig besnakke af Forføreren, men som dog i sit Indre gjemmer et Gran af Mistillid, og som derfor har sine egne Øine aabne og i det kritiske Øieblik er paa sin Post.

Til Trods for alle de gamle Opskrifters enstemmige Vidnesbyrd betænker jeg mig derfor ikke et eneste Øieblik paa pure at forkaste hele denne Stropherække af Visen som uægte. Slaae vi imidlertid fast, at den udelukkende tilhører **183**, bliver Spørgsmaalet, hvad der da har udfyldt den i **82** opstaaede Lacune, som skal indeholde Ribolds Overtalelse til Flugt. Man kunde maaske ville sige, at en saadan overhovedet ikke behøves. Men den fuldt udformede Vises Tragik kræver Udførelsen af denne Episode, hvor Ribold med et Magtsprog tvinger Guldborg trods hendes Betænkelighed. Og vi finde her den Mærkelighed, at det Søgte ligger lige for Haanden.

Tage vi Opskrifterne af **183** for os, da finde vi her som den fjerde den tilsyneladende værdiløse Opskrift D; hvem der er fortrolig med Viserne, seer strax, at den indeholder Fragmenter af fem forskjellige Viser**), om end „Kvindemorderen" af disse er den overveiende Part. Det turde imidlertid være utvivlsomt, at endnu en sjette Vise har givet sit Bidrag til denne forvirrede Text.

---

*) Efter Grundtvigs Mening, som bestyrkes ved de engelske Sidestykker, er denne en fordunklet Elvekonge og det skildrede Vidunderland et „Elvehjem"; se Indl. **183**, anf. St.

) Indledningsstrophen tilhører **461, iøvrigt Rimvariant af en ofte forekommende Strophe (**266** E 14, cf. I 1). Slutningsstropherne maa snarest siges at tilhøre **193** (A 16-17); 9-13 tilhøre **184**; 26 er = **4** A 35. Den mærkelige Strophe 27 kjendes intet andet Sted fra, men er sikkert en Strophe, der ellers er tabt i **4**. Hvilket yderligere viser, at selv Pulterkamre af denne Art have deres Interesse.

Stropherne 2—6 lyde:

2. „Jomfru, Jomfru love du mig!
Otte Guldborrig giver jeg dig!

3. „Jeg giver dig otte Guldborrig
Og otte Tjenestemøer at holde uden Sorrig.

4. „De to skal være din Mollingmaar,
De to skal børste dit favre Haar.

5. „De to skal dine Nøgle bære,
De to skal til din Tjenest være.

6. „Der ganger i min Fæderne-Skov
Sølverharve og gylden Plov.“

Det falder Enhver strax i Øinene, at den gyselige Strophe 3 er et Fabrikat af en ganske anden Sort end de efterfølgende. Den er aabenbart lavet for at tilveiebringe en Overgang til disse, hvis oprindelige Form er tabt.

Men ogsaa, hvad angaaer den forudgaaende Strophe 2, vil man strax have Følelsen af, at det ikke er rigtigt fat med den: disse „Guldborge“ tilhøre ikke Folkevisens gode Tid, — hvad de tre sidste Stropher uimodsigeligt gjøre. Og sammenholder man Strophen med dens mest direkte Paralleler, vil man ogsaa hurtigt faae Klarhed over Forvanskningens Art.

Gjentagen findes denne Strophe i moderne Overlevering som **249** D 3. Endvidere lyder denne Vises I 1 (*alias* **82** B* 1):

Guldborg, Guldborg, trolov du mig!
De otte *Guldbure* giver jeg dig!

Endelig lyder **183** C 3:

Jomfru! Jomfru! trolover I mig!
Otte skjøn *Jomfruer* skal tjene dig!

Den fjerde mulige Combination, som ganske sikkert giver det tabte Oprindelige og det ene Rigtige, hvoraf „Guldborgene“ have udviklet sig*), lyder:

Guldborg, Guldborg, lover du mig!
Otte skjøn Jomfruer skal tjene dig!

---

*) Se endv. Til. **39** fær. 6: „Otte Borger giver jeg dig.“ „Guldborgene“ spøge i vidt Omfang og have affødt hele Partier af **249**. Se denne Vises A 24; se endv. C 2-3, 7-8, D 5, 24 med efterfølgende; E 4-5, 19-20, G 17-18; H 2-3, 25. Se ligeledes **224** L 15, m.
Mærkeligt, at de otte Guldbure ikke er endt som „Gulduhre“; slige „*otte* Gulduhre“, der ved Tallet tydeligt røbe deres Afstamning, forefindes J. F. II, **66** A 6.

Til denne slutter sig saa med al ønskelig Naturlighed: „De to skal være din Mollingmaar“ etc. Tager man i Betragtning, at Navnet *Guldborg* overhovedet ikke har hjemme noget andet Sted end i **82***), hvor det optræder med en næsten enestaaende Fasthed, — vil man ikke kunne nære Tvivl om, at vi her have fundet de efter A 1 tabte Stropher. Det bekræftes til Overmaal ved den Omstændighed, at **183** D 4 ikke gjenfindes noget andet Sted; den er, hvad der i Stropher af denne Art er noget Enestaaende, fuldkomment uden Sidestykker; og at den ikke hører hjemme i **183**, er jo givet. Den følgende Strophe 5 gjenfindes derimod som **249** A 28, C 17 (cf. E 24); men ogsaa her viser den sig mindre antagelig, hvad der under denne Vises særskilte Behandling skal udvikles.

Strophen 6 er en ligesaa fortrinlig Strophe som 4 og ligesaa original som denne. Vistnok kunde den være en **183** oprindeligt tilhørende Strophe; men Forekomsten her gjør det dog lidet troligt. Hvad vi have henført til denne Vise er desuden i sig selv vel afrundet og forbedres ikke ved Tilføielsen. Derimod gaaer den godt an i den Sammenhæng, hvori vi engang have den: i Virkeligheden indeholder den jo ikke Andet end en stærk Forsikkring om Ribolds Rigdom, ikke noget Naturstridigt som **183** A 2-5.

Vi ere ved Omformningen af **183** D 2 komne tilbage til en Form, hvis første Linie netop er identisk med den tilsvarende i **82** A 2, hvad der ogsaa giver en vis Garanti for Omsætningens Berettigelse. Denne Linie trænger imidlertid til en let Ændring. At Guldborg „lover“ Ribold, er jo givet, ligesom det senere er udtrykkeligt sagt i Ordene: „Alt skal du mig holde det, du haver jæt.“ Ribolds Ord her indeholde øiensynligt ikke nogen Anmodning om, at hun vil elske ham, men om, at hun vil flygte med ham. Netop med den Form, som her kræves, finde vi Linien i **82** D 7:

Guldborg, Guldborg, følger I mig!

---

*) Bortset fra **153**, hvor det skyldes en Feilhuskning, og fra den omtalte Opskr. **413** F, der godt kunde opføres under **82**, findes det kun i nogle moderne Optegnelser, saaledes i **89** G, hvor det er indkommet fra Rahbeks Bearbeidelse, — i det nysanførte tvivlsomme Fragment **249** I, i nogle jydske af „Kvindemorderen“, hvor ogsaa Ribolds Navn har indsneget sig, J. F. I, **46**, etc., — samt et Par norske Viser, Lst. **69**, hvor ogsaa Forbindelsen viser Oprindelse fra **82**, og Bu. **12** B (cf. Ordet „gullbúr“ i dennes A 17).

Indsætte vi med denne Ændring de tre Stropher af **183** D efter **82** B 1, saa have vi Alt, hvad der udkræves for at fylde det opstaaede tomme Rum mellem denne og 6. Vi gaae over til Betragtningen af de følgende Stropher, der i A lyde:

„Hvor kommer jeg af Gaarde med dig?
Der holder saa stærke Vagte paa mig.

82 A 6. B 8. C 9. D-F 8. G 10. H 11. K 10, m., etc. **39** A 16. B 14. **183** A 7. B 6. C 8. **249** A 7. D 6, m. F 3. H 4. **401**, 11.

„Mig vogter min Fader og min Fæstemand;
Den rige Christ befaler jeg ham.

82 A 7. C 11 (mig vogter og min Fæstemand. Saaledes i alle følgende Citater). E 10. H 13. **249** A 9. (Cf. **379** B 19, m.) **183** B 8.

I B findes tre tilsvarende:

„Mig vogter Fader og Moder,
Min Søster og min Broder.

82 B 9. C 10. D-F 9. G 11. H 12. K 11, m. etc. **39** B 15 (A 17: dertil otte Ridder [gode]). **183** B 7. (A 8: dertil min rige Svoger). **249** A 8. D 7, m. F 4. H 5. **401**, 12.

„Mig vogter og min Fæstemand;
Det meste, jeg frygter, det er for ham."

82 B 10. F 10. (— jeg sørger —). G 12. (L 5, m.) M 7, m. etc. **249** F 5. H 6. **401**, 13. **39** B 16 (min største Sorrig er —).

„Det dig vogter end al din Æt,
Du skal mig holde det, du haver mig jæt!"

82 B 11. C 12. D-F 11. G 13. H 14. (Q 7, m. S 8). **39** A 18. B 17. **249** A 10. (F 6, m). **401**, 14. **183** A 10 (I skal mig bort følge i denne Nat).

Som Supplement ere endnu et Par isolerede Stropher at tilføie:

Mig vogter og mine Brøder fem;
Den rige Christ befaler jeg dem.

183 A 9.

Mig vogter den Svend mig haver fæst;
For hannem ræddes jeg allermest.

82 V 5, cf. K 12; **249** D 8; kun moderne.

Mig vogter Alle, som vogte kan,
Baade først og sidst min Fæstemand.

J. F. I, **37**, 6; X, **15** F 5, cf. II, **84** A 9.

Stropherne synes vel hjemlede i **82**. Hvad angaaer de andre Viser, som gjøre Fordring paa dem, have vi alt talt om **183**: med den Stropherække, som vi have henviist til den, idet vi forviste den fra **82**, forliges de slet, naar Jomfruens i Sammenhængen uundværlige Svar paa denne medtages; nødvendige ere de derhos ikke. Undværlige ere de ligeledes i **39**: med dennes B 13 kan Ordskiftet antages for endt og Bortførelsen umiddelbart følge. I **249** findes Stropherne kun i een af de tre ældste Optegnelser, nemlig Karen Brahes Folio, hvis Tilbøielighed til at udspinde en Traad er noksom kjendt; ogsaa her ere de undværlige. Om den meget sene Vise **401**, til hvilken vi senere skulle vende tilbage, gjælder det Samme: til Tyveri er denne Art af Viser vel istand; men at tiltroe den et saadant er ikke engang nødvendigt.

Naar vi altsaa henføre Stropherne til **82**, bliver endnu kun deres Affattelse at fastslaae. Spørge vi, hvilke Personer der nødvendigt maa nævnes som hendes Vogtere, kunne vi ikke nøies med mindre end Fader, Brødre og Fæstemand. De to første Kategorier kræves af Parallelismen i det efterfølgende Afsnit, hvor Fader og Brødre forfølge Ribold og fældes af ham. Fæstemanden er til Overflod bevidnet ved næsten alle Opskrifter og synes vel motiveret: i hans Person ligger vistnok Visens Forklaring. Den eneste Grund til, at Ribold beiler iløn, skjøndt han ellers synes en uforkastelig Beiler, er sikkert, at Guldborg maa antages for bunden ved et efter Tidens Synsmaade ubrydeligt Baand (man kunde indvende, at denne Begrundelse var ligesaa nødvendig i de andre Bortførelsesviser; men i ingen af disse har Elskeren saamegen Charakter af Grand Seigneur som Ribold).

Betragte vi nu Materialet, sees netop tre tilsvarende Stropher at være for Haanden. Vi finde Faderen nævnt i den næsten overalt i Opskrifterne optrædende B 9; dennes Rimform „Fader og Moder — Søster og Broder“ hører imidlertid til de mest forslidte og mest mistænkelige: se Typerne **62**, 28, **255**, 2, **266** D 2; bedst begrundet synes den paa Steder som **37** A 46 og **45**, 40; i **82** er den absolut forkastelig. Strophens rette Form findes øiensynligt **39** A 17, yderligere bekræftet ved Sidestykket **183** A 8; — det er klart, at denne Stropherækkes Tradition i **82** ikke

kan have nogen Forrang fremfor dens andre Opbevaringssteder, og at vi efter først at have henført dens Helhed til **82** ere fuldt berettigede til at tage dens Enkeltheder andetsteds fra, hvor en fornuftmæssig Betragtning maa antage dem for oprindeligere i Formen.

See vi paa de øvrige Stropher, finde vi i **82** endnu en kjendelig Erindring om to andre. Den sidste af disse foreligger helt færdig i B 10; men ogsaa af den foregaaende findes et utvetydigt Spor i C 11. Vi finde denne Strophe fuldt troværdig i **183** A 9.

C og D gaae med Ribolds korte Svar, at hun skal holde sit Løfte til ham, over til Flugten; andre gamle Opskrifter lade Guldborg være forklædt i Mandsdragt; nærmere beseet synes dette ganske utroligt. Greven, hvem de møde, kjender hende øieblikkeligt som Kvinde, og Ribold gjør i sit Svar paa hans Spørgsmaal om den stjaalne Jomfru intet Forsøg paa at benægte hendes Kjøn: Ægtheden af A 12 er ubestridelig. Ligesaa er hans Broder ved hans Hjemkomst klar over Forholdet.

Forklædningshistorien gjenfindes i **183**, rigtignok kun i A; ogsaa her viser den sig yderst keitet anbragt og uforenelig med den Stropherække, som vi her have antaget for hjemlet fremfor i **82**; overflødig viser den sig, idet de Flygtende ikke møde Nogen, som udforsker dem. Særligt meningsløs er den Strophe, hvori Kvindemorderen giver Jomfruen hans eget Sværd; for hans Hensigt vilde det være lidet tjenligt.

Stropherne findes imidlertid kun opbevarede i de nævnte to Viser, hvor vi bestemt kunne erklære dem for uhjemlede; Spørgsmaalet maa naturligt blive, hvor de da høre til. Det er et ikke uinteressant Tilfælde, der her foreligger, idet vi virkelig kunne paavise det. I de fire Opskrifter af **82**, hvori de forekomme, motiverer Forklædningen i Mandsdragt en efterfølgende Strophe, der i B lyder:

Hel Ribold, Kongens Søn!
Hvor haver du faaet den liden Smaadreng?

(Lin. 1 overalt lidt forskjelligt affattet). Kun et eneste Sted gjenfinde vi denne Strophe, nemlig i den forhen omtalte Vise **401**, „Ridder stjæler Fæstemø af Gaard“. Den

fastslaaer her Jomfruens Forklædning i Mandsdragt; men det Snurrige er, at denne i det Foregaaende er ladet uomtalt; hvor vi ventede at finde den, møde vi 11-14 de **82** tilhørende Stropher. Der kan ikke være Skygge af Tvivl om, at vi her have Stedet, hvor de i **82** og **183** umulige Forklædningsstropher ere udfaldne. Vi have her et slaaende Exempel paa den „Bytten Gaarde“ i Folkevisen, som finder Sted i en enorm Udstrækning, og for hvilken Ingen til nu har havt Blik.

Saa følger Hestens Bestigning og Bortridtet. Til Brug for Episoder af denne Art har Folkevisen et passende Udvalg af Stropher, og det maa næsten siges at være et Greb i Posen, hvilken der bruges. En fuldstændig Fortegnelse over deres Forekomst i to- og fireliniet Form vilde fylde Sider; jeg maa nøies med her at angive blot Hovedformerne uden Parallelsteder:

1. Saa væn da havde han Fole og spag:
   Han satte den Jomfru ved sin Bag.

39 A 19 (sjelden moderne).

2. Hr. Verkel sætte sig paa sin Hest,
   Han sætte *Guldborg* for sit Bryst.

413 F 29 (kun her i ældre Opskr., yndet moderne).

3. Han sætte hende paa sin gode Hest,
   Han førde hende hjem, som han kunde bedst.

6 B 5.

4. Han tog den Jomfru, som han kunde bedst,
   Og løfte hende til høien Hest.

72 D 128. (Disse to Stropher endeløst varierede).

5. (Han) slog over hende Kaaben bedst,
   Selv løfte Rani sin Brud til Hest.

148 A 25.

6. Han slog over hende Kaaben blaa,
   Han førde hende saa snart af sin Moders Gaard.

37 C 17.

7. Han slog over hende den Kappe saa blaa,
   Saa red de af Gaarde, slet Ingen dem saae.

82 K 14 (kun moderne).

8. Han svøbte hende i sin Kaabe blaa,
Han løfte hende paa sin Ganger graa.

6 B 4.

9. Han slog over hende Skarlagen smaa,
Selv løfte han hende paa Ganger graa.

40 A 32.

10. Skjøn Medler han sadled sin egen Ganger graa,
Der løfted han liden Roselille paa.

281 F 15 (i denne Vise ellers forblandet med **54** A 28 og **230** D 9).
82 S 9, 29 (ellers udelukkende svensk).

11. Han løfte hende paa Ganger graa,
Saa førde han hende i sin egen Gaard.

68 F 26.

Endnu flere kunde anføres, der almindeligt combineres med en af de foregaaende, men som godt kunde bruges isolerede. Udvalget er, som sagt, rigt; af de her anførte Former forekomme i **82** ikke mindre end de syv. (B har slet ingen af dem, og Overgangsleddet viser sig vist nok undværligt; C har en Strophe, der nærmest slutter sig til 4 som fri Variant; „i Hænder stærk“ turde vel iøvrigt være Feilskrift for „i Hænder fast“ som Rim paa „Hest“). De ere:

1 = A 8. D 12. E 15.
2 = X 6 = **413** F 29, der er at at betragte som Opskrift af **82**.
3 = F 15. H 19. Z 8, m.
6 = Æ 8, m.
7 = K 14, m. M 12. P 5. U 8. V 6. (Æ 9, Blandingsform).
8 = G 17 (Syv). L 7, m. Q 8. R 5. T 9. U 7.
10 = S 9, 29. A* 1. (Y 6, riml.). Afz. **2** I, 10; cf. **26**, 13.

Af alle disse Stropher er imidlertid 1 den mest charakteristiske og den, der efter sin Natur maa antages for ældst. 2, der paa sin Viis er charakteristisk nok, er dens direkte, nyere Modstykke. 3 kan med Fordel fastholdes som et Led af Samsonsvisen; 6 hører til de skabelonmæssige Stropher, som en senere Tid har udviklet i stort Omfang; i Virkeligheden maa den betragtes som en Blandingsform af 8 og 11, der indbyrdes selv ere nærbeslægtede. 7 er rent moderne; 8, der sikkert er god og gammel, kan i hvert Fald med lige-

saa god Grund (idet man henholder sig til Arw. **44** A 6, cf. Afz. **67**, 4) henføres til **183**; Valget er her noget vilkaarligt, og kun den Betragtningsmaade at gjøre gjældende, at den bedste Strophe med nogen Grund kan henføres til den bedste Vise. 10 endelig har ved sin Simpelhed Præget af at være gammel, men synes fremfor andre Viser paa sin Plads i **271**. I Virkeligheden kan ikke en eneste af de Viser, hvori 1 forekommer, med Føie gjøre den Forrangen stridig; i **39**, hvor Talen er om en Troldhest, er den absolut ikke paa sin Plads*).

De følgende Stropher, Mødet med Greven, indeholde ingen Vanskelighed af Betydning. Blot maa bemærkes, at A 10, der fattes Rim, kan suppleres paa mere end een Maade: enten maa her læses „Ribold prud" (cf. H 22, Z 12, m., samt Isl. fkv. **16** A 4), men om „prud" kan rime paa „Jomfru" i en Vise, hvor man andetsteds har Grund til at fastslaae Læsemaaden „Jomfrove" er tvivlsomt; man har til Dato agtet for lidt paa Sprogformens Enhed. Eller der maa for „stalte Jomfru" læses „Jomfru stolt", eller, som det forefindes E 17, „Jomfru bold"; identiske Rim tør vel ikke helt benægtes; — eller der kunde tænkes „hvor haver du den Jomfru stjaalet" (cf. A 11). Troligst bliver sagtens en af de mellemste Varianter. Scansionsmaaden af Lin. 1 angives tydeligt ved Haandskriftets Skrivemaade „Velmødt, velmødt, Ribold!" som analog med **266** A 1: „Liden var hun Søborg".

A 11 bør formentlig stryges. Den findes ikke andetsteds, men har Præget af en af de Udvidelser, hvori Karen Brahes Folio excellerer, og hvis Frændskaber i Reglen ere lette at paavise; se in casu **146** A 1. Fremfor den følgende A 12 bør C 17 foretrækkes, idet der for „yngste Søster" bør læses „syge Søster", som ogsaa findes i den engelske Vise. At Søsteren er syg, er en rimelig Anledning til at føre hende hjem; at hun er yngst, er det ikke. Grevens følgende Svar findes forskjelligt redigeret i de forskjellige Opskrifter; lidet heldig er A 13, bedre E 20, F 20, gjentagen i G-H. B 19, der gjenfindes F-H, har et noget nyere Præg og synes ikke

*) Den oftere ledsagende Strophe **82** U 9 (U 10 er en Nydannelse) forefindes endvidere i **6** C, **249** D og **271**; bedst anbragt er den i sidstnævnte. En anden Ledsager, T 7-8, har sin bestemte Plads i **62**.

hjemmehørende i **82**; fireliniet gjenfindes den **181** D 15; se dens smukke Sidestykke **274** A-B 17, der turde være Grundformen, meningsløst gjentagen **389** A 23 etc.

A 14 er identisk rimet „Arm-Arm"; man har Formerne:

α. Han tog en Guldring af sin Barm,
Han satte den paa den Hyrdes Arm.

18 A 37. C 45. **82** B 20. F 23. G 26 (Guldsmykke —, Syv). H 29. **72** E 52 (Guldbaand). **445** Ag 44.

β. Hun tog Guldring af sin Arm,
Hun kaste den Leger i sin Barm.

274 A 21 (cf. B 21). **95** D 17, m. **146** L 5, m. Cf. **82** E 21 (den kaste hun i den Greves Karm).

Den første af disse Stropher er her bedst constateret; men man seer, at dens Paralleller ere mange. Uundværlig er den i **18** „Svend Vonved", der i Ælde ikke viger for **82**. Ligesaa er β i **274**; i vor Vise er Strophen overhovedet ikke nødvendig. Den følgende A 15 er lidet original i sin Form, heldigere formet er B 21, D 22.

En Afslutning paa Ordskiftet synes at kræves; den fattes i A, men gives i B i den ret eiendommeligt formede 22, der kun er at jevnføre med **114** A 41, og forsaavidt synes original nok. I Compositionen er den imidlertid lidet trolig, hvis ikke man tør troe, at Noget i det Efterfølgende er udfaldet, som indeholdt Forklaringen paa den Maade, hvorpaa Ribold optager disse Ord: en saa aaben Udæskning synes ellers at maatte mødes med et Banehug, der afskjærer al videre Udvikling. En Tilføielse haves i den norske Variant Lst. **33**, 20-21, hvor Guldborg opfordrer Ribold til at dræbe Spørgeren, men faaer til Svar, at han ikke vil dræbe saa gammel en Mand.

Næsten ordret stemme disse Stropher med „Earl Brand" 8-9 og synes desaarsag værd at reflectere paa som noget i Visen Oprindeligt, for hvilket en indre Sandsynlighed taler ligesaa meget som disse vidt adskilte Overleveringer. Trækket gjenfindes i Benedict-Visen, DgF. **474** (endnu utrykt); men i denne rent norske Variant af Hagbard-Sagnet kunde det let være en Reminiscens fra det nys omtalte*); Stro-

*) Jeg noterer med Tilfredshed, at Dr. Olrik i en mig nys tilsendt Korrektur af Visen (VIII, S. 87) næsten Ord til andet har gjort samme Bemærkninger.

pherne ere derhos fireliniede og kunne i deres lidet oprindelige Form ikke hævde Ancienneteten fremfor de toliniede, der her som næsten altid i lignende Tilfælde have et ældre Præg.

Den første af Stropherne tilfredsstiller iøvrigt ikke i den norske Form; den engelske lyder:

„O guid Earl o Bran, if ye loe me,
Kill Carl Hood an gar him die."

Dansk lyder dette:

„Ribold, om du under mig vel,
Du slaaer den Greve nu ihjel."

Se Sidestykker § 275 e; en directe Erindring om en saadan forsvunden Strophe kunde næsten synes opbevaret i den ret meningsløse **16** A 7; cf. **195** D 24. Den sidste af Stropherne kan uforandret optages fra Norsk.

Med Optagelsen af disse fire Linier klares Forholdet til de forhen overveiede Stropher, hvis Rækkefølge altsaa bør være F 20, B 21-22 (hvis Lin. 2 i Tilslutning til det Foregaaende troligere lyder: „Det gjør jeg ikke for Guld saa rød"), — Lst. 20-21.

Hvor Grevens Ridt til Kongsgaarden berettes, har A i 16 en af de Stropher, som overalt ere mistænkelige, og som det maa være en Opgave at fjerne, hvor det er gjørligt: det er klart, at disse Fællesstrophers enorme Udbredelse, selv om deres relative Ægthed ikke kan bestrides, — skyldes Forfaldstiden. B har i 23 en mindre forbrugt Strophe, hvis Ælde er utvivlsom, men som er for vel constateret i **13** til at kunne være det her. D har i 25 samme Strophe som A; E har i 22 en Forvanskning af den, der er attraheret til **274** A 22 og paavirket af den følgendes „Mjød og Vin". Syvs G 28 og H 35 have en Strophe, der til Underlag har **175** A 1 og er paavirket af Strophen i B; den gaaer igjen i den moderne M 17; i øvrigt byder Nutidsoverleveringen Intet af Interesse. Des vigtigere er det for os i F 27 at finde en Strophe, der uden at være høipoetisk tilfredsstiller ved at være fuldkomment original; dens Lin. 2, som er det Væsentlige ved den, eftersom Lin. 1 er den samme som i A og D-E, — støttes af Isl. A 7 og B 4.

Om den Strophe, der i alle Haandskrifter følger efter den her omtalte, gjælder det Samme: alle dens Affattelsesformer hører paa een nær til de Stropher, der vække Mistillid ved deres skabelonmæssige Bygning og deraf følgende enorme Evne til at varieres efter en hvilkensomhelst Leilighed. Det gjælder om Formerne A-C og E-H, tiltrods for, at de fem af dem ere ordret enslydende. I D 28 have vi derimod en fortrinlig Strophe der — med en let Correction, som metrisk bringer Lin. 2 i Overensstemmelse med Lin. 1 — er ganske uden Sidestykker; kun en fjern Lighed haves i Isl. fk. 17 A 13, der iøvrigt svarer til vor **82** K 14.

Saa følger i A de kjendte Stropher:

> Den Ridder raaber over al sin Gaard:
> „Vel op, mine Mænd, drager Vaaben paa!
>
> „I sætter op Hjelm foruden al Falsk:
> Ribold han er saa haard en Hals!"

I B og C fattes de; men Stropherækken er her noget forvirret; derimod gjenfindes de i samtlige andre gamle Opskrifter foruden i adskillige nye.

Disse Stropher forekomme imidlertid paa flere Steder. De dele heri Skjæbne med mange andre, og det har overfor saadanne til Dato været en stiltiende Mening, at de vare lige vel hjemlede, om ikke overalt, saa dog paa de fleste Steder og navnlig, hvor tilstrækkelig mange Haandskrifter tage sig paa at vidne derfor. Jeg kan aldeles ikke gaae ind paa dette. Slige Stropher have som Regel hjemme paa *eet* Sted, og det maa man om muligt see at finde.

Som saa mange andre Stropher findes disse baade i to- og i fireliniet Form. Som almindelig Lov for saadanne kan man fastslaae, at den toliniede Form er den ældre, og at deres Hjemmel i fireliniede Viser desaarsag kun er secundær. De Tilfælde, hvor der kan være Tvivl om dette Forhold, er yderst faa, og endnu sjeldnere ere de, hvor en toliniet Form kan antages for at have Rod i en fireliniet. Navnlig det foreliggende Tilfælde tillader ingen Tvivl: Stropherne ere, som vi have dem i **82**, oprindelig toliniede.

Toliniede forekomme de foruden i **82** og i en Opskrift af **83**, der jo blot er at betragte som en Variation af denne, — i **6** B-C, endvidere i **338** D, F, etc., **389** C-E, **412** B, **413**

A-C, E-F, **422** A, m., etc. Kun om **6** kan her være Tale; de andre fem ere Viser af senere Oprindelse, der ikke kunne gjøre Fordring paa at besidde dem paa første Haand.

Hvad nu **6**, Samsonsvisen, angaaer, da synes den omtrent at have samme Adkomst til Stropherne som **82**. Begge høre til vore ældste og bedste Viser; Situationen er omtrent den samme: der meldes Kongen, at hans Datter er bortført, hvorefter følger et Opraab til hans Undergivne, hvem det paalægges at tage Hevn over den Skyldige. Af Visens tre Opskrifter findes Stropherne i de to, der have Episoden; A er et Fragment, hvori den fattes. Spørgsmaalet bliver derefter: hvor ere Stropherne uundværlige? Det vil da bemærkes, at i Ligheden mellem Situationerne i de to Viser er en Forskjel. I **82** følger Faderen i sit Raseri selv med; i **6** overdrager han sine Hovmænd Hvervet, hvad der medfører nogen Forskjel i Udtryksmaaden. Begivenheden meldes Kongen i **6** C med den samme Strophe som i **82** B; **6** B har derimod den gode og for Visen helt eiendommelige Strophe 7:

De sagde Kongen Tidende ny:
„Samson haver ført eders Datter af By."

Efter denne finde vi som 9 og 11:

„I gode Hovmænd, have I det hørt:
Min Datter hun er med Vold bortført.

„I skulle ride eder op under Ø
At hente mig Samson levende eller død!"

Den sidste af disse Stropher er helt uden Sidestykker; den første har fireliniede i ikke ringe Antal, til hvilke den selv kan antages at være Roden; et andet toliniet findes derhos **201** B 8, men i en Opskrift, der er kjendeligt redigeret, og paavirket af de fireliniede; A fortæller Sagen mere uafhængigt og uden at tage Strophen til Hjelp. I Virkeligheden indeholde disse to Stropher, der altsaa tør ansees for oprindelige i **6**, Alt, hvad der kræves. Og den fyndige, lidt overlegne Befaling passer her saare godt for den selvtillidsfulde Konge, der ikke er Situationen voxen: Visen vinder snarere end den taber, ved Udeladelsen af de omhandlede

to andre Stropher. I **82** kunne de derimod, som let sees, sletikke undværes: mellem Meldingen om Guldborgs Flugt og hendes Opdagelse af Forfølgerne maa absolut nogle Stropher følge, som skildre Meddelelsens første Virkning.

Inden vi forlade dette Punkt maa imidlertid endnu en Bemærkning gjøres. Det er flygtigt sagt, at det omtalte Opraab „Vel op mine Mænd" o. s. v. ogsaa findes i fireliniet Form, nemlig i **20**, hvor det findes i alle Opskrifter (D og F have dog kun den første Strophe), endvidere i **145** B, i alle Opskrifter af **152**, samt i **314** D, **315**, **414** E, **430** B og **479**. Kun den første og tredie af disse Viser kunne komme i Betragtning. Og en Omstændighed maa her ikke oversees. Lader det sig end med Sikkerhed sige, at disse fireliniede Former ere secundære Formationer i et secundært Leie, er den Mulighed ikke udelukket, at den paagjældende fireliniede Vise kunde være Omdigtning af en toliniet, der i Virkeligheden havde Prioriteten. Slige Omdigtninger have sikkert fundet Sted i ikke ringe Omfang; af flere Viser (saaledes af **200**, **252**, **267**) besidde vi begge Former; ved andre (som ved **33**) lader en toliniet Form sig eftervise som Grundlag for den fireliniede; en tredie Kategori ere Viser som **30**, hvori en Udvikling af en anden Art finder Sted. Hvad nu **152** angaaer, saa maa en saadan Formodning afvises som grundløs: Visen tilhører den fireliniede Strophes udviklede Periode og viser intet Spor af nogen tidligere Form. Hvad **20** angaaer, saa tilhører den i den Form, hvori vi nu have den, samme Periode og er ligesaa fuldstændigt blottet for Spor af toliniet; men at den ikke skulde have havt en ældre Form, er noget nær utænkeligt. Skulde denne imidlertid have været toliniet, vilde man næsten nødes til at antage, at Visen i Tidens Løb havde havt ikke to, men tre forskjellige Former, idet man efter Visemotivets Yndest og Ælde med Grund kan formode en stavrimet, de heroiske Eddasange nærstaaende Form som den ældste*). At en saadan Digtning har været husket og skattet ved Siden af Kæmpevisens ældste Former, kan neppe betvivles. Men Omdigtningen har i saa Fald rimeligviis først fundet Sted, da man i den fireliniede Strophes

*) Cf. Olrik, Forsøg paa en Tvedeling af Kilderne til Saxes Oldhistorie, Kbh. 1892. S. 74.

Blomstringstid helt havde tabt Sansen for den, og Udviklingen har da naturligt oversprunget Mellemleddet — ganske som Tilfældet synes at være ved Sveidalsvisen, hvis stavrimede Form jo er kjendt. Altsaa: vi kunne med nogen Grund formode, at **20** ikke heller fra dette Synspunkt har Eiendomsret til Stropherne. Et Andet er, hvad vor hele Folkevisedigtning fra først til sidst bevidner som uimodsigeligt, — at man virkelig har følt Overførelsen af en toliniet Strophe til fireliniet som en poetisk Benyttelse af den fuldt forsvarlige Art, hvad den ogsaa for et strengere Begreb, om end sjeldent, kan være.

Efter denne Betragtning besidder **20** blandt de fireliniede Viser Stropherne med en vis Ret: om at udvise dem af denne kan ikke være Tale. Om **152** kan kun siges, at Opraabet ogsaa her kræves. Stropherne repræsentere i den enten Noget, som er tabt, eller de ere simple Tyvekoster; Visen er overhovedet ikke saa betydelig, at man ikke skulde kunne tiltroe den et Ran. Der er i Folkevisen Meget, overfor hvilken Kritiken ikke har Andet at gjøre end at trække paa Skuldrene og lade det urørt.

Mærkeligt er det, at, hvormeget end vor Folkevise indeholder af Tvist, Kamp og Overfald, saa er den dog forbausende fattig paa Opraab af denne Art. **181** A 13 har en Strophe:

Meldte det Drost Hr. Lovmand,
Han stod under Hjelm hin røde (B 19: Skarlagen):

— men Strophen er efter sin Natur decideret fireliniet (cf. **5** A 35; paa den moderne Variant **184** G 8 kan ikke reflekteres). **400** B 8 har Strophen:

„Dannesvende, skynder eder til Hest!
Somme I drager paa Brynjen bedst!“ *)

— men den lidet velformede Strophe er skaaren over en altfor velkjendt Læst til at være af Interesse. **20** Lb, moderne færøisk, har en fireliniet Strophe, bag hvilken en toliniet kunde formodes, som maatte lyde:

Sivard taler til sine Mænd:
„I vaager (stander) op, tager Sværd i Hænde!“

*) A 12 har: Iaften vil vi Hr. *Ribold* gjæste. Mon tilfældigt?

Denne stemmer godt med en moderne Form, **338** E 19:

> Troels han taler til sine Hovmænd:
> „Staaer op, mine Hovmænd, spænder Brynjen an!“

Dette er vistnok Alt, hvad der er at nævne. Har der været Mere, saa have de omhandlede Stropher i alt Fald opslugt og remplaceret dem. Deres Forgreninger have yderligere bredet sig i vidt Omfang, se exempelviis **6** A 14, **154** B 7, **375** C 2.

Endnu en Mulighed er det ganske vist, at Stropherne oprindelig ikke have været sammenkoblede og altsaa repræsentere ikke en, men to Viser: det bør ikke lades ude af Betragtning, at ensartede Stropher, der oprindeligt høre hjemme paa forskjellige Steder, i Tidens Løb og ganske naturligt have Tilbøielighed til at sammenhobe sig til en enkelt Remse, der saa som staaende Formel gjentages uforandret overalt, hvor Dele af den forhen have hørt til. Den første Strophe kan helt undvære den anden; isoleret findes den, foruden paa de nævnte Steder af **20**, ogsaa **152** A 10, **145** B 22, **314** D 23; i **6** B ere Stropherne skilte ved en indskudt. Den anden findes undtagelsesviis J. F. X, **15** B 7 (cf. C 12); den kan kun i en vis Forstand siges at gjøre det i den moderne **338** E, men vilde let kunne gjøre det. Tilbunds i Spørgsmaalet komme vi ikke: hvad her er sagt, er omtrent, hvad der vil kunne siges, saalænge ikke et et nyt Haandskrift findes, der kan rivalisere med Karen Brahes Folio.

Vende vi efter denne Digression tilbage til **82**, saa er en yderligere Beretning om, at Faderens Opraab efterkommes, maaskee ikke absolut uundværlig. En saadan haves imidlertid i den interessante Strophe C 25, som der ingen Grund er til at vrage:

> Somme til Hesten rende,
> Og Somme sin Bue bespænde.

(Cf. „Earl Brand“, Child 7 A* 20: „Some rode wie sticks, and some wie rungs“.)

Helt ægte i Udtrykket er den dog ikke. „Bespænde“ synes at skulle sige „sætte Streng paa“; thi om at *spænde* Buer paa dette Tidspunkt kan fornuftigviis ikke være Tale;

og paa nogen tredie Betydning kan, naar Talen er om en Bue, heller ikke tænkes. Men den nævnte Brug af Ordet er sikkert uden Hjemmel i Sproget. Ulige nærmere ligger derfor en anden Formodning: „Bue“ turde være en Feilskrift for „Spore“, ɔ: Somme løb til Hesten i deres Hastværk, Andre havde dog Besindelse nok til først at tage Spore paa; cf. til Bestyrkelse heraf de to Linier, der opbevares **267** C 13 (i firel.):

> Han kan ikke sin Spore spænde,
> Ikke heller sin Ganger rende.

Strophen synes ved denne Redaction først at faae sit slaaende Udtryk; men isaafald ledes Tanken derved hen paa dens eneste Sidestykke, nemlig **6** B 12, som lyder:

> Hans gode Hovmænd var ikke sen:
> De spændte strax deres Spore om Ben.

Den første af Stropherne turde da simpelthen være den sidstes ældre og bedre Form*).

Guldborgs Opdagelse af Forfølgerne gives gjennemgaaende ens i første Halvstrophe (kun C sees her som oftere paavirket af norsk Tradition); ogsaa stemmer Formen her ordret med engelsk 21. Den anden synes mest tiltalende som E 27, men turde her dog være Laan fra **201** A 11, B 22. Bedre bevidnet er A 20: Hisset kommer min Fader, han vil os slaae, = **83** C 17, D 19, bedst C 28, F 32, H 40: Hisset kommer —, hvad bliver til Raad? (Z 16, m.: hvor vil det nu gaae?) Formerne stemme her vel med engelsk „O guid Earl o Bran, we'll a' be taen!“ Fristende kunde det være at antage Formen „vi ere forraad“; men jeg betvivler, at „forraade“ bruges absolut og i denne Betydning i Folkevisen (cf. **210** A 14, **20** A 37; paa **126** D 30 kan ingen Vægt lægges). Bemærkes bør, at de forstyrrede

*) **6** C har ligeledes i 14 opbevaret Erindringen om denne Strophe, rigtignok i en forvansket Form, som ikke hører hjemme her, men som gjenfindes **116**, 3, 12 og andensteds, — mærkeligt nok ogsaa i **82** X 17, hvad ydermere bestyrker den Formodnings Rigtighed, at der finder en Sammenhæng Sted mellem disse Stropher.

Beslægtet med Strophen i **267** er Arw. 78, 2:

> Han kunde skiuta och han kunde spänna,
> Så väl än bättre på vallen utränna —

der iøvrigt ikkeheller er helt troværdig i Udtrykket „skiuta och spänna“: Ordenes logiske Orden er den omvendte, som de findes DgF. **136** B 2 (ogsaa Arw. 153 A-B 2).

Linier D 33-34, der i Varianter spøge i de moderne Opskrifter, ere Reminiscenser fra 185, 12-14. Man skulde ikke troe det nødvendigt at sige Sligt; men overfor den Mangel paa Overblik, som selv Grundtvig viser, naar han medtager dem i sin Redaction, tvinges man næsten til at være omstændelig*).

Ribolds Svar indledes med Anmodningen om at holde hans Hest, bedst formet B 33 (her dog urigtig anbragt), F 32 etc., yderligere bekræftet ved den misforstaaede islandske Overlevering (isl. A 19), hvori Rimene opbevares**). Jeg bemærker her leilighedsviis, at Meningsløsheder af denne Art, forsaavidt de ad anden Vei lade sig berigtige, ofte ikke ere at foragte, idet de vise en paa sin Viis pietetsfuld Overlevering. Strophen efterfølges af de navnkundige Linier A 22, B 30, der indeholde Forbudet mod Dødnævnelsen***), og som ingen Grund giver til videre Omtale; de bør ledsages af den ogsaa tilstrækkeligt bevidnede B 22; Gjentagelsen, der indskærper Forbudet, er her paa sin Plads og utvivlsomt oprindelig. Fremdeles følge som utvivlsomme A 24-25.

Den følgende Strophe giver næsten overalt Guldborgs Udraab uden yderligere Angivelse af den Talende end den, der indeholdes i Ribolds sidste Replik og i de to sidste Strophers „*hendes*“, hvad der iøvrigt maa ansees for fyldestgjørende. Om Udraabets Form hersker imidlertid en ret betydelig Dissens. Vor Adelsoverlevering har, sin Sædvane tro, en vidtløftigere Udførelse, idet A-C og E her have to Stropher, F-H endog tre; kun D har een. Sidstnævnte Tal findes derimod gjennemgaaende i al Nutidsoverlevering; saal. K-L, N-U, X-A*; V har samme Strophe i dobbelt Rimform; kun I og M have virkelige Dobbeltstropher, af hvilke

---

*) Selv det gyseligste Vaas faaer stundom Lov at passere Censuren i Kraft af, at det er „overleveret“ fra Hvemsomhelst. Yndet er Varianten:

Jeg hører min Faders forgyldne Lud,
Den lød ikke, *siden min Moder stod Brud.*

Mon Guldborg — som endda vanskelig kan antages for ældst af Børneflokken — husker denne Begivenhed saa nøie? Og i denne Form optager Grundtvig Strophen i sin Redaction!

**) Ogsaa engelsk, cf. Child B 5.

***) Det er ofte omtalt som mærkeligt, at denne fattes i Engelsk. Et fordunklet Minde om den findes dog i „Earl Brand“ 23 (DgF. III, S. 855), hvor selve Rimene af vor B 22 ere bevarede. Jeg har i dette Arbeide ofte Leilighed til at gjøre opmærksom paa Betydningen af den bevarede Rimklang, som en Fagmand paa Verskjendskabens Omraade seer ved første Blik, men som til nu er uopdaget af Philologer.

imidlertid den første er en uægte, ved Gjentagelse dannet Form, den anden paavirket af Syvs Text, vor G. Svensk har overalt kun een Strophe, Norsk een med Rimvariant som vor V; Islandsk har ligeledes een i alle Opskrifter gjennemgaaende Strophe; kun A føier hertil en anden, i Virkeligheden overflødig og ikke her hjemmehørende, hvorom Mere i det Følgende.

Den eenstrophiske Form turde, til Trods for, at den kun haves i Nutidsoverlevering*), være ældst; Forvirringen synes at skyldes den Omstændighed, at den sene Vise **83** har udviklet en tostrophisk, der har reageret paa **82**. See vi paa vor ældste Opskrift A, have vi i dennes 26 en Strophe, der igrunden ikke kræver Tilføielsen i 27, som altsaa her kan synes uoprindelig, ligesom den turde være paavirket af **312** A 27. Stærkere er Baandet mellem Dobbeltstropherne i de yngre Haandskrifter; Formen i B „Du stil dig i (for?) Vor Herres Vold“ synes imidlertid noget tvungen og ikke helt troværdig; ganske meningsløst er i C „Vor Herres Færd“; de andre Opskrifter gjentage kun disse to Formler. Med Grund kunde man vel mene at Øieblikket ikke er egnet for Vidtløftigheder og ikke tillader Motivering af Bønnen, som vel en Bøn for Broderens Liv overhovedet ingen Motivering kræver. Vistnok anstiller den naive Digtning ikke directe slige Fornuftraisonnementer; men dens sunde realistiske Instinct pleier i Sligt at gribe det Rette. Der findes ogsaa Indicier nok, som tyde paa, at Guldborgs Udraab fra først har været indskrænket til en enkelt Strophe. Spørgsmaalet bliver kun om dennes Ordlyd.

Holde vi en Revue over de forhaandenværende Stropher, da forefinde vi Følgende:

Hør I det, min Hjertenskjære:
I lader min yngste Broder være!

82 A 26.

---

*) Universitetet fremsatte for nogle Aar siden som Prisopgave Spørgsmaalet om dennes Værd. Det blev af gode Grunde ikke fyldestgjørende besvaret og vilde ikke være blevet opkastet, hvis Spørgerne selv havde kjendt dets Omfang. Skal jeg give Svaret kort, vil det lyde: dens umiddelbare Værd er ikke betydeligt; af Enkeltheder findes neppe andre Perler end Strophen **89** D 13 (ogsaa kjendt svensk og norsk). Middelbart kan den alligevel ofte som i det her behandlede Tilfælde have stor Interesse som Correktiv for Adelsoverleveringens Maskinfabrikater. Det Arbeide, der er gjort navnlig af E. T. Kristensen, var vel værdt at offre nogen Kraft paa, selv om Udbyttet kun blev en Constatering for Eftertiden af, at ikke større Værdier vare tabte ved Almuestraditionens Udslukning.

Ribold, Ribold, du stille dit Sværd!
Du stille det i Vor Herres Færd!

82 C34, F37, H49. **83** C22. D27.

Holder op, Ribold, min Hjertenskjære!
I stinger omsider ind eders Sværd!

82 G40 (Syv). I19, m.

Ribold, Ribold, min Hjertenskjær!
Du stikke i Balgen det blodige Sværd!

82 I20, m.

Hr. Ribold, Hr. Ribold, du stiller nu dit Sværd!
Min yngste Broder ham lader Du vær'!

82 K32, m.

Hr. Ribold, Hr. Ribold, I stiller eders Kiv!
I giver min yngste Broder sit Liv!

82 D42. V17: — Du stiller Din Kniv, — m., = Lst. **33**, 36.

O Hildebrand, o Hildebrand, stik i dit Sværd!
Det er min yngste Broder, ham har jeg saa kjær.

82 P23, m. V16.

Og hør du, Hr. Rigebold, hvad jeg siger dig,
Min yngste Broder ham skaaner du mig!

82 L20. U23.

Hr. Rigbolt, Hr. Rigbolt, du stiller dit Sværd!
Min Fader han var vel en bedre Død værd.

M27, m. N21. O6. S27. T31 *(du spar min yngste Broder, langt bedre var han værd).* (Æ21. Ø12.) A*2. Afz. 2 I, 24. II, 17. III, 39. E. W. I, **15**, 9. Lst. **33**, 35*).

O Ridebrand, o Ridebrand, du stiller dit Sværd!
Jeg kan ikke taale at see min Faders Færd (sic)!

82 R16, m. I20 (Adfærd). Q19 (Ufærd). Cf. Z22.

Heyrðu það, Ribbald, hvers eg bið:
Gefðu mínum ýngsta bróður líf!

Ísl. fk. **16** A17. B20 (láttu minn y. br. fá grið). C8: *Lát minn ýngsta bróður kyr!*

Af denne samlede Fortegnelse fremgaaer med stor Sandsynlighed en Strophe, hvis Lin. 1 er husket godt i Formerne „du stil dit Sværd", og hvis anden med Tilnærmelse be-

*) Rimene „Sværd — værd" høre til Overleveringens værste Unoder og ere i ni Tilfælde af ti at mistænke. Desuagtet kan selv i slige Tilfælde, — hvad andensteds i dette Arbeide skal vises, — den ægte Rimklang være bevaret.

vares i A 26, P 23 og S 27; som Helhed findes Strophen næsten korrekt i den moderne K 32. Den her og i A forekommende absolute Brug af „være" er imidlertid, om end sikkert meget gammel, dog ikke troværdig. At den som halvt plat støder *vor* Smag, har Mindre at sige; men jeg betvivler, at denne Vending nogensinde i poetisk Sprog kan have udtrykt en indtrængende Bøn for Livet. Langt troligere synes det i isl. C opbevarede Rimord, der, hvad der er værdt at mærke, paa det angivne Sted ikke rimer. Strophen vil i Dansk altsaa have Formen:

Ribold! Ribold! du stil dit Sværd!
Du lad min yngste Broder *kvær!*

Jeg holder det ikke for spildt Umage nu og da at dvæle længe ved et enkelt Punkt for exempelviis at illustrere, hvormange Overveielser Visekritiken kan og bør anstille. Til det nys Udviklede skal derfor endnu en Betragtning føies, som yderligere bestyrker det.

Tage vi endnu engang de her omhandlede Stropher i Øiesyn, finde vi i vor Adelsoverlevering som den anden af disse en gjennemgaaende sletformet Strophe — B 39, C 35, E 34, F 38, G 41, H 50, — hvori Guldborg beder om Broderens Liv, for at han kan bringe Moderen Tidende; som alt bemærket synes Motiveringen overflødig. To Rim ligge her særligt en Folkevisedigter lige for Haanden, hvorefter Strophen burde lyde:

Du spar min yngste Broder,
Maa Tidend føre min Moder!

Disse Rim findes imidlertid ingensteds, og deres Fraværelse tyder stærkt paa, at „Broder" og „Moder" oprindelig ikke have været nævnte i samme Strophe. Den forholdsviis ældste Form for Stropheparret findes utvivlsomt A 26-27, hvor den sidste Deel, der her ligefrem sees som overflødig Tilsætning, lyder:

Han maa min [sorrigfuld] Moder de Tiding hjemføre:
Det var fuld ilde, hun skulde Datter føde!

Sidste Linies Ægthed er maaskee tvivlsom; den første antager jeg for Tilsætningens oprindelige Form, som ogsaa

gaaer igjen i de følgende Overleveringer (der, som man vil erindre, emphatisk have udviklet Ordene „du stil dit Sværd" til en Strophe for sig), men her som anden Linie: den første dannes af Bønnen for Broderens Liv; og for at faae denne til at rime sammen med den sidste, hvis Ordfølge overalt er husket, vrider man sig omkring i meer eller mindre umulige Rimvarianter, — hinc illæ lacrymæ. Dialectformen „løve" (leve) som Rim paa „føre" kan ved denne gamle Vise umuligt være almengyldig.

83 har, som bemærket, paa dette Sted oprindelig to Stropher, der i A 24-25 lyde:

Stiller eder, stiller eder, Hildebrand,
Om I mig af Hjertet vel and!

I lader min yngste Broder leve,
Han maatte end ene i Landen blive!

Ikkeheller her findes i den ældste Opskrift Moderen nævnt, hvad derimod er Tilfældet i de følgende, som gjentage de fra **82** kjendte Stropher.

B 23 har svarende til A 24 Strophen:

Saa raabte jeg: Mester Hildebrand!
Stiller eder i Vor Herres Navn!

Til denne svarer en forhen løseligt omtalt Strophe, der har indsneget sig isl. **16** A 26, og som slet forenelig med den i Visen ellers gjennemgaaende, foran citerede Strophe har fortrængt denne fra dens Plads i A; denne lyder:

Ribbald, Ribbald, stilltu þinn brand!
geymi þig guð og hinn heilagi and!

Den tilhører en velkjendt Stropherække (§ 278; jeg nævner som Sidestykker **206** fær. 11, = Arw. **84**, 11, cf. Lst. **20**, 35; DgF. **206**, 17, **40** A 18 og den sene **389** E 77); men Typen for de to ovenciterede findes i den ældgamle Vise **25**, „Hevnersværdet", hvis 33 (corrigeret) lyder:

Du stil dig nu, hin brune Brand,
Du stil dig i Vor Herres Navn!

— og at de kun ere Efterklange af denne, kan ikke være Tvivl underkastet.

Den næste Strophe, Ribolds Banesaar, findes i flere, lidet afvigende Redactioner; bedst bevidnet er paa Dansk B 40, C 36, F 40; derimod støttes Formen D 43 (A 28) af Islandsk A 27, B 22, C 9; det er næsten ligegyldigt, hvilken man vælger. Mindre værd at reflectere paa synes Formen E 35, der gjentages i fire Opskrifter af **83** og i **413** F. Om Broderens Skjæbne lades man i Uvished; den forslidte Strophe C 37 kan ikke gjælde for ægte. Næsten alle Opskrifter gaae paa dette Punkt umiddelbart over til Ribolds overalt enslydende Opfordring til at ride videre. Et Mindretal indskyder en Strophe, hvori Ribold yttrer, at Guldborg havde fortjent Døden; i de danske Opskrifter, hvor den kun findes moderne — saal. L 22, P 24 etc., er den imidlertid formet efter en altfor velkjendt Recept (§ 262 bc) og minder altfor stærkt om Samsons Ord til Moderen (**6** A 19 etc.) til at vække Tiltro; den tilsvarende islandske er absolut local.

Ribolds Spørgsmaal til Guldborg, om hun vil følge ham eller vende tilbage, kan som meningsløs Tilsætning stryges: troligviis har hun intet Valg. Correct er i A Strophefølgen 29-30; „Rosenlund" bør selvfølgelig her og i de enslydende B 43, C 38 ombyttes med „grønne Lund", som haves i E-F. En ældre Form ligger maaskee bag den tilsvarende svenske, norske og islandske Strophes Linie 2: „Aldrig mæled Ribold Ord"; men til at forsøge at restituere dennes Linie 1 i dansk Sprogform synes der ingen Grund at være, hvor en tilstrækkeligt bevidnet, i og for sig tilfredsstillende Strophe forefindes.

Ret vel formet er Guldborgs følgende Spørgsmaal, bedst bevidnet A 31, smukkest maaskee C 39; Valget er ret ligegyldigt. Udelades bør som overflødig den overalt uklare A 32; et tilfredsstillende Svar indeholdes i 33, vel bevidnet ved Formerne i B og D-H. Af A 34 haves derimod forskjellige Redactioner i B-E; Spor af den findes i Q som ogsaa norsk og islandsk; ellers fattes den i dansk og svensk Nutidsoverlevering. De paagjældende Stropher lyde:

Enddog gjør det mig allerværst:
Din Broders Sværd haver mit Hjerte gjæst.
A 34.

Alt gaaer det mig allernæst:
Døden haver mit Hjerte fæst.

B 46.

Gud naade dig, Guldborg, saa Lidet du veedst:
Din yngste Broder var mit Hjerte næst.

C 41.

Det er ikke Under, at jeg er tyst:
Eders Broders Sværd i mit Hjerte haver frist (sic!)

D 47.

Den samme Sorrig hun gaaer mig næst:
Din yngste Broders Sværd mit Hjerte haver kryst.

E 42.

Din Faders Sværd har været mig saa nær;
Jeg troer, det forvolder mig Dødens Adfærd (sic!).

Q 24. m.

Jeg er ei saa glad, som jeg var før:
Din Fader hans Sværd var mit Hjerte for nær.

J. F. I, 37, 19; cf. II, 84 B 19: Din gamle Fader han var dig saa kjær; hans røde Guldsværd —.

Guð beðre meg, Guðbjörg, sá lítið du veit:
Din yngste brór mit lív burtsveik.

Lst. 33, 43.

Það er oddurinn búni:
hann stendur í hjartatúni.

Ísl. fk. 16 B 27.

Som man seer, er den ene Linie her godt husket, medens den anden varieres stærkt. En Strophe, der ligger Formen i vor A nær, kunde synes at fremgaae af disse Citater; den maatte combineres af B, Lin. 1 og A, Lin. 2, eller, eftersom Ordet „gjæst“ vistnok er for stærkt og Rimet „næst“ bedre bevidnet, lyder:

End treger det mig allermest:
Din Broders Sværd var mit Hjerte næst.

Ingen af disse Redaktioner tilfredsstiller dog, idet Strophen her kun siger Lidet mere end den foregaaendes Lin. 2: „Et Andet er, at mig rinder Blod“. I denne Form kan den vanskeligt antages for oprindelig, hvisaarsag endnu en Strophe fortjener at inddrages i Betragtningen. Om Forfaldstidens

Lyst til Udvidelse er oftere talt; tidt viser denne sig i ligefrem Tildigtning; men ligesaa tidt skeer det, at en Strophe gjennem forskjellige Ændringsmaader udtværes til to eller flere; et Exempel vedrørende B 38—39 er nys omhandlet. Som Ledsager af A 34 finde vi endnu i 35 Strophen:

Det tvinger mig end og ud af stor Nød:
Jeg fæste Guldborg saa væn en Mø.

Ofte er i slige Tilfælde endnu en Erindring om det Oprindelige at finde i et opbevaret Rimord, som her synes at foreligge i Ordet „fæste", ligesom ogsaa Erindringen om en Strophe med Rimene „næst" og „fæst" er fastholdt i B 46, hvis sidste ret smagfulde, men halvmoderne Linie ikke synes Folkevisesprog. Efter denne Betragtning ligger en Grundform af de to Stropher lige for Haanden, som lyder:

End treger mig, at jeg har dig fæst:
Din Broders Sværd var mit Hjerte næst.

Man vil see, at Strophens Tanke først her kommer til sin Ret.

Endnu en Mærkelighed bør her omtales. Til A 35 svarer i F-H en Strophe, der lyder:

Det Tredie er det, at jeg skal døe,
Det Fjerde, Guldborg! at du est Mø.

F 46. G 48. H 63.

Den er, som man vil see, fuldkomment meningsløs; men det Interessante ved den er, at den har et Sidestykke, hvis oprindelige Identitet ikke kan betvivles. Det findes Isl. fk. 31 og lyder:

Einskis þyki mèr vert um það,
þó eg eigi að deyja:
það þyki mèr allra mest,
að, Kristín, þú ert meyja.

A-B 41. C (35-) 36. D-E 29.

En Strophe er her paa Dansk husket og forvexlet med den i Visen forholdsviis oprindeligere Form, der sees i A 35. Det er ikke uden Betydning for vor Visedigtning at kunne constatere, at denne Enkelthed af „Knud af Borg", — en hos os ubetydelig Vise, men i sin islandske Form nogetnær

Nordens skjønneste, — virkelig har hjemme paa dansk Grund.

Efter dette Ordskifte følger — i ganske conventionel Form — Ribolds Hjemkomst; en Forblanding navnlig med **47**, „Elveskud“ er fra dette Punkt overalt umiskjendelig. Det gjælder om at udrede det Sammenhørende.

Naturlig er her først en Velkomsthilsen, der tillige indeholder en Forespørgsel; alle saadanne, der til Gjenstand have Ribolds Tilstand — B 48, H 69, K 41, etc. — eller Brudens Bleghed — C 44, D 49, M 33, N 30 etc. — ere imidlertid kun Efterklange af **47**; det Samme gjælder om Svaret herpaa: „Min Jomfru maa vel om Kind være bleg“, der findes i C-D og F-H, cf. **47** B 17, som skjøndt paa Dansk kun kjendt i Syvs Text dog utvivlsomt her er oprindelig. Strophen F 49 cf. iøvrigt **277** B 40, se **257**, 16, hvor den har sin rette Plads; at Guldborg ikke bortføres „under Guldskrud“, er jo en Selvfølge. Velbegrundet er derimod Spørgsmaalet om, hvor Ribold har taget hende, der foruden i C 43 — Opskriften glider i 44 over i Laanet fra „Elveskud“, der her tydeligt sees som uvedkommende, — kun forefindes E 44. Af samtlige Traditioner har kun den følgende E 45 rigtigt opbevaret Svaret (Spor dog i de m. U 34, X 33); denne Visens skjønneste og kjækkeste Strophe, der i vor Visedigtning er uden Sidestykker, er et godt Exempel paa en Enkelthed af den Art, som trods sin Fraværelse i alle andre gamle Optegnelser og trods Vidnesbyrdet fra Traditionens samlede Masse selv dokumenterer sin Ægthed: om at vrage den vil ikke kunne være Tale. Meget gammel og uden Sidestykker andetsteds i Folkevisen er ligeledes den her foreliggende Brug af „kjøbe“, som i Islandsk er almindelig, cf. **277** Bil. V-IX, 1, Isl. fk. **11** A 2.

Nødvendig er fremdeles her en bestemt Angivelse fra Ribold om, at han er paa sit Yderste. En saadan haves indirecte i Opfordringerne A 37 om at hente ham Præst og i de tilsvarende — C 51, K 44 etc. (cf. B 49) — om at hjelpe ham i Seng; men til Oprindeligheden af disse vidt omflagrende Stropher (§ 199 b) bør her ikke fæstes Lid*). Om de helt eller delviis have hjemme i **47** og **208**, bliver her for vidt-

---

*) Ligheden med Engelsk — Child 7 B 16 — har her Lidet at sige; dette „make my bed, mother!“ findes andensteds; se saal. „Lord Randal“, Child 12.

løftigt at undersøge. Derimod findes som H 70 (71) opbevaret en for Visen eiendommelig Strophe, der yderligere bekræftes ved **413** F 38, og som spores i de m. Opskr. af **82**, Q 25 og S 32; i denne er Ulivssaaret nævnt med rene Ord.

Opfordringen til Broderen om at ægte Guldborg, som motiveres ved den foregaaende Udtalelse, er utvivlsomt et ægte Træk i Visen (ligeledes engelsk, III, S. 855, „Earl Brand", 32); ogsaa det har et Sidestykke i **47**, hvor det dog kun findes i Karen Brahes Folio, og hvor dets Uægthed er øiensynlig. Atter haves her en Række ret forskjellige Redaktioner, nemlig:

Min yngste Broder, stat hid til mig!
Den væne Mø saa giver jeg dig.
A 38.

Min kjære Broder, du stander mig nær:
Du tager den Jomfru, som jeg haver kjær.
B 51. F 52. G 57. H 73.

Min yngste Broder! jeg under dig bedst:
Jeg giver dig den Mø, som jeg haver fæst.
V 24, m. Norsk C (4) (III, S. 853).

Fra fjernereliggende Varianter (C 47, E 46, I 30, K 48, etc.) sees her bort. Formen i A stemmer nøiagtigt med en Strophe i „Brudebytte", **428** A 10, D 9; i og for sig har dette Lidet at sige; men til at vælge denne Affattelse er overhovedet ingen Grund. Man vil see, at sit fuldeste og i Stilen mest troværdige Udtryk faaer Strophen i den sidste, mærkeligt nok kun som moderne kjendte Variant, hvis Ægthed til Overmaal bekræftes ved, at den eenslydende forefindes paa Dansk og Norsk i to indbyrdes ganske uafhængige Optegnelser.

Den følgende, lidet delicate, om end ikke ganske grundløse Strophe om Guldborgs Jomfrudom er temmelig udbredt, idet den næsten enslydende forefindes i B-C og E-H — i A fattes den helt — samt i isl. B-C; meget lidt kjendt er den i anden Nutidsoverlevering, hvor kun et Spor med anden Rimform findes i vor Ø 21 samt Afz. **2** III, 57. Min rent personlige Mening er, at Strophen er local, som den overhovedet er overflødig; ogsaa dens Form vækker Tvivl: cf.

6 B 3, der turde være Ophav til alle lignende, se saal. **66** C 26, **266** D 52 etc., **220** A 21 etc., **193** B 17 (Vedel, = **82** B), **47** Till. R 17 (ligel.); cf. **303** C 9 og **305** Eg 2. At den dog i Visen er af ikke ringe Ælde, tør jeg ikke benægte, hvisaarsag jeg finder det betænkeligt at slette den uden at kunne anføre stærkere Modargumenter: Traditionen faaer her at gjælde i Mangel af Bedre. Formen maa isaafald blive den, som haves B 52.

Stærkere bekræftet er derimod Ribolds følgende, i og for sig tilstrækkelige, Forsikkring om samme Anliggende, der under forskjellige Former, tildels videre udført, findes paa mange Steder, saaledes ogsaa engelsk (se III, S. 855 Earl Brand 31-33; se ligel. Child **7** A* 37). Den bedste Form haves B 53:

> Saa sandt hjelp mig Gud foroven,
> Som hun er en Jomfru fin (ɔ: fin Jomfrove).

Den efterfølgende 54:

> Foruden en Gang mig lyste
> Hendes Rosenmund at kysse —

G 60, H 77, — fattes i A og spores m. kun som husket i Ø 22. Uægte er det i Viserne ellers ukjendte „Rosenmund“, og Ligheden med Axels og Valborgs snerpede Forsikkringer (Abr. **143**, 131-32) synes betænkelig. Den constateres dog ved Till. norsk C (6), ved Lst. **33**, 52 og ved Isl. B 33, hvisaarsag dens Ælde neppe kan antastes.

Man kunde om Guldborgs paafølgende Afslag af det paatænkte Ægteskab ville sige, at den Talendes Person her — B 55 etc. — neppe er tilstrækkeligt klart angiven. Traditionen er imidlertid i dette — bortseet fra en ganske utroværdig Form i H — ganske enig; og jeg troer ikke, at denne Indvending er af Vægt. Folkevisen følger i Sligt ingen enkelt Regel; ofte benytter den en ren Dialogform, hvor Personen kun forstaaes at selve Repliken. Det bør herved erindres, at Viserne overhovedet langt mindre vare anlagte paa at virke som Nyheder end paa at være til stadig Brug ved selskabelig Forlystelse for en Kreds, som kunde dem udenad.

Den omhandlede Strophe forefindes i to Former, nemlig:

A. Det skeer aldrig, men jeg er i Live:
Jeg skal to Brøder min Tro give.

B 55, F 56 (men jeg maa leve). G 61. **47** A 48 (ret aldrig skal du den Dag leve). **230** A-B 8 (to Ridder). Lst. **56**, 4. Isl. fk. **16** A 34, cf. ib. **54** A 28, B 23. Cf. ib. **65**, 5. Cf. DgF. **459**, 10 (Imen Hr. Oluf maatte ikke leve, da vil jeg aldrig Nogen min Tro mer give, — cf. **252** G 10, m.).

B. Det er aldrig kommet i min Hu,
At jeg skulde give to Brødre min Tro.

47 Till. R 19, m.

Guldborg hun svarte med sorgefuld Hov:
„Giff" to Brøder min christelig Tro! (sic!)

82 H 78.

Nei, før jeg skal to Brødre trolov',
Da skal jeg før døe og i Jorden hensov'.

82 K 49 m.

Jeg vilde det ikke for min Bo*)
Give to Brøder min Tro.

413 F 46.

Den første af disse Stropher er, som man seer, vidt udbredt; det er alt bemærket, at den ikke kan hjemles **47**; snarest maa den henføres til **230** og **459**, som den overhovedet synes at være den yngre. B findes ingensteds i tilfredsstillende Form; men bag dens Forvanskninger ligger øiensynligt en ældre, der lyder:

Det kom mig aldrig i Hove,
Jeg skulde to Brøder love.

Til denne vil det være rigtigst at holde sig.

Ribolds Død berettes af A i den forvanskede Strophe 39, af hvilken Grundtvig giver en Redaction, der neppe er stort bedre. Dens rette Form er:

Ribold vendes til Væggen i Dvale**);
Han svalt alt i den samme Tale.

Cf. **86** F 28 samt **82** C 52; toliniet findes Strophen ellers kun **460** A 26, B 19; Forvanskningen, der er egen for Karen Brahes Folio, bestaaer i Attraction til en velkjendt Strophe-

---

*) Denne Linie er en uvedkommende Reminiscens: se **413** A 26 etc.
) Eller: til Sengefjale; se **212 A 29 (cf. **45**, 12).

række, hvis Type er **4** A 6. Det Spring i Fortællingen, som her findes, idet det kræves, at Ribold allerede skal være kommen til Sengs, gjør dog baade denne Strophe og Varianten i C uantagelige. En enestaaende Strophe findes i den stærkt componerede H; den gjenfindes i den lidet betydelige Vise **207** som 26, hvor den synes hjemmehørende. Guldborgs Død berettes af A modsat alle andre Opskrifter som Selvmord; Formen er en Forværring af en forslidt Strophe, der mellem et Utal af Paralleler er vel hjemlet som **73** A 35 (se iøvrigt **4** B 33, **192**, 18, **197** B 29 etc.). G har en særegen Strophe, hvorom senere; ellers overspringes overalt Dødsmomentet og der meldes kun, efter en velkjendt Opskrift, at der ved Daggry kom tre Lig af Gaarde. Om disse Stropher er imidlertid at bemærke, at de uimodsigeligt have deres rette Hjem i **47**: der kan ikke være Tvivl om at Talangivelsen af *tre* Døde er den rette; i **47** vil dette sige alle tre Handlende, idet Moderen ved Siden af Brudgom og Brud spiller en vigtig Rolle; i **82** er derimod Moderens Person ganske irrelevant*).

Det nævnte Strophepar er, som bekjendt, hyppigt brugt; hvad angaaer Folkevisens Slutningsmaade, er at bemærke, at Conventionen i denne — som *vi* have Viserne — raader i høieste Grad. Man synes ligefrem at have ment, at Viserne bør slutte paa en Maade, hvis Begrænsethed minder om Musikkens Tilbagevenden til Grundaccorden, fra hvilken det hellerikke i videre Omfang er muligt at komme bort; den Tid, da man nødvendigt maatte slutte i Dur, er jo end ikke os selv fjern. At alligevel visse Strophers uhyre Misbrug her som andetsteds skyldes Forfaldet, er sikkert; og de her omhandlede ville maaske ogsaa ved en grundigere Prøvelse, som det bliver for vidtløftigt at anstille, bestemt lade sig henføre til den ene Vise, jeg har paapeget.

Jeg bemærkede, at Syvs Optegnelse G endnu indeholdt en Strophe, nemlig dennes 62, som fortjener at paaagtes. Mærkeligt nok forefindes den kun i denne ene ældre Opskrift; men den er os desuden overleveret i fire moderne af **47**, til hvilken vi netop have henviist de Stropher af **82**,

*) Om Formen C 53, F 58, G 63 med Rimene „Bure—prude" bemærker jeg, at disse tilhøre en anden Stropherække (§ 91 b), se f. Ex. **130** A 1, **239** B 4, **266** B 14. Det hører til Forfaldets almindelige Unoder at kline en velkjendt Rimform paa en Strophe, hvor den ikke har hjemme.

som vi søge at erstatte ved denne, — i den af Syv ganske uafhængige svenske Afz. **2** III, 29, fireliniet endvidere i den norske „Palmen Burmansson“, Lst. **28** B 25, hvis hele Slutning er Laan fra vor **82**; og endelig findes den engelsk, „The Douglas Tragedy“, Child **7** B 17, hvor Linierne lyde:

Lord William was dead lang ere midnight,
Lady Margret lang ere day.

Der kan desaarsag være Grund til at ansee den endog for særdeles vel constateret, ligesom man ogsaa med Sandhed kan sige, at Strophen i denne Form ikke kan henføres til nogen anden nordisk Vise. Seer man imidlertid paa dens ikke faa nærmere og fjernere Paralleler, kunde man fristes til overhovedet at betvivle dens Ægthed, hvisaarsag et Overblik over disse her turde være paa sin Plads. De ere;

α. Ribold var død, før Hanen gol;
Guldborg døde, før op rand Sol.

82 G 62. **47** Till. R 20, m. Æ 22 (cf. H 19, O 22). Afz. **2** II, 29. Lst. **28** B 25. (Varieret endv.: Lst. **90**, 2, = DgF. Till. **25** nsk. (II), 2. — Cf. DgF. **413** A 18, C 20).

β. Min Moder var død, førend Hanen gol,
Min Fader var død, førend oprunden Sol.

381 B bcd 11, m. Arw. **126**, 9.

γ. Hun var fød, der Hønsen de gol;
Hendes Moder var død, førend op rand Sol.

265 B 2. F 2. **406**, 2 (Linier ombyttede). Ísl. fk. **59** A 7, Afz. **8** I, 8. II, 12.

δ. Hun blev fød en Aftens Maal,
Hendes Moder var død, før op rand Sol.

266 E 2.

ε. Jeg blev fød en Aftens Maal;
Min Moder var død, før Hønsen gaal.

55, 1. **111** A 23, B 13. **266** A 2 (Aften sval). **381** B bcd 10. (B 10, Syv, Rimvar.*)) (Cf. 121 C 29).

---

*) Den lyder:

En Aftenstund saa var jeg fød;
Før Hanen gol, min Moder var død.

Man vil ikke kunne nægte, at den Variant som her tiltrænges — bortseet fra en Inversion, som let kan rettes, — er ret godt gjort af Syv. Jeg kan her ikke afholde mig fra at bemærke, at man til nu har miskjendt denne Forfatter. Vistnok kan han nu og da nærme sig Vedel i Smagløshed; men hans Textfordærvelse kommer i Ondartethed sjeldent eller aldrig dennes nær. Paa den anden Side findes hos Syv ofte

Har man kun et almindeligt Indtryk af alle disse Stropher, vil man — som jeg selv forhen har gjort — være stærkt fristet til i γ at see en Grundform, fra hvilken samtlige andre successivt ere afledede. Men seer man dem udredede som her, vil Resultatet blive et ganske andet. Det er øiensynligt, at vi i α og ε have to indbyrdes uafhængige Stropher, af hvilke alle de andre have udviklet sig som Blandingsformer. At henføre ε til et bestemt Sted vilde her føre mig for vidt; det lader sig kun gjøre ved samtidig Redaktion af en stor Mængde Viser; α kunne vi derimod med stor Sikkerhed hjemle vor **82**.

Kun en eneste Strophe er endnu sluttelig at omtale. Man kunde antage Visen for endt med den sidst omhandlede; en fyldigere Behandling taaler dog endnu en saadan, som forklarer det Uforklarede ved Guldborgs Død; vi have denne i A41. Ved første Blik kunde den ligne en af Haandskriftets vante Udvidelser; ganske vist er dens Rimform den i Folkevisen allermest misbrugte, hvis indirecte Paralleller tælles i Hundreder, og som desaarsag altid er at mistænke. I sin specielle Form er Strophen imidlertid ret charakteristisk og ikke helt almindelig. Fireliniet kjendes den kun i to ældre Exempler, **74**A25 og **348**A21, moderne i **140**G10, samt i nogle svenske; det Mærkelige ved dem er imidlertid, at de synes at forudsætte en toliniet Form, der kun findes her (fra den betydningsløse m. **445**M17 og fra Rimvarianten **270**,28, der begge grunde sig paa fireliniet Form, sees her bort). Der er desaarsag nogen Grund til her at ansee Strophen for oprindelig; ogsaa turde et Indicium derfor forefindes i den beslægtede **83**B41, som kunde være en Reminiscens fra den.

Omkvædene ere af Grundtvig udførligt afhandlede (II S. 341), uden at han dog har truffet noget Valg mellem de to, hvorom der alene kan være Tale. Valget er ret vilkaarligt, idet begge ere vel bevidnede; jeg finder det imidlertid rimeligst at holde mig til det, som er gjennemgaaende i vore gamle Opskrifter.

Stropher, gjorte med saamegen Dygtighed, at Ingen til nu har tiltroet ham Forfatterskabet, og at dette kun kan eftervises ad en Vei, der til nu er ubetraadt; af Vedels Tilsætninger skuffes man ingensinde. Troen paa Vedels Smag har til nu været bygget paa enkelte ret vellykkede Stropher (**132**C39, **145**O29, **156**F82-83); men som fuldt opveiende disse kunde man nævne Syvs Slutning paa „Axel og Valborg“, som Oehlenschläger har sat som Motto for Tragedien.

Visen har i Grundtvigs Redaction 105 Stropher, i min 48; Tallene illustrere Forskjellen i vor kritiske Opfattelse. Jeg giver den altsaa, som følger:

1. Ribold var en Grevesøn,
Han giljed stolten Guldborg i Løn:
Der Huen hun legdes for dem.

2. „Guldborg, Guldborg! følge du mig!
Otte Jomfruer giver jeg dig.

3. „De to skal være din Mollingmaar,
De to skal børste dit faure Haar.

4. „De to skal dine Nøgle bære,
De to dig altid til Tjenest være.

5. „Der ganger i min fæderne Skov
Sølverharve og gylden Plov!"

6. „Hvorlunde skulde jeg følge med dig?
Der holder saa stærke Vagte paa mig.

7. „Mig vogter Fader og Moder,
Dertil otte Ridder gode.

8. „Mig vogter mine Brøder fem;
Den rige Christ befaler jeg dem.

9. „Mig vogter og min Fæstemand;
Det Meste, jeg sørger, er for ham."

10. „Det dig vogte end al din Æt,
Du hold den Tro, du haver mig jæt!"

11. Saa væn da havde han Fole og spag,
Han sætte Guldborg ved sin Bag.

12. Der de kom paa Hede,
Der mødte dem rigen Greve.

13. „Vel mødt, vel mødt, Ribold!
Hvor stjal du den Jomfru stolt?"

14. „Det er min syge Søster,
Jeg hente igaar af Kloster."

15. „Du tørst det ikke dølge for mig:
Guldborg, Guldborg! vel kjender jeg dig!"

16. „Greve, Greve! du dølg med mig:
Hælvten af mit Guld saa giver jeg dig!"

17. „Det gjør jeg ikke for Guld saa rød:
Jeg sviger ikke mit rette Brød!"

18. „Ribold, om du mig under vel,
Du slaaer den Greve nu ihjel!"

19. „Det skal ikke spørges paa mit Land,
Jeg slog ihjel saa gammel Mand."

20. Greven red i Kongens Gaard,
Snarlig sagde han Tidende fraa:

21. „Vel tager I Guldborg vare:
Ribold er med hende af Gaarde!"

22. Kongen raaber over al sin Gaard:
„Vel op, mine Mænd! drager Brynje aa!

23. „Drager I Brynje foruden Fals:
Ribold er saa haard en Hals!"

24. Somme til Hesten rende,
Og Somme deres Spore spænde. —

25. Guldborg sig over Axel saae:
„Hisset kommer min Fader; hvad bliver til Raad?"

26. „Guldborg, du lad dig sømme,
Du hold min Hest i Tømme!

27. „Inaar du seer mig bløde,
Du nævn mig ikke til Døde!

28. „End om Du seer mig falde,
Du nævn mig ikke med alle!“

29. Han vog i den første Skare
Hendes Fæstemand og hendes Fader.

30. Han vog i den anden Flok
Hendes fire Brøder med gule Lok.

31. „Ribold! Ribold! du stil dit Sværd:
Du lad min yngste Broder kvær!“

32. I det samme Kvindeord
Da fik Ribold Banesaar.

33. Ribold stikker Sværd i Skede:
„Kom, Guldborg! Nu vil vi ride!“

34. De red igjennem grønne Lund;
Der kom ikke Ord af Ribolds Mund.

35. „Ribold, min Hjertenskjære:
Hvi er du ikke glad som førre?“

36. „Et er, at jeg er træt og mod;
Et Andet, at mig rinder Blod.

37. „End treger mig, at jeg har dig fæst:
Din Broders Sværd var mit Hjerte næst.“

38. Der de kom til Borgeled,
Ude stod hans Broder ved.

39. „Velkommen, Ribold, Broder min!
Hvor haver du fanget den væne Viv?“

40. „Blandt raske Mænd og vrede
Kjøbte jeg hende paa Hede.

41. „I løfter op min Kaabe blaa;
Saa maa I see mit dybe Saar.

42. „Min yngste Broder, dig under jeg bedst:
Du tag den Viv, som jeg haver fæst!“

[43. „Gjerne jeg det gjorde,
Vidste jeg, hun Jomfru vare.“]

44. „Hjælpe mig Gud foroven:
Hun er en fin Jomfrove!

45. „Foruden mig een Gang lyste,
Hendes røde Mund jeg kysde.“

46. „Det kom mig aldrig i Hove,
Jeg skulde to Brøder love!“ —

47. Ribold var død, før Hanen gol;
Guldborg svalt, før op rand Sol.

48. Det gjorde Guldborg udaf Harm:
Hun faldt selv død i Ribolds Arm.
Der Huen hun legdes for dem.

DgF. 183. Kvindemorderen.

Den næsten fælleseuropæiske Vise foreligger i et Utal af Overleveringer fra alle Lande; mellem disse optræder dog den nordiske Vise med sin Individualitet og maa restitueres i sin Særform. Fra de ikke-skandinaviske Traditioner kan desaarsag her bortsees. Dansk findes Visen i fire ældre Optegnelser A-D (om D er alt talt under **82**), endvidere i tre moderne E-G; til disse slutte sig fire jydske, J. F. I, **46-47**, **91** og II, **85**, der i en mærkelig Grad staae D nær, — dernæst sex svenske, **183** Bil. I-II, Arw. **44** A-B og Afz. **66-67**, to norske, Lst. **69-70**, og endelig en islandsk meget fordunklet, i to Hovedvarianter opbevaret, Ísl. fk. **60**. En Redaction maa grundes hovedsagelig paa dansk A, dog med stadige Henblik til de øvrige Varianter.

A 1 er en forslidt Formel (se § 167), for hvilken andensteds findes overflødig Anvendelse, og som det overalt vil være rigtigt at undgaae, hvor en anden Redaction viser sig nærliggende. En saadan sees indeholdt i den forvanskede B 2 (Drömmehistorien her er selvfølgelig blot tom Maneer), og maa lyde:

Ulver gilde stolt Vendelraad,
Han gilde hende i otte Aar.

Med A 1 og B 2 cf. yderligere A 25, B 20, C 15, D 22.

A 2-5 have vi ved Undersøgelsen af **82** henført til **183**; medtages bør endvidere 6, der bør corrigeres efter **82** C 6 og yderligere ledsages af dennes 7 som nødvendigt Supplement til vor A 2.

Vragede ere A 7-11, der ere henførte til **82**. A 12, som ligeledes bør stryges, skal udførligt omtales under **249**. 13-14, som vi have henført til **401**, udgaae ligeledes. Man vil see, at alle de her udskudte Stropher bryde Fortællingens Traad; nogle tydske Overleveringer, der tillægge Morderen Rovlyst, kunne synes at stemme med A 12; men denne Gridskhed hos den hele eller halve Dæmon er aabenbart en — om jeg saa maa sige — Anthropomorphisme af sen Datum. Istedenfor alle disse Stropher kræves et enkelt Overgangsled, som naturligt forefindes Arw. **44** A 6, cf. vor E 10 samt Afz. **66-67**, 4.

A 15, hvis Indhold kun er en Tankestreg, kan efter Tykke optages eller udelades: den findes i denne Form ikke andensteds.

A 16 er fra Indholdets Side uundværlig, men bør i den her givne Form, der uimodsigeligt tilhører Gruppen **270-72** og den beslægtede **277**, søges undgaaet. En Strophe spores i Svensk, Arw. **44** B 6, hvis Rimform har al Sandsynlighed for sig:

När de hade ridit den *femton mila* skog,
Så tyckte de begge at *hvilan* var god.

Hensees til de talløse Sidestykker i fireliniet (§ 55 a), saal. Arw. **22**, 12, DgF. **180** B 5, er det næsten utænkeligt, at ikke en tol. Strophe med denne Rimform, som nu er tabt, skulde have existeret. Man vil paa dette Punkt maaske sigte mig for Vilkaarlighed, og jeg vil ganske vist ikke helt kunne afvise Sigtelsen. Jeg trøster mig kun til at paastaae, at Vilkaarligheder af denne Art, der dog holde sig inden visse, ved Traditionen afstukne Grænser, give et rigtigere Helhedsbillede end det overleverede.

A 17, som er rimløs, bekræftes ved Arw. **44** B 7; den sees begge Steder, navnlig paa det sidste, tydeligt at indeholde den manglende Assonans i „sad“.

A 18, slet rimet, aabenbart *spør-gjør*.

A 19, rigtigere B 15, C 12.

A 20 er, skjøndt gjentagen i B (og D) ikke her hjemmehørende, men en Reminiscens fra **184**. I Norsk og Svensk er den ukjendt. Den dertil knyttede 21 bortfalder med den; bedre anbragt sees den som **249** A 25.

A 22, enslydende overalt.

A 23 er enslydende i A, B, D og ligger ligeledes bag Formen i C. Assonansen er imidlertid saa styg og saa lovstridig, at der ingensomhelst Grund er til at tage den for god, navnlig da en langt naturligere sees liggende midt i Linierne: være-svare (altsaa trearsisk: Nu skal du den niende være, alle mine Synder svare). Den samme Form spores i F 9 som Arw. A 12 og Landst. 70, 16. Rimene ere her vera-bera, svensk vara-taka; der kan være Tale om at optage en norsk Læsemaade, idet Lin. 2 her lyder „og alle syndinne skal du bera". Bedst nemlig at undgaae Spørgsmaalet, *hvis* Synder det er, hun skal bære, hvilket er forvrøvlet i alle Opskrifter. Med god Grund kan ogsaa fra Norsk optages det klare bibelske Udtryk „bære" fremfor det meningsløse eller dog meget uklare „svare".

A 24 er en Traver og en meget mat; men en Tankestreg af denne Art tiltrænges (Varianten Arw. A 13 er ikke bedre) og kan ikke erstattes ved en heldigere.

A 25, gjentagen i D og i samme Aand varieret i B, synes ingen af Stederne rigtig: „vilde", „villet" er sikkert Forvanskning af „hvilet", som findes C 15. Det for *vor* Smag Uantagelige ved Ordet „lyske", som i C er fjernet, er ikke her det Afgjørende, eftersom man tilforn og endnu langt ned mod vore Dage i dette følte ganske anderledes, end vi gjøre*). At „hvile" er det Ord, som skal pointeres, vil fremgaae af en følgende Strophes Drøftelse. A 26, som fattes i C, er overalt — ogsaa i Tydsk — saa vel bevidnet, at den bør medtages; bedst formet sees den D 23.

A 27 efterfølger denne enslydende i alle vore Adelsopskrifter; en hel Række af nyere — danske, svenske og norske — indskyde imidlertid to Stropher, der vanskeligt synes at kunne undværes. Morderens sorgløse Indslumren synes utænkelig, hvis ikke Jomfruen til Sikkerhed forinden har givet ham et Løfte, og i dettes reservatio mentalis**) ligger hele Fortællingens Pointe, idet hun med forstilt In-

*) Bekjendt er i saa Henseende en Beretning om, hvorledes Svedenborgs Bedstefader vandt sin Brud, — det Ældste, der vides om Slægten.

**) Landstad slaaer med himmelvendte Øine Hænderne sammen over denne; Forholdet er imidlertid, at „svige" i begge Repliker efter Visens naive Sprog betyder „dræbe ved et uventet Angreb".

dignation afviser Tanken om at dræbe ham *sovende*. Den første af disse Stropher, E 19, F 11, lyder:

> Ja, gjerne saa maa du lyske mig,
> Om du agter ei i Søvnen at svige mig.

Enslydende J.F.I, **46**, 6, Lst. **69**, 13; Arw. **44** B 13 har en rent moderne Variant. Man vil see, at det er Brugen af Ordet „lyske", der her uundgaaeligt fremtvinger det identiske Rim i en Form — samme Rimord i samme Betydning, — der maa antages for absolut forbuden. Nødvendig bliver her Formen „Gjerne vilde jeg *hvile* hos dig" (cf. Isl. fk. **2** A 10); man vil erindre, at det var det udhævede Ord, som vi i den foregaaende Strophe (C 15) antoge for det rette. Rigtigheden sees her, hvor det i Svaret skal gjentages, idet Gjentagelsen af „lyske" viser sig umulig. Man kan imidlertid som Grundform bedst tænke sig selve Ordet brugt som Rimord:

> Gjerne vil jeg hos dig hvile,
> Vil du mig ikke svige.

Den anden Strophe lyder:

> Svig' mig Gud Fader i Himmerig,
> Om jeg i Søvne skal svige dig!

J.F. II, **85**, 21. I, **46**, 7 (daare dig). DgF. **183** E 20, F 12 (let varierede).

> Aa höyre du Svein Norðmann, eg talað til deg,
> At eg 'ki i svemnen vil svíke deg.

Lst. **69**, 16.

> Sannt hjelpe mig Gud evinnerlig,
> Att jag ej i sömnen förråda skall ditt lif!

Arw. **44** B 14.

Den svenske Form er her rent moderne; men ikkeheller de foregaaende ere troværdige: Rimformen, der er almindelig i det 18. Aarhundrede, er neppe Folkevisens; alle synes de, hvad særlig den norske Variant viser, formede ved en Reaktion fra den Strophe — vor A 30 — hvori Løftet recapituleres. Kun en Gisning er her mulig; see vi imidlertid paa Bygningen af Stropherne **10** D 4, Till. **10** før. A 27, B 40, **136** B 10, — synes en Strophe høist sandsynlig, der lyder:

Herre Gud lade det hevne,
Sviger jeg dig i Søvne!*)

A 27 følger; den er oftere gjentagen — saal. **82** K 23, **83** E 26, — men kun hiemme her.

A 28 sees bedre formet C 18, som med Optagelse af et Ord fra 17 kan læses:

Hun tog Linde**) og Snørebaand,
Saa bandt hun Ridderens haarde Haand.

Strophen findes ligeledes oftere gjentagen; betydningsløs er **220** A 71; tilstrækkelig selvstændig er Formen **421** A 15. En Rimvariant haves Lst. **69**, 15, Afz. **67**, 8, gjentagen i Vedels Redaktion **4** C 51; allerede Grundtvig har bemærket, at Str. 51-53 her ere stjaalne fra **183**, og det er ikke uden Interesse at kunne documentere, at den førstnævnte ellers ingensteds i Dansk forekommende Strophe er rigtigt overleveret paa et urigtigt Sted***). Den vilde være at foretrække for A 28, hvis det ikke alligevel viste sig, at den er en yngre Dannelse, der er uforenelig med A 29, som lyder:

Saa løste hun Hest af Fjeder,
Hun spænde den om Ulvers Fødder.

Denne Form er gammel og mærkeligt constateret; isl. 6 lyder:

Leysti hún *bønd* af hans *hønd*
Og svo *fjøtur* af hans *fót.*

Man seer, at det er begge de nys citerede Stropher, hvis Rimord ere bevarede i disse forvirrede Linier; som forhen bemærket, indeholde Forvanskninger tidt Oplysninger af Værd.

A 30, ægte, kun **4** C 53 og her.

Forkastelig er 31 og 33-35. Den første bortfalder som Gjentagelse af 20; den næste er Gjentagelse af 23; de to sidste Tyveri fra **4**, se dennes A 42-43.

Optages bør derimod de i moderne Tradition bevarede

---

*) Ogsaa Islandsk har en forvirret Erindring om Stropherne i **60** A 4-5, som imidlertid ingen Veiledning yder. 5 er = DgF. **256**, 3.

) Cf. Child **4 A 12:

Wi his ain sword-belt sae fast as she ban him.

***) Hvad Rigtigheden angaaer, bortsees fra Rimordet. I Norsk og Svensk ere Udgangene „Snor — Haand og Fod," som Vedel med sædvanlig Smag retter til „Fod og Laar."

Stropher F 16-17 etc., Arw. B 18-19, Afz. **67**, 10-11. Stropherne findes i gammeldansk Tradition, nemlig **111** B 23-24, hvor der ikke er mindste Grund til at antage dem for hjemmehørende; et afgjørende Beviis derfor er, at 23 er rimløs: „Du siig ikke saa.“ Rimet og sin rette Form faaer Strophen ved Optagelse af Formen i G-F „du løser mig,“ cf. Isl. fk. **60** A 3.

Umiddelbart efterfølges disse Stropher af A 36-37. Sidstnævnte gjentagen **130** E 44 og **266** C 49, begge Steder uden Betydning; ligesaa lidt siger **214** A 18, hvor 19 ialtfald afgiver en brugelig Variant: „Nu skal du ingen*sinde* daare — *Kvinde;*“ maaske turde denne endda antages for Strophens ældre Form.

Drabsstrophen gives bedst med en let Ændring af A 38, cf. **337** A 45. A 39, Tyveri fra **193**, gjentagen D 33, hvis 36-37 tilhøre samme Vise, — udgaaer.

Af den som A 40 følgende Replik gives to Varianter; den anden findes J. F. I, **46**, 23, **47**, 30 (denne har tillige som 31 den første), og II, **85**, 38, — her dog ingensteds som Replik, men i Fortællingsform, — Lst. **69**, 20, **70**, 24 samt Afz. **67**, 13; den synes ingensteds bedre hjemlet end her, ligesom ogsaa vor B 27, C 22 have opbevaret en Erindring om den. Begge Stropher findes ogsaa samlede **196**, 12-13 (i fortællende Form), hvor den sidste udenvidere kan stryges; endvidere findes A 40 som overflødig **197** A 28.

A 41 kan optages som Slutstrophe blot med Ændring af Rimene: „Ganger graa — Maar“ (A har selv i den vragede 13 „min Ganger graa“; vi have, som man vil mindes, beholdt denne i den fra Svensk optagne Strophe).

Hvad angaaer Morderens Navn, er „Olmor“, „Oldemor“ kun en Dialektform af „Valdemar“, her uantagelig; „Hollemen“ er meningsløst; Navnet i A synes mig at maatte foretrækkes.

Kun Omkvædet er endnu at omtale; Grundtvig antager Formen i B, „Se, Folen før Liget over Hede“ for den rette, idet han dog giver Afkald paa at forklare den. Forklaringen synes mig imidlertid at ligge nær, og kun een er mulig: Ordene kunne kun referere sig til det i „tydsk M“ (Indl. S. 17) forekommende Træk, at Rytteren slæbes til Døde ved Hestens Hale. Visen er jo dog utvivlsomt indvandret til os

fra Tydskland, ligesom ogsaa de Opskrifter, hvori i dette Omkvæd særlig florerer, vise det stærkeste Slægtskab med Tydsk (E 15-16, F 7-8 cf. „tydsk B" 13, Indl. S. 11). Denne forvirrede Erindring, der strider mod selve Visens Sagnform, har aabenbart — rimeligviis baaren af en Melodi — bredet sig stærkt i en Tid, da der sletikke mere krævedes Mening af Omkvædet. Fremfor det for Meget Sigende og Fornuftstridige foretrækker jeg et mere fordringsløst, som giver Mening; et saadant, ogsaa andensteds fra bekræftet (se **183** Indl. S. 31) findes i vor A.

Redigeret lyder Visen altsaa:

1. Ulver han gilde stalt Vendelraad;
   — *Men Linden groer* —
   Han gilde hende i otte Aar.
   — *I lyder ikke paa de Raad end!*

2. „Jeg skal føre dig til det Land,
   Dig kommer aldrig Sorg til Hand

3. „Jeg skal føre dig til den Ø,
   Som du skal leve og aldrig døe!

4. „Der groer ikke andet Græs end Løg,
   Der synger ikke anden Fugl end Gjøg

5. „Der rinder ikke andet Vand end Vin;
   Tro paa min Tale, Allerkjæreste min!"

6. „Hvor skulde jeg din Tale troe?
   Alt maa jo Græs paa Jorden groe.

7. Du fører mig aldrig til den Ø,
   Jeg er jo vor Herre skyldig en Død."

8. Han slog over hende Kaaben blaa,
   Han løfte hende paa Ganger graa.

9. De red dem gjennem Skove;
   Guld sken over Sadelbove.

10. De red femten Mile;
Da lysted dem at hvile.

11. Vendelraad neder til Jorden sad;
Ulver grov saa dyb en Grav.

12. „Hør mig, Ulver, hvad jeg spør:
Hvad skal i den Grav, du gjør?

13. „Til din Hest er den for trang,
Til din Hund er den for lang."

14. „Otte Jomfruer haver jeg gildt,
Dem alle ved Livet og Æren skilt.

15. „Nu skal du den niende være,
Du skal alle Synderne bære."

16. Alt sad Vendelraad og tænkte paa,
Hvor hun skulde hanom Andsvar faae.

17. „I otte Aar du mig gilde,
Aldrig du hos mig hvilde.

18. „Det haver jeg længe efter traaet,
Jeg maatte lyske dit favre Haar."

19. „Gjerne vil jeg hos dig hvile,
Vil du mig ikke svige!"

20. „Svige mig Gud i Himmerig,
Om jeg i Søvne vil svige dig!" *)

21. Han lagde sit Hoved i hendes Skjød;
Han sov en Søvn, den blev ikke sød.

22. Hun tog Linde og Snørebaand,
Hun bandt Ridderens haarde Haand.

---

*) Eller:
„Herre Gud lade det hevne,
Om jeg sviger dig i Søvne!"

23. Hun løste Hest af Fjæder,
Spænde den om Ulvers Fødder.

24. „Nu vaagn, Ulver, og tal med mig!
I Søvne vil jeg ikke svige dig.“

25. „Min Hjertenskjære, du løs nu mig!
Det var min Skjemt, jeg talde til dig!“

26. „Var det din Skjemt, du talde til mig,
Saa skal jeg tale Alvor til dig.

27. „Du gav mig Tro med Haand og Mund,
Mente mig dog Svig af Hjertens Grund.

28. „Otte Jomfruer haver du gilt,
Dem alle ved Liv og Ære skilt,

29. „Nu skal du aldrig mere
Daare Jomfruer flere.“

30. Hun drog ud hans gode Sværd,
Den Død var Ulver fuld vel værd.

31. „Du lig nu der for Hund og Ravn:
End bærer jeg mit Jomfrunavn!“

32. Hun steg paa hans Ganger graa,
— Men Linden groer —
Hun red derfra saa væn en Maar.
— I lyder ikke paa de Raad end!

DgF. 249. Den trofaste Jomfru.

Visen er i den Form, hvori vi have modtaget den, et saadant Flikværk af Allehaande, at man ved første Øiekast betvivler, at den har et originalt Indhold. Et saadant findes dog, som her skal forsøges udredet. Af Opskrifter forefindes i DgF. 9 danske, hvoraf 3 ældre, endvidere 2 svenske Bilag; en tredie svensk findes Afz. **64**. 2 norske haves Lst. **74-75**; endnu 3 danske Nutidsoptegnelser findes J. F. II, **57**, A-C.

Ret forskjellig er Begyndelsen i de forskjellige Overleveringer, medens deres Midte og Slutning vise større Fasthed. Vil man holde sig til det bedst Bevidnede, maa man som Indledning foretrække den, der forefindes i vor ældre B, endvidere D, F-H, sv. Bil. I og i den nyjydske A. Ved nærmere Betragtning synes dog indre Kriterier at tale imod den.

Først og fremmest bør bemærkes, at den gamle C, — en iøvrigt tarvelig Opskrift, — indledes med en ægte Stevstamme, og at en saadan i sig selv bærer Oprindelighedens Præg, hvor man som her virkelig tør antage den for Visens rette Eie. Det Dansemotiv, hvormed den førnævnte Række af Opskrifter begynder Visen, er derhos Fortællingen ganske uvedkommende, hvis man ikke i Continuation deraf vil optage endnu en Strophe, der ingensteds forefindes uden B 5:

Alt som den Dans gik allerbedst,
Han løfte hende til sin høie Hest.

Denne Strophe er imidlertid absolut uforenelig med en anden, nemlig A 11:

Blidelil, du saml dit Guld i Skrin,
Imen jeg sadler Ganger min.

Da denne noget nær er Visens Kjernepunkt, finder jeg det rigtigst at gjøre den til Udgangspunkt for Betragtningen. Denne Strophe, som danner et fast Appendix til alle Bortførelsesviser, er os overleveret paa et ikke ringe Antal Steder, dels i Replikform som anført, dels fortællende: „Jomfruen samler —, Ridderen sadler — sin.“ Vi have saaledes den første Variant **6** C 5, **82** C 13, E 14, K 13, m., **183** A 12, E 7, **249** A 11, C 5, D 10, m., F 7, H 7, (ligel. J. F. II, **57** C 1), **268** A 17, **271** A 21, B 20, G 7 m. etc., **277** K 16; norsk desuden Lst. **45**, 17, **55**, 39; fireliniede Varianter DgF. **418** A 10 etc., **419** A 19 etc., yderligere afændret paa endnu flere Steder. Den anden Form haves kun svensk-norsk, Lst. **33**, 11, **69**, 7, **70**, 9, desuden i de to nævnte Opskrifter **74-75** af vor **249**; **272** Bil. III, 8 og **249** Bil. I, 9 (eneste svenske Exempel paa Strophen).

Gjennemgaae vi denne Fortegnelse, ville vi imidlertid see, at Strophen, naar **249** undtages, ikke et eneste Sted udgjør et integrerende Led af Fortællingen i den Forstand, at der i dennes Forløb bygges videre paa den og udvikler sig Situationer af den. Paa alle andre Steder end i vor Vise er den overflødig og kan stryges uden at efterlade Følelsen af, at Noget er udfaldet*). Jeg tager desaarsag ikke i Betænkning at hjemle vor Vise den som her oprindelig og uundværlig; som man vil have seet, er den ingensteds bedre bevidnet; et ret talende Træk er det, naar den i hele den svenske Viseliteratur overhovedet ikke er forefundet noget andet Sted end i den vermlandske Optegnelse af vor Vise.

I Henhold til det her Udviklede ville vi altsaa fastholde C 1 som Visens ægte Begyndelse; B 1 kan ikke henføres til nogen anden; den er en secundær Form, som har gjort sig populær ved sit mere udtryksfulde Omkvæd og ved sin

*) I „Samson“ kunde man vistnok sige, at den stemmer godt med Vilkinasaga, se DgF. I, S. 55; den er rigtignok her kun bevidnet ved den sene Flyvebladstext C, ellers ukjendt i Dansk som i Svensk-Norsk. Det Træk, at Jomfruen, som flygter, medtager sine mest portable Værdisager, er saa nærliggende, at det let spontant kan opstaae paa flere Steder. Om dette skal tales nærmere under Behandlingen af **6**.

for en Dansevise heldigt anslaaede Stemning, men som i Compositionen er mindre vel anbragt. Man bør altid gaae ud fra, at en Digter gjennemtænker sit Arbeide, medens Overleveringen afstedkommer Modsigelser og lader dem tankeløst passere. Ja, den glemmer endog Pointen: som man vil see, fattes den uundværlige A 11 i flere Opskrifter. „Organisk hjemmehørende i denne Vise synes derimod Løftet om de *otte Guldborge*," skriver Grundtvig, Indl. S. 445, — jeg har under **82** belyst disses Natur, — med andre Ord: organisk i Overleveringen synes *Vrøvlet* fremfor Alt.

Vi gaae nu over til Betragtningen af det Følgende.

A begynder med en Strophe, hvis Uægthed røber sig ved Flosklen „under Ø", der i sin rent meningsløse Form overalt er et Forfaldsproduct. En Digression maa her være mig tilladt i Anledning af de Misforstaaelser, for hvilke dette Udtryk har været Gjenstand.

Der kan ikke være Tvivl om, at vi i Brugen af „under" have en fællesnordisk Sprogform, som den findes i det overalt i Viserne kjendte „under Lide"; vi sige i Nutidssprog „under Muren" i en lidt anden Betydning end „under Taget" om noget Overragende, ikke Overhængende; vi sige „under Skoven" om, hvad der paa Afstand viser sig tæt foran denne, — „under Bakken", „under den svenske Kyst". Ligesaa vist er imidlertid, at det særegne Idiom „under Ø" er en ren Danisme. Det sees ikke mindre af Udtrykkets Sjeldenhed i Søstersprogene end af dets i disse lidt modificerede Brug: det i Dansk ukjendte „*søder* under ø" er i Svensk dets hyppigst forekommende Form, — se saal. Arw. **24** A 1, 13, **71**, 2, **90** B 1, 5; Afz. **13**, 1, **32** I-II, 1, **33** I-III, 1, etc., — ogsaa almindelig i Norsk „suð under öy", — Lst. **51**, 1, ib. S. 844, 1 og 6; DgF. Till. **130** nsk. 1; — aabenbart er herved tænkt „etsteds i Danmark", idet Betegnelsen for „sydlig" aldrig ombyttes med Henførelser til noget andet Verdenshjørne. Ogsaa andre Smaatræk vise, at Formlen ikke er Søstersprogene helt naturlig; se saal. Arw. **105** 1: „ute på en ö"; **75** B 1: „under en ö", **17** A 18: „upp under en ö".

Om Udtrykkets Grundbetydning kan fornuftigviis ligesaalidet være Tvivl: denne kan kun være „langs med" eller „ved Kysten" og maa skrive sig fra den Tid, da Veien tilsøs var bedre end tillands. Foruden at indeslutte de korte

Farter fra Ø til Ø betegner det altsaa navnlig en Seilads langs Kysten, som gjerne brugtes fremfor en Landreise, hvor det var muligt; denne Anvendelse paa Skibsfart er sikkest den ældste. Se saal. **67** B 1: „I vinder op Seil af Silke: vi vil seile under Ø;" — gjentagen **87** B 38; andre Exempler **66** A 22, **72** B 15, **221** B 16. Dette fører naturligt til Brugen af Udtrykket ogsaa ved Opankring: „De laae dem under Ø," **194** A 1, **455** A-C 1, — ogsaa i Søstersprogene: se **131** Indl. fær. 1; Bu. **25** B 13, **26** A-B 1; cf. Ísl. fk. **24** A 12: „fyrstu nótt hann lá undir Viðarey —;" **60**, Omkvæd: „fögrum tjöldum slógu þeir undir Sámsey."

Der har fremdeles altid i Strandkanten været en bekvem Passage med fast Bund for Gaaende og Ridende, der ofte med Forkjærlighed er bleven brugt som en Vei, hvorpaa man hverken kunde fare vild eller møde uventede Hindringer; herfra Udtrykkets Overførelse paa Landreiser i det velkjendte „red sig under Ø," hvis masseviis forekommende Exempler (§ 181 a) neppe behøve at anføres; velkjendt er det navnlig med Rimet „fæste saa væn en Mø," **89** A-D 1, **90** A 2, etc., ogsaa directe overført til Søstersprogene, hyppigt i Svensk, hvorfra Exempler ere citerede, sjeldnere i Vestnordisk (**13** D-E 1, fær.; **277** Bil. V-IX, 1, isl.; Ísl. fk. **62** A 1 (C 1: suðr undir); Bu. **23**, 1, **25** B 5).

Naturligt udvikler sig af de fornævnte Betydninger Vendinger som „sende under Ø," **49** B 1, — cf. „Hr. Vorm drager under Vesterø," **251**, 75, — „følges u. Ø," **61**, 10, — „føre u. Ø," **200** C 24, — „lade spørge," **235**, 1, — „Leding u. Ø," **123**, 13, — „føre Banner u. Ø," **144** E 7. etc. Det er sagtens gjennem Brugen af „ligge (ɔ: for Anker) under Ø" at man er gaaet videre til det alt næsten meningsløse „boe under Ø," **35** A 8, B 4; **86** B 21, C 38, — hvor af Betydning kun et „irgendwo" resterer; „siden gav hun sig i Kloster under Ø," **4** A 48, **125** A 22 og oftere (§ 299 a); cf. **126** B 132: „Vestervig under Ø." Gjennem dette gaaer den danske Overlevering i Forfaldstiden over til den fuldkomment meningsløse Brug af Ordene som ren Fyldekalk „for Rimets Skyld"; kun svage Spor findes heraf i Svensk, ingen i Vestnordisk. Alene af Karen Brahes Folio kan en smuk Blomstersamling af Sligt anføres som Supplement til den Strophe, der foranledigede denne Digression: se saal.

47 A 23, **72** A 35, **76** D 3, **83** A 5, **89** A 14, **184** A 4, **189** A 8, etc. Til at tiltroe Haandskriftet Opfindelsen er iøvrigt ingen Grund; ogsaa findes Sidestykker andensteds i Mængde, se **72** D 102, 104, **82** H 23, **128** E 35, **129**, 25, **130** D 4, 5, **181** C 15, **193** A 2, etc. Et talende Exempel paa Tidens smagfulde Forbedring af Rim og Rhythme haves i **126**; Strophen A 87:

Skam faae alle de Vive,
Som hende haver paa lyvet!

(cf. **387** A 23),

lyder B 91:

Skam faae alle de under Ø,
Som vilde lyve paa den Mø!

Vi vende atter tilbage til **249**. A 2 gjenfindes (§ 253 a) i **82** som dennes A-B 2, D-E 2, F 3, H 4, hvor B og E ere ganske enslydende med **249**, medens de øvrige have Varianten „til et halve feirer Land da fører jeg dig." Videre findes Strophen i den forvrøvlede Vise **36** som A 8 (fremmede Land), i den fuldstændig uægte Vise **403**, 8, og i den moderne **183** G 1. Kun om Anbringelse i **82** vilde der kunne være Tale; vi have imidlertid vraget denne Strophe med hele dens Sammenhæng for at henføre det til **183**, og vi have i denne Henførelse atter udskudt den af Sammenhængen som et blot slæbende Paahæng for de efterfølgende Stropher, **183** A 2-3. Med Føie kan den derfor her i **249** antages for ægte; den lidet originale Form af Lin. 1, som er fælles for flere Viser, er ikke til Hinder derfor: større Afvexling har nu engang ikke ladet sig finde paa dette Punkt.

Et Intermezzo maa følge, der haves formet B 3-4. 3 har kun Sidestykker i den langt nyere **306** og volder ingen Betænkelighed; 4 er derimod aabenbart uægte. Den eneste i Dansk kjendte Form for denne Strophe findes **256**, 3 og 4. Vistnok kunde man anbringe den første af disse her og udelade den i **256**, da det neppe er troligt, at de to vægtige Stropher, af hvilke mindst een kræves anbragt paa hvert af disse Steder, oprindelig skulde have hjemme i denne ubetydelige Vise, der bortset fra Udtrykket „Gjællebro", som findes saa sent som i „Axel og Valborg", ikke har nogen Adkomst til at gjælde for gammel. At rive dem fra hinanden

og tilintetgjøre den store Virkning, som ligger i Gjentagelsen, synes alligevel for dristigt: man nødes her som ofte til at lade Traditionen gjælde i Mangel af bedre Argument, hvis man ikke vil aabne Bommen for den rene Vilkaarlighed.

Derimod viser det sig, at de her omhandlede Stropher begge findes bevarede Arw. **44** B 4-5, hvor de ingen Ret have til at tages for ægte. Og det viser sig saa heldigt, at netop den sidste af dem er ypperligt formet i Svensk:

Sannt hjelpe mig Gud och den helge and:
Jag aldrig er skall svika på främmande land.

Formen er uafhængig af alle andre og lader sig direkte anvende. Det er tidt bemærket, at Viserne ere forblandede gruppeviis og maa restitueres gruppeviis under stadige Henblik fra een Vise til samtlige andre, med hvilke den har Berøringer. At Arw. **44**, ɔ: vor **183**, indeholder forsprængte Stropher fra **249**, er kun noget ganske Naturligt: de danske Viseopskrifter vise samme Forhold.

Vi have begyndt Visen med at afhandle A 11, som her følger; bemærkes bør endnu blot, at Strophens fortællende Form, som rigtig findes i Svensk og Norsk, her er paa sit rette Sted: at Jomfruen uopfordret, af egen Drift medtager Skrinet, viser sig i Fortællingens videre Forløb som det Naturlige. B 5 er ligeledes omtalt som en Visen ikke tilhørende Strophe; tilføies skal om den kun, at den forefindes oftere, ganske uhjemlet Arw. **24** C 31, firel. DgF. **397** B 11, hvor den ifølge Sagens Natur er secundær som ogsaa undværlig. Let varieret haves den **232** A 9; den ubetydelige Vise bestaaer hovedsagelig af Pluk; bedst bevidnet findes den i alle tre Opskrifter af **396**. Denne Vise er iøvrigt i Dansk en ren Centone, der synes blottet for Existensberettigelse; større Selvstændighed besidder den svenske Form, Arw. **39**, der ogsaa har Strophen.

Fremdeles følger A 12, gjentagen i danske Viser kun **233** A 20 firel., **272** B 12, m.; varieret, uden Betydning, **175** C 15, m.; oftere i Svensk, men uden Betydning for Dansk. Derefter følger A 13 (det meningsløse Navn „Guldmand“ stryges). B 6 tilhører neppe denne Vise, men enten en Form af **63** (se III, S. 838), Arw. **135** B 5, eller dennes **69**, hvor den

findes som 13. (Neppe Arw. **105**, 9). Iøvrigt haves den gjentagen Afz. **64**, 12, 14, her uden vor A 13 og med Formen „gångaren lade sig i sundet och sam“, hvad der giver bedre Mening end „de lagde sig begge“ —, men som ogsaa viser hen til DgF. **63**.

B 7, gjentagen Lst. **75**, 10, Afz. **64**, 13, findes desuden Arw. **105**, 11, hvor den er uden Betydning. Men den findes derhos i vor Legendevise **100** A-C 1, her motiveret paa en Maade, som ikke kan forkastes. Den moderne Tradition maa i dette Tilfælde have Forrangen for Magdalene Barnewitz. Rimvarianterne Lst. **74**, 19 (gjentagen **71**, 10, ɔ: Arw. **105**) og **75**, 11, synes ikke mere antagelige. Kun lidet heldigere er vor A 14 med dens forslidte Rimform, der særlig viser sig uheldig overfor den foregaaende 12. Strophen synes sluttelig helt undværlig, naar de følgende Elementer ordnes, idet Ordene i den foregaaende „han sam over“ tilstrækkeligt angiver Landstigningen.

Skrigende uægte er A 15 (§ 283 a), cf. **83** B 29 (hvis ægte Form iøvrigt sees A 28). Ikke bedre er 16, cf. særlig **220** A 95, gjennemgaaende i alle Opskrifter (§ 133 a). Den tilforladelige og her originale Form findes B 8, gjentagen E 13 (Afz. **64**, 16), bedst formet Lst. **74**, 20.

A 17 er uægte, tilhører **82**. A 18-19 synes at være Haandskriftets sædvanlige Udvidelser (18 cf. § 26 ab). Simplest og klarest haves Overgangen i B 9, cf. A 20.

Den følgende Strophes Indhold giver sig af sig selv; kun om dens Redaction kan være Spørgsmaal. A 21 synes ikke fuldt troværdig: den bestemte Værdi af 12 Mark henhører naturligt til et Kjøb (Ísl. fk. **37** A 17, se § 103 a) eller Tilbud om Mandebod og findes saaledes **415** A 9, B 10, F 9, Arw. **21**, 15. Formerne B 10, C 11 ere desaarsag at foretrække. Af Stropherne A 22, B 11 er den første for skabelonmæssig, den anden neppe ægte i Rimformen. Man kunde ville sige, at de ere overflødige; det Factum, at begge Opskrifter som ogsaa Lst. **74** her have to Stropher, stemmer imidlertid godt med en uvilkaarlig Fordring om nogen Bredde paa Visens afgjørende Sted. En god Strophe, som kunde synes at ligge til Grund for den danske i B, haves Lst. **74**, 27.

Ridderens Svar formuleres ens i B 12 og de m. D 23, F 18; Strophen synes dog ikke antagelig; den har nemlig den

Mærkelighed at høre til det meget lille Antal Stropher, der maa antages at være ældst i firel. Form, idet den tol. ikke nogensteds er vel formuleret. Se **145** A 25, **212** B 10; cf. Arw. **30** A 11; se endv. Sammes **74** B 11, DgF. **252** B 13.

Ligesaalidt tilfredsstiller Formen A 23. Den fortærskede Rimform „Gave-Have“ (§ 178, 180 b, 246 a), som jeg ikke kjender i Svensk (Ísl. dog fk. **54** Abc 27), indgyder liden Tiltro. Kongesønnen, som intet andet Sted kjendes, er sikkert Haandskriftets Opfindelse: var dette Tradition, vilde den ufeilbarlig andensteds være gjenfunden (H 24 er ganske uden Betydning). Trods sin conventionelle Form synes C 12 (gjentagen E 18, her paavirket af firel. Form) at maatte foretrækkes.

A 24 er en ligesaa uægte Udvidelse; om „Guldborgene“, som ere blevne antagne for et Kjernepunkt i Visen — unægtelig har denne Infection bredet sig vidt, — er talt under **82.** I og for sig vilde C 13 (corrigeret: Jeg haver mig —) tilfredsstille taaleligt. Med god Grund kan man imidlertid her ansee en Strophe for hjemmehørende, der tilfredsstiller bedre, naar det tages i Betragtning, at A 25, som vi have vraget i **183** og som ikke kjendes andensteds, sikkert bør fastholdes som den nærmest efterfølgende.

See vi paa det Sted, hvor vi først gjorde Bekjendtskab med de for denne Vise eiendommelige „Guldborge“, nemlig **183** D, have vi i dennes 3 en Strophe, som vi have udskudt af Sammenhængen. Helt grundløst er dette Nonsens dog ikke: vi have dens Sidestykker i **72** D 129, E 157 og i **239** A 51, begge vel formede og umistænkelige. Det Mærkelige er der imidlertid ved begge disse Stropher, at de ligesom **183** D 3 ingensteds have hjemme. Begge findes i en Udvidelse ef Viserne, der sletikke hører dem til. Ved disse Strophers Form er **183** D 3 let at berigtige; betragter man nu dens Sammenhæng med de følgende Str. 4 og 5, der nøjagtigt svarer til Sammenhængen af **249** A 24 med de følgende 27-28, — en Sammenhæng, der gjentages i alle følgende Opskrifter, — og tager man endelig den Retning i Betragtning, hvori „Guldborgene“ pege, saa fremgaaer som Resultatet af denne samlede Kombination en **249** tilhørende Strophe, der lyder:

Jeg haver mig saa bold en Borg;
Der skal du boe foruden Sorg.

A 25 følger, som nys bemærket. Yderligere Hjemmel for dens Plads i Visen haves i de moderne D 25, H 26, der begge bevare Rimklangen (paavirkede af en fireliniet Strophe, **307** A 20, etc., oftere gjentagen); endnu spores denne i E 20 og G 18, som ogsaa den rimløse F 19 her har Indholdet formet som en særegen Strophe. Den efterfølges i Karen Brahes Folio en Strophe 26, som ikke er uden Interesse:

Otte Jomfruer saa hvide som Lin,
Og alle da er de Søster min.

Dens Meningsløshed giver sig af sig selv; men værd at mærke er det brugte Billede af *„Jomfruer, hvide som Lin.“* Gjentaget findes det **68** A 26, **239** B 29, **250** E 36, (L 70), **396** A 22, **426** A 10; cf. endv. **280** B 20 (Seil, hvide som Lin) og **266** E 50 (ren Fyldekalk). Alle disse Steder (undt. den i Parenthes anførte Gjentagelse, som er Dorothea Thott) ere Karen Brahes Folio, og udenfor disse kjendes dette Billed ingensteds i Nordens samlede Viseliteratur. Det har sin Betydning engang med en saadan Evidens at kunne constatere et af de literære Falsknerier, hvori Haandskriftet — dets store Fortrin ufortalte — excellerer. Udtrykket er her som ofte brugt med en Dygtighed, som i og for sig ingen Mistanke vækker.

To Stropher, 27 og 28, følge i A, som ogsaa fire i C, der ødsler med sexten Jomfruer fremfor de vante otte, — og ikke uden Grund; thi Folkevisens Arsenal har Stropher nok til Raadighed. En Fastsættelse af, hvor disse enkeltviis bør henføres, kræver en dybtgaaende Undersøgelse, som her en Gang for alle bør gjøres. Stropherne falde i to Grupper, idet der til en Replik næsten overalt svarer en dermed stemmende Beretning.

A. „De to skal være din Mollingmaar, de to skal børste dit faure Haar.“ **183** D 4. Cf. **126** G 65, **127** A 42: „Ilde haver jeg sted mit faure Haar, skulde jeg være eders Mollingemaar.“ C 29 (forskr.)

B. α. „I to af mine Møer kruse hendes Haar, I to af mine Møer holder Guldspeilet for!“ **311** G a 23, m.

β1. To Hertuginder børsted hendes [faure] Haar, to Frøkener de holdt hende Speilet for. **130** E 20. Lst. **66**, 4 (tvo hennes ter-

nur dei fletter —, den treda —). Cf. DgF. Till. 83 nsk. A 11. (III, S. 857.) Cf. Till. 37 nsk. XVII, 7 (III, S. 812).

β₂. To de sætter hende Hovedguld aa, to andre holde hende Speilet for. 121 A 3. Cf. 130 E 21 (Linier ombyttede).

Ca. α₁. „De to skal børste eders faure Haar, de to skal sætte eders Guldkrone paa." 249 A 27. C 14. D 28, m. I 5. Cf. Bil. I, 22: — „och grefvar ska' sätta gullkronan uppå," = Arw. 44 A 4. Cf. herm.:

α₂. „Stander op, Jomfruer to, I børster hendes [faure] Haar! to Ridder, I sætter hende Guldkronen paa!" 148 A 21. Cf. 311 B 9 („To af mine Møer, I —; I andre —").

α₃, moderne: „Og staaer du her, Guldberrig, og fletter op dit Haar? og naar skal jeg sætte dig Guldkronen paa?" 82 Æ 3, cf. Y 3. Cf. Till. 39 sv. F 3. Afz. 74, 6 (vor 39).

β₁. Der staaer to Møer og børster hendes Haar, to andre sætter hende Hovedguld aa. 121 A 2. Cf. Arw. 31, 12 (Den ena tärnan hon krusar —, den anden hon — gullkronan uppå). Cf. Lst. 46, 6 (gentunne tolv dei reidde —, den trettande —). Cf. Arw. 90 A 24. Cf. 150 A 13 (Hafsfrun kammar och krusar —, sjelfver så satte hon —; Overgang til β₂). Cf. DgF. 267 Bil. II, 26. Cf. Afz. 60 I, 24. 77 I, 18.

β₂, nyere: Hun børste og flette hendes (ɔ: sit) faure Haar, en rød Guldkrans satte hun paa. 127 C 12. Cf. 268 D 15, E 16: Saa slog hun ud hendes faure —, saa herligt et Hovedguld —. Cf. 255 Bil. I, 11: Ho tok guldkammen å kjemde sitt hår —; cf. 338 C 5 (De tog en Guldbørste og børsted —). Cf. 397 A 4, firel. Cf. 263 Bil. IV, 16 (se efterst. γ). Cf. 238 Bil. II K 17. Cf. Arw. 113, 20. (102, 12).

γ, Rimvariant, nynorsk: Hon fletter sit hår i rauðe gullband, derupå sete hon ein liten gullkrans. Lst. 21 B 11. 67, 12. Cf. DgF. 263 Bil. IV, 16, se foranst. β₂. (Cf. 127 C 12, se ibd.)

Cb, Rimvariant, sen.

α₁. „De to skal dig baade børste og flette; de to skal Guldkronen paa dig sætte." 249 G 21, m. F 21: Men selv vil jeg G. paa dig — (cf. 87 A 50).

α₂. „De to skal eder børste og flette, de to skal sætte eder Guldkronen saa rette." 249 E 23, m.

β₁. De to monne hende børste og flette; de to monne hende Kronen paasætte. Till. 37 K 20, m. Cf. 166 B 19, C 23, firel.

β₂. Otte vare de Miserns Fruer, hendes Haar baade børste og flette; de var vel fire Fyrstinder, hendes Hovedguld sætte til Rette. 166 A 20.

D. α. „De to skal følge dig ud og ind, de to skal bære dit Skarlagenskind." 183 C 4. 249 C 16 (Lin. omb.). D 26, m. (ligel.). E 22. H 27. Cf. 75 D 25, firel. Cf. 127 A 38.

β. De to (de bar) hendes Skarlagenskind, de to fulde hende i Bjerget ind. 37 C 20. Cf. 121 A 4: To slaaer over hende —, to andre følge hende ud og ind. 84 A 20.: Op stod to Jomfruer, de toge hendes Skind, op stod to Ridder, de fulde hende ind. (Endeløs i sine videre Slægtskaber, — cf. f. Ex. 130 A 20, 85, 22 —

der gjennem enhver tænkelig Variation føres over til Fællesstrophen **4** A 7: Stolt E. hun svøber sig Hoved i Skind, hun gaaer i Loft for Hr. L. ind.)

E. „De to skal eders Nøgler bære, de to skal eder altid til Raade være." **249** A 28. C 17. (E 24, m.) **183** D 5 (skal til din Tjeneste være). (Cf. **240** B 14.) (Cf. Arw. **114**, 21, Afz. Till. **59**, 18.) (Cf. Afz. **64**, 25.)

F. „De to skal eders Ærme snøre, de to skal eders Rødeguld gjøre." **249** C 15. Cf. **244**, 15: „Hvem skal — hvem skal —?" 16: „Min Søster —, min Moder —." 19: „Min Søster —, eders Jomfruer —." (Cf. **131** B 3.)

G. α1. „Och två skola bädda upp eder säng, och två skola följa eder till den." Arw. **44** A 5. Cf. Afz. **64**, 24: —„och två sku' dig tjena som liten smådräng" (sic!)

α2. „De to skal rede din Silkeseng, og selv vil jeg sove hos dig udi den." **249** D 29, m. F 23. G 22. H 29. (Cf. **239** Bil. I, 37, Rimvariant). (Cf. **345** C 6, firel., m.). (Cf. Lst. **66**, 5 forblandet med *H* β.)

α3. „I reder mig op en Silkeseng: skjøn Malfred skal gaae med mig udi den." **237** A 25. Cf. **311** Gi 16, m. (ↄ: J. F. X, S. 388); cf. F 20: „Og en af mine Møer, I reder Silkeseng, og en af mine Møer følger Allerkjæresten til den" (cf. herm. **47** E 11, m., § 199 b, ofte gjentaget). Cf. B 10: „To af mine Møer reder op en Seng; tolv (to) af mine Møer lægger hende i den." (Cf. Bu. **21**, 13, forblandet med Lst. **21** B 13, se efterst. *H* β1). Cf. **263** Bil. III, 21.

β. To dei redde upp sengji, å to dei lagde meg i den. Till. **83** nsk. A 13 (III, S. 857.)

H. α1. „Två skola duka och tjena vid dit bord, och två skola bära dig fram förgylland' stol." Afz. **64**, 23.

α2. „De to skal sætte dig din Mad paa Bord, de to skal skyde dig Skammel under Fod." **249** G 20, m. Cf. F 20 (riml., forbl. med *D* α.)

α3: „I to af mine Møer, breder Teppe under Fod! I to af mine Møer, lægger Hynder paa Stol!" **311** Ga 21, m. (Cf. herm. Lst. **21** B 13, speciel norsk, ofte gjentagen.)

β1. De to de bar hende Hynde og Stol, de to de bredde hende Tjeld for Fod. **37** C 19. Till. H 16 (bar hende Guldskammel under Fod), m. N 23. O 9. **143** B 7 (Skammel), m. Cf. Till. **37** (III, S. 812) nsk. „XVII", 8, 17 (Overgang til Lst. **21** B 13).

β2. De to de skjød hende Skammel under Fod, de to de bred' hend' Dugen paa Bord. Till. **37** L 21, m. (cf. H 16-17).

I. α. „Tvo ska' hente dég vaskevann, tvo ska' skaffe dég handklæ i hand." **239** Bil. I. 35. Cf. **127** A 37. Cf **249** Bil. II, 13.

β. To dei hélt meg vaskevann, å to dei hélt handklæ i hand. Till. **83** I 10.

Det er, som man vil see, ikke Smaating, som det gjælder om her at vinde et Overblik over; jeg har anført Materialet in extenso*) for blot at give et Exempel paa, hvilke Overveielser der ofte paatrænge sig ved Betragtningen af en enkelt Strophe, som jeg, hvis jeg vilde følge den hidtil ved Viseredactioner fulgte Methode — selvfølgelig har denne ikke *kunnet* blive stort bedre, hvor Stoffet til Sammenligning ikke forelaa ordnet, — uden stor Betænkning vilde vælge paa bedste Beskub uden Hensyn til, hvad derved gled ud eller hvad der blev Gjentagelser.

Der foreligger i denne Oversigt 9 forskjellige Stropher, der overalt have en Replikform og i de fleste Tilfælde — kun *A*, *E* og *F* undtagne — tillige have en fortællende Form; jeg har, hvor Dobbeltform fandtes, betegnet den første som α, den anden som β. Ved disse nævnte, der i deres enkelte Form borge for deres Ægthed, er kun Tale om deres Henførelse, hvorom senere. Ved de andre 6 bliver først deres Oprindelighed og efter denne Dobbeltformens at overveie.

Se vi nu paa *B*, er dennes α kun bevidnet af en eneste moderne Optegnelse, der foreligger i et Utal af Opskrifter; i sin Sammenhæng er den meningsløs og kan med Grund forkastes. Ikke desto mindre er den et sikkert Vidnesbyrd om en β-Form, der her er opbevaret, ganske uafhængig af alle andre Traditioner. Formen stemmer med den vel constaterede β_1; betragte vi derimod den slet rimede β_2, see vi, at den paa de to Steder, hvor den forefindes, optræder i en lignende Forbindelse, hvor en Linie af den er gjentagen.

---

*) endda med Udeladelse af enkelte moderne, isolerede Stropher. Saaledes **249** D 27:

De to skal Dugen for dig brede,
De to skal Maden for dig bære, — H 28,

paavirket af en bekendt gammel Formel:

Lucia, du blide,
Du faae mig at vide,
Hvis Dug jeg skal brede,
Hvis Seng jeg skal rede,
Hvis Barn jeg skal bære,
Hvis Viv jeg skal være.

Endvidere I 3:

De to skal sømme, de to skal sye,
De to skal bære dine Ærinder i By —

ny Variation af en i Dansk og Svensk ofte gjentagen Strophe (S 239 b, 244 b), cf. **462** A 2, se særlig Formen **130** C 1.

Den synes derfor utvivlsomt at kunne udskydes som en Blandingsform af β_1 i Formerne *B* og *Ca*.

Betragte vi *Ca*, er dennes α_1 vel hjemlet og constateret i 249; ganske overflødig i Contexten 148 er dens α_2; utroværdige ere fremdeles dens moderne Former α_{2-3}. I og for sig frembyder β_1 ingen Grund til Mistanke; der er imidlertid det Mærkelige ved den, at den i den eneste gamle Optegnelse, hvor den forefindes, er ganske uhjemlet, og at den ikke i en eneste nyere med Grund kan antages for ægte. Det Samme gjælder overalt om β_2 som ogsaa om γ: vi kunne stryge alle disse Former som uoprindelige.

Rimvarianten *Cb* er, som bemærket, meget sen; dens α, som kun forefindes i moderne Former af **249**, er selvfølgelig at forkaste. Derimod synes dens β, navnlig i Formen β_1, ganske utvivlsom som fireliniet i **166**, en Qvasi-Folkevise, der nærmest maa kaldes Plagiat af **132**.

Med *D* er Forholdet et andet. Dens α er utvivlsomt vel hjemlet i **249**, ligesom den andensteds er at forkaste. Dens β har derimod ingensteds en fast Form, men fremviser en Uendelighed af Varianter, der mer eller mindre have Fællesstrophens Charakter. Om at undersøge deres hele Masse kan fornuftigviis ikke her være Tale; men ligesaa utvivlsomt som dens Rimform sees misbrugt i vid Udstrækning, ligesaa afgjort er den hjemlet paa et stort Antal Steder.

Om *E* og *F* er talt; særegent er Forholdet ved *G*. Af dens ret betydelige Antal Forekomster findes kun en eneste, **237** A 25, i en ældre Optegnelse, men i en saa upaalidelig som Dorothea Thotts, hvor den klart viser sig som et meningsløst Indskud; B-D have den ikke. Og ligesaalidt finder den Tiltro i en eneste af dens moderne Optegnelser. For den, som er fortrolig med Strophernes Metamorphosering og Formering ved Knopskydning, vil der sletingen Tvivl være om, at den kun er en Aflægger af en saare velkjendt Strophe:

Min kjære Søster, du red min Seng!
Min kjære Moder, du følg mig til den!

Denne, der indeholder en Døendes sidste Ord, er kjendt i alle tre nordiske Riger, navnlig i en Mængde moderne Overleveringer, særlig af vor **47** og **82**, men fattes dog ikke heller i Haandskrifter, saaledes **82** C 51 og **413** F 40 (der

maa kaldes en Opskrift af **82**, fra hvis yngre Former Strophen synes at udgaae; cf. **325** A 28, B 36; ogsaa denne Vise er paavirket af **82**). Vi kunne saaledes med Grund lade *G* helt udgaae af Rækken.

H viser sig i α-Formerne efter Sammenhængen ingensteds at fortjene Tiltro, hvorimod dens β_1, der bekræftes af en Række nyere Optegnelser, synes fuldt troværdig. Hvad endelig *I* angaaer, er dens Forhold ret mærkeligt, idet den synes ganske hjemløs. Dens α viser sig kjendt i alle tre Riger, og kan desaarsag ligesaalidt have hjemme i det rent literære Makværk **127**, som den fra dette kan være forplantet til Søstersprogene; ikke heller er den hjemlet i disses moderne Overleveringer af **239** og **249**. Den som β anførte Strophe, der her ogsaa har Replikform, men som tilhører en Vise i „Jeg-Stilen", er en isoleret Fremtoning, der i og for sig ikke er helt utænkelig i **83** (cf. dennes A 14, etc.; se navnlig G 9), men som i saa Henseende kun svagt støttes af andre Opskrifter. Troligt er, at den er en sen Form af vor *A*, sandsynligviis en Replik, men hvis Hjemsted ikke mere lader sig fastslaae.

Opgjørelsen bliver herefter:

Replik:	Fortælling:
A, Ca, E, F.	*B, Cb, H.*

Dobbeltform:
D.

Ubestemmelig: *I.* Uægte i begge Former: *G.*

Vende vi tilbage til vort Udgangspunkt, saa have vi for de to Viser **82** og **249**, der hver kræve to Stropher, omhandlende otte Jomfruer, netop det ønskede Antal af fire til Raadighed i Formerne *A*, *Ca*, *D* og *E*. Den femte, *F*, derforuden i **244** kun findes i **249** C, af hvis 16 Jomfruer de 8 maa udskydes, viser sig klart at høre hjemme i førstnævnte Vise, hvor Talen er om Fingernemhed hos Ternerne, der skal bøde paa Herskerindens manglende Evne. Af de førstnævntc fire Stropher have vi i sin Tid med god Grund antaget *A* og *E* for at tilhøre **82**; de resterende *Ca* og *D*, der i **249** i hvert Fald ere de bedst bevidnede som dennes A 27, C 14, 16, D 26, 28, E 22, 23, F-G 21, H 27, — blive at fastslaae her.

Det bemærkes blot, at den forskrevne Str. A 29 („bære" læs: „gjøre") er Reminiscens fra **244**.

Kun en Slutningsstrophe kræves endnu, hvis Bestemmelse ikke er uden Vanskelighed. A 30 smager for stærkt af Karen Brahes Folio til at kunne slippe Kritikens Grænsevagt forbi. Alle danske og norske Opskrifter slutte med Trivialiteter af værste Sort eller nylavede Stropher. Kun et eneste Sted er en eiendommelig Strophe bevaret, som det vil være naturligt at fastholde, nemlig Afz. **64**, 26, der iøvrigt i sin Tankegang staar A 30 nær. Lade vi denne efterfølges af vor B 13, som ogsaa i Rimklangen slutter sig godt til A 30, have vi en passende Afslutning paa Visen, der altsaa i sin Helhed lyder:

En Midsommers Nat saa blide
Den Ridder troloved den skjønne Jomfrue
Op under saa grøn en Lide.

1. „Jomfru, Jomfru, love du mig,
Til et halv feirer Land da fører jeg dig!"
Op under saa grøn en Lide.

2. „Vilde jeg følge af Land med dig,
Saa snart da kunde du svige mig!"

3. „Hjelpe mig Gud og den Hellig Aand:
Jeg sviger dig aldrig i fremmed Land!"

4. Jomfruen samler sit Guld i Skrin;
Ridderen sadler Ganger sin.

5. Der de kom til Strande,
Alle var Færger fra Lande.

6. Ridderen havde en Fole prud;
Saa sam han over med sin væne Brud.

7. Den Jomfru vrider sine Klæder smaa,
Den Ridder stryger sin Ganger graa.

8. „Nu haver du fult mig i fremmed Land:
Jeg er en fattig, fredløs Mand!“

9. „Nok da haver jeg Guld i Skrin;
Dermed kjøber jeg Freden din:

10. „Tag du Baand og røde Guldring,
Du løs din Ære igjen paa Thing!“

11. Han klapped hende paa hviden Kind:
„Du hav Tak, Allerkjæreste min!

12. „Jeg haver mig saa bold en Borg;
Der skal du boe foruden Sorg:

13. „Otte Jomfruer er der inde,
De feirest, du kan i Landet finde.

14. „De to skal børste dit faure Haar,
De to skal sætte dig Hovedguld aa.

15. „De to skal bære dit Skarlagenskind,
De to skal følge dig ud og ind.“

16. Han red med hende i sin egen Gaard,
Han løfte hende fra Ganger graa.

17. Han gav hende Guldkronen rød:
„Nu skal du, skjøn Jomfru, forvinde din Nød!“
— *Op under saa grøn en Lide.*

DgF. 6. Samson.

Trykt haves Visen i tre ældre danske Opskrifter A-C, hvortil slutte sig to gamle svenske, Arw. **17** A-B; en tredie, nyere, DgF. IV, S. 602. En nynorsk findes aftrykt III, S. 771; to andre haves Lst. **24-25**; disse have rigtignok istedetfor Samsons Navn moderne Forvanskninger af Daniel Bosøns, men have iøvrigt Intet med Visen om denne — vor **421** — at gjøre*); alle tre ere de (een eneste Strophe maaske undtagen) ganske værdiløse**).

Dansk Nutidsoverlevering har ikke opbevaret Visen, uden forsaavidt den udgjør Hovedbestanddelen af DgF. **422** „Hr. Grønnevold“, hvis tilsvarende Varianter ogsaa haves i Norsk, Lst. **26-27**, Svensk Arw. **19**, „Herr Grønborg“ (fra hvilken Afz. **4** „Kämpen Grimborg“ yderligere descenderer, se DgF. IV, S. 46). Om disse Aflæggere er kun at sige, at de bogstavelig ikke indeholde *een* ægte Strophe, der tilhører dem selv, og at de helt bør stryges af en kritisk, redigeret Udgave.

---

*) Det Eneste, der peger i Retning af „Daniel Bosøn“, ere tre Stropher, Lst. **24**, 11 og **25**, 18-19; cf. DgF. **421** A 19, se endv. H 28 etc. Disse ere imidlertid sene Nydannelser, der sletikke ere „Folkevise“ i Betydning „Fornsang“. (Ogsaa vor **6** har i sin B 39 en Reminiscens fra **421**).

Man har i Forhold, som ligne disse Visers, stundom været for hurtig til at idenficere de forskjellige Overleveringer, hvor blot Navnene stemte overens; selv Grundtvig har ikke vogtet sig for Skæret, naar han (III S. 20) blot paa Grund af Navnet „Tofva lilla“ slaaer Afz. **43** sammen med vor **121**: den er i Virkeligneden vor **128**. Skulde Navne i dette Omfang være afgjørende, vilde J. F. II, **85** (Kvindemorderen) være at opføre under „Ribold og Guldborg“, hvis Navne Personerne bære.

**) „*Man* vil ikke kunne nægte, at der er en langt anden Klang og Kraft i Dalebu Jonson, end i Samsing.“ Landstad, S. 268. — Selvfølgelig.

Ved Redactionen af „Samson“ ville vi desaarsag kun have Hensyn at tage til den ældre dansk-svenske Overlevering.

Vor A fattes Begyndelse; mærkeligt nok har Grundtvig undladt at gjøre opmærksom paa dette; at det ikke skulde have været ham klart, kan man vanskelig tænke sig. Begyndelsen in medias res er ganske vist en Charaktereiendommelighed for den bedste Folkevisestil; men en Ordknaphed som den, der her i saa Fald vilde foreligge, og som overspringer Handlingens vigtigste Forudsætninger uden senere at kunne bibringe Tilhørerne Forstaaelsen af dem, — er utænkelig, ligesom den ogsaa er uden Sidestykker andensteds. Skulde Beviis yderligere kræves for, at A kun er et Fragment, saa haves dette i svensk B, hvor den rigtige Begyndelse, skjøndt ogsaa her mutileret, gaaer forud for vor A 1, som er lig sv. B 6. Vi nødes derfor til at tage Visebegyndelsen fra vor B, der væsentlig stemmer med C og sv. A*).

Helt original er B 1, gjentagen i C og Arw. A-B (moderne Gjentagelser DgF. **271** Y 1, **442** D 1, cf. **311** Kf 1; en enkelt ældre i den forvrøvlede Vise **68** som F 3). Denne Strophe er selvskreven til Begyndelse; kun Udtrykket „lokked“ kunde vække Betænkelighed, idet det i dets ældre Betydning af *fuldbyrdet* Forførelse vanskeligt forliges med en *efterfølgende* Anmodning om Kjærlighed. Ordet kunde let erstattes med „giljed“; det er imidlertid vel constateret overalt (B-C 1, sv. A-B 1). Maaske undgaaes Vanskeligheden bedst ved med de to sv. Opskr. at bruge Præsensformen „lokker“, der *kan* referere sig til noget Paafølgende, og som iøvrigt corresponderer godt med „tjener“ i Lin. 1.

B 2 er ganske conventionel, men kan ikke erstattes ved nogen bedre. Bedst er Rimformen i C, — altsaa: „Hør I, Jomfru favr og fin,“ — hvorved ialtfald det forslidte Navn „Kirstin“ undgaaes.

B 3 er gjentagen mangfoldige Gange (§ 253 b), men synes ingensteds bedre hjemlet end her.

Om C 5, som her skulde have sin Plads, er talt ved **249**.

---

*) Jeg kan i hele denne Betragtning undtagelsesviis ikke samstemme med Dr. Olrik, hvis Bemærkninger Indl. **421**, S. 281-2 først efter at dette er skrevet, rinde mig i Hu.

Vistnok er denne ubetydelige Vise langt yngre og vilde ikke overfor „Samson“ kunne hævde den første Ret til Strophen, som her desuden har en Replikform, der maaske i sin Tid har været anseet for at besidde selvstændig Gyldighed overfor den fortællende Form, som **249** har. Alligevel er den i **6** saa svagt bevidnet ved den sene Flyvebladstext C og saa fuldt undværlig, at det synes klogest her at udelade den; dens Overensstemmelse med Vilkina Saga kan, som omtalt, være rent tilfældig.

De følgende Bortførelsesstropher ere overalt af den mest ordinære Sort. Helt overflødig er B 4; realiter tilfredsstiller B 5, som fremfor alle andre, der kunde være til Raadighed, i to Linier fortæller baade Flugtens Begyndelse og dens Tilendebringelse (kun en eneste mig bekjendt Strophe, **66** B 23, giver noget Lignende, endda mindre godt).

Den forslidte B 6 hører ikke hjemme her, mindst hvor Hjemførelsen alt er berettet som fait accompli (bedre er Forbindelsen sv. A 6-7; men Fortællingens Traad er her i anden Henseende slet). Ganske naturligt følger den gode, helt originale B 7.

I Forbigaaende bemærkes, at C 7-8 ikke høre hjemme her. Den første insinuerer et Pladeharnisk fra en sen Tid, der er helt ude af Stilen. Den anden, der ellers kunde synes fristende, giver i hvert Fald ingen god Traad, naar B 7, som nys omtalt, her maa fastholdes. Rettest henføres disse Stropher til **242** (se 15-16) eller til **271** (se B 25-26); deres Forekomst i **249** D have vi ignoreret.

B 8 og 10 have vi foretrukket at henføre til **82**; efter B 7 følger derimod fortræffeligt 9 (cf. sv. A 10; se Bemærkningerne i det Foregaaende S. 31). B 12 have vi ligeledes tidligere drøftet (S. 35); jeg troer personlig ikke ret paa dens Ægthed; den kan efter Tykke medtages eller udelades. Forbindelsen med det Følgende gives tilstrækkeligt ved B 13, hvis Rigtighed bevidnes ved den forskrevne sv. B 4; dennes Lin. 1 indeholder imidlertid et Correctiv for den danske Strophe, der bør lyde:

De red over de Enge,
De lod deres Heste springe.

Paa dette Punkt slutter A sig fortræffeligt til med Str. 1-3, i hvilke Samson vækkes ved Hovslaget (eller maaske

halv clairvoyant sporer de Kommende). Kun en Interpunktionsrettelse kræves i 1; derimod er i 3 Rimformen maaske tvivlsom: „i Gaarden *lagt*" er vistnok forblandet med **347**, 8 (se § 222 e og 249 b). Isaafald kan vælges Varianten **130** B 6 eller **120**, 28; vi have en særlig Grund til at antage den for rigtig, idet dens Lin. 2 bliver identisk med Lin. 1 i den her efterfølgende A 4, som uden Skade helt kan stryges. Det stemmer saare vel med Forfaldstidens Skik at ændre Rimformen i 3 for at kunne forlænge Visen med „Traveren" 4. Jeg maa bestemt forkaste den Betragtning, hvorefter et saadant Mellemled kræves som *Stil*. At en saadan Stil existerer, er sikkert nok; men det er netop den, fra hvilken man bør stræbe bort. Den ægte Folkedigtning er i Virkeligheden umaadelig langt fra de homeriske Epik: den sætter sine Holdepunkter med fast Haand og er i dette knap som sin Replik; den giver det Nødvendige og overspringer Mellemled, som forstaaes af sig selv. Den kan i en Gjentagelse dvæle emphatisk paa Høidepunkterne og ligesom samle Kraft til et Spring; men den springer hellere end gaaer i Pasgang. Den Stil, hvis Princip er, at en Traver *skal* anbringes, hvor den *kan*, er Forfaldsstilen og en speciel dansk.

Efter denne Strophe følger et Spørgsmaal, der maa siges at fattes i A, men som enslydende gives B 15, C 16, let ændret Arw. B 10. Formen er imidlertid her skabelonmæssig; atter og atter maa jeg gjentage, at en saadan, skjøndt tilsyneladende vel bevidnet, ingen Adkomst har til at troes fremfor en enkelt, individualiseret Strophe. En saadan, helt original, haves Arw. A 14, hvor kun en Forkortning af Lin. 2 tiltrænges.

Svaret er overalt det samme: A 6, B 16, C 17 sv. A 15, C 11. Strophen findes mangfoldige Steder (§ 217 b), men kan ikke et eneste Sted uden her antages for ægte. Efter dette følger A 5 (mindre godt B 17, C 19); Lin. 1 er iøvrigt forskreven, idet der aabenbart tales om „Guldringe", som sees af Arw. B 12 (gjentagen **18**, 9). Videre følger den udmærkede Strophe A 7; dens Udvanding af Rimvarianten 8 stryges.

Derefter den ligesaa udmærkede B 18 (moderne Gjentagelse **421** F 9 etc., firel. varieret **319** A 10, eller ingen-

steds), yderligere constateret ved sv. A 16. Moderens Svar enslydende A 9, B 20, C 21. (Varianten B 19 paavirket af **186** C 9; Rimet „Hus“ fastholdes bedst i denne Vise; andre Varianter at henføre til „Daniel Bosøn“, „Grimborg“. Se § 91 a b.)

Uundgaaelig er derefter den stadigt gjentagne A 10, B 23, C 22, sv. B 14. Iøvrigt er den toliniet ingensteds saa godt hjemme som her (se § 266 a); **83** B kan ikke komme i Betragtning, end mindre **186** B, **300** og alle de efter **389** følgende Viser.

Stropherne A 11-12, sv. B 15 høre ikke hjemme her, men have indsneget sig fra **319**; den svenske Strophe viser tydeligt fireliniet Form. Correct er A 13, B 24, C 23; der kan neppe være Tvivl om, at den bør efterfølges af den lunefulde B 25, sv. A 21, der ikke hører hjemme andensteds, og hvis Ælde der ikke er Grund til at mistænke. Jeg bemærker kun i Forbigaaende, at C 24 skal henføres til **189** Efter B 25 følger fremdeles 26-27, A 14-15, C 25-26.

Tvivlsom er Formen af A 16, B 28; denne Strophe (§ 277 a) er saa mangfoldige Gange gjentagen og varieret, at den mere selvstændige Variant C 27 synes at burde foretrækkes. Et Sidestykke har den kun i den forskrevne **413** D 15, som er uden Betydning; moderne Varianter haves **422** D 19, cf. **47** Till. S 7. Formen af Lin. 2 skulde efter disse være: „Han gav vel femten Mænd deres Ret;“ den synes ikke være at foretrække for Formen i vor C, hvis Udtryk „Han saared vel femten Hovmæng slet“ formentlig kan betyde, hvad der i Nutidssprog hedder „hele femten Hovmænd.“ Den udmærkede C 28 bør neppe optages her: den turde være en Omdannelse af **62**, 51 (hvor 52 omvendt synes Paavirkning fra „Samson“); iøvrigt er den ofte gjentagen (§ 279 c) og vil ved nærmere Betragtning maaske andensteds vise sig uundværlig.

Fremfor A 17, som mistænkeligt ligner **82** A 29, og som forefindes **18** A 39, — og for Varianten C 29, = **18** A 5, synes B 29 mere tiltalende; den findes ligelydende sv. A 26. Den hører imidlertid til de allermest forbrugte Formler, hvis Forekomst i flere Haandskrifter Intet beviser; Stropher af denne Art ligge enhver Foredrager paa Tungen og ere, hvor de engang ere indkomne istedenfor det Rigtige, ikke

til at fjerne. Deres Overhaandtagen har været naturlig, idet en Formel, der passer overalt, er ligesaa let at huske, som det Særegne, der kun passer paa den enkelte Vise, er vanskeligt; men netop derfor bør de overalt betragtes med Mistillid og, hvor noget mere Individuelt kan paavises, søges fjernede. Vi have Lst. **24**, 9 den samme Strophe; derimod have vi **25**, 14 en Variant (gjentagen **27**, 23), hvis Lin. 2 lyder: „eg vil reise (riðe) til kongin og vera hans mág;" der er al Grund til at troe, at vi her have en ægte og vor Vise oprindeligt tilhørende Strophe, som med Rette kan indsættes paa dette Sted, eftersom den ikke andensteds har hjemme.

Endvidere følger B 30. Det følgende Spørgsmaal bedst formet A 18; Tilføielsen A 19 ses bedre formet sv. A 28.

Slutningen giver sig af sig af sig selv: videre følger B 36 — eller endnu heldigere maaske den i Dansk sjeldne sv. A 30, der maa ansees for Strophens ældste Form, efter denne C 31 (slet formet i A-B). Mellem A 24 = C 32 og B 38 = sv. A 32 er Valget temmeligt vilkaarligt; mest troværdig i Udtrykket synes dog den sidste. C 33, som fattes i A-B, synes derefter vel motiveret; gjentagen haves den kun i den m. **305** Ei 4 (cf. **421** G 5). B 41, C 36 (som jeg foretrækker for A 27) afslutte Visen, der altsaa lyder:

1. Samson tjener i Kongens Gaard;
   Han lokker Kongens Datter, den væne Maar:
— *I lyder opaa Raaden.*

2. „Hør du, Jomfru faur og fin:
   Vil du være Alkjæresten min?"

3. „Saa gjerne jeg det gjorde,
   Om jeg for min Fader torde."

4. Samson tog hende paa sin Hest,
   Han førde hende hjem, som han kunde bedst.

5. De sagde Kongen Tidende ny:
   „Samson har ført eders Datter af By."

6. „I gode Hovmænd, I haver det hørt:
Min Datter er med Vold bortført.

7. „I skulle ride eder op under Ø
Og hente mig Samson levend eller død!“

[8. Hans gode Hovmænd var ikke sen,
De spænde flux deres Spore om Ben.]

9. De red over de Enge,
De lod deres Heste springe.

10. Samson taler til sin Viv:
„Sover du? Vaag, mit unge Liv!

11. „Sletingen Ro da kan jeg faae
For Hestehove og Brynjer blaa.“

12. Førend han havde udsagt det Ord,
De Kongens Mænd kom ridend i Gaard:

13. „Hør du, Samsons Moder:
Hvor er din Søn den gode?“

14. „Samson drog af By igaar:
Han kommer ikke hjem før Jul et Aar.“

15. „Vi giver dig røde Guldringe:
Du siig, hvor Samson er inde!“

16. „Guld er godt i Kiste;
Men Samson er ond at miste.“

17. De bredde ud den Kaabe blaa,
De lagde det røde Guld deraa.

18. „Der stander et Hus for Norden vor Gaard,
Der hviles Samson med sin væne Maar.“

19. De stødte paa Dør med Skjold og Spjud:
„Du stat op, Samson, og kom herud!“

20. Samson ud af Vinduet saae:
„Alt er I vel mange, og vi er faa!

21. „I gode Hovmænd, I tøver en Stund,
Men jeg klæder mig andenlund!"

22. Hans Hjertenskjær var hanom uden Fals:
Hun spænde Brynjen om hans Hals.

23. Samson ud af Døren sprang,
Saa gjorde han Rum, som før var trang.

24. Han hog saalænge, til han var træt,
Han saared vel femten Hovmænd slet.

25. Samson beder sadle sin Ganger graa:
„Jeg vil ride til Kongen og være hans Maag."

26. Der han kom til Borgeled,
Der stod hans kjær Moder ved.

27. „Hør du det, min Moder huld:
Hvor er den Søn, du solde for Guld?

28. „Vare du ei Moder min, som du er,
Alt skulde du fare den samme Færd!" —

29. Samson rider i Kongens Gaard;
Kongen ude for hanom staaer.

30. „Velkommen, Samson, hid til min!
Hvor er de Hovmænd, jeg sende til din?"

31. „Dine Hovmænd ligge udi min Gaard,
Somme ere døde og Somme saar." *)

32. Kongen taler til Svende fem:
„I tager Samson, sætter ham i Jern."

---

*) Eller:
„Somme ere syge og Somme saar;
Somme ligge paa Ligebaar."

33. Samson tager til sin Kniv:
„Vare du ikke Kongen, det koste dit Liv!"

34. „Samson, Samson! Du stil dit Sværd!
Jeg giver dig min Datter: du est hende værd!"
— *I lyder opaa Raaden.*

DgF. 421. Daniel Bosøn.

I Fortsættelse af „Samson" ligger det nær at behandle denne Vise, som blandt de beslægtede er den eneste, der besidder Selvstændighed. Man kunde ved et flygtigt Indtryk af Opskrifterne troe den henhørede til samme Kategori som „Grønnevold", „Grimborg", etc, (DgF. **422**, Arw. **19**, Lst. **26-27**, Afz. **4**); men en nærmere Betragtning viser, at den besidder en original Kjerne, maaske grundet paa en virkelig stedfunden Kollision tilsøs, som Digtningen har udsmykket.

Kilderne ere DgF. **421**, hvor 2 gamle og 9 nyere Optegnelser forefindes; vi have under Behandlingen af „Samson" frakjendt de to norske, Lst. **24-25**, Adkomst til at repræsentere Visen: have de nogensinde havt Noget med denne at gjøre, ere de ialfald, hvad Mineralogien kalder Pseudomorphoser, ɔ: Dannelser, hvori et fremmed Stof indenfor den givne Form helt har fortrængt det oprindelige Indhold. Derimod haves Arw. **18** en ældre svensk Optegnelse, iøvrigt forblandet med „Samson" og af ringe Værd, men som dog har opbevaret originale Steder. Restitutionen maa grundes paa vor A-B med et Henblik nu og da paa de moderne Opskrifter.

A 1-3 er Laan fra **150**. A 4, = **125** B 3, har snarere hjemme her, som Strophen efter Rækkefølge sees i B. Dennes 1-3 er Visens rette Begyndelse, der bekræftes ved Arw. **18**, 1. Den svenske Strophes Lin. 2 har Formen: „Han

sägler från konungen styre och stam," der vistnok bør forstaaes: „Han seiler Kongen Styre fra Stavn," cf. DgF. **72** A 67 „Der gik Stavn fra Styre." Den danske Form i B synes at antyde en større Beskadigelse af Kongeskibet og er maaske at foretrække.

I B 2 skal som i C Rimordet for „høit" læses "høtt"; Lin. 2 bør ligeledes korrigeres efter C 1. Efter B 3 følger, som sagt, A-B 4, herefter A 6; den forslidte A-B 5 er overflødig. Videre følger A 7; Fællesstrophen A 8, B 7 kan her ligesom i „Samson" udelades, idet den paafølgende Tiltale til Daniels Moder tilstrækkeligt angiver hendes Tilstedeværelse. Bedst formet findes denne Replik C 7, som stemmer godt med sv. 7; Lighed med „Samson" er her uundgaaelig. De forslidte Stropher A 9-10, der ikke gjentages andensteds, bør undgaaes.

A 11 lyder:

Daniel han er af Badstuen mod;
Han hviles i vort *Høieloft* paa en Seng saa god.

Andensteds haves:

Daniel Bosøn ligger i *Loftet svøbt;*
Han er nu nylig af Badstuen led.
B 9.

Daniel er i *Loftet,*
Og fuldvel er han *svøvt.*
C 8.

Danial er innan *høaloft*
allt i sín silkiseng.
E 11, fær.

Formen i A er ikke troværdig: Ordet „badstuemod" har sikkert hjemme i **121**, cf. Ísl. fk. **53** A 31, B 17; Rimet af Lin. 2 er for søgt til at være ægte; B 9 er rimløs. Derimod vil man i de anførte Citater see de udhævede Ord som fremtrædende, og disse synes at være Strophens naturlige Rimord. Vistnok danne de i Rigssproget ikke noget ægte Rim; jeg maa imidlertid her formode et Dialektrim. Vi have i vore Dialekter baade „Lovt" og „svøvt"; vi have i plat Kjøbenhavnsk „svøft", cf. „Svøfte" som ældre Terminus for et rebet Seil („tage Svøftet ind" endnu ofte figurligt); cf.

isl. „lopt“, „sveipt“. I ethvert Fald have vi i Folkevisen med en Versification at gjøre, der rimer paa fire forskjellige Maader, idet vi foruden Fuldrimet træffe snart skothending, snart aðalhending, snart blot Vokalassonans; og vi maa under denne Forvirring, hvor vi ikke have med bevidste Principer at gjøre, være forberedte paa at træffe en femte Sort, der ikke er nogen af Delene, men blot en Tilnærmelse dertil*). Jeg antager altsaa Strophen for at lyde:

Daniel er i Høieloft;
Han er nys efter Badstuen svøbt.

A 12 hører til de forbrugte Kraftsteder, som vi ikke have troet at kunne udvise af „Samson“, men som andensteds bør undgaaes, hvor dette er muligt. Der kan neppe være Tvivl om, at en særlig effectfuld Strophe her som ofte har opslugt alle andre, der udsagde noget Lignende, og som, om end noget mattere, dog frembød Afvexling. I den moderne F 12 (G 12, H 9, I 10) findes en fuldkomment original Strophe, der *kan* være Nydannelse — en isaafald usædvanligt heldig, — men som baade hvad Sprogform og velconcentreret Fortællemaade angaaer med ligesaaa megen Føie kan antages for en virkelig gammel Strophe, og som desaarsag ikke bør vrages. I dens Form:

De Hovmænd de stødte paa Døren med Stang,
Saa Dalebo han ud af Sengen sprang —

er Noget i Vendingen dog ikke helt troværdigt, idet „saa“ neppe i Visestil findes ganske saaledes brugt; ikke heller kjender jeg Exempler paa denne Brug af „saa at“ (svat); rimeligere lyder:

De stødte saa haardt paa Dør med Stang,
At Daniel — .

Vilde man ansee det for nødvendigt at optage en Strophe om, at han saae ud af Vinduet, haves en saadan virkelig

*) Philologer, som beskjæftige sig med Sligt, nære i Reglen den Illusion, at man kan regne paa at have en feilfri Gjenstand for Undersøgelse; en saadan haves ingensteds. Naar man hos en Kunstner som Ploug finder tre Linier, som lyde:

Ak, al min vilde Styrke er intet frugtbart *Væld;*
Mit Væsen strømmer evigt tilbage i sig *selv;*
Jeg fik en dunkel Anen; men jeg fik ingen *Sjæl* —

saa maa man vide, at tilsvarende Rim ikke ville fattes i Folkevisen.

til Raadighed; den findes Arw. **18**, 12, Lst. **24**, 3 — cf. dansk L 9 — og lyder med Korrektion af eet Ord (cf. desang. **168** A 13-14 og efternævnte Bil. **184**):

Daniel ud af Vinduet saae;
Han saae ikke Jorden for Brynjer blaa.

Strophen er hjemme i alle de beslægtede Viser; gjentagen findes den Arw. **17** B 18, **20**, 26; norsk Lst. **27**, 18, DgF. **184** Bil. III, 29; dansk moderne endv. **389** H 24; firel. oftere, saal. **188**, 9. Til etsteds paa Dansk at optage Formen kan der maaske være Grund. (Nyere er Grimborg-Varianten: — „saae gjennem Vinduet ud, — saae ikke Himlen for Stang og Spjud.")

A 13 er helt original i Dansk; cf. Ísl. fk. **20**, 11, DgF. **184** Bil. III, 13. En Reminiscens haves **389** B 56.

Den interessante Strophe B 12 sees varieret C 12; sidstnævnte Form har adskillige norske Sidestykker (Lst. **22** Note 3, Str. 4; cf. ib. **21** A 9; se § 136). Valget mellem de to Varianter, der i Dansk begge ere enestaaende, er rent vilkaarligt; den første er mest characterfuld, den sidste i en vis Forstand bedst bevidnet.

A 14 findes gjentagen **83** B 20, her uden Betydning, — **412** B 18 (A 17 har en brugelig Variant, = **413** C 16); **413**, alle Opskr. undt. C; **389** A-E. Uundværlig synes den i de to sidste Viser, der imidlertid begge ere sene Producter af minimal Oprindelighed, hvilke man neppe kan tiltroe at besidde en saadan Originalstrophe paa første Haand. Den *kan* desaarsag maaske hjemles en Vise, som **421**, der i Forhold til disse sikkert er en ikke ældste, men dog ældre Formation.

Mærkes bør iøvrigt, at **421** i B-C har „sit gode Sværd han for sig *skjød*", der her bør fastholdes. Varianten i A — „for sig *bød*" passer ikke ilde i **413**, hvor Bruden først har budt sit Guld som Løsepenge. Det synes, som om Tidens æsthetiske Samvittighed ofte føler sig beroliget ved slige Smaaændringer af laante Stropher.

Den forslidte Form af B 14 — en Strophe af dette Indhold synes vanskeligt at kunne undværes — tilfredsstiller ikke; imidlertid er dens Lin. 2 stærkt fremtrædende i Overleveringerne (se F 17 etc.; om dennes meningsløse, men

dog ikke uinteressante Lin. 2 skal tales under **126**); værd at paaagte er desaarsag Varianten E 15. Til Grund for denne, hvori to Stropher ere forblandede, — turde ligge en Strophe, der har lydt:

Daniel var saa rask en Svend:
Han vog alle de Kongens Mænd.

„Dreng", der i Originalen findes for „Svend", holder sig i Vestnordisk længere i Betydning af „Karl" (se Ísl. fk. **11** A 14; Lst. **18**, 8: „drenginne dyre", ogsaa svensk, Arw. **10**, 7: „der bleknade drängen dyre," cf. DgF. **72** A 67: „alle blegned de *Hellede* saa dyre"); dansk findes det neppe i Folkevisen, hvor navnlig den stadige Brug af „Smaadreng" viser Overgangen til den senere Sprogbrug. „Vog" maa formentlig kunne tages synonymt med „fældede", der ikke nødvendigt involverer det fuldbyrdede Drab; Indsættelsen af dette Ord for „bandt" berettiges ved Formen af alle de tilsvarende Stropher; begrundet finder jeg Ændringen, idet der synes at kræves een Strophe, som beretter Kampen, og en følgende om Bindingen. Denne haves tilfredsstillende i A 15, om hvilken er talt ved **183**.

Den følgende Strophe A 16, B 15 sees tydeligt nok i sin forskrevne Form at indeholde to. Den første kunde man søge i D 6:

Daniel tog dem i sin Arm,
Han lagde dem i sin Moders Karm.

Denne Form er imidlertid rent skabelonmæssig; cf. **220** A 50, ofte gjentagen; se endv. **146** A 43, **86** I 2 (§ 101 a). Troligere er derfor Arw. **18**, 15, hvor Lin. 1 kan corrigeres ved den danske Form:

Han lagde dem i sin Moders Karm;
Saa ager han dem ad Veien fram.

Den anden Strophes Rimform „Ros—derhos" giver sig af sig selv.

Forskreven er ligeledes den følgende A 17*), der i sit Sidestykke B 16 ogsaa tydeligt sees at bestaae af to. Af den første haves efter A 17 og C 16 med Sandsynlighed Linien:

---

*) Lin. 1 Reminiscens fra **159** A 39.

„Kongen ud af Vinduet saae", eller end bedre, corrigeret ved B 16: „Kongen stod i Loft og ud han saae;" af Lin. 2, findes imidlertid Intet levnet.

I et Tilfælde af denne Art vil det altid være hensigtsmæssigt at undersøge Stropheforraadet i de beslægtede Viser for at efterspore det Tabte; in casu ligger „Samson" nærmest: som vi finde **6** stærkt indblandet i **421**, saaledes kunne vi omvendt forvente Spor af **421** i **6**; et saadant, der haves i **6** B 39, som er = Arw. **18**, 17, — er alt omtalt. Og ganske rigtig spore vi den Strophe, vi søge, i **6** Bc 37, der ikke tilhører „Samson", og som lyder:

Kongen ud ad Vinduet saae:
„Her holder han Samsing i vor Gaard."

Den følgende Strophe i **421** fremgaaer af B 16, Lin. 2-3. A 18, B 17 tilfredsstiller; for „sandt" bør læses den gamle Form „satt". Tilfredsstillende er ligeledes A 19, hvori blot de fire sidste Ord slettes; Linien bør lyde: „reder I dem en stærker Sti." A 20-21 trænge ikke til Korrektion; den første er ofte gjentagen med ringe Variation; men Formen B 20, hvis Lin. 2 betænkeligt nærmer sig Arw. **47** A 16, forbedrer den ikke. En passende Afslutning haves i B 21, cf. Arw. **18**, 18.

Omkvædet „og det var Et" synes meningsløst; man kunde gjætte paa „og det var jæt" (cf. Skrivemaaden „iet", „jet" i A-C 2), der paa mange Steder vilde passe godt; men den svenske Form „ty han var en" modsiger Antagelsen. Visen lyder altsaa:

1. Daniel Bosøn seiler i Sundet fram;
Han seiler over Kongens Snekkestavn.*)
— *Og det var Et.*

2. „Daniel Bosøn, du seiler for høtt:
Imorgen bliver du af Kongen mødt!"

3. Daniel svared ikke Værre end saa:
„Synke, hvo ikke seile maa."

---

*) Eller:
Han seiler Kongen Styre fra Stavn.

4. Kongen rider til Landsthing;
Han byder ud Daneleding:

5. „Hvilken af eder kan mig Daniel faae,
Hanom vil jeg give det Gods, han aa!"

6. Der kom i Gaarde Ridder ni;
Efter Daniel Bosøn ledte di:

7. „Her staaer du, Daniels Moder fin!
Hvor er vel kjær Sønnen din?"

8. „Daniel hviles i Høieloft;
Han er nys efter Badstuen svøbt."

9. De stødte saa haardt paa Dør med Stang,
At Daniel ud af Sengen sprang.

[10. Daniel ud af Vinduet saae:
Han saae ikke Jorden for Brynjer blaa.]

11. „I Dannesvende, hvi lader I saa?
Jeg vil i Gaarden til eder gaae!"

12. Han førdes i Skjorte, tog paa sine Sko;
Fuld godt et Sværd han af Krogen drog.*)

13. Daniel ud af Døren løb,
Sit gode Sværd han for sig skjød.

14. Daniel var saa rask en Svend:
Han vog alle de Kongens Mænd.

15. Daniel tog Bast og Baand,
Ni Ridder bandt han med egen Haand.

16. Han lagde dem i sin Moders Karm,
Saa aag han dem ad Veien fram.

*) Eller:
Han drog i sin Kjortel blaa,
Han tog det Sværd, paa Naglerne laa.

17. Gjorde han det paa Kap og Ros:
Selver rider han derhos.

18. Kongen stod i Loft og ud han saae:
„Nu kommer Daniel her i Gaard!

19. „Hisset seer jeg hans Ganger graa
Og siden alt det Gods, han aa!"

20. Daniel vifte med sin Hat:
„Ved Mænd, Kongen! I siger ikke satt:

21. „Her haver I de Galte ni;
Reder I dem en stærker Sti!"

22. Kongen gik til Karmen og ind han saae:
Ni af hans Ridder bunden laa.

23. „I vansæles Mænd, hvi ligger I saa?
Daniel skal have det Gods, I aa!

24. „En Stund var du min største Uven;
Nu skal du være min gjæveste Svend!"
— *Og det var Et.*

DgF. 126. Kong Valdemar og hans Søster.

I.

„Liden Kirstens Grav".

Hvor fjernt det end efter dette Arbeides Plan ligger for mig at indlade mig paa en archæologisk-historisk-sproglig Undersøgelse, finder jeg dog i denne Vises Forhold tilstrækkelig Undskyldning for en saadan Excurs. Dels har jo denne Undersøgelse af Stedsagnet i sig selv Interesse; dels vil dens Resultat for Læseren bestyrke den Betragtning af Visen, til hvilken jeg selv forlængst er naaet blot paa Grundlag af dennes indre Kriterier og uafhængigt af, hvad her først skal blive drøftet.

Den nyere Forskning af det Stedsagn, der har knyttet liden Kirstens Navn til Graven paa Vestervig Kirkegaard, begynder med Grundtvigs fortrinlige Indledning til DgF. **126**, der fremkom i 1858. Naar vor store Lærer, dengang endnu kun 34 Aar gammel, ikke besad den fulde Modenhed i Betragtningen, hvortil han tyve Aar senere var naaet, og ikke paa dette tidlige Stadium formaaede at løse alle Spørgsmaalets Vanskeligheder, som han ogsaa var noget hildet i Troen paa Visens historiske Charakter, saa maa vi dog hos ham — og navnlig i Sammenligning med hans Efterfølgere — beundre den kritiske Sans, hvoraf hans Afhandling er præget. Allerede dengang har han (se DgF. III S. 85) antaget Beretningen om Buris' Straf for uoprindelig i Visen; allerede dengang har han (S. 37, Note*)) tilstrækkeligt charakteriseret Upaalideligheden af Opskrift D og forud desavoueret enhver Slutning, som Efterfølgerne gladelig drage af denne.

Med sin vante kritiske Ligevægt har han samlet og ordnet det hele, Sagnet vedrørende Materiale, ikke mindre afholdende sig fra end advarende mod enhver overilet Slutning, som derfra kunde drages. Æren for disse er udelukkende Efterfølgernes.

Det næste Led i Rækken er Løfflers i mange Henseender fortjenstfulde Afhandling „Vestervig Kloster og Liden Kirstins Grav“ (Aarb. f. nord. Oldk. 1876, som i det følgende oftere vil blive citeret). Den efterfølges af en Literatur, som jeg helt skal afholde mig fra at gaae ind paa i dens Enkeltheder*).

Fælles for næsten alle Grundtvigs Efterfølgere er en grundløs Pietet for Sagnet ikke mindre end for Visen, der for enhver Pris vil finde Sandhed i begge og see Kirstin som historisk Person, — „Kirstin“ er jo dog i Folkevisen neppe noget Navn, men kun et ubestemt Femininum. Man har under denne Bestræbelse ikke blot gjort sig faa Skrupler med Hensyn til det til nu for historisk Ansete, som Grundtvig saa fortræffeligt resumerede i de ofte gjentagne Ord, at vi have „saa at sige to Boriser og ingen Kirstin;“ — men man har ogsaa taget sig det let med enhver Selvmodsigelse, der dukkede frem i Undersøgelsens videre Forløb. Paa faste Synspunkter overfor Sagn og Vise har det overhovedet skortet i et Omfang, som man ikke skulde troe muligt i en videnskabelig Drøftelse.

Det er navnlig ikke tilstrækkeligt blevet accentueret, at man for at fastholde Visens historiske Character ufravigeligt maa fastholde tre Ting: 1) at Heltinden hedder Kirsten og er Kongens Søster; 2) at Buris er Henrik Skathelars Søn af samme Navn; slipper man noget af disse Holdepunkter, er man ude paa de vilde Gjætningers Omraade, der intet have med Historie at gjøre; man kan i saa Fald ligesaa let opgive Valdemars og Sophias Navne. Endelig maa man 3) fastholde Stedsagnet fra Vestervig; thi hvis ikke dette og Visen gjensidig skulle støtte hinanden, har man overhovedet

*) Det Nyeste om Stenen og Visen — i sit Slags et Pragtstykke — findes i G. Brandes' nys udgivne „Skikkelser og Tanker“ (Kbh. 1905, S. 41-48). Her at polemisere mod et Forfatterskab af denne Bonitet vilde være meningsløst; jeg kan kun varmt anbefale mine Læsere at gjøre sig bekjendte dermed og selv at drage deres Slutninger om den Sagkundskab, hvorover Forf. raader, naar han skriver Afhandlinger. Iøvrigt henviser jeg til mine Artikler i „Dannebrog“ 8. og 20. Febr. 1904.

ingen Grund til paa Trods af alle Vanskeligheder at ansee denne Vise for mere historisk en Snese af andre.

Hvad nu Søsterskabet angaaer, kan der i saa Fald kun være Tale om Valdemars historisk kjendte, tolv Aar ældre Søster Christine. At en stor Herre som Knud Lavard engang paa en Reise kunde have haft et Elskovseventyr og sig selv uafvidende være bleven Fader til en Datter, der af Moderen var kaldt Christine, var vel i og for sig ikke utænkeligt. Men om noget Saadant er i Visen ikke Tale: det dreier sig her om en af Valdemar som Søster, følgelig af hans Fader før Valdemars Fødsel som Datter anerkjendt Kvinde. At Sligt kunde skee med en uægte Datter, var visselig under de dengang halvveis legaliserede Slegfredforhold — mod hvilke Folkevisens Moral sjeldent eller aldrig synes at indvende Noget — ikke heller utænkeligt: at Faderen i slige Forhold uden Sky vedkjendte sig Paterniteten, og at en Stormands uægte Barn næsten eller helt kunde rangere sammen med et ægte, er vist. Men netop under disse Forhold bliver det plat utænkeligt, at to samtidigt levende Døttre skulde være kaldte ved samme Navn. Mærkeligt er det, at Grundtvigs Skarpsind her svigter ham, naar han ikke har indseet dette og dermed Nødvendigheden af at holde fast ved den kjendte Christine, der, efter hans egen Opgivelse, paa det allertidligste Tidspunkt, da Visens Begivenhed kan ansættes, har været 38 Aar. At en saadan endnu kunde være ungdommelig nok til at forføre og forføres, er ikke heller utænkeligt. Men ganske usandsynligt er det, — hvis man ikke netop vil antage en sjelden Abnormitet — at det ungdommelige Kvindekranium fra Vestervig, der fattedes hvert Spor af Viisdomstænder, kan have tilhørt hende. Sagn og Vise støtte her kun daarligt hinanden.

Hvad nu angaaer Buris' Straf, som bestemt (DgF. III, S. 83) sættes til 1167, saa har man ogsaa her ved at ville begrunde den efter Visens Domspræmisser taget sig Chronologien noget let. Mellem den og Forholdet til Kirsten maa der enten have været en for Samtiden vitterlig Causalforbindelse, eller Straffen har Intet dermed at gjøre: en Dør maa enten være aaben eller lukket. Men at statuere denne Causalforbindelse er vanskeligt, hvis man ikke vil følge

Visen videre ved at troe, at Straffen fulgte strax efter Brøden. Vil man nu henlægge Kirstens Død til det nævnte Tidspunkt, hvor hun blev 48 Aar, kunne vi med god Grund forkaste hele Elskovshistorien, som altfor utrolig. Og ville vi med Grundtvig tiltroe Kongen at have taget Hævn for en 10 Aar gammel Brøde, saa bliver det ikke mindre utroligt, at han saa sent skulde vedkjende sig denne Bevæggrund ved den Fremgangsmaade, som Sagnet tillægger ham. Thi ganske ligegyldigt om han lod Buris lænke til Graven som en Straf eller som en sidste Naade, der vistes ham efter et angerfuldt Ønske, vilde dette — foruden at give Offentligheden god Grund til at mistyde hans Færd som en privat Hævn, der Intet havde med Statshensyn at gjøre — kun være at attestere en halvglemt Familieskandale, som han hidtil øiensynligt havde havt sine Grunde til officielt at ignorere, og som han umuligt kunde have nogen ny Grund til at ville gjenopfriske. Den Konge, der havde Absalon til Raadgiver, kunde sikkert forløbe sig i Heftighed, men ikke gjøre Dumheder som denne. Altsaa: jo mere Brøde og Straf i Tiden fjernes fra hinanden, des mere umulig bliver Straffen; jo mere de nærmes hinanden, des mere umulig bliver Kirstens Person. Hvorsomhelst man underkaster Sagnet en logisk Prøvelse, vise sig indre Usandsynligheder, der enten gjøre dets egne Data uforenelige eller gjør det uforeneligt med vor sikkre historiske Viden. Man begriber derfor vanskeligt, at man overhovedet har tiltroet Visen at være Andet end en fjernere Eftertids frie Phantasi over historiske Navne.

Lad mig her endnu berigtige en — maaskee ikke paa Prent bestemt formuleret — udbredt Misforstaaelse. Man har ment, at Visen om Graven selv vidste mere end Sagnet, og har deri villet see en Bekræftelse paa Gravens Ægthed og paa Traditionens Tilforladelighed. Det siges, at Sagnet kun har kjendt Graven som Kirstens, men at Visen tillige veed, at den er Buris'. Dette er en ren Fiction. At man efter Skik har undgaaet Omstændelighed i Benævnelsen ved at opkalde den efter den Person, som havde Sympathien, er kun et Sidestykke til, at Syv og Grundtvig begge have kaldt Visen „Kong Valdemar og hans Søster.“ At Benævnelsen sluttelig, da Visetraditionen var uddøet paa Stedet, kan have fordunklet Kjendskaben til Dobbeltgravens Natur,

er rimeligt nok; men i og for sig beviser den Intet desangaaende. At man i Aaret 1610 (see DgF. III S. 93) vidste fuld Besked om, at den indesluttede to, er notorisk. Og det er værdt at mærke, at Fru Anna Krabbe, der — nøiagtigt paa samme Tidspunkt og formentlig egenhændig — har besørget vor Opskrift A, som antages at besidde den høiere Viden, i sin Indledning til denne desuagtet kun betegner Graven som „Liden Kirstens".

Men Udtryksmaaden kunde have en anden Grund: i Virkeligheden omtaler Opskr. A med samt dens Yngel B-C ikke med en Stavelse Graven som Buris'. Den meddeler kun, at Buris ved Vestervig „Port" (ɔ: Byport, thi Visen tænker sig Vestervig som en større Hovedstad) var sluttet i en „syv Mile lang" Lænke, der tillod ham daglig at gaae til Kirstens Grav. Kun D, den værste af disse Opskrifter (og efter denne Syv) har endnu to Stropher, 178-79, hvori Buris' Ønske om at maatte ligge i Kirstens Grav berettes, uden at det iøvrigt bestemt siges, at Ønsket blev opfyldt. Den første af disse Stropher indeholder en ægte Reminiscens, men, som det synes, fra en fireliniet Strophe (cf. **142** A 22, B 25, **195** B 20; Arw. **13**, 12, 23, cf. endv. Lst. **19**, 13); og seer man hen til Opskriftens utallige selvlavede Tilføielser saavelsom til den i Folkevisen forslidte Tanke om Elskendes Begravelse i samme Grav, kan ingen Vægt tillægges dette Vidnesbyrd som selvstændig Tradition.

Den simple Sandhed er, at der i Vestervig har dannet sig et Stedsagn om en Vise i Lighed med, hvad Snese Gange andetsteds er skeet i lignende Tilfælde*). I Jylland har Stedsagnet fundet Udbredelse mod Syd og localt atter reageret paa selve Visen, saaledes at Vestervig alt er indkommet i en enkelt Strophe af Karen Brahes Folio; en endnu senere Tid har med Pennen udarbeidet dette Motiv videre; og Traditionen har faaet Vind i Seilene fra den Tid, da Syv lod Bearbeidelsen trykke.

Det har imidlertid stadigt vist sig, at sund Fornuft i denne Sag har Lidet at sige, og at man ikke *vil* see, hvad der paa ethvert Punkt ligger nærmest som Conclusion. Der er digtet,

---

*) Det nærliggende Sjørring kan opvise et lignende om „Hr. Nelaus og Ellen" ɔ: *Menelaos og Helena*; endnu har dog ikke Sagnet fristet nogen Schliemann til Udgravninger. (Se DgF. VIII S. 2).

skrevet og talt saa meget om Sagnet, at vor Tids Forskere stadigt ere gaaede til det med en forudfattet Mening om, at der var Noget i det, og en Følelse af Forpligtelse til at bekræfte det. De have desaarsag mere gjort sig til dets Advocater end til dets Dommere og som Indlæg dynget Hypotheser ovenpaa det, blot søgende at finde en modus vivendi med vor historiske Viden, men uden rigtig at klare sig, hvad Stoffet i sig selv indeholder af Meningsløshed, som allerede dømmer det*). Tilbage staaer stadigt Graven i Vestervig som noget Existerende; og mod den nødes vi sluttelig til at vende os for en Gang grundigt at gjøre Ende paa Mythen.

Man har villet finde, at alle Forhold ved Graven paafaldende stemme overens med Visen; nærmere beseet turde denne Overeensstemmelse dog mindre være naturlig end frembragt ved Kunst. Det er for det Første hævdet, at dens Alder paa det Nøieste stemmede med Tiden for den supponerede Begivenhed. Men denne Aldersbestemmelse hidrører kun fra Løffler (S. 50), som udelukkende bygger den paa Gravens Construction. Og tager man i Betænkning, hvor primitiv denne er, — enhver lille Pige, der nutildags finder en død Svale, begraver den, hvis hun har nogle flade Stene til sin Raadighed, ganske paa samme Maade — og hvor nær den staaer en kjendt Ældre-Broncealder-Type (Sophus Müller, Vor Oldtid, S. 321), maa man finde det fornuftstridigt blot paa Grund af en Smule Udmuring ved Hovedenden at ville datere den saa bestemt, som her er skeet. En Sammenligning med Kongegravene i Ringsted Kirke, som Løffler anstiller, burde forbyde sig af sig selv. Vi ville senere forsøge en Datering efter sikkrere Kriterier; men denne vil afvige ikke ubetydeligt fra Løfflers.

Man har endvidere af den Omstændighed, at man daarligt har kunnet læse Indskriften, tiltroet den en hensynsfuld Taushed om, hvad Graven gjemte. Tausheden har forsaavidt til Dato været utvivlsom; men hvor forsætlig hensynsfuld den er, turde være Tvivl underkastet. En fordomsfri Be-

*) Lad mig herved dog bemærke, at hin Tids ypperste ikke mindre end nyeste Historieskriver, Prof. J. Steenstrup i „Danmarks Riges Historie“ (I, S. 667) kort feier Visen af som utroværdig i Alt. Se tillige hans interessante Undersøgelse i „Vore Folkeviser“ (Kbh. 1891), S. 233-41, der for mine Meninger altid har været en væsentlig Støtte.

tragtning burde have kunnet indrømme, at det Eneste hidtil sikkert Læselige, den fremviser af betydningsfulde Ord, nemlig Ordene „cum fratre sororem“, paa det Stærkeste afviser enhver Tanke om Buris og Kirsten: Intet skulde efter disse synes rimeligere, end at Stenen dække et virkeligt Søskendepar.

Man har fremdeles paa den mærkeligste Maade fablet om Gravens Plads, idet man har tiltroet Samtiden, paa eengang at have hædret de Døde ved et imponerende Gravmæle — claris ... ut exstet! — og at have lagt dem paa et „foragtet“ Sted. Som om virkelig selv en ureflekteret Tid skulde kunne vise en saadan Mangel paa Logik som at ville reise et Æreminde til blivende Skam eller en Skamstøtte til varig Hæder for Vedkommende! Yttringen er først fremsat af Henry Petersen (Aarb. f. n. Oldk. 1887. S. 87), hvor Graven uden Spor af Forbehold betegnes som Buris' og liden Kirstens, om hvilke det meldes, at de som Straf for deres Brøde bleve begravne paa Kirkens foragtede Nordside. Efter dette har Pladsens Charakter af „Forviisningssted“ været fastslaaet som Dogme hos Efterfølgere.

Det burde nu vel herved for det Første have været oplyst, hvor gammel denne Tradition om Kirkens Nordside er. Vi kjende den fra det 17. Aarhundrede og ned til vore Dage, men vide neppe Besked om, hvad man tænkte ved Aar 1300. „For norden Kirke lagde de ham; for sønden lagde de hende“, lyder en oftere gjentagen Romanvisestrophe, i hvilken kun er Tanke om at adskille, ikke gjøre Forskjel paa de To, der have forarget ligemeget. Localforholdene og Frekventsen paa Stedet maa derhos tages i Betragtning; de særlige Omstændigheder veie sikkert mere end almindelige Doctriner. Løffler har, som bedre vidende, intet Ord om Nordsiden som foragtet; han har kun den — iøvrigt lige saa vilkaarlige, men mindre vildledende — Paastand, at Gravene ere henlagte under aaben Himmel, fordi man ikke fandt „de Afdøde værdige til at hvile indenfor Kirkens hellige Mure“.*) Hvad Verdenshjørnerne angik, var han klar

*) Det er overhovedet en egen Sag at anstille dybtgaaende Betragtninger over Grunden til, at en Begivenhed for 7-800 Aar siden *ikke* er skeet. Kirkerne have dog vel neppe til nogen Tid havt Plads til alle Tidens Notabiliteter. Og skulde der mon

over Forholdene. S. 15 meddeler han nemlig, at Kirken formentlig dannede den fjerde Længe af Klostrets i Firkant byggede Complex, som indesluttede en Klostergaard. S. 16 skriver han fremdeles: „Af Indgange havde Kirken neppe flere end tre, to paa Sydsiden til Kannikernes Behov, og en paa Nordsiden, gjennem hvilken Lægfolk havde Adgang.“ Det fremgaaer heraf, at de to førstnævnte Døre vare af en mere privat Charakter, og at den tredie var Kirkens offentlige Indgang. Det skjønnes tillige, at der paa Sydsiden sletingen Begravelsesplads fandtes; og tager man efter dette i Betragtning, at Graven er lagt tæt udenfor Kirkens sidstnævnte Dør, vil man kunne skjønne, at denne Plads lettere vil kunne betegnes som en Æresplads end som det Modsatte.

Man har af Begravelsesmaaden, idet Gravene ligge, ikke jevnsides, men i Forlængelse af hinanden, ligeledes (Løffler S. 51) villet drage de særeste Slutninger om de Afdødes indbyrdes Forhold, specielt tilpassede paa Buris og liden Kirsten. Det blev imidlertid forlængst fra kompetent Side bemærket, at en Sten fra Sønder Broby (aftegnet Løffler, Danske Gravstene fra Middelalderen, 1889, Tab. XIV Fig. 73, og signeret med det velbekjendte Mærke M. P.) utvetydigt angav en Begravelse af samme Art som Vestervigs, og at Begravelsesmaaden overhovedet ingenlunde turde ansees for enestaaende. De nyeste Undersøgelser om Stenen have i fuldt Maal vedgaaet Rigtigheden af dette Factum*); men trods dette er Paastanden om, at Gravenes Anbringelse skulde angive et særligt, ikke ægteskabeligt Forhold mellem de Begravede, bleven gjentagen som ligefuldt staaende ved Magt.

Man har endelig — og her ikke mindst dogmatisk — fastslaaet, at Kvindens Lig er nedlagt først**). Paastanden skyldes Løffler og bygges alene paa, at Kvindegravens Midtlinie ligger en Smule bedre i Linien Øst-Vest end

---

ikke til hver Tid kunne have existeret Folk, der med Uhlands Pfalzgraf Götz kunde have sagt:

Begrabt mich unter breiter Eich'
Im grünen Vogelsang,
Und les't mir eine Jägermess',
Die dauert nicht zu lang!

*) Se Aarb. f. Nord. Oldk. 1897, S. 295-97.
**) Ibd. S. 299.

Mandsgravens. Der er selvfølgelig ikke et Gran af sund Sans i dette Argument. Enhver kan sige sig selv, at man ikke for at anlægge en Grav i hine Tider brugte Compas eller anstillede grundige astronomiske Observationer; skulde en Skjævhed i Retningen finde Sted, kunde den ligesaa let indfinde sig ved den først som ved den sidst anlagte. Det sande Forhold er, at selve Kirkens Midtlinie afviger godt og vel en Compasstreg fra Linien Ø.-V. efter Retningen Ø. til S.,—V. til N. Har man ikke været mere nøieregnende med Kirken, skulde man vel saa have været det med en Grav? Og netop parallelt med Kirkesiden, der jo maatte synes at frembyde den naturlige Retningslinie, er Mandsgraven lagt. Til Belysning af Argumentet fortjener endnu et Factum at fremdrages. Som bekjendt har man ved Kvindegravens Anlæggelse været nødt til at ødelægge en, ifølge Løfflers Angivelse, „ældgammel“ Grav af samme Construction*). Denne, hvis Halvdel endnu staaer urørt, ligger — see Løfflers Tegning Side 44 — nøiagtigt i samme Linie som Mandsgraven. Mon *den* ogsaa af samme Grund skulde være senere anlagt end Kvindegraven?

Med ulige større Ret skulde man synes at kunne sige, at Kvindegraven er sidst anlagt, eftersom man ved dens Anlæggelse paa et Sted, som bestemtes ved en tidligere anlagt, uventet er stødt paa og har været nødt til at demolere en ældre Grav, for hvilken man rimeligviis vilde være gaaet afveien, hvis man havde kunnet vælge Pladsen frit. Klogest vil det imidlertid være at sige: vi vide absolut Intet om, hvilken af disse Grave der er den først anlagte, og ville ventelig aldrig faae noget Middel ihænde til at bestemme det.

Det er ikke uden Ulyst, at jeg, vel bekjendt med de ikke faa ypperlige Arbeider fra Løfflers Haand og endnu med hans elskværdige Personlighed i frisk Minde, retter et skarpt Angreb mod hans Undersøgelse nu, da han selv er afskaaret fra at svare. Men jeg finder det rigtigt at rette Angrebet mod Misforstaaelserne i selve deres Udspring; mod Epigoner finder jeg det ufornødent at feide. Og jeg maa sluttelig ikke

*) Naar denne i Forhold til de to andre er „ældgammel“, hvor gamle ere vel saa disse? Thi selve Vestervig Kirkegaard kan overhovedet vanskeligt føres stort længere tilbage end til den for Kirstens Død antagne Tid.

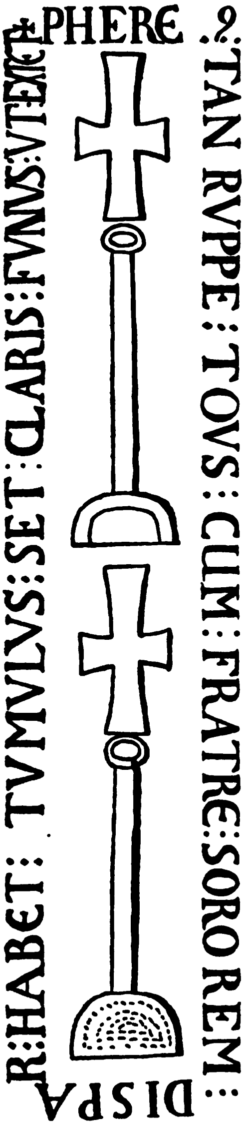
blot endnu engang fremhæve, at Løfflers Afhandling om Vestervig, trods de Feilsyn, som vedrøre den specielle Behandling af Graven, er af betydeligt Værd, men ogsaa, at det er en fuldkommen ærlig Sag paa Grundlag af et samlet, og fremlagt Materiale, hvis Beviiskraft enhver Læser kan controlere, at gjøre Feilslutninger. Større Bebreidelse kan rettes mod Efterfølgere, som kritikløst gjengive hans Conclusioner uden deres Præmisser. Løffler har selv i sine Slutningsord udtalt, at det vel maatte ansees for sandsynligt, men ikke for afgjørende beviist, at Graven indeslutter liden Kirstens og Buris' jordiske Levninger. Og et afgjørende Modbeviis vil muligt endnu være at finde i dens til nu uomtalte Indskrift, til hvis Tydning Løffler — det være sagt til hans Ære — intet Bidrag har givet.

Det vildeste Phantasteri, der i denne Sag er præsteret, culminerer i Tydningen af disse Majuskler, hvis Forstaaelse saa vist ikke i mindste Maade kræver Skarpsind, som den i Hovedsagen var mig selvindlysende fra den første Dag, da jeg fandt det Møien værdt at skjænke Stenen en alvorlig Tanke*). Og havde D'Hrr. Fortolkere blot ikke været rasende af Lærdom, men kun brugt en Smule sund Fornuft, vilde den uforskyldte Ære for at løse den lidet vanskelige Opgave aldrig være falden i min Ringheds Lod. Et kjedeligt Uheld er det sikkert, naar Læsningen af den til Resen i 1677 indsendte Tegning, om hvis skarpe Iagttagelse der ikke kan være Tvivl, er bleven noget besværliggjort ved en kritikløs Gjengivelse af den sikkert ulasteligt kritiske Original, om hvilken vi vide, at Forskjellen mellem de fuldt bevarede, de næsten ulæselige og de kun som Gisning supplerede Bogstaver var angiven henholdsviis med sorte, graa og røde Skrifttræk**); men et Held i Uheldet er det dog, naar det Opbevarede tillader os at reconstruere Indskriften saaledes, at kun en Smule Uklarhed høiestens bliver tilbage i dens for os lidet betydningsfulde Slutning.

---

*) Dette skete først, efter at Afsnittet II var skrevet og Visens Redaction foretagen. Paa denne har Indskriftens Læsning desaarsag ikke udøvet den ringeste Indflydelse.

**) Endnu en fjerde Signatur fandtes paa Tegningen, idet det siges, at „Defecter" vare supplerede med „hvide" Bogstaver, hvad der sikkert vil sige konturerede som de, jeg har anvendt paa min egen Tegning. Der maa i saa Fald ved de helt udslidte Bogstaver være skjelnet mellem de tvivlsomme og de ganske utvivlsomme.

PHERE 9: TAN RVPPE : TOVS : CUM : FRATRE : SORO REM :
DISPA R : HABET : TVMVLVS : SET : CLARIS : FVNVS : VT EXTET

PHERE 9: TA NO RVP PE : TOVS : CUM : F RATRE : SORO REM :
DISPA R : HÆBET : TVMVL VS : SET : CLARIS : FVNVS : V T EXTET
FVNVS : VT : EXTET

Indskriften fra Resens Atlas i det St. Kgl. Bibl. (VI, S. 66), der her for sjette Gang gjenoptrykkes, har Formen:

✝PHERC ꝯ : TAN RVPPE : TOVS : CUM : FRATRC : SOROREM :
DISPAR : HABCT : TVMVLVS : SET : CLARIS : FVNVS : VT : CXTET

Den dygtige Iagttager har uheldigviis manglet det mest elementære Begreb om at tegne, hvad man vil see ved at sammenligne hans foranstaaende gjengivne Tegning med Løfflers i hans tidt citerede Afhandling (Side 41); det fremgaaer af denne, der fremfor den ulige skjønnere i hans „Danske Gravstene“ har det Fortrin at have opbevaret Alt, hvad det endnu i vore Dage har været gjørligt at læse af Indskriften, — at de fire Arme af de to Kors strække sig helt ud i Rammen, hvis Indskrift derfor paa disse Steder afbrydes af uforholdsmæssige Mellemrum. Paa dette har den gamle Tegning slet ikke agtet: den afbilder Randskriften uden disse Afbrydelser og antyder i dens Ramme — maaske blot efter Hukommelsen — de to Kors med ganske puerile Konturstreger. Vil man have et klart Billede af det Oprindelige, maa man efter de hos Løffler levnede Dele af Indskriften søge at indconstruere den paa hans Grundtegning, som den ved Siden anbragte Tegning viser. Læselige findes hos Løffler endnu Bogstaverne „— tre soror*m dispar habet tumulu ...,“ endvidere *r* i „claris“, *m* i „cum“ og endnu et Spor, som senere skal omtales*). Man vil see, at det paa Grundlag af disse Holdepunkter neppe er muligt at fordele Bogstaverne anderledes, end det her er gjort.

Seer man nu paa Indskriften i dens Helhed, er der en Betragtning, som strax paatvinger sig, og som en Skoledreng vilde kunne anstille: naar Indskriftens sidste tre Fjerdedele, uanseet en lille Uklarhed, udgjøres af lutter klare, latinske Ord, og naar dens første Fjerdedel til Dato haardnakket har afviist ethvert Forsøg paa at tyde den som Latin uden ved helt at omdigte den, saa turde der være al

*) De paagjældende Bogstaver ere paa Tegningen conturerede, de øvrige angivne med en enkelt Streg; det omtalte Bogstavspor er skraveret. Maal og Detailler let corrigerede efter den større Tegning i „Danske Gravstene fra Middelalderen.“

Grund til at betvivle, at den nogensinde har været det. Betænker man endvidere, at Gravstene med Indskrift, men uden Navn vel ikke høre til det Ukjendte, men at en saa lang Indskrift uden Navns Nævnelse dog er fuldkomment abnorm, saa kunde der være al mulig Grund til i denne barbariske Del af Indskriften at formode Navne gjemte paa den Broder og Søster, som umiddelbart derpaa sees omtalte. Hvad skulde vel være naturligere end at vente Navne netop af en Gravskrifts Begyndelse?

Og har man først klaret sig disse Punkter, følger Resten saa at sige uden Vanskelighed af sig selv. Det synes naturligt at vente, at de første fem Bogstaver indeholde et kort Navn. Efter disse følger en ofte brugt Abbreviatur, adskilt fra det første Ord ved et tomt Rum, hvori aabenbart et Adskillelsestegn er udfaldet, og efterfulgt af et andet saadant, endnu bevaret. Tegnets Betydning er velkjendt: som Suffix betyder det „-us"; som Præfix en Sammensætning med Præpositionen „cum", og, hvor det i sjeldnere Tilfælde som her staaer isoleret, denne Præposition alene*). Seer man paa Stillingen af dette „cum" som Mellemled mellem de formodede to Navne, vil man see, at det danner en nøiagtig Parallel med det efterfølgende, fuldt ud skrevne.

See vi dernæst paa de følgende Bogstavgrupper, ligger det lige for Haanden at antage, at vi for os have et Navn af en lignende Type som Bække-, Læborg- og Horne-Stenens „Hrafnunga-Tofi". Og at dettes sidste Led er „Tove", giver Tegneren os god Grund til at troe. Til dette Ord er nemlig, som det synes af ham selv, hos Resen tilføiet en Bemærkning om, at „Tous v[el] Toes skal have været en saare berømmelig Slægt i Danmark i gamle Dage"; en Feillæsning eller ren Conjektur af S for Є lader sig her let tænke af en Læser, der ved Formodningen om et ham bekjendt Navn er prædisponeret dertil; det Foregaaende, og særlig *v*'et, som han søger at omforklare, tør antages for at være rigtigt læst.

Endnu en Slutning ligger lige for Haanden: Som vi i Ordene „cum fratre sororem" have det sidste Ord som Object for „habet", det foregaaende styret af Præpositionen,

---

*) Se desangaaende f. Ex. Cappelli, Dizionario di abbreviature Latine ed Italiane. Milano 1899. S. 56.

maa vi i de to ved „cum“ forbundne Navne have en tilsvarende Construction, og de to Objecter og de to af Præpositionen styrede Ord maa være identiske. Det første Navn er følgelig et Kvinde-, det sidste et Mandsnavn. Vistnok er „Tuve“, „Tue“ som Mandsnavn den almindelige Form fremfor „Tove“; men Exempler paa denne sidste fattes dog ikke heller.

Ville vi nu søge at fastslaae de uopklarede Enkeltheder ved de to Navne, maa et Princip ufravigeligt fastholdes: ikke blot maa man antage det mindst Mulige for Feillæsning; men hvor et Bogstav antages at maatte substitueres ved et andet, maa dettes Form være en saadan, at det virkelig kan tænkes forvexlet med det formentlig læste. At antage for Meget for feilagtig læst er ikke kritisk, men kritikløst.

Med Hensyn til de af den oprindelige Tegner brugte Farveangivelser ere vi saa heldige endnu at vide een Ting, det nemlig, at Indskriftens første fire Bogstaver vare graa og af Tegneren betegnede som „fast ukjendelige“. Indirecte fremgaaer heraf, at det sidste Є er fuldkommen sikkert læst. I de foregaaende fire ere vi derimod berettigede til at antage et Par for feilagtig læste. Anvende vi nu vort Integrations-Princip paa Navnet, idet vi efterspore den Bogstavcombination, som med den mindst mulige Ændring af det Overleverede giver en Løsning, er der blandt alle kjendte Kvindenavne kun et eneste muligt. Det ligger nær at tænke sig, at det første P kan være feilagtig læst for T. En Feillæsning maa ligeledes have fundet Sted ved det tredie Bogstav; at dette skulde have været O, er efter den Form af E'et, som Iagttageren har troet at læse, uantageligt, ligesom ogsaa Kvindenavnet „Thore“ i hine Tider overhovedet er sjeldent. Almindeligt er derimod „Thyre“. Man kunde tænke sig dettes midterste Bogstav som en Y-Form, der i Løfflers „Danske Gravstene“ Fig. 98 findes paa Albert Skyttes Ligsten, og som ligner en K-Rune, hvis Hovedstav forneden er afkortet; men at det ulatinske, i den Tids Majuskler næsten ukjendte Y skulde være brugt, er overhovedet lidet sandsynligt. Langt troligere er, at Y-Lyden efter Tidens almindelige Brug har været udtrykt ved et U (se O. Nielsen, Olddanske Personnavne, Kbh. 1883), der i

dets „fast ukjendelige" Form vel kan antages for forvexlet med et E.*)

Det er af Alle blevet bemærket, at der paa Originaltegningen mellem de endnu uforklarede Led „Tan" og „ruppe" findes et Mellemrum, men intet Adskillelsestegn. Paa Løfflers egenhændige Tegning findes, som det synes, endnu et uomtalt Bogstavspor, paa hvilket allerede Kinch (Løfflers Afhdl. Side 54), uimodsagt af Løffler, har gjort opmærksom, og som seer ud som et O, men som selvfølgelig ligesaa let kan have været et Q eller et Ɒ. Antagelsen af denne Form modsiges ikke ikke af D'et i „dispar", eftersom Bogstavformernes Vexlen i Tidens Indskrifter næsten snarere kan kaldes Regel end Undtagelse; i den, vi her have for os, findes saaledes to Former for E'et. Indconstruerer man, som jeg paa Tegningen har gjort, Resens Indskrift paa Løfflers Grundrids med al den Nøiagtighed, som Maaling kan give, og søger at bestemme hvert Bogstavs Plads saa nær, som det kan naaes ad Sandsynlighedens Vei, viser det sig, at det omtalte Bogstavspor netop udfylder den naturlige Plads mellem „Tan" og „ruppe". Antage vi det for *d***), saa have vi nu Indskriften fuldstændig, som altsaa med „normaliseret Retskrivning" af Kvindenavnet lyder:

> *„Thyre cum Tandruppe-Tove, cum fratre sororem,*
> *dispar habet tumulus"* — etc.

Om Broderens Tilnavn vil ikke Lidet kunne være at sige; til Forstaaelse af det bemærkes først Følgende. I Thisted Amt, Hassing Herred, Bedsted Sogn, knap fem Fjerdingvei fra Vestervig, ligger det gamle Herresæde *Tandrup*, en Hovedgaard paa 600 Tønder Land (se desangaaende Trap, Kgr. Danmark, 3. Udg. IV. 1901, Side 272-73), hvis Historie

---

*) Bogstavet U findes hos Resen i „cum"; med Grund kan det formodes at være efter Meningen rigtigt, men graphisk urigtigt suppleret af Tegneren for et udslettet V.

**) Man vil maaske finde den Antagelse selvmodsigende, at et Bogstav, som er blevet overseet i 1677, da de omgivende vare læselige, endnu i 1876, da disse vare forsvundne, skulde have kunnet spores. Helt utænkeligt er dette ikke: Graniten er som alle Dybbjergarter ofte uhomogen, og Bogstavets Underkant kunde — hvad vistnok andensteds paa Stenen er Tilfældet — tangere en særligt kvartsholdig Plet, ved hvilken Forvittringen er forhalet. Fuldt saa mærkeligt vilde det være, om Forvittring alene skulde have gjenskabt et skuffende Billede af det Bogstav, som her virkelig — om dette kan ikke være Tvivl — er udfaldet. Man erindre iøvrigt herved Originaltegningens forskjellige Farvesignaturer, som ikke kunne være gjorte paa Stedet. Den Mulighed er jo ikke udelukket, at Bogstavet kan have været rigtigt observeret, og siden være glemt ved Gjengivelsen.

i Sammenhæng er os velbekjendt fra det 14. Aarhundredes Slutning, da det eiedes af Peder Nielsøn, en Strangesøn, Søn af Niels Ebbesøn, der vel utvivlsomt er identisk med den berømteste Bærer af dette Navn*). Efter de af Thiset hos Trap meddelte Oplysninger fremviser Fortegnelsen over dens følgende Eiermænd en Række af bekjendte Adelsnavne, Høg, Banner, Krabbe, Lykke, Gersdorff, Rantzau o. s. v. Som alle de med *-torp* sammensatte Navne har det imidlertid utvivlsomt en Fortid, der ligger flere Aarhundreder bagved det Tidspunkt, da dets Historie for os begynder; og at det alt i disse Tider har huset Storætter, der ligesom senere Strangesønnerne have havt deres Begravelser i Vestervig, er en ganske naturlig Antagelse. Vi ere her uventet stødte paa to Repræsentanter for en saadan, troligviis dens sidste, hvis nærmere Slægtskaber vi vel neppe nogensinde ville kunne udgrunde.

Hvad angaaer Formen af det foransatte Tilnavn, er dets Type, som sagt, velkjendt fra Nordens tidligste Middelalder. Nævnt er alt Navnet paa Bække-Stenen, der har sine fjernere Analogier i Vi-Asfrid, Guldharald, Palnatoke, o. s. v. En egen Specialitet er imidlertid den Navnedannelse, hvis første Led er et Stednavn. Paa Islandsk er denne velkjendt: jeg behøver kun at minde om Tungu-Oddr og Miðfjarðar-Skeggi; i Norsk finde vi den samme i Molda-Gnúpr og Berðlu-Kári. Bekjendt er fra vor Folkevise fremdeles Navnet Riber-Ulf (yderligere constateret ved Knytlinga-Sagas Rípa-Ulfr); mærkelig er imidlertid Mangelen paa senere middelalderlige Exempler af denne Art indenfor Danmarks Grænser. Til Dato har jeg kun fundet et eneste i et i Ringsted udstedt, paa Plattydsk skrevet, Brev af 18/8 1383, aftrykt hos Erslev (Repertorium diplomaticum regni danici mediævalis. II. 1896-98), hvor man finder Navnene „*Tölstörpe Pawel Zwan*“, „Eskeberghe Anders.“ Der kan neppe være Tvivl om, at denne Navnedannelse for de høiere Samfundslags Vedkommende ophører eller dog bliver uofficiel netop paa det Tidspunkt, da den danske Brevlitteratur begynder, og som falder sammen med de faste Slægtnavnes Gjennemførelse. Mulig kan den allerede paa den Tid, hvorfra Graven

*) Jeg kan — trods A. D. Jørgensen — ikke afholde mig fra at finde Thisets Combinationer overbevisende; se Hist. Tidsskr. 5. R. V og 6. R. II.

skriver sig, have været local. Og et høist interessant Vidnesbyrd om dens Herredømme netop i Landene nord for Limfjorden have vi i den Kendsgjerning, at den der har holdt sig lige til vore Dage. I den 1899 udkomne „Dansk Navneskik“ af Nielsen, Olrik og Steenstrup læses Side 81: „Ved Siden af de eftersatte Tilnavne findes en stor Mængde *foransatte Tilnavne.* Ofte er det Stednavne: Sand-Ole, Gjøl-Peter (fra Øen Gjøl) og Sig-Peter (fra en Dal, der hedder Sigen).“ Der tales her om Forholdene i Vendsyssel; se endv. s. V. Side 88 og 93, hvor Exempler fra Randersegnen og fra Færøerne meddeles. Andensteds i Danmark er Skikken formentlig næsten eller ganske uddød.

Endnu er om denne Gjenstand Et at bemærke. Tilnavne ere til alle Tider blevne modtagne med forskjellige Følelser. Vi see Vi-Asfrid paa Gottorpstenen med umiskjendelig Selvfølelse vedkjende sig sit; utvivlsomt vare de i vor tidligste Middelalder, hvor de vare i Brug i de høieste Samfundslag, ofte smigrende og gjennemgaaende harmløse. I den nyere Tid ere de derimod almindeligt Gjenstand for Uvillie fra Bærerens Side (Udtrykket „Øgenavn“ har jo faaet en odiøs Betydning af noget Haanende og Drillende, som etymologisk sletikke ligger i Ordet), se derom „Dansk Navneskik“ Side 39. Denne Uvillie begynder nu sikkert først paa det Tidspunkt, da disse Tilnavne ved Antagelsen af faste Slægtnavne forsvandt fra Adelskredsen og localiseredes i et lavere Lag. Men i hvilket Omfang Bæreren af et Navn som „Tandruppe-Tove“ selv har vedkjendt sig Tilnavnet, er alligevel tvivlsomt. Vi kjende dem overalt kun af Omtale i tredie Person*); at de nogensinde skulde være brugte i anden Person som Tiltale er ikke rimeligt; og end mindre troligt er det, at de i første Person skulde være brugte som Underskrift. I dette ligger rimeligviis Forklaringen paa, at Antallet af Exempler paa dem er saa overordentlig ringe.

Jeg har bestridt Muligheden af at bestemme Gravens Alder efter dens Construction; ligesaa Lidt oplyse Indskriftens Bogstavformer, som uforandrede findes gjentagne gjennem tusind Aar. Et noget bedre Middel til Bestemmelsen have vi i Stednavnets Endelse *-drup,* der her har afløst det ældre *-thorp.* Allerede i Kong Valdemars Jordebog, der haves

*) Ogsaa Vi-Asfrid omtaler sig selv paa denne Maade.

i Haandskrift fra c. 1290 (Liber census Daniæ, ed. O. Nielsen, Kbhv. 1873, Side 12) have vi et enkelt Exempel paa denne Endelse i Navnet *Kyrstrop*. I Avia Ripensis have vi fra den hermed samtidige ældste Haand (Ribe Oldemoder, ed. O. Nielsen, Kbhv. 1869, Side 15) „Hiarterop" to Gange gjentaget, efterfulgt af „Hiartorp", endvidere „Uldrop" (Side 76), „Withrup" (Side 82); fra den næstældste Haand, en Snes Aar senere, „Esdrop" (Side 76), „Køthrup" (Side 103). I Erslevs Repertorium finde vi i I i Brev af $^{17}/_{6}$ 1345 Bastardformen „Liothenstrorp"; i II fremdeles $^{6}/_{5}$ 1351 „Nicholaus Stændruph" og Stednavnet „Farthæthruph"; videre Exempler før 1400 findes $^{1}/_{9}$ 1352: Norfarthrop; $^{2}/_{2}$ 1353: Faardrup; $^{11}/_{11}$ 1360: Brydrop, Kolstrop, Krumdrop; $^{1}/_{5}$ 1369: Wrongstrop; $^{1}/_{5}$ 1371: Fonghdrop, Bystrop; $^{8}/_{4}$ 1374: Hildrop; $^{3}/_{3}$ 1378: Æsændrup; $^{29}/_{6}$ 1380: Østhrep; $^{11}/_{11}$; Agherop; $^{8}/_{10}$ 1385: Byerndrup; $^{18}/_{12}$ 1386: Sweystrop; $^{22}/_{8}$ 1388: Forderop; Gwthmenstrop; $^{4}/_{6}$ 1391: Clæpstroplund; $^{28}/_{9}$: Lawstrop; $^{7}/_{1}$ 1392: Madrup; $^{8}/_{12}$: Tholstrop; Myelthrup; $^{3}/_{12}$ 1394: Uldrup; $^{12}/_{3}$ 1397: Togerop; $^{26}/_{3}$ 1398: Syøerop; $^{14}/_{4}$ og $^{19}/_{6}$: Kornerop. Fra dette Tidspunkt optræder Endelsen med stadig voxende Hyppighed; i O. Nielsens „Gamle jydske Tingsvidner" (Kbh. 1882), der omfatter Tiden c. 1450-1550, sees den omtrent gjennemført.

Denne Fortegnelse giver imidlertid ikke det sande Billede af Sprogudviklingen, som ikke synes at have været ganske ensformig. Phonetiske Eiendommeligheder have oftere udøvet en Indflydelse; navnlig sees den Gruppe, hvortil „Tandrup" hører, hvor altsaa et *n* gaaer forud for -thorp, overalt at have substitueret *th* ved *d*, — hvad der maaske ikke er en virkelig Lydovergang og ikke overalt har samme Aarsag — medens det andetsteds viser sig intact. I Modsætning til „-trop", der før 1400 optræder sporadisk, er „-dorp" saa gjennemført, at „Kontorp", $^{25}/_{10}$ 1395, næsten er enestaaende. Vi have saaledes i Ersl. Rep. $^{29}/_{2}$ 1320: Windorp; $^{4}/_{4}$ 1339: Findorp; $^{30}/_{3}$ 1345: Arndorp; $^{1}/_{11}$ 1346: Mandorp (som Personnavn); $^{5}/_{4}$ 1350: Tandorp (ved Ribe); $^{25}/_{4}$ 1354: Asmundorp; $^{1}/_{4}$ 1355: Auændorp; $^{10}/_{4}$: Æsendorp; $^{20}/_{4}$: Gondorp; $^{11}/_{7}$: Hundorp; $^{18}/_{11}$ 1371: Sundorp; $^{20}/_{12}$ 1362: Andorp; $^{14}/_{10}$ 1363: Søndorp; $^{4}/_{2}$ 1365: Skyndorp; $^{22}/_{9}$ 1366:

Hækendorp; $^{4}/_{2}$ 1376: Haqundörp; $^{29}/_{8}$ 1379: Spandorp; $^{31}/_{8}$. 1390: Øndorp; $^{22}/_{2}$ 1392: Kerkendorp; $^{18}/_{10}$ 1397: Esbwndørp; $^{29}/_{6}$ 1399: Bondorp. Noget Lignende finder Sted, hvor *l*, *m* og *r* gaae forud for *th*. Vi have saaledes $^{4}/_{5}$ 1309: Baldorp; $^{30}/_{11}$ 1328: Wmdorp; $^{21}/_{8}$ 1354: Thordorph; $^{14}/_{9}$: Woldorp; $^{5}/_{1}$ 1372: Vldorp; $^{15}/_{8}$ 1374: Damdorp; $^{31}/_{5}$ 1375: Giørdorp; $^{22}/_{5}$ 1376: Skuldarp (Endelsen -arp, som er blivende i Skaansk, forekommer, skjøndt sjeldnere, ogsaa i Landets andre Provinser). $^{14}/_{10}$ 1388: Erdorp; $^{10}/_{5}$ 1398: Fardorp; $^{6}/_{4}$ 1399: Jordorp. Mod Slutningen af Aarhundredet (sjeldent før) sees Overgang af *th* til *d* efter Vocal: $^{27}/_{8}$ 1384: Øluadorp; $^{11}/_{11}$ 1385: Tangedorp; $^{17}/_{2}$ 1394: Tummedorp; $^{23}/_{5}$: Aghedorp; $^{14}/_{10}$ 1398: Tadorp; $^{20}/_{11}$: Grydorp.

Men ved Siden af de her omtalte Endelser forekommer imidlertid en Række af et helt andet Slags, der viser et meget vidt fremskredet Stadium, idet nemlig en Sammendragning har fundet Sted, hvorved *th* helt er udfaldet. Vi finde saaledes $^{24}/_{11}$ 1355: Hælyeorp; $^{29}/_{9}$ 1356: Slangorp; $^{14}/_{9}$ 1364: Bjørnørp; $^{30}/_{5}$ 1366: Byerkorp; $^{27}/_{9}$ 1371: Wovnsorp; $^{5}/_{2}$ 1374: Vaghesorp; et talende Vidnesdyrd om Formernes Sammenblanding sees $^{28}/_{1}$ 1377, hvor man efter hinanden finder Navnene: Ortherp, Knapsterp, Bonderp, Kagærp, Algutstherp. Vi have endvidere $^{29}/_{6}$ 1380: Sasserp; $^{3}/_{4}$ 1384: Agorp, Thogorp; $^{9}/_{4}$: Thummorp; $^{6}/_{10}$ 1386: Ænglorp; $^{16}/_{1}$ 1387: Gumporp; $^{29}/_{6}$: Svenorp, Bisorp; $^{26}/_{8}$: Wgorp; $^{30}/_{9}$ 1388: Frankorp; $^{18}/_{10}$ 1389: Brusorp; $^{16}/_{10}$: Toftorp, Draworp, Bosorp; $^{10}/_{12}$ 1391: Regorp; $^{22}/_{6}$ 1392: Kitzorp; Loddorp; $^{30}/_{4}$ 1394: Krenkorp; $^{17}/_{7}$ 1395: Høgerp, Byerkerp, Hegerp; $^{29}/_{7}$: Berkerp. Der er ingen Tvivl om, at Skriftsproget, særlig Cancellistilen, længe har holdt igjen og først sent givet efter for Sprogbrugen ved Navne, hvis Etymologi dog langt ned i Tiden er forbleven klar. Striden mellem Tale- og Skriftsprog vil man overalt finde illustreret ved at eftersee de her anførte Citater i deres Sammenhæng. Talende er et Exempel af $^{14}/_{12}$ 1382, hvor Brevet nævner „Thommorp" og slutter med „Datum in Thummatorp." Slige Omvæltninger i et Sprog foregaae ikke pludseligt; og man feiler sikkert ikke ved at antage, at Revolutionen alt har været i fuld Gang midt i trettende Aarhundrede, mindst halvhundrede Aar før dens første Spor vise sig for os Sort

paa Hvidt. De samme Hensyn, som forhindre disse Sprogformers Fremtræden i Haandskrifter, ville jo imidlertid ogsaa have hindret deres Anbringelse i en Gravskrift. Altfor langt tilbage tør vi desaarsag ikke sætte denne.

I Forbigaaende skal jeg blot bemærke, at Jydsk, som ventes kunde, ogsaa i disse Former synes videre fremskredet end Skaansk. Lunds Liber daticus (Lunde Domkapitels Gavebøger, ed. Weeke, Kbh. 1884-89) viser gjennemgaaende gamle Former af Navne paa -thorp og har kun under $^{18}/_{10}$ 1338: Vindorp (ældre, $^{11}/_{9}$ 1300: Windæthorp; $^{3}/_{4}$ uden Aar: Vindthorp); endvidere, og formentlig sent, nogle enkelte Navne paa -arp, saaledes under $^{30}/_{8}$ ved 1381: Tranarp; $^{8}/_{4}$ efter 1400: Thatarp; uden Aar $^{18}/_{5}$: Kattarp og $^{5}/_{10}$: Ludarp.

Tilbage staaer Omtalen af Endelsen *e* i *-druppe*, der selvfølgelig er en Casusform. At den falder sammen med en gammel Dativ, er klart; ogsaa finde vi den i dens første mig bekendte Forekomster repræsenterende en Localis i latinske Texter; se saaledes i Ersl. Rep. $^{31}/_{8}$ 1328: „in Thorppæ . . . in Wænnæsysæl". Ligeledes $^{21}/_{3}$ 1391: „in Fordorppæ Selandie" og $^{7}/_{12}$: „in Kaxtørpæ"; paa samme Maade finde vi $^{7}/_{1}$ 1392: „Finno Petri de Madrupæ" (tvivlsomt er $^{15}/_{12}$ 1391: „datum Slangørppæ", som muligvis kan være latiniseret). Med Forkjærlighed see vi den imidlertid brugt som Genitiv i de ikke-latinske Texter fra disses første Fremtræden; anført er alt et for vort Formaal særligt oplysende Exempel af 1383: „Tølstørpe Pawel Zwan"; et formelt lignende findes under $^{29}/_{9}$ 1391 (Oversættelse fra 1433): „Øxendroppæ Tanghe Gaard". Forklaringen paa denne Casusform, i hvis Sted man efter Kjønnet i „þorp" ventede et *s* — jeg afskriver her en af min Ven, Docent Verner Dahlerup i Manuscriptet velvilligt tilføiet Randglose — er, at „den svarer til den gamle Genitivendelse *-ar;* i sammensatte Stednavne var þorp nemlig Femininum baade østnordisk (Noreen, Altschwed. Gramm. § 386 Anm. 3) og vestnordisk (Rygh, Norske Gårdnavne. I. Forord S. 11 ff.)" Yderligere Beviser paa denne Genitiv sees i en Række Exempler fra danske Breve efter 1400, saaledes fra $^{13}/_{3}$ 1407: Kætelstorp og Kætelstorpa Fang; $^{12}/_{8}$ 1413: Aardorp og Aardorppefang. $^{31}/_{1}$ 1414: Aardorp og Ardorppemølnæ. $^{8}/_{6}$ 1419: i Stenstorpe Sogn. $^{5}/_{11}$ 1421: Gamalstorpa Sogn.

Ofte understreges Genitiven tydeligt ved sideordnet forekommende Former paa -torp; saaledes 9/7 1419 (Vidisse af 1487): Skafftorpe Gaard med al Skaftrope By, en Gaard i Bisorp, ... i Nyorp 6 Gaarde. 3/3 1425: af Kuldorpæ Kirke .... i Haghendorp. 14/9: Jeg, J. R. skal have .... i Solkendorp Solkendorpe Mølle. 29/5 1426: i Stubrup 5 bygde Gaarde, ... i Mænstrup 2 Gaarde, ... Thorstrupe (Genitiv) 3 Gaarde. 6/6: Kirkeværgerne i Saxildorp .... Saxildorpe Kirke. 29/3 1428: Athorpe Mark .... en Gaard i Fjeldorp. 28/5 1428: Keel Twæß af Andhrop .... Per Jensß i Hødhorp .... Hr. Niels af Hundstorp .... Hundstorpæ Kirke .... Jens Tankæ i Bastorph. 25/6 1429: 2 Gaarde i Tosthorp i Jørstorpe Sogn .... 5 Gaarde i Hærsleff i Fynnerorps Sogn; — et Exempel paa det sjelden brugte *s* som Genitivmærke sees her sideordnet. 21/9 1429: .... saa at Hr. Ø. skal have Skioldænæs og Skioldænæsæfangh .... item i Tostwrp i Jørstwrpæ Sogn 2 Gaarde .... i Sodhorpæ Sogn i Bwkkorp 5 Gaarde .... i Tiingwrp 2 Gaarde, i Esgeestwrpæ Sogn i Storstwrp 2 Gaarde, ... i Esgestwrp 1 Gaard; item Brannæmøllæstorp. Jens R. skal have .... Tadwrp og Tadwrpæfang, ... i Finwrpæ Sogn i Hiøngæ 2 Gaarde .... Waunsorp og Waunswrpæfang, ... 29/7 1430: Krenkorpegaard. 1/8 1431: Tummarppe Kloster .... Thruels Karsker af Luddorp. Selv ved et Mandsnavn sees Hunkjønsformen 5/6 1438: Ilyænæ, ... Otæ Mæianstorpæ Efterlevere .... min Søn Otæ Mæianstorp. 30/9 1443: i Eppedruppe By. 30/10: Ænglærop og Ænglærops Mølle, ... Sonerope Sogn, ... 2 Gaarde i Bothorp .... Søstæropæ Sogn. 30/11: i Ogorp .... af Ugorp .... Ugorpe Skov. 19/5 1447: Ordørp og Ordørppe Mølle. 6/7 1450: Eskelstrøp og Eskelstrøppæ Mølle.

Selvfølgelig forekommer Formen ogsaa nu og da som Dativ styret af en Præposition; stundom sees begge Casus jevnsides; derhos viser Sprogbrugen sig ofte principløs. Analogt med de forhen fra latinske Breve anførte Exempler haves saaledes i danske fra 7/2 1417: J. J. af Ortherop .... skjøder til Hr. A. J. L. Gerdorppe Hovedgaard .., . som er al Gunnerstørppe By .... en Gaard i Thørkilstørppe. 30/10 1423: i Andorppæ .... i Rosendorp .... i Todorppæ .... i Schwldorppæ. 28/4 1435: i Korkedroppæ, ... i Ottorpæ

Sogn .... i Lambsthorp, ... i Swlkedorppæ, ... i Scowstorp. $^{27}/_{8}$ 1437: O. F. af Wong[stru]p .... Brev paa Suensterupæ.... $^{5}/_{6}$ 1438: .... af Hødorp .... af Pedorppæ .... af Hordroppæ. $^{20}/_{12}$ 1440: Grib af Olstroppe. — Datum Suenstropp. $^{21}/_{8}$ 1442: af Olstroppe. $^{8}/_{11}$: i Klabroppe. $^{28}/_{12}$ 1445: paa Kerstorpe. $^{28}/_{4}$ 1446: i Androppe. $^{12}/_{1}$ 1447: i Hødrøppæ .... i Glamedrøp .... i Thotrøp .... paa Thorøppæ Mark. $^{9}/_{6}$: i Hødroppe .... paa Thodroppe Mark. $^{7}/_{5}$ 1448: i Kædorpe. $^{7}/_{2}$: i Fasstroppe. $^{28}/_{2}$: i Maddroppe.

Disse gamle Casusendelsers Dage ere imidlertid talte netop paa det Tidspunkt, da fyldige Vidnesbyrd om dem foreligge i danske Breve: imod Midten af 15. Aarhundrede sees en overveiende Tilbøielighed til helt at opgive dem. Saaledes $^{5}/_{6}$ 1432: Dundrup og al Dundrup Fang. $^{28}/_{8}$ 1443: Kelderop i Hoderup Sogn. $^{9}/_{8}$ 1445: Alstorpp og alt Alstorpp Fang. $^{19}/_{5}$ 1446: i Regenstrop .... Regenstrop Mark. $^{8}/_{7}$ 1447: Silkendrop og Silkendrop Mølle. $^{29}/_{1}$ 1450: Ordorp og Ordorp Mølle. Og tillige sees *s* som Genitivendelse forsøgsviis brugt, — denne trænger jo, som bekjendt, ved Stednavne aldrig igjennem. Saaledes finde vi i $^{2}/_{6}$ 1429: Brythiorps Møller. $^{18}/_{8}$ 1438: Orthorps Hovedgaard.... Orthorps By. $^{27}/_{8}$ 1448: Bystrops Kirke. $^{25}/_{8}$ 1449: Paa Slangrops Bything. $^{26}/_{5}$: Slangerops By. $^{5}/_{7}$: Paa Slangrops Mark. $^{6}/_{7}$ 1450: Stenckelstrøps Gods. De næstfølgende hundrede Aar — til c. 1550, — hvorover Nielsens „Gamle jydske Tingsvidner" spænde, vise kun eet eneste Exempel paa en Genitivendelse, nemlig Side 8 „Sønderstrops hesegards dyge," gjentagen Side 9: „Sønderstrups Jord" (Citatet er af $^{28}/_{6}$ 1503); ellers fattes enhver saadan som ogsaa enhver anden Casusendelse paa *e*.

Ligeledes fattes Endelsen i Avia Ripensis, hvor man kun, anf. Udg. Side 11, med den ældre Haand finder „Lustorpmark", Side 15 „Hjarterop march", „Bønstorp march"; Side 82 „in farthorp marck", „in tandorp march"; Side 103 endvidere med den næstældste Haand „Køthrup march". Lundebogen har ligeledes $^{27}/_{7}$ 1318 „Wraghæthorp mark"; men om den almindelige Sprogbrug lader sig fra disse i latinske Omgivelser forekommende Ordformer Intet slutte: netop her udelades de oftest.

Man vil af den her stedfundne Efterviisning finde den i

Gravskriften forekommende Casusform tilstrækkeligt documenteret; at den gaaer langt tilbage i Ældre Dansk, er utvivlsomt; men netop derfor yder den os ingen Hjælp til Bestemmelse af Gravens Alder. Som chronologiske Holdepunkter levnes os sluttelig 3 Momenter. Det første er Tandrups os bekjendte Historie, som begynder ved c. 1380; det andet er Fremkomsten af Endelsen *-drup*, hvis Tilsyneladelse i Skriftsproget neppe kan sættes over hundrede Aar tidligere. Lægges hertil for det Tredie det foransatte Tilnavn, der i det fjortende Aarhundrede aabenbart er ved at forsvinde fra Adelskredsen, vil man vistnok med Sandsynlighed kunne henføre Indskriften til den afgrænsede Periodes første Halvdel. Gravens Anlæggelse troer jeg desaarsag at turde sætte ved omkring Aar 1300, hvilket er omtrent halvandethundrede Aar senere, end Løffler har gjort.

Om Indskriften er endnu kun Lidet at bemærke. At Latinisering af Navnene og dermed Casusbøining er ladet uænset, er et velkjendt Phænomen. Betvivles kan det ikke, at Indskriftens første Del er tænkt rhythmisk, ligesom ogsaa Valget af Sprogformen „Tandruppe-Tove“ kan være bestemt ved denne rhythmiske Bestræbelse, skjøndt dennes Resultat rigtignok kun er som saa. Versbegyndelsen synes meent spondeisk og „Tove“ (Toue) taget som en Vocalcombination, der validerer med enkelt lang Stavelse, altsaa:

Thyre cum Tandruppe-Tove, cum fratre sororem —.
— ⏓ | — ⏓ | — ⏓ | — — | — ⏑ ⏑ | — ⏓

Seer man hen til det af Bertel Knudsen 300 Aar senere rationelt anstillede Forsøg paa at skrive danske Hexametre (man vil mindes det tidt citerede Vers:

Jeg vil al Mistrøst og Fortvivlelse begrave),
— — | — — | — — | — — | — ⏑ ⏑ | — ⏓

vil man ikke undre sig over, at den i sig selv saa godt som umulige Opgave at anbringe syv danske Stavelser, tilmed ved et „cum“ adskilte i to Grupper, i et latinsk Hexameter, ikke i hin Tid er bleven bedre løst.

Om endelig Indskriftens sidste Passus skal læses: „sat*)

*) Se Aarb. f. n. Oldk. 1898, S. 273.

claris funus*) ut extet," hvorved altsaa „funus" maa tages i den ikke almindelige Betydning af „Grav", — om der muligviis kunde være Tale om at læse: „sit claris munus, ut extet," — hvorved „munus" vilde være at opfatte i en hos Du Cange ikke forekommende, forøvrigt god classisk Betydning som „sidste Kjærlighedstjeneste eller Æresbeviisning, ydet en Afdød," — paa dette skal jeg sletikke indlade mig. Hvorledes man end vil restituere denne Passus, siger den utvetydigt det Selvsamme, det nemlig, at Gravmælet skal være to byrdige Personer til blivende Amindelse.

Og hermed ville vi lyse Fred over Stenen paa Vestervig Kirkegaard og unde det os kun af Navn kjendte Søskendepar Ro i deres Dobbeltgrav uden i den at paadigte de Tvende en tragisk Roman, hvis Handling de maaske kunne have kjendt i levende Live, men hvis Helt og Heltinde de mindst have drømt om at skulle blive efter deres Død. Og jevnsides dem stede vi samtidigt Liden Kirstens historiske Person for bestandig til Jorde. Requiescant in pace.

---

*) Ibd. S. 274.

† † †

II.

Visen.

Visen har til Dato i alle finere Kjenderes Øine staaet som Skampletten paa dansk Viseoverlevering. Særlig i den Form, som repræsenteres ved Texterne A-E, er den noget Enestaaende: i Kombinationen af Charakterernes fornuftstridige Unatur, af Handlingens modbydelige Raahed og af Fortællemaadens flade, udtværede Gemenhed kommer absolut ingen nordisk Vise den nær. Og med alt dette har den stadig vakt en Interesse, som sikkert har en dobbelt Grund. For Læsernes Mængde har altid dens uløste historiske Gaade virket dragende; men en mindre Kreds har tillige haft en uvilkaarlig Følelse — maaske med Grund — af, at der i denne Mødding dog fandtes en Perle, der var Visens sande Kjerne. Det gjælder ved Fremdragelsen af denne ikke om et Forsvar for en Konges og en Dronnings Minde — Visen er som historisk Aktstykke overhovedet ikke Tiltro værd, — men om et Forsvar for Visedigterens sunde Sans og gode Smag mod en sen Eftertids Fordærvelse af hans Værk.

Nominelt foreligger Visen i syv gammeldanske Optegnelser; af disse ere imidlertid de fem første, A-E, kun at ansee for en enkelt, med Pennen redigeret og med Pennen vilkaarligt afændret Bearbeidelse. (Jeg betegner i det følgende disse fem Texter tilsammentagne blot som dansk A.) Opskrift F er, poetisk seet, af ringe Værd, men frembyder nogen Interesse for Betragtning af Visens Udviklingshistorie; G endelig, af Karen Brahes Folio, er den ældste og trods

Alt den eneste danske Text af noget Værd. Naar Grundtvig ikke har stillet denne forrest, skyldes det dels et Feilsyn, som senere skal omtales, dels det berettigede Hensyn til, at denne Opskrift gjennem en tildigtet Slutning naturligt fører over til den følgende Vise Nr. 127, „Kong Valdemar og hans Søsterdatter.“ Disse syv — i Virkeligheden altsaa tre — ældre Optegnelser efterfølges endnu af to moderne; den første, H, i Prosa, af en lignende Interesse som F; den sidste, I, interesseløs. Ikke optrykte i DgF. haves endnu to Nutidsoptegnelser, J. F, X, 23 med et Tillæg S. 378; den første er et værdiløst Opkog af Syvs Text, DgF. E; den anden af stor Interesse, beslægtet med F og G, men uafhængig af begge. Til Rækken af danske Opskrifter slutte sig yderligere en Del moderne svenske, af hvilke fire findes hos Arw. som Nr. 53, en femte skaansk hos Fru Wigstrøm I, 40; i Hovedtrækkene indtage disse en lignende Stilling som dansk G, hvorvel de maa siges at repræsentere en noget ældre Tradition. To norske Texter, DgF. III, S. 913, staae omtrent paa samme Trin, skjøndt deres Slutning er forvansket ved Paavirkning fra „Samson“. Fremdeles haves fem islandske Texter, Ísl. fk. 52, øiensynligt repræsenterende et ældre Stadium end nogen af de hidtil nævnte; og endelig haves en færøisk Optegnelse, i dansk Sprogform gjengiven DgF. III S. 67, som har ført en ret upaaagtet Tilværelse, men som ved nærmere Eftersyn turde vise sig at være af større Betydning, end man hidtil har antaget.

At Visen i alle sine skandinaviske Former udgaaer fra en dansk Digtning, som det maa være Opgaven at rekonstruere, er selvindlysende; af stor Vigtighed bliver os herved det i Søstersprogene Opbevarede, idet man kun ved Hjælp af dette tør haabe at klare en Række Vanskeligheder i de tildels til Ukjendelighed fordærvede Texter. Til en Begyndelse vil det desaarsag være rigtigst at søge at klare os Handlingens Gang i den oprindelige Vise ved en Sammenligning af de os levnede Overleveringer.

See vi paa alle danske, svenske og norske Texter, finde vi i dem et Charaktertræk bevaret, der fattes i Islandsk og Færøisk, men som turde være oprindeligt, det nemlig. at Dronningen interesserer sig for at bringe et Ægteskab istand mellem Kirsten og Buris; paa de fleste Steder indledes det

enslydende med, at „Kongen og Dronningen sidder over Bord" og tales ved. Af dette udspinder sig i Massen af Opskrifterne Traaden ganske naturligt, idet Kongen nægter sit Samtykke til den foreslaaede Forbindelse, hvorefter Dronningen meddeler Kongen, at Kirsten er forført. Kongen vil ikke troe dette og lader Kirsten strax afhente, hvoraf Handlingen saa videre udvikler sig, i alle Overleveringer hovedsagelig i samme Retning.

Fastholde vi disse Hovedlinier, have vi i dem et antageligt Grundlag for Charaktererne givet. Det er troligt, at Dronningen har faaet Kundskab om et Forhold mellem Buris og Kirsten, hvis Følger hun frygter, og for hvilke hun gjerne vil skaane de To ikke mindre end Kongen; man behøver fornuftigviis kun at tillægge hende dette rent humane Motiv, der kan være mer eller mindre uselvisk, men som i hvert Fald intet Ondt indeholder. For ikke at fremkomme med Afsløringer forsøger hun først uden videre Motivering at opnaae Kongens Samtykke til de Tvendes Forbindelse. Da dette strander paa Kongens Uvillie mod den foreslaaede Svoger — ægte synes hans i Visen ligesaa vidt udbredte som for os besynderlige Ord „Hestetyv" *), — forsøger Dronningen, som daarligt tør tale, men som nu ligesaa lidt vover at tie, at fremtvinge hans Indvilgelse ved at aabenbare ham det sande Forhold, uden dog herved at kunne beregne Virkningen paa hans lidenskabelige Sind. Kongen skummer af Vrede, som foreløbigt helt vender sig mod hende, idet han erklærer hendes Udsagn for Løgn. I fast Tro paa sin Søsters Uskyld lader han hende hente for at overbevise Dronningen.

Det er værdt paa dette Punkt at klare sig, *hvad* Sophias Sigtelse har til Gjenstand. Dansk A lader hende berette, at Kirsten *har født* et Barn; de to norske Opskrifter antyde det samme, begge dog i Form af en daarlig og undværlig Tilsætning; noget lignende er Forholdet med de islandske Texter, hvor kun B helt fattes denne Sigtelse, men hvor den alligevel kun i den daarlige Opskrift E er et væsentligt

*) Hvad Hestetyveri var og localt (som i Rusland) endnu er for et Samfundsonde, have vi her til Lands nu tabt Bevidstheden om; cf. DgF. 336. Ordet er i Visen sikkert et for sin Tid almindeligt Haansord, brugt ligesom vi nu sige „en Røver" uden just at sigte en Mand for latrocinium; i tydsk „Gaudieb" er Grundbetydningen helt tabt.

Led i Ordskiftet. I dansk G lyder Dronningens Erklæring kort: „Liden Kirsten hun gaaer med Boris' Barn"; til denne, af hvilken andetsteds findes den velkjendte Variant „haver —s Barn i Barm", har dansk F Sidestykket, rimet „Kvide-Side".*) Gjentagne findes Ordene J. F. X Till. 23, 3 (lidt forvansket), ligeledes i sv. A 6 og norsk A 6. Færøisk Text meddeler kun, at Kirsten er „lokket", sv. B-C, at hun „sover paa Boris' Arm"; samme Formel norsk B og Isl. paa flere Steder. Som det ene Rigtige maa imidlertid Formen af dansk G fastholdes, eftersom den almindelige Angivelse af, at Kirsten ikke er *Mø*, ikke byder tilstrækkeligt Grundlag for en Prøvelse af den Art, som overalt i Visen anstilles. Som Valdemars senere Færd overfor Kirsten og Sophia under Mødet mellem de Tre fortælles af *alle* Opskrifter uden en eneste Undtagelse, gaaer han notorisk ud fra den Mulighed, at Kirsten er *med Barn.* Paa dette er al hans Forsken og alle hans Prøver rettede; og kun paa dette kan desaarsag Sophias Sigtelse have gaaet ud. Hun selv veed aabenbart heller ikke Mere: om Forholdet er hun overbevist; men om den allerede stedfundne Fødsel har hun ikke været underrettet. Øiensynlig aner hun slet ikke, hvor langt Svangerskabet kan antages for fremskredet. Det er værdt at understrege dette Faktum som Noget, der uimodsigeligt overalt ligger i Visens ægte Kjerne, eftersom det indeholder et vigtigt Bidrag til Charakteristik af Dronningen som staaende Begivenheden forholdsvis fjern og fri for enhver Meddelagtighed. Værdt at mærke er et Træk i sv. A, hvilken Opskrift gjennemgaaende stemmer med hele min Opfattelse, nemlig dens 10 (cf. B 6, C 5), hvori Dronningen tiltroes en kjendelig Omsorg for Kirsten, der ialfald viser, at denne Tradition ikke tillægger hende noget forsætligt Ondt. En naturlig Ting er det, at hun efter Kirstens Komme nødes til at fastholde den engang udtalte Beskyldning. Kongen raser imod hende, der paa denne Maade i et Selvforsvar, som mere og mere bliver Nødværge, mod sin Villie drives videre og videre. Med vedvarende Tro paa Kirsten, der heroisk kjæmper for sin Ære og bestyrker ham i Troen,

---

*) Denne Rimvexel af „Harm-Arm" med „Kvide-Side" er overalt Folkevisetradition, der oftere er paa Grænsen af Meningsløshed, her helt ude i den. Grundtvig har (se Noten S. 130) uden at gjennemskue Forholdet gættet Betydningen rigtigt.

forcerer han Prøven, til en Katastrophe uventet indtræder og for silde fylder ham med Anger og Forfærdelse.

Dette er, hvad der overalt i Overleveringerne staaer fast som Grundtræk i Charaktererne. To af disse Traditioner fremvise imidlertid en væsentlig Afvigelse i Kompositionen, idet de hver paa sin Maade indlede denne med en Forhistorie, som andetsteds fattes. Den ene af disse er dansk A, den anden de islandske Texter. Begge kræve en særlig Undersøgelse; vi ville betragte de sidstnævnte først.

Det er om disse alt sagt, at de repræsentere et ældre Stadium af Visens Udvikling end nogen dansk Text, som til vor Tid er opbevaret; de ere, som det vil vise sig, udvandrede paa en Tid, da disses vidtdrevne Forvanskning kun var i sin Begyndelse*). De byde os desaarsag et Middel til deres Korrektion; glemmes maa imidlertid herved ikke, at de foruden at give en ældre dansk Tradition tillige give en sideordnet nyere islandsk, der er rent local; at skjelne disse to fra hinanden maa være en Opgave, der gaaer forud for Benyttelsen.

De nævnte Texter indledes, forsaavidt de ere fuldstændige (Begyndelsen maa antages for tabt i de to sidste), med en ikke uden Talent opfunden Fortælling om, hvorledes Buris under Valdemars Fraværelse forfører — eller forføres af Kirsten, sidstnævnte synes nemlig her meget lidt tilbageholdende. Det første Spørgsmaal, der herved paatvinger sig, lyder: i hvilket Omfang ligger en dansk-poetisk Form umiddelbart til Grund for de islandske Stropher? Det bliver herved nødvendigt at undersøge dette Afsnit Led for Led.

Tage vi for os Ísl. fk. 52, begynde de tre Opskrifter, der paa dette Punkt ere fuldstændige, enslydende med en Strophe, der vækker stærk Mistillid:

Kóngrinn og Burtleifr, systrúngar tveir,
i leiðángr skyldu halda báðir þeir.

(saal. A-B; C har „Valdimar og Burtleifr.")

*) Naar denne Udvandring har fundet Sted, lader sig slet ikke bestemme. Grundtvigs Udtalelser derom (III, Fortale S. XIII) ere saa løse, at man ved Gjennemlæsningen neppe vil troe sine Øine. Naar han skriver, at „de dansk-historiske Viser fra tolvte Aarhundrede ere udvandrede til Island .... strax i Begyndelsen af trettende Aarhundrede," bør hertil bemærkes, at „historisk Vise" er et ret ubestemmeligt Begreb. Forlanger man imidlertid af en saadan, at den ikke blot skal indeholde nogle vilkaarligt brugte Navne, men besynge en Tildragelse, der, om end ikke historisk bevilst, dog kan synes historisk antagelig, saa kan det med Sandhed siges, at overhovedet ikke en eneste dansk-historisk Vise er bleven opbevaret paa Island.

Hvor grænseløst fordærvet end al dansk Overlevering er, fremlyser dog af dens Totalitet en Stil, der viser sig i Fortællemaadens Principer, strophisk Artikulation, Rim- og Ordforraad, som er ganske umiskjendelig. Med denne er den citerede Strophe uforenelig. Vor Folkevise har almindeligviis en staaende Form for en Persons Navn, ved hvilket høiestens et Patronymikon eller et Tilnavn nu og da udelades (se f. Ex. **259** A 12, **131** D 6); men en fast Regel er det, at Navnet ved første Nævnelse gives fuldstændigt. (De sjeldne Undtagelser fra Reglen, som f. Ex. i Indledningsstrophen til „Thorkil Thrundesøn", fortjene neppe Tiltro som oprindelige; Stevstammen staaer i dette som i Andet udenfor Reglerne; cf. **375** A 1). En Konge nævnes derhos aldrig uden hans Titel, som Titlen overhovedet altid følger Personen; og hverken „Kongen" alene, hvis Visen — som her overalt er Tilfældet — kjender hans Navn, eller „Valdemar" alene er paa Dansk muligt i Begyndelsesstrophen. I vort Sprog maatte Lin. 1 lyde: „Valdemar Konning og Buris" —, hvormed Linien er fyldt. Det vil heraf let skjønnes, at Strophens øvrige Indhold ikke lader sig give i Lin. 2, og at der ikke ligger nogen dansk Sprogform bag den.

2. Løgðu þeir hlutinn á sinn sala:
hvor þeirra skyldi í leiðángr fara.

„Kaste Lod" er en Dansk sjelden Terminus, kun forekommende **375** B 7, D-E 4-5; det Almindelige er at „lade Terningen rinde." „Sal", der her ikke ret vel kan ombyttes med „Svale", er et Ord, der, bortseet fra en enkelt Forbindelse som „de fulde Bruden i Salen ind," hvori det let kan være senere indkommet, — ligeledes er vort Visesprog fremmed, hvad der navnlig er karakteriseret ved, at det ingensteds kjendes som Rimord.

3. Burtleifr skyldi í leiðángr fara,
en kóngrinn skyldi heima vera.

Denne Strophe, der gjenfindes som dansk A 10, er en i Dansk hyppig, ogsaa i Islandsk andetsteds (**24** A 7, etc.) brugt Formel, om hvilken senere skal tales.

4. Burtleifr fángaði hættleg sótt:
hann svaf hvorki dag nè nótt.

„Sot-Nat“ ere i Dansk mulige Rim, hvorvel mindre gode end i Islandsk; bemærkes maa imidlertid, at de ikke kjendes i vor Folkevise. Det vil være klart, at til det Sikkreste i denne hører dens Rimforraad, taget som Helhed; hvor man vil rekonstruere, skal man paa dette Punkt gjerne have Præcedenser og ikke alle Rim lyde fremmed.

5. Kóngrinn spurði systrúng sinn:
„batnar þèr ekki sóttar enn?“ —

kunde dansk nogenlunde gjengives, naar „systrúng“ oversættes ved „Frænde“; for „batnar“ kjendes imidlertid ikke i vort Visesprog noget tilsvarende Udtryk.

6. „Mèr er enn samt og mèr var í sinn:
„haltu í leiðángr, systrúngr minn!“

Dansk er ingen tilsvarende Form tænkelig. En Variant C 4:

„Mèr er ekki betra en mèr var í gær:
sigldu í leiðángur, Valdimar!“

kunde derimod paa Dansk tænkes enslydende.

7. Kóngrinn hèlt í leiðángr fljótt:
Burtleifi batnaði sóttar skjótt —

lader sig paa Dansk ikke gjengive i nogen nærliggende Form, der tilfredsstiller.

C har som 6 en Variant af en velkjendt Strophe, cf. særlig Arw. **111**,8:

Burtleifr lagði sína lokka í krans:
gekk hann þángað, sem meyjar slógu dans.

Talemaaden „lægge sine Lokker i Krans“ er andetsteds ukjendt og angiver en sen Mode.

8. Ei var hann blár, og ei var han bleikr:
þar komm hann fram, sem meyjar voru á leik.

Rimformen velkjendt i Dansk; men endnu nærmere ligger et islandsk Sidestykke, cf. **1**,20, i hvilket man med Grund kunde søge Oprindelsen.

9. Kristín rètti hønd frá sèr:
„Burtleifr frændi, dansaðu með mèr!“

Denne Strophe er i det hele Afsnit den eneste, der ved en løs Betragtning kunde friste til at troe paa dets Overførelse fra Dansk; Islandsk findes den nemlig kun her, Dansk derimod (§ 243 g) paa en halv Snes Steder, varieret desuden mangfoldige Gange. Slige Varianter kjendes dog i Islandsk, se saal. isl. **8**, 16, **37** B 8:

Kóngrinn klappar í sess hjà sèr:
„Bóthildr únga, sit hjá mèr!"

Vi have imidlertid i Islandsk to Viser, hvori vi med Grund kunde have ventet at finde den, nemlig den nysnævhte 1 (vor „Elveskud", DgF. **47**) og den følgende **2** („Nøkkens Svig" DgF. **39**), og det Tilfælde, at en Strophe er tabt paa dens rette Hjemsted og dukker op paa et ganske fremmed Sted, er noget saa almindeligt, at i dette Tilfælde ingen Slutning kan drages fra dens Forekomst i den her omhandlede Vise*). Tværtimod fristes vi til at see en Indvirkning fra en af de to nævnte Viser i Maaden, hvorpaa Jomfruen — i Sammenhængen her ret ugraciøst — opfordrer Ridderen.

10. Dõnsuðu allan daginn um kríng,
en um nótt sváfu þau í einum býng.

Dansk vilde Strophen — cf. DgF. **126** A 25, hvorom senere — uimodsigeligt have lydt:

Dansede de den Dag i Eng,
sov om Natten i samme Seng.

De danske Rim kunde uden Vanskelighed have været brugte paa Islandsk; naar dette ikke er skeet, er der ialfald ingen Grund til at tiltroe Strophen dansk Grundlag.

11. Ádr en sól á fjõllum rauf,
Kristín þoldi sára nauð.

12. Þegar sól á fjõllum skein,
Kristín fæddi fljóð og svein.

Specielt islandske Formler; se Isl. **33**, 28-29; **47**, 5-6; **61**, alle Opskrifter. Her selvfølgelig uhjemlede, men undværlige.

---

*) En Illustration hertil leverer den nysomtalte isl. **2**: netop paa det Sted — efter A 7 —, hvor den omtalte Strophe skulde findes, møde vi i dens Sted tre Stropher af den i Islandsk ellers ukjendte „Adelbrand"; cf. DgF. **311** A 14, 20-21.

13. Soffía sat á sandi:
kóngrinn sigldi að landi.

14. „Velkominn, Valdimar, kóngr minn (hèr)!
nóg eru tíðindi að segja þèr.“

15. Kóngrinn spurði drottníng sín:
„hvernig má fólkið í ríki mín?“

13 og 15 ere identiske med Isl. **12**, 9-10; de kunne med Grund antages for oprindelig hjemmehørende i denne utvivlsomt ældre Vise. Om 14 bør bemærkes, at iblandt de sneseviis i Dansk forekommende Velkomststropher, der saa godt som alle i Lin. 2 indeholde et Spørgsmaal, ikke er en eneste, der svarer til den i Formen eller paa nogen nu tænkelig Maade tilfredsstillende vil kunne remplacere den i Sammenhængen.

16 endelig er modelleret over 15 ved Gjentagelse af dennes sidste Linie og røber sin Uoprindelighed ved et identisk Rim af værste Sort.

Undersøgelsen afsluttes her, hvor det omtvistelige Afsnit er endt, og hvor Fortællingen slutter sig sammen med den øvrige Textrække. Det har selvfølgelig sin Vanskelighed at anstille Overveielser som de her stedfundne, hvor man har at gjøre med to saa nærbeslægtede Sprog som Islandsk og Dansk. Alligevel vil man see, at man ikke med Grund kan antage den i mange Henseender ypperlige Visebegyndelse for umiddelbar Gjengivelse af en tabt dansk Original; selv en med tilstrækkelig Sagkundskab førsøgt Tilbageførelse til en saadan — jeg har anstillet Experimentet — lyder ganske fremmed. Den kan kun antages for en fri Reproduktion, hvis den ikke — ligegyldigt om fra første Færd eller som Enderesultat af Aarhundreders Overlevering — har formet sig som fri Digtning.

See vi bort fra det sidste Alternativ, skulle ialtfald Hovedlinierne af en dansk Tradition være at søge i den islandske Beretning. Antagelsen af en saadan gaaer ud paa, at Visen i sin ældste Form har indeholdt et Afsnit forud for den Samtale, hvori Sophia røber Kirstens Tilstand for Kongen. Som omtalt støttes denne Antagelse endnu kun af en eneste Opskrift, nemlig dansk A; de to ældre F og G, de nyere danske, de fem (otte) moderne svenske, de to moderne

norske (medtages kan den færøiske, hvorom senere) støtte den ikke. Den maa saaledes i alle Maader siges at være slet bevidnet; for Fuldstændigheds Skyld bør imidlertid en kort Betragtning skjænkes den danske Variant.

Tage vi for os dansk A, — jeg maa dispensere mig fra at aftrykke 50 Stropher af denne Elendighed og blot summarisk give deres Characteristik — have vi til Begyndelse tre Stropher, der berette Kongens og Dronningens Samtale, Dronningens Bøn og Kongens Afslag. Disse, som ere faste i næsten alle Overleveringer, maa ansees for ægte. 4 er en sen Rimvariant af 3; 5-9 er Forfaldstidens kjendte Udtværing af det Foregaaende, rent skablonmæssigt formet af forslidte Strophemotiver (see bl. A. § 317 og 324 a). 10 er en almindelig Formel, om hvilken senere skal tales; 11 ligeledes rent skablonmæssig. Det Samme gjælder om 13-14, cf. **184** A 5 og C 5 (Sidestykker i Masse § 262 d). 15 slutter sig til disse, cf. **122**, 33, **121** B 48, etc. etc. Ingen af disse Stropher besidder Spor af Individualitet; de vise sig alle baade i Form og i Indhold som Fabrikater af en Sort, der Intet har med Digtning at gjøre.

16-17, skablonmæssige efter velkjendte Former, der hos Arwidsson sees sammenhængende **73**, 21-22. — 18, Fællesstrophe; 19 ganske ny Flause.

20-23. Først her begynde Stropher, der have Eiendommelighed, men, som ventes kunde, stjaalne. 20 er = Str. 10 i **37** A, en i sig selv forvrøvlet Opskrift, men dog indeholdende Momenter af en Runevise, der øiensynlig intet har med **126** at gjøre. 21 (med hvilken **186** B 5 og 17 maa jevnføres) kan med Grund antages at skulle henføres til samme Vise og har fra dette Synspunkt Værd; det Samme gjælder om 22, der øiensynlig fattes i **37**. — 23 er endelig = **37** A 19.

25-26 henhøre til **352**; 24 turde være at henføre sammesteds som en der tabt Strophe, der øiensynlig tiltrænges. Rent skablonmæssige ere 27-28.

29, velkjendt Type, i denne specielle Form kun rigtig i **84**, hvor den findes som B 5. — 30, grundløs Gjentagelse af denne; cf. **387** B 6, hvor den findes som hjemlet og i en bedre Form.

31, skablonmæssig Combinationsform, øiensynlig uægte:

i god Stil kan det i Lin. 2 underforstaaede Subjekt kun referere sig til Subjekt, ikke til Objekt i den foregaaende.

32, skablonmæssig, af en utallige Gange gjentagen Type; Lin. 1 modelleret over **135** A 2. — 33, Rimvariant af samme.

34, slet Variant af en alm. Type: „Bure-prude" (§ 91 b); cf. **266** B 14. Ogsaa her Reminiscens fra **135**; se dennes A 15.

35, slet rimet Variant af en kjendt Strophe; se f. Ex. **154** A 24. Characteristisk er overhovedet Maaden, hvorpaa gamle Bekjendte her møde En, opkogte i en ny og slettere Form.

36, velkjendt; Tyveriet refererer sig her specielt til **266** A 3 (§ 7). „Ilde til Lag" for „vel til Lag" er øiensynlig secundært.

37, Fællesstrophe (§ 222 a). — 38-44. Dette Replikskifte, der ingen Vegne kommer, er overhovedet i Charakteren saa uægte som muligt; 38, rimløs, burde være „Jomfru god", i og for sig passabel; 39 (Rim „Rosenblomme"; Sidestykker i Mængde § 227) er ligesom 40 meningsløs Udtværen af 38. — 41, „hun ligger i vor Stenstue", i Sammenhængen umulig, eftersom Kirsten her som overalt angives boende paa et fjernere Sted, hvorfra hun afhentes til Hest. Strophen cf. **269** A 5 (§ 198 b) her som overalt slet rimet. — 42, i og for sig taaleligt componeret, Lin. 1 oftere. 43, kjendt Skablon (§ 244 a), Udtværing af 42; cf. Typen **72** C 47; se **157**, 13, **264**, 3; firel. **132** B 27 etc.; se endv. **131** A 9 etc. etc. — 44, helt overflødig.

45, skablonmæssig, velkjendt (§ 151 b), rimløs, slet formet, naar Rimet „ind" tilføies; umulig i Forbindelsen af samme Grund som 41.

46, Fællesstrophe. 47 og 49, Tyveri fra **121**, se dennes A 6-7, B 8. Mellem dem indskydes den nylavede 48, der er et ganske umuligt Fabrikat, naar hensees til den ægte Stropherække, som umiddelbart følger. Undersøgelsen afsluttes her, hvor et sikkert Grundlag begynder at vise sig.

Man vil af denne kortfattede Oversigt skjønne, at Afsnittets Eiendommeligheder just ikke friste til at antage det for oprindeligt i Visen. Med en Keitethed, der tidligere burde have vakt Opsigt, er her umiddelbart efter den ægte Be-

gyndelse et Indskud anbragt, bestaaende af idel Trivialiteter, Compilationer, Vaas og Selvmodsigelser, hvori Kirsten, i den grelleste Fuskermaner og med den værste Forfaldstids Mangel paa poetisk Forstaaelse, males snehvid, medens Sophia sværtes kulsort. Uægtheden røber sig næsten i hver Linie i den Grad, at Ingen vilde falde paa at tage det au sériux, hvis man ikke stadig — *stiltiende* — havde formodet, at det grundede sig paa ældre og bedre Former. Med Sikkerhed kan imidlertid siges, at saadanne ikke skimtes paa et eneste Punkt; og for Antagelsen af, at noget væsentligt Bedre har existeret, maa man dog have andre Motiver end det, at hvad der er os levnet, er lutter Snavs.

Det er alt paaviist, at de to her omhandlede indledende Episoder, den islandske og den danske, ikke støttes af Overleveringens Masse; endnu turde det være værdt at undersøge, i hvilken Grad de gjensidig støtte hinanden. Sammenligne vi de to Texter, viser det sig, at der i det Begyndelsesafsnit, om hvis Tilstedeværelse de ere enige, neppe findes Skygge af Lighed udover den, der med Nødvendighed maatte findes. I Islandsk er Buris Kongens og Kirstens Nærbeslægtede (systrungr; Forholdet iøvrigt forvrøvlet ved Navnet „Burtleifr", som nærmest svarer til Sophias Halvbroder, og som aabenbart skyldes en af de i Islandsk almindelige halvlærde Paavirkninger); i Dansk A er Buris (skjøndt Navnet her viser i modsat Retning) Dronningens Broder. I Islandsk er Forførelsen af den mest almindelige Art, og Dronningen staaer fuldstændigt udenfor den; i Dansk beordrer hun under Trusler Buris til at forføre Kirsten og iværksætter sluttelig Hensigten ved overnatnrlige Midler, da den overfor Kirstens grundmurede Dyd ikke lader sig praktisere paa rent menneskelig Maade. Man vil see, at Fællesskabet mellem de to Overleveringer og dermed Alt, hvad der fortjener en Drøftelse, reducerer sig til en eneste Strophe, isl. A 3, dansk A 10. (Uvæsentlig er i denne Forlængelsen af Lin. 2 „Boris skulde hjemme være og tage Landen vare," hvori to velkjendte Varianter ere slaaede sammen, — se § 217 a; — men de fire sidste Ord kunne her stryges.) Spørgsmaalet er nu: kunne vi antage den islandske Strophe for uafhængig af den danske; thi med dette falder enhver Grund til at formode en fælles dansk

Tradition, som liggende til Grund for begge disse Visebegyndelser.

Og jeg betænker mig tilsidst, naar Afgjørelsen er skruet hen til dette Punkt, ikke paa at besvare Spørgsmaalet med et Ja. For at forstaae dette maa man klare sig, hvorledes et saadant Stykke Forhistorie digterisk bliver til. I det Visemotiv, som er givet — ligegyldigt, om selve Kjernen i Visen er færdigt formuleret eller kun tilstede som Plan — er det fastslaaet, at Kirsten nys har født Buris et Barn, at Svangerskabet saavel som Fødslen er forløbet, uden at Kongen har anet det Ringeste derom, og tillige, at Kongen har været absolut utilbøielig til at ville taale selv en legitim Forbindelse mellem de To, hvisaarsag der kan være den størst mulige Grund til at frygte hans Vrede. Begyndes Visen nu paa det Punkt, hvor Fødslen er et fait accompli, behøves ingen Forklaring paa, hvorledes Forbindelsen har kunnet finde Sted. Vil man imidlertid have en saadan, — hvad der for et lidt vulgært Begreb er en nærliggende Fordring, eftersom Forstaaelsen af Visens Charakterer heri nemmest kan gives, og en Fordring, som let trænger sig frem, naar Nyhedens første Interesse ved Visen er tabt, — saa kan man, som dansk og islandsk Tradition viser, gaae ret forskjellige Veie for at fyldestgjøre den. Men eet Punkt vil ifølge det forud Givne mellem de ledsagende Omstændigheder staae fast som det, der i enhver Composition af denne Art indeholder den simpleste og naturligste Forklaring paa, at Spillet mellem de To har kunnet drives uhindret og at Kongen Sletintet har erfaret derom: at Kongen har været langt borte. Det er i Compositionen næsten ligesaa nødvendigt, at han er borte, som det er, at Buris er hjemme. Det er dette, som er sagt og pointeret med Ord, der ikke kunne komme det Naturlige nærmere end i Strophen:

> Kongen skulde af Landet fare;
> Buris skulde hjemme være.

Og kommer hertil, at denne Strophe, hvad der er notorisk, er en i alle skandinaviske Lande velkjendt Formel, saa behøves formentlig ikke andre Argumenter for den Antagelse, at dens Fremtræden i den islandske Vise er uafhængig af dens Forekomst i den danske. De to Stropher blive ved

denne Betragtning at opfatte som ganske sideordnede Phænomener; men det er efter den saa langt fra, at Ligheden mellem dem er tilfældig, at den tværtimod maa sees som nødvendig.*)

Enderesultatet af hele denne Betragtning bliver altsaa, at Massen af Texterne ere at troe, naar de begynde Visen med Springet in medias res, hvor Kongen og Dronningen sidder over Bord, og hvor Kirstens Tilstand strax røbes for Kongen. Til dette er localt baade i Danmark og paa Island senere tildigtet Forhistorier, der i de to Lande ere af vidtforskjellig Art og indbyrdes ganske uafhængige. Bedst som sikkert ogsaa ældst er den paa Island; værdt at mærke er iøvrigt ved den et Træk, der tydeligt charakteriserer den som Tilsætning. Det er en enestaaende Mærkelighed, at Visen begynder med en fortrinligt formet og meget charakterfuld Fortælling om Buris, som dermed fuldstændigt er forsvunden fra Visen. Dansk A, der ifølge Sagens Natur har haft samme Anomali, har følt denne og søgt at bøde derpaa ved en Slutning, hvis Uægthed aldrig er bleven betvivlet af Kyndige.

Endnu en Tradition fortjener en særlig Omtale, nemlig den færøiske. Det kunde ved en flygtig Betragtning synes, som ogsaa en lignende Forhistorie var indeholdt i den. Betragter man imidlertid denne Text (DgF. III, S. 67), vil man see, at Stropherne 2 til 7 udenvidere kunne og bør stryges: 2-4 ere tagne ligeud af DgF. **13** (se dennes D 3-5), 5-6 rent Nonsens, indkommet fra et uvedkommende Prosaeventyr,

---

*) Jeg kan overfor Tvivlere her ikke afholde mig fra at illustrere Forholdet ved et selvoplevet Tilfælde. I min „Hertuginden af Burgund“ (Kbhv. 1891) findes S. 76 en i tre Repliker brudt Linie, der lyder:

„Forstaaer I det?“ — „Kun halvt.“ — „Og jeg slet ikke.“

Næsten ordlydende (blot med „Forstod“ for „Forstaaer“) findes dette Ordskifte i Heibergs „Fata Morgana“ (3die Akt, 7de Scene). Man skulde troe, at det hos mig var en Reminiscens; og jeg skulde, om saa var, med let Sind vedgaae det, da min Originalitet neppe afhænger af en saa ringe Ting. Med Bestemthed kan jeg imidlertid sige, at det ikke er Tilfældet. Man vil ved at undersøge Texterne see, at der mellem Heibergs og mit Ordskifte er en himmelvid Forskjel. Hos Heiberg er det to uvedkommende Tilhørere, der kommentere Clotaldo; Verslinien kunde helt stryges, uden at dens Fraværelse vilde mærkes. Hos mig stile de forudgaaende to Sider mod dette Ordskifte som Conclusion: det er Raymond, der efter at have foredraget sin Sang, om hvilken han forud har udtalt, at hans egen Tænke- og Digtemaade er bleven ham fremmed, selv retter Spørgsmaalet til sin Tilhører og selv erklærer sig for uforstaaende. Sandheden er, at Heiberg og jeg hver for sig have haft fat paa beslægtede Tanker, der nærme sig hinanden paa en saadan Maade, at de paa det Punkt, hvor de faae deres kunstnerisk og sprogligt nødvendige Form, uvilkaarligt kongruere i det Phænomenale, medens dog deres Stemningsvirkninger ere vidt forskjellige.

7 en i dette Indskud begrundet, ganske intetsigende Fællesstrophe. Foretages denne Udskydning, slutte 1 og 8 sig med al ønskelig Naturlighed sammen, og til Rest bliver en Tradition, der trods nogen Molest af Enkelthederne giver os Visens Hovedlinier med en Renhed, som overgaaer Alt hvad det øvrige Skandinavien har at opvise.

Man vil see, at efter den Betragtning af den oprindelige Vise, som her er fremsat, bliver Buris i denne en personne sans conséquence, blot repræsenterende det ved en Forførelse uundværlige maskuline Element i dets Almindelighed. Dette stemmer godt med det Faktum, at han af Visens fire Personer er den eneste, hvis Stilling i Opskrifterne er meget uensartet: se desangaaende foruden Islandsk og dansk A endnu dansk G; i Færøisk er hans Person helt glemt.

Jeg kan, inden disse almindelige Betragtninger afsluttes, endnu ikke undlade i Forbigaaende at berøre et Punkt. Grundtvig har, hvad Visens fjernere Slægtskaber angaaer, kun opstillet to Alternativer: enten er en tysk Vise indvandret til Danmark, eller en dansk udvandret til Tyskland; han antager dette Sidste. En tredie Mulighed er dog ikke udelukket: hvad om den danske og den tyske Vise oprindelig vare uafhængige af hinanden? Hvad om Ihjelpiskning og „Kongen af England“ udelukkende tilhørte den sidstnævnte? Hvad om de to Viser paa Grund af det fælles Hovedmotiv vare blevne sammenblandede ved vor Sydgrænse, og de deraf opstaaede Bastarder senere havde udbredt sig til begge Sider? Jeg henstiller blot dette til Overveielse.*)

Vi ville hermed gaae over til den mere specielle Betragtning af Visen. Det vil være klart, at den danske Vise er stærkt forvansket; bemærkes bør imidlertid, som den følgende Drøftelse vil godtgjøre, at Forvanskningen ikke er blot lokal. Dens vide Udbredelse i Gradationer tyder ikke blot paa, at den er begyndt tidligt; men dens Fremskriden tyder tillige paa en lang Levetid hos Visen, altsaa paa en høi Ælde af den Kjerne, som her skal forsøges fremdragen. Utvivl-

*) Hvad angaaer den skotske Vise „Fair Janet“, Child 64, indseer jeg ikke, at den har Nogetsomhelst med vor Vise at gjøre.

somt hører den hjemme i den Digtningens Glanstid, der var Valdemar den Stores Tid nær nok til endnu at mindes Sophias og Buris' Navne, men dog for fjern til at vide noget Virkeligt om dem.

Omtalt er, at Begyndelsesstrophen i alle danske Overleveringer er at ansee for ægte. Kongens Navn findes imidlertid — bortseet fra Syv — kun i G; Strophen lyder her:

Dronning Soffi og Kong „Ollemuor“ sidder over Bord;
De snakked saa mangt et skjemtefuldt Ord.

Denne Strophe hører til de almindeligst brugte Formler (Exempler i Sneseviis § 212 a); man studser imidlertid her ved den første Linies urhythmiske Længde. Netop Begyndelsesstropher pleie at være faste og knappe i deres Form; man fristes derfor til her at antage en Forvanskning, og en saadan ligger ved nærmere Betragtning meget nær: hele den oprindelige Strophe turde nemlig være indeholdt i første Linie:

Dronning Soffi og Kong Voldemor
Sidde (sammen) over Bord.

Her som ofte har en kjendt Formel vistnok opslugt en mere individualiseret Strophe; at saadanne have existeret og ere tabte i hundredviis, kan ikke betvivles, naar man seer paa det døde Maskineri, som dansk Haandskriftoverlevering frembyder i Sammenligning med Søstersprogenes, hvor Antallet af Fællesstropher forholdsviis er minimalt. Den her formodede har andre velkjendte Sidestykker:

Jomfru Ermerig og hendes Moder
De sidder i deres Bure.

37 A 32, B 5, C 1, gjentagen **186** A 1, **277** K 1. Cf. **274** B 1 (Ingefred og Gudrune, de —). (Moderne **271** G 1 har „ved Bordet“).

„Voldemor“ er Navnets almindelige Form i Folkevisen, navnlig forekommer *a* ingensteds i sidste Stavelse; se saaledes **121** A-C Omkvæd (Valdemor, Vollemor, Valdemaar), **118** (Voldemor), **124** (Vollemor), **132** A-B (ligel.), **141** A-D (Voldemor, Valdemur, Valdemaar), **221** A, C (Voldemer, Voldemaar, Voldemor), se ligeledes Navnet **183** B (Olmor, Oldemor = **126** G), se endvidere dets svenske Former

„Vallemo“ Afz. **2**, III; „Valmon“, E. W. I, **15**. Rim paa Navn er en Tradition, der af techniske Grunde ligger nær i Visens første Linie, se saaledes **131** A-E 1:

Hr. Iver og Hr. Esben Snar
De drak Mjød i Medelfar, —

endvidere **386** Indl. isl. 1, (cf. A-B 1), Bu. **27**, 1; cf. Ísl. fk. **9**, 1. Ligel. DgF. **266** A-B 1, D 7, E 6 etc. Udenfor Lin. 1, hvor oftest to Navne sammenkobles, er det, naar undtages Navnet „Kirstin“, sjeldnere; utvivlsomt er dog det tidt bevidnede „Hildebrand, Kongens Søn af Engeland,“ **68** B 4, **83** B 13, **311** A 6; cf. Till. **82** (III S. 855) engl. 1. Troværdig er ligel. „Ribold“ som Rim **82** A 10 og B 38. Tilføies kan Stevstamme og Omkvæd **390**; **147** har Navnerim i en Mængde Stropher. Selve „Valdemor“ findes endvidere som Rimord i alle Opskrifter af den forøvrigt værdiløse **141**; Formen „Valdeman“ i fær. **126**.

Str. 2 findes enslydende i alle danske og flere andre Opskrifter og kræver ingen videre Omtale. A 3 gjenfindes som F 3 i en Form, der nøie stemmer med dens andre Overleveringer, saaledes J. F. X Till. **23**, 2, Arw. **53** A 5, norsk B 25 (A 4); endvidere er dansk A 4 en Rimvariant af den (Jomfru skjøn—Hestedreng), hvisaarsag Rimene „Viv—Hestetyv“ bør foretrækkes. Som 4 frembyder sig G 4, bekræftet ved Rimvarianten F 4, sv. B 3 (med Varianterne A 6, C 2), isl. D 7, A 17, norsk B 4. Dansk G antyder efter dette Kongens Sindsbevægelse, ligesom F her har en til Sophia henvendt Replik; færøisk og islandsk har en lignende. Sv. A 7 har allerede her den kraftige, isl. A 45 etc. gjentagne Replik (rimet „Mø—dø“), hvori Kongen truer Sophia. I Udviklingen haves imidlertid paa tre Steder Brug for en lignende; hvor berettiget end Gjentagelse og Parallelisme er som Figur i Visen, lader en Trusel paa Livet sig selvfølgelig ikke enslydende gjentage tre Gange med Virkning. I sv. A er Repliken anden Gang benyttet som 25, isl. C findes den som 29 og 34; det er Forfaldstidens Charaktertræk, at Formler fortrænge det Individualiserede. Den Omstændighed, at vi for de tre Steder, hvor Vredesudbrudet kræves, netop fra forskjellige Steder have gode Stropher til Raadighed — norsk A 7, dansk D 114, G 37, isl. A-B 45 —, som danne en udmærket Pro-

gression, berettiger fuldt til at tage Forskjellen for oprindelig og bruge disse ikke heller andetsteds gjenfundne Stropher paa formaalstjenlig Maade, Vel skikket til Brug første Gang er den norske Strophe (rimet „Viv—Liv"); cf. hermed dansk F 33.

Efter denne følger Paabudet om Kirstens Afhentning, der overalt har en lokal, conventionel Form. Eiendommeligt er det dog, at Sendebudet mod almindelig Viseskik har et Navn (dansk A Peter, F Christopher, sv. B-D Håkan); dette staaer i Forbindelse med, at han optræder med nogen Selvstændighed og har individualiserede Repliker. Hans Forhold i saa Henseende maa dog tildels sees som en secundær Formation; isl. og fær. have lidet saadant; de smukke Repliker dansk A 69-70 — bogstavelig det Eneste, der i denne Opskrift har relativt Værd — lade sig neppe med Held anbringe i en concis Redaktion. Bedst bevidnet er Paabudet i en Form, svarende til dansk A 46, D 72, sv. B 5, C 4. Dansk F tilføier et Paabud om for Kirsten at motivere Ordren ved en ganske futil Opdigtelse; isl. har en rimeligere, som dog viser sig ganske usandsynlig ved, at den hverken, hvor den tilmeldes Kirsten, eller ved hendes følgende Møde med Kongen udøver nogen Virkning. Som den paa disse Steder helt glider ud, maa den antages for en slet overveiet Tilsætning; undværes kan den godt, eftersom Kongens Bud ingen Motivering behøver.

Befalingen efterfølges af Svendens Ridt. Til at fortælle det haves kun tre velkjendte Fællesstropher med Rimene „Ganger graa—Gaard" (sv. B 7, D 1), „rende—sprængde" (isl.), „Ganger rød—fløi" (dansk F); bemærkes bør, at alle disse Stropher ifølge deres Væsen som ogsaa ifølge Viseskik have Subjekt i Singularis; naturligt er det ogsaa, at man som Ilbud sender en enkelt, paalidelig Mand, ikke som i dansk A en Skare. For voldsom i Udtrykket synes den islandske; Valget maa staae mellem de to andre; naturlig synes den danske Form, eftersom den svenske colliderer med den uundgaaeligt paafølgende Strophe. Den til Vanvid grænsende Udbredelse af disse Stropher, som udenfor Dansk ingen Sidestykker har, hører aabenbart den værste Forfaldstid til og bør saavidt muligt indskrænkes; paa den anden Side har selvfølgelig enhver af dem sommesteds hjemme,

ligesom Misbrugen ogsaa selvfølgelig ikke existerede, da de ældste Viser digtedes. Kan vor Vise end neppe henføres til disse, tilhører den dog ubetinget Visernes bedste Tid.

De nærmest følgende Stropher høre til Visens allerbedst constaterede; desuagtet frembyde de i deres Form nogen Vanskelighed. For først at nævne A 50 bemærkes, at den i og for sig smukke og ægte Strophe kun bevidnes af denne Opskrift. Dens Gjentagelser (se § 92) ere mangfoldige, og af disse ere adskillige ganske anderledes nødvendige, end Strophen er her, hvor den ikke blot er helt overflødig, men forlænger Beretningen udover, hvad der er god Visestil. Den bør derfor forkastes. Hvad angaaer Stedet, hvor Kirsten opholder sig, bemærkes for Fuldstændigheds Skyld, at den enestaaende Beretning i G, bag hvilken ligger en sen Tids Insinuation om Klostre som Receptacula for Allehaande, ogsaa er at forkaste. Hun har ellers overalt sin egen Domæne.

A 50 følges af 51-52, ordlydende gjentagne i G og med en let Variant af Lin. 1 i F; sidstnævnte Form for 51 findes ligeledes som svensk A 11 (eneste Sted i Svensk); en Rimvariant norsk A 11, B 8. Islandsk B har som 21-22 begge Str., E 19-20 ligetedes; A har som 24 kun den første; disse Former overalt svarende til dansk A. Færøisk har en tilsvarende, men forskreven Strophe. Der er imidlertid ingen af disse Stropher, der tilfredsstiller, hvisaarsag en dybere Indgaaen paa dem er nødvendig; Tilfældet er lærerigt, idet det giver Leilighed til at vise, i hvilken Retning Kritiken kan og bør gaae. Til Oversigt meddeles her først deres Parallelsteder, som ere:

I. α. Der de kom i Borgegaard,
Da brænde der Lys i hver en Vraa.

126 F 11. **445** G 18, m. X 13. Arw. **53** A 11. E. W. II, S. 20. (Cf. **387** H 27, m., riml., fører over til norske Former, rimede, „hús-ljús“, Till. **126** nsk. A 11, se § 102 a).

β. De red til det Vindu og ind de saae:
Da brænde der Lys i hver en Vraa.

126 A 51, B 53, etc. **269** A 7 (Hr. P. gaaer til —). **278** A 5 (Hr. P. han ind ad V. —). B 7. Cf. **267** Bil. VII, 17: der brann ljús, som droningjæ står.

γ. Hr. Masterlil han ind ad Vinduet saae
Store Voxlys for liden Malfred staae.

445 M 14.

δ. Der han kom under Vinduet at staae,
Da brændte der Lys i hver en Vraa.

445 Ak 24. U 25. Z 21. S 25. Cf. fær. **126**, 12*).

ε. Sveininn lagðist hliðglugg á:
Þar brann ljós í hverri krá.

Ísl. fk. **52** B 21, E 19 (við hl. þá), A 24 (á hl. þrjá).

II. α. Da brænde der Ljus i hver en Vraa,
Voxljus, som liden Kirstin laa.

126 D 78, B 54, A 52. **445** Ak 25. m., N 27 etc. Ísl. fk. **52** B 22 (einkanlega þar K. lá). E 20.

β. Der brænde Ljus i hver en Vraa;
De smaae Børn græd, som Jomfruen laa.

278 A 6.

γ. Der brann ljús, som droningjæ står,
Der grét bån, som stalldrengjen låg.

267 Bil. VII, 18 (cf. H 18). (Cf. endv. **445** N 28).

δ. Voxkjerter, som liden Kirstin laa,
Og der hørde de græde de Kinder smaa.

126 D 79.

Vi have her for os to Stropher, om hvis Oprindelighed i **126** ingen Tvivl kan være: Viserne **269** og **278** tilhøre begge den sene Kategori, der lever af Ran, og som i slige Tilfælde aldrig kan hævde Prioriteten; den isolerede Forekomst i Bil. **267** stempler sig selv som uægte. **445** har øiensynligt udviklet en virkelig Variant, som, skjøndt den kun haves i nyere Opskrifter, dog tydeligt sees ikke at være af ganske ny Datum.

See vi paa vor A 51-52, der altsaa lyde:

De red til det Vindu, og ind de saae;
Da brænde der Lys i hver en Vraa.

Der brænde Lys i hver en Vraa,
Og „Voxkjert", som liden Kirsten laa —

---

*) Til Forstaaelse af den forskrevne Lin. 2 bemærkes, at det er Halvstrophen fra **110**, 21, som her har indsneget sig. Se iøvrigt et Sidestykke til Strophen J. F. X, S. 378, Till. **23**, 6, der dog ikke heller er af troværdig Form.

saa vækker Gjentagelsen i 52 strax Mistillid: slige Gjentagelser, der ikke indeholde et emphatisk understreget Hovedmoment, ere almindeligvis secundær Udpensling. Ligesaa mistænkelig er dens Lin. 2. Vistnok kunde man tænke sig, at viede Kjerter brænde ved det udøbte Barns Vugge; men denne Antydning synes dog for subtil og for indirecte til at være oprindelig. Disse Voxlys ere ganske anderledes hjemme ved en lit de parade end ved en Barselseng. Og netop saaledes finde vi dem anvendt i **445**: man eftersee Texterne S, T, U, X, Z fra alle danske Provinser samt den fær. Ak. Forholdet er ganske utvivlsomt, at den for **445** eiendommelige, nyere Variant har reageret paa selve den Vise, hvorfra den udspringer, og i denne fortrængt den oprindelige Strophe.

Hvorledes disse fire Linier skulle lyde, er af det ovenanførte, paa forskjellige Steder opbevarede Materiale, endnu at skjønne. Vi ere her i Visen naaede til et Punkt, hvor den stedfundne Fødsel, særlig, naar vi paa et tidligere Stadium bestemt have forkastet Omtalen af den, nødvendigviis maa nævnes som et Factum. Den Form som tiltrænges, er let at finde. For at give Fortællingen saa concentreret som muligt maa den første Strophe, som den foreligger i F 11, berette Svendens Komme og hans Iagttagelse af de stærkt oplyste Stuer. Den anden maa indeholde hans Optagelse af et nyfødt Barns Tilstedeværelse, hvis Graad høres fra det Værelse, der er ham bekjendt som Kirstens Sengekammer. Den almindelige Form for første Linie „gik til Vinduet og saae," er en ogsaa udenfor disse Stropher meget forbrugt Formel, der, som al den Slags staaende Armatur, eo ipso vækker Mistillid, og som kun har sin relative Berettigelse i den første af dem, hvor der tales om Øiets, ikke, som her, om Ørets Opfattelse. En rigtig Form er at søge i den færøiske Opskrifts Strophe 12: „gik for Gluggen at staae," som gjenfindes **445** U 25: „gik under de Vindver at staae," og som yderligere stemmer vel med de islandske. Strophen lyder altsaa:

Han gik under Vinduet at staae:
Der græd et Barn, som Kirsten laa.

Indholdet af Lin. 2 er i **126** bevidnet ved D 79; Opskriften viser paa enkelte Steder en af A uafhængig Kilde.

Paa Pluralisformen „Børn“, som alle Overleveringer fremvise, bør ikke reflecteres: den Convention, ifølge hvilken Smaapiger, der komme for Skade, altid faae mindst Tvillinger, er der ingen Grund til at bevare.

Et Exempel er her givet, der instar omnium illustrerer en Sætning, jeg alt under **82** (S. 23) har hævdet, og som man bør klare sig som almengyldig: at nemlig Traditionen, hvad angaaer en erindret Strophes Form, har samme Gyldighed overalt og samme Adkomst til at troes, hvadenten Strophen forefindes paa sit Dannelsessted eller i et secundært Leie, — selvfølgelig bortseet fra de Forandringer, som Forflytningen stundom nødvendigt har medført. Hvad angaaer dens rette Henførelse, er Overleveringen saa upaalidelig som muligt.

Budets Tilkjendegivelse af sit Komme og Indtræden gives forskjelligt, slettest og i den mest fortærskede Formel selvfølgelig i A 53. Det bør bemærkes som et Charactertræk ved disse sene Bearbeidelser fra Visens tredie Periode, at de forsætligt stilisere paa en Maade, der udsletter al Eiendommelighed, idet det Individualiserede efter bedste Evne ombyttes med kjendte Formler, og overflødige „Travere“ overalt indskydes, hvor det blot er gjørligt; uden slige Midler vilde det ikke have været muligt at udplatte A til mere end det Tredobbelte af den oprindelige Vise. Heldigere end A 53 er F 13, en Strophe, der gjenfindes som Appendix til de to foregaaende i lignende Situationer, saaledes **269** A 8, **278** A 7 (let varieret). Ogsaa denne er ingensteds bedre hjemlet end her; Lin. 1 er imidlertid overalt slet formet og bør lyde: „Han klapped paa Loftesdør med [Skind].“ Jeg maa overfor det indklamrede Ord tage et Forbehold: jeg troer ikke paa det. Forklaringen, at Ridderen, der banker med Sværdknappen, lægger sin Kappe imellem for at dæmpe Lyden, tilfredsstiller mig ikke: hvor en fast Dørhammer var anbragt, brugtes jo dog ingen saadan Dæmper. Det hændte jo derhos ogsaa, at Jomfruer gik ind ad Døre, og man finder ved dem samme Formel brugt. Snarere troer jeg, at vi her have den kjendte Misbrug af „Skind“ for Rimets Skyld, bedst kjendt i det oftest meningsløse „under Skind“. Jeg har i Dansk paa 42 forskjellige Steder optegnet denne Rimlinie (§ 223 a), der andensteds i Norden er fuldstændig ukjendt.

Derimod haves andre og troværdigere Former. Islandsk lyder Linien: „Klappar á dyr með lófa sín" — se Ísl. fk. **1**, 18, **7**, B 28 etc., **15** A 18, C 16, **20**, 4 o. s. v. Værdt at mærke er, at det almindelige Allarmapparat giver Rimet; norsk haves: „Grönevoll han skranglað með *dynnering*," Lst. **26**, 7; svensk: „Lage klappar på dörr med *silfverring*," Arw. **37**, 8; ogsaa dansk haves Exempler:

Saa gik de til den forgyldene Port
Og rysted de i den *Ring:*
„Du stat op, goden Portener,
Du lad to Jomfruer ind!"

77 A 28. **138** B 15, 19. C 17, etc. **289** E 14. Første Halvstrophe endv. **290** B 7, **339**, 3.

Tilsvarende i Engelsk:

And when he came to Fair Margaret's bower,
He knocked at the *ring;*
So ready was her seven brethren
To let Sweet William in.

Child **74** A 11, etc.*)

Ordet „dynnering" findes endvidere Lst. **17** A 33 og **48**, 12 (cf. DgF. Till. **18**, nsk. 32 „stoguring"); endvidere haves Lst. **20**, 25 Formen „duraring", der har maa betyde Dørkarm, men som maaske er feilagtigt overleveret. I den her omhandlede Strophes eneste Forekomst hos Bugge lyder den nemlig:

Heim saa kom hó Margjit frúva,
hó klappa paa *durakinn:*
„Statt upp Kristi terna mí,
du slepper meg fulla inn!"

Bu. **6**, 5.

„Durakinn" tydes af Bugge om Dørens nærmeste Omgivelser; vi have af tydsk „Wange" analoge Betydninger. Skulde „Dør med Skind" hos os være forvansket af et gammelt „Dørekind"? Jeg er her ved Enden af mit sørgeligt ringe Sprogkjendskab og maa overlade Afgjørelsen til Kyndigere.

En Strophe, som kunde synes god, findes dernæst nsk. B 10 (mindre god Arw. C 11); den giver imidlertid ingen For-

---

*) Værd at antegne er endvidere en Linie i en tydsk Vise (Bøhme **75**), optrykt DgF. Indl. **229**: Er klopfet an mit seinem Ring.

bindelse mellem den foregaaende og den efterfølgende, som utvivlsomt maa være A 55, F 15, G 21 (troværdigere end Rimene „brat—Nat" ere her „vel—Kvæld", cf. sv. B **12** samt B 5, C 4, D 3; den forslidte danske Rimform, der er bleven Maneer, synes i denne tidt varierede Strophe — se § 208 a — rigtigt kun at tilhøre Former som **67** C 5, **179**, 4, **282** A 6). Bedst formes Overgangsleddet som G 18 eller C 26, der svarer til F 14.

I alle de bedre Opskrifter giver Kirsten intet directe Svar paa den overbragte Befaling, idet hun taus bøier sig for Nødvendigheden; hun træffer blot sine sidste Dispositioner og giver Ternerne sine sidste Ordrer. Uddelingen af Gaver har i F 17 en Form, som ikke directe gjenfindes i nogen anden Vise (cf. m. **47** Till. R. 12, der kommer den nærmest); dens Originalitet er desuagtet af ringe Værd. God Fortællemaade kræver derhos endnu en Strophe, hvorved den overflødiggjøres, nemlig fær. 16, isl. A 35, B 31, C 20, E 31. Tiltrods for, at denne Strophe ikke findes i nogen dansk Overlevering af Visen, troer jeg dog at burde forrykke den fra dens Plads i den sene **128** A 37, hvor den lige indtil Kirstens Navn gjenfindes, og hvor den er undværlig. Denne i Dansk saa sjeldne Strophe (se yderligere tol. kun **460** A 19 etc., **222** A 12, her varieret), der i Svensk-Norsk er misbrugt i et for disse Sprog usædvanligt Omfang (§ 185), turde her have sit rette Hjemsted. Naturligt følger her A 59, G 24, der imidlertid er langt troværdigere som ogsaa skjønnere og i Sammenhængen langt bedre motiveret, som dens Lin. 1 findes isl. A 36, enslydende gjentagen i alle fem Opskrifter: „Gjør I vel mod Datter min." Varianten F 19 (20 rimløs) er skjøndt smuk at ansee for en secundær Udvikling og maa som slet forenelig med Fortællingens Form udelades.

Naturligt kræves her endnu en enkelt Strophe, der angiver, at Kirsten gjør sig rede. En saadan haves Arw. D 9, der stemmer godt med dansk A 58, og hvis sidste Linie passende kan corrigeres ved denne.

Kirstens Ganger ledes ud; efter god Fortællemaade kræver dette en Strophe, hvis Form angives ved Arw. A 14. Ved Synet af den følger Kirstens Udbrud, dansk A 66, som fremfor andre Steder, hvor den forekommer, utvivlsomt er hjem-

let her. Den findes iøvrigt kun i **84** (ogsaa Arw. **134** B), hvor den er grundløs, og i de isl. Former af **277**, Bil. V, VII og VIII i forvansket Form, hvor den ligesaalidt er hjemlet. „Gyldt Sadel" er selvfølgelig, som alt Sligt, sent Paafund.

En eneste Strophe kræves for at angive Kirstens Ridt. Alle danske Overleveringer ere imidlertid paa dette Punkt forvrøvlede ud i Vidtløftigheder, og ingen frembyder desaarsag her den eneste naturlige Strophe, naar undtages en rimløs Form i Dansk I 3. Rettest er at fastholde denne, corrigeret i den Form, som findes Arw. B 7, og som iøvrigt svarer til dennes D 10-11. De „Travere" i Ordets egentligste Forstand, der berette om Hestens Bestigning og Ridtet, ere ens overalt; og ved den halve Snes af dem, der staaer til Raadighed, er Brugen af en bestemt, som Traditionen til Overflod documenterer, kun et Greb i Posen af den, der sidst har sunget Visen. Se saaledes G 25, 28, Till. I 1-3, J. F. X Till. **23**, 10, sv. C 26, isl. A 38 (alle Opskr., ukjendt i Dansk i denne Form); se endv. af hvad der i denne Vise foreligger om Svendens Ridt dansk F 10, sv. B 7, (C 6 er ligesom isl. D 24 en anden Fællesstrophe, her tillempet paa Ridning), isl. A 23 (alle Opskr., men grundløs); cf. endnu sv. A 9, 14; se endelig E. W. I, **40**, 9. Man kan uden Skrupler indsætte den ovennævnte, mest concise Form som sandsynligst. Hvad her iøvrigt, lige til Kirstens Indtræden for Kongen, serveres af Intermezzi, bærer Alt Uægthedens Præg i en Grad, der gjør Drøftelse overflødig; man bør med de islandske og svenske Texter afvise dette Vaas. Visens retlinede Handling er, at Kirsten til sit Dødsøieblik udfolder en physisk og aandelig Kraft, der ingen Blottelse giver. Uægtheden af fær. 20, og dermed af 21, giver sig af sig selv; den første Strophe er en skabelonmæssig Variant af en velkjendt Formel, Isl. fk. **7** A 19 (se § 95 a); cf. tillige vor **121** B 28. Om de smukke Stropher A 69-70 er talt: at indskyde dem her er vistnok gjørligt, netop naar den foregaaende Strophe formes paa sin mest naturlige Maade; men de synes desuagtet at være en secundær Udvikling.

Vi have forkastet som uægte det meningsløst udspundne Afsnit G 25-28, idet vi erstattede det med en enkelt Strophe; endnu et Motiv dertil haves i det Efterfølgende, idet G 28

med uafviselig Nødvendighed fører videre til 29-30, — to banale Stropher af den Art, hvormed man i Forfaldsperioden vrøvler sig ud af det, hvori man har vrøvlet sig ind. Denne Bearbeidelsesmaade har uimodsigeligt sin egen Logik, hvori Karen Brahes Folio er stærk. Vi kunne, idet vi her følge den islandske Tradition, stryge alle sex Stropher og fra den, der beretter Ridtet, umiddelbart gaae over til hendes Indtræden for Kongen, A 73, F 27, bedst varieret som D 102. Vi ere ganske vist ogsaa her reducerede til at bruge Fællesstropher: helt undgaaes de sjeldent eller aldrig i nogen Vise. De simple Formler for Bortridt, Ankomst, Indtræden etc. spille i Visernes Technik samme Rolle som visse tilsvarende, staaende Parentheser i Dramaet; men de bedste Digtninger indskrænke dem i hvert Fald til deres uundgaaelige Minimum.*)

Kirsten træder ind og modtages venligt af sin Broder, hvormed Prøverne tage deres Begyndelse. Opskrifterne have almindeligviis tre saadanne, eller dog to og et Æqvivalent for en tredie; ingen overskrider dette Tal, som desaarsag maa fastfoldes. Vel constaterede ere af disse 1) Sang, her uden Dans; se saal. A 75 etc., G 31, F 30, nsk. A 22. 2) Bæltebytning, D 112, A 83, G 35; sv. A 27, B 23, C 37, D 15; isl. A 43, B 37, C 36, D 34; fær. 28. 3) Dans (vel i Forening med Sang), isl. C 32, D 29, 36, E 41 (A 52. B 47); sv. A 22 (B 20 etc.); nsk. A 27; fær. 30; cf. hermed dansk D 107. Det ganske sindssvage Paafund i de vestnordiske Opskrifter med at lade Kirsten skjænke Vin udgaaer desaarsag af Prøvernes Række; det synes at være en forvirret Reminiscens fra **378-79.**

Den første af Prøverne giver sig ganske af sig selv af A 75-76, G 31-32, hvorefter — med Udeladelse af den overflødige A 77, som for tidligt taler om Dans — følger A 78; Rimene, hvori ð svarer til *r*, ere i denne Strophe antagelige. Herefter har A 85 sin naturlige Plads. En Replik til Dronningen kræves efter denne; den findes D 114, A 86, kraftigere formuleret G 37. Sidstnævnte Strophe, som neppe er original, synes dog for voldsom i Udtrykket: Kongen

*) A 73, som er denne Strophes mest typiske Form, er i to- og firel. til Dato paa Dansk i de første 466 Viser optegnet paa 77 forskjellige Steder (de enkelte Forekomster ere tre Gange saa mange), — varieret desuden i 34 andre Viser. I Svensk haves kun *eet* Sidestykke, Arw. 157, 24, der direkte er optaget fra Dansk.

kunde maaske under fire Øine give Dronningen en Kindhest, men selv efter daværende Hofskik neppe midt i Salen for hele Hoffet. (Bedst hjemlet er den i **271**; se dennes A-B 5.) Heldigst er Formen i D, der bør efterfølges af isl. A 46 som Gjensvar. Jeg opsætter Omtalen af A 88-90 til et senere Stadium for med Massen af de bedre Texter at holde mig til det naturligt Følgende.

Opfordringen til at bytte Belte findes dansk A 83 („Lin" misforstaaet for „Linde"), rigtigere D 112, G 35, gjentagen sv., isl. og fær. som foran anført, forsaavidt til Overflod constateret. Spørgsmaal er kun om, *med hvem* hun skal bytte Belte. Massen af Opskrifter angiver Kongen, saaledes begge danske Opskr., sv. A og D, alle fire islandske, der have Episoden. Kun sv. B (rimløs) og C samt færøisk lade det være Dronningen. Mindre har det at sige, fra hvem Opfordringen kommer; sv. B-C, færøisk, isl. C og D lægge Repliken i Dronningens Mund (isl. C gaaer en Mellemvei, idet Kongen efter Dronningens Tilskyndelse giver Befalingen); alle andre lade Kongen spontant byde; Rim overalt „min-din" eller „dig-mig". Mærkes bør, at færøisk ogsaa synes at gjemme en Erindring om den anden Version: Strophen 34 (33 er uægte Tilsætning) er aabenbart forskudt fra sin Plads og dreier sig om, hvad der viser sig, da Kirsten tager Bæltet af: „Om Midjen var han smal som en Trane, endda var l. K. smaler' end han." Øiensynligt er Befalingen kun et Paaskud for at bringe Kirsten til at tage Beltet af; det er for saa vidt ligegyldigt, med hvem hun bytter det. Rimeligst synes det, at Kongen her som overalt giver Befalingen; ogsaa er dette bevidnet af det langt overveiende Antal Opskrifter; men i saa Fald udelukker Stropheformen enhver Mulighed for, at den gaaer ud paa Bytning med en Anden end ham selv. Det bestyrkes ved, at begge Rimformer let forenes dermed; Strophen kan lyde:

> Hør, l. K., hvad jeg siger dig:
> Du skal bytte Belte med mig!

Eller:

> Hør du det, kjær Søster min:
> Byt du Belte med Broder din!

Paa den slæbende Gjentagelse i isl. C er det ikke værdt at reflektere.

Et Svar af Kirsten er antydet i dansk A; men Texten er her ved Misforstaaelse af Ordet „Linde" helt forvrøvlet. Med stor Enstemmighed gives derimod Svaret i de isl. Opskr. A 44, B 38 (lidt forvansket), C 37, D 35, og de svenske A 28, B 24-25, C 38 (D 16, riml., cf. fær. 29). Isl. lyder: „Eg er ei so beltisprúd: eg hefi um mig silkisnúr" (B: silkisnúð). Svensk B 25 har „bältes god—guldsno"; A 28 har „guldbältes grann—guldband", gjentagen B 24, C 38. Norsk gjenfindes samme Stropher Landstad **55**, 23: Aa Isimo var inki beltestór, hon spende ikring seg den rauðe gullgjorð, gjentagen **72**, 36; endvidere: Aa hon var inki sá beltevand, hon slengde ikring seg deð rauðe gullband (sic!), ibd. **21** B 6, **43**, 17, **55**, 22, **67**, 7, **72**, 37; endnu en tilsvarende Form DgF. **239** Bil. I, 24-25. Der kan ikke ikke være Tvivl om, at alle disse Former udspringe fra en dansk, der har hjemme i vor Vise og som muligt tidligt har foreligget i to Former. Sandsynligst synes Formen „Silkesnor", til hvilken den norske Variant byder det danske Rim; et med „Bælte" sammensat Attributiv er saa enstemmigt constateret, at der ingen Grund er til at tænke paa det ellers nærliggende „Gjord".

Naturligt følger herefter G 36. En interessant Strophe findes imidlertid isl. B 44, E 46; den første lyder:

> Hann fór um hana með *höndum* eptir sinni vild;
> Hún var so mjó sem önnur síld.

Den anden har i første Linie:

> Hann greip um hana með *höndum* sín.

Som der i dette Afsnit af Visen overalt ligger dansk Form bag, seer man let, at det ogsaa gjælder om denne Strophe. Det Islænderne fortrolige, for os saa barokke „síld" er her aabenbart sat i Steden for det i Dansk tilvante, men i Islandsk ukjendte „Lilievaand"*); ikke desto mindre er dettes Rim bevaret i det understregede Ord. Værdt at mærke er, at Strophen, som kun to Opskrifter erindre, aabenbart er i Færd med at glide ud**), og at den i Modsætning til de

*) Rose og Lilie findes kun undtagelsesviis i Islandsk, saaledes **28**, 2, 45, = 31 D 12, begge fireliniede, og **55**, 3-4 (fra Dansk).

**) Det bør mærkes, at hvad af Sceneri ikke ligger den lokale Forstaaelse nær, gjennemgaaende bortkastes; fra Manglen af Sligt i Isl., der ofte gjør den isl. Vise strengere, kan ikke sluttes. at det har manglet i den danske Original.

i Islandsk ellers baade i Rim og Rhythme fortrinligt formede Stropher ikke har kunnet forme sig ret; navnlig i A, hvor de tre sidste Ord i Lin. 1 ere formeget, er dette paafaldende; kastes de bort, staaer „höndum“ paa rette Plads som Rimord. Ogsaa i Færøisk 34 have vi, hvad ofte frembyder et Indicium, Klangen bevaret af samme Rim i „Trane—han“: det vil ofte være skeet, at en Strophes Forvandling er foregaaet successivt, hvorved denne Klang bliver uforandret; Exempler derpaa foreligge i Mængde, hvor Overgangsleddene ere at finde. (Det Samme kunde endnu være Tilfældet i dansk D, der stundom har originale Stropher: i „slet Intet kunde han paa hende *kjende*“ kunde endnu et Rim paa „Hand“ eller „Hænde“ være at spore.) Alle disse Stropheformer ere enige i som Subjekt at nævne Kongen, der tillige, om ikke med ubetinget Nødvendighed, saa dog efter den bedste Visebrug kræves nævnet som den, der taler i den næste, her med ubetinget Nødvendighed efterfølgende Strophe, Isl. A 45, norsk A 31, B 18, sv. A 25 etc. G 36 har derhos det Træk, at Kirsten selv løser Beltet, hvad det efter hendes Svar snarest synes, som hun søger at undgaae. Med Grund kan Strophen antages for at have lydt:

> Han foer hende over Midje med Haand:
> Smal var hun som en Lilievaand.

Følger Isl. A 45-46. Det er her Stedet, hvor jeg vender tilbage til dansk A 90-91: Malkeprøven. Trækket gjenfindes i alle tre gamle danske Opskrifter; det fortjener dog herved at mærkes, af G, den ældste, i 34:

> Liden Kirsten dansed baade ud og ind,
> Alt rinder hende Mælk under Skarlagenskind —

opbevarer en ældre Tradition (hvorom senere), der paa det Bestemteste desavouerer det i enhver Kjenders Øine: denne Strophes rette Indhold er et ganske andet. End stærkere modsiges det af den vigtige lille, moderne, kun i Prosa existerende Tradition H, der ordret refererer G 34 uden at vide Noget om det i dennes 38-39 Fortalte. (Helt glemt er det i den moderne I, der har en Lacune.) Norsk findes Trækket som i Dansk i A 32-34, B 20-22, her dog med en Ændring af første Strophe, der viser tilbage til en ældre

Form end den grænseløs platte, udtraadte danske med Rimene „Harm—Barm", og som danner en Overgang til de svenske endnu ældre, der atter have dansk G 34 til Forudsætning. Genealogisk lader den hele Udvikling sig let paavise:

I. Dönsuðu þau so dagana fimm:
þá rann blóð um safala-skinn.

Isl. B 49, A 54.

Cf. hermed:

Dansar hún út, og dansar hún inn,
alla nótt undir kóngsins skinn.

Isl. E 42, D 37 (A 52, B 47), dansk A 81.

Heraf giver sig som rette Form i Dansk:

De dansed ud, de dansed ind:
Da rand *Blod* under Skarlagenskind.

II. Liden Kirsten danser baade ud og ind:
Alt rinder hende *Mælk* under Skarlagenskind.

G 34, Tillæg H.

III. Liten *Kerstin* började på snörbandet skrida,
Och hvitaste mjölken rann så strida.

Arw. D 17. Formen her fordærvet; Rimene ere „band—rann". se V.

IV. *De* bytte guldbälte, de vexlade sno,
Den hvitaste mjölken på golfvet stod.

Arw. C 39*).

V. *Fru Sofia* hon lossar på röda guldband.
Och klaraste mjölken på golfvet rann**).

Arw. B 26.

VI. *Fru Sofia* hon räckte sig öfver bredan bord,
Så ryckte hon af Liten Kerstins guldsno.

Och när hon afryckte Liten Kerstins guldsno,
Hvitaste mjölken på bordet hon stod.

Arw. A 29-30.

VII. Droningji úti dansen trein:
hó rykte upp liden Kjerstis snörereim.

---

*) Cf. ligel. sv. Redselille-Form, Arw. **54** A 1.
) Cf. ogsaa her en Variant af Redselille, **265 Bil. I, 3; **271** Bil. IV, 1.

[Hó sprænte mjokki på kungjens fang:
„Min nådige herre, trú, de æ' sant!"]

Hó sprænte mjokki på kungjens bór:
„Min nådige herre, trú míne ór!"

Norsk A32-34. (33 her nyere). B20-22; 21 lyder:

Hó sprett' upp líti Kjerstis snøreband,
so sprænte hó den mjokkji på kungjens fang.

VIII. Det gjorde Soffi udi stor Harm:
Saa drog hun ud Brysten af liden Kirstens Barm.

Hun malked den Mælk for Kongens Fod:
„Min ædelig Herre, tror I min' Ord!"

G38-39.

Her dog endnu en Smule mildnet ved den Harme, som den hende i 37 givne Kindhest har vakt. Topmaal af Gemenhed i A90-91, hvor denne Motivering fattes:

Hun gjorde liden Kirsten det til Harm:
Hun tog hendes Bryst af hendes Barm.

Saa malked hun hende(!) for Kongens Fod:
„Min ædelig Herre —" etc.

G38-39.

Formaliter udtraadt til det Yderste i F34-35:

Hun gjorde Kongen mere til Harm:
Hun tog hendes Bryst af hendes Barm.

Hun gjorde Kongen mere imod:
Hun malked Mælken for hans Fod.

Det vil vække Forundring, naar jeg som chronologisk opstiller denne Udviklingsrække, der synes at trodse al Chronologi; jeg fastholder desuagtet dens Rigtighed. Den chronologiske Række fremgaaer af Standpunktet og Dannelsestrinet, hvorfra Enkelthederne ere overleverede, ikke af Tiden, hvori det er skeet: ældst viser sig Islandsk, svensk og norsk senere, dansk sidst. Det er desværre en altfor sikker Kjendsgjerning, at den danske Adelsoverlevering, uanseet de mange og store Fortrin, som dens Alder giver den, paa mangfoldige Steder viser sig langt mere bundfordærvet end Søstersprogenes nyere Optegnelser. Og det har sin naturlige Grund

i, at den danske *Halv*dannelses — thi Andet *var* Tidens høieste æsthetiske Dannelse ikke — Textfordærvelse er systematisk, bevidst og forsætlig „Bessermachen", og derfor danske anderledes ondartet end Søstersprogenes, der, hvor slem den end kan være, dog er naiv og ubevidst. En argere Visefordærver end Vedel har aldrig levet: næsten enhver Text, der kun haves fra ham, er haabløst ødelagt til Ukjendelighed, medens i nyere Overlevering dog den ægte Kjerne endnu ofte kan skimtes.

Jeg har viist, hvorledes den hele Malkehistorie ganske naturligt udvikler sig fra en bestemt Strophe gjennem endnu bevarede Overgangsled, der findes netop paa de Steder, hvor de kunne ventes. Forklaringen paa Phænomenet ligger ogsaa lige for Haanden for Enhver, der har mere end overfladisk Kjendskab til Nordens Folkeviser. Man kan paa Hundreder af Steder paavise en Smitte, der breder sig under en Tohundredaars mundtlig Tradition af femhundrede Viser; det vilde være utænkeligt. om den skulde undgaaes. Hos forførte Piger bliver Mælk, der springer af Brysterne — oprindeligt hjemmehørende hos Redselille, DgF. **271** — et uundværligt Tilbehør, ligesom en hvid Kjole og et uordentligt udslaaet Haar er det hos Saadanne i en italiensk Opera. Se saaledes DgF. **37** G med norsk og fær. Tillæg og de identiske Arw. **141** og Lst. **45**. Se fremdeles **357** A, D, E med samt Arw. **77**, ligeledes **265** Bil. I; se endelig Isl. fk. **34** A, C, D, I, K, **61** B og samtlige Opskrifter af **52**, vor Vise. Og det er værdt paa det Stærkeste her at understrege det Faktum, *at alle de paa Islandsk i* **52** *opbevarede Stropher,* — *uimodsigeligt de mest primitive blandt dem, hvori Trækket findes* — *som ogsaa de enslydende i* **34** *og* **61**, *ere uoriginale Former, der ikke have hjemme i nogen af de tre Viser, men ere ægte og utvivlsomme Redselille-Former.* Man sammenholde Stropherne:

1 a. Moderen talte til Datteren sin:
Hvi rinder saa Mælken af Brysterne dine?

DgF. **271** A-B 3.

Valdimar spurði systur sín:
„Því fellr mjólk af brjóstum þín?

Isl. **52** C 26. D 38.

b. „Og Riselil, kjær Datter min:
Hvi rinder det Mælk af Brystet din?"
271 G2, K5, L1, N-O2, etc.

„Heyrðu það, Kristín, systir mín:
Því fer mjólk úr brjóstum þín?"
Isl. 52 A47, B41, E43; ligel. 34.

2. „Det er ikke Mælk, men det er Vin,
Som saadan rinder udaf Brysterne min."
271 S2.

„Det er ikke Mælk, men det er Vin,
Der blev mig skjænket af Kjæresten min."
Ibd. H3.

„Derfor rinder Mælken i Brysterne min:
Igaar drak jeg megen Mjød og Vin."
37 G5.

„Það er ei mjólk, og það er ei vín,
heldr er það treginn af hjarta mín."
Isl. 52 A48, ligel. A-D, endv. 34 overalt.

E44 har Lin. 1: „það er ei m. úr brjóstum mín."
61 B22 har Lin. 1: „heldur er það af hjarta þín."*)

Som man vil see, er den første Strophe overalt i begge Sprog meget fast formet; den sidste er det i ingen af dem helt; men om deres Identitet kan ikke tvivles. (Den alm. Form for Svaret er i Dansk en Rimvariant: „Det er ikke Mælk, eder synes kun saa; det er den Mjød, jeg drak igaar. 271 B4, etc.) Det er troligt, at den danske Vise paa det tidlige, men forøvrigt ganske ubestemmelige Tidspunkt, da Visen udvandrede til Island, kan have modtaget denne Smitte**); men forøvrigt er dette ganske ligegyldigt: Smittefaren er, som sagt, saa nærliggende, at den — som i de andre isl. Viser — godt kan være uafhængig af dansk Over-

*) Mærkes bør til Illustration af den isl. Traditions Værd paa dette Sted den ganske forskruede Traver, der følger efter:

„Eg skildi við mínar skemmumeyjar:
eg vildi með þeim lifa og deyja."
C28, D40.
(i de tre andre Opskr. helt forskrevet).

Dette Svar, som frister til at bede om „en anden Løgn", dreier sig selvfølgelig, hvor Strophen er hjemlet, om Fæstemand og Fæstemø. Saaledes dansk 45, 41, Afz. 78, 9, 16, 18; (Lst. 47, 19, 24); se endv. Lst. 42, 24.

**) Man mærke, at Ditmarskervisen — se DgF. III S. 71 — har samme utvivlsomme Redselille-Strophe som Islandsk.

levering*). Hvad angaaer den mulige Indvending, at „Redselille“ ikke er gjenfunden paa Island, vil jeg blot svare, at dette Intet har at sige: DgF. **311**, „Adelbrand“ kjendes der ligesaa lidt; se Bemærkning desangaaende Side 128, Note. Ligesaalidt kjendes DgF. **45**, „Hr. Bøsmer i Elvehjem,“ af hvilken en forsprængt Strophe i selve denne Vise er omtalt paa forrige Side. Se endv. Isl. fk. **19**, 5, **26**, 11, dansk **348** B 15; denne Vise er ukjendt paa Island. Slige Tilfælde forekomme sneseviis i vor Visedigtning, hvis Opstaaen jeg hverken kan eller behøver at forklare, naar jeg kan henpege paa dem som Fakta.**)

Man vil forhaabentlig give mig Ret i Rigtigheden af hele denne concrete Documentation. Men som en abstract Slutningsbetragtning, der maa slaae Hovedet paa Sømmet, skal jeg endnu bemærke Følgende.

Det maa som Grundsyn fastholdes, at man har med en digterisk Composition at gjøre, der, jo mere den befries for den Mødding paa over hundrede Stropher, hvormed dansk „Adelsoverlevering“ har overdænget den, viser sig som Ædelstene af det reneste Vand. Vil man søge at gjenfremstille det Oprindelige ud af det vitterligt Forvanskede, er ikke blot kun een Fremgangsmaade mulig, hvis ikke Ævret paa Forhaand skal være opgivet; men man er fuldt-berettiget til at følge denne, som simpelthen bestemmes ved at tiltroe Visen Mening. Man maa i ethvert saadant Tilfælde af det, der i Visen er levnet os som faste Holdepunkter i Charakterer og Komposition, søge at finde *en* Mening, og muligt *den ene* Mening, der logisk og æsthetisk seet giver Visen dens Existensberettigelse. Man bør i al Almindelighed søge efter det psychologisk Rigtige som det Sandsynlige, der er skabt af og har fundet Udbredelse hos en Tidsalder med fintmærkende poetisk Instinct, som dette tydeligt nok har manifesteret sig i Snese af ægte poetiske Frembringelser. Og man bør bør særlig her tillige stræbe at finde den Mening, der, hvor al anden historisk Tilknytning glipper, dog bedst lader sig forene med det lille historiske Spor, der indeholdes i Erindringen om en Konges Charakter, hvem man med

*) Se de i det Foreg. citerede svenske Strophers svenske Redselille-Former, der synes uafhængige af dansk Overlevering.

) Lad mig af Sligt endnu blot nævne to Exempler: se DgF. **471 D 18, = Arw. **100**, 9; se vor **298** G 32 (forskreven), cf. Lst. **4** A 13.

Grund kan tiltroe en Overilelse, men ikke en haarreisende Grusomhed, der trodser al sund Fornuft.

Der er nu, hvad Malkeprøven angaaer, i og for sig en god og klar Mening i, at Sophie giver Kongen det afgjørende Beviis, og at Kongen i opbrusende Vrede slaaer Kirsten ihjel. Der er ligeledes — og æsthetisk ganske vist en hundrede Gange bedre — i, at Kirsten heroisk kæmper til det Yderste, at hun synker død i Dansen uden at have givet tabt, og at Prøven maa drives til *dette* Punkt, før det neppe engang afgjørende Beviis kan gives. Men der er ikke Skygge af Mening i, at den Danseprøve, der i næsten alle Overleveringer er Hovedmomentet og øiensynligt er Visens Kjerne, — bliver resultatløs, saa at Beviset maa gives ved den uvedkommende Malkeprøve. At denne er indkommen, maa, som paaviist, sees som fremmed Paavirkning; den sniger sig fra først ind ved Ombytning af det ene Ord „Blod" med „Mælk". Og at den har taget Magten og successivt affødt Skriftemaal og Ihjelpidskning med paafølgende Slutning, ialt indeholdende mere end halvhundrede Stropher, som det vilde være en Haan mod al sund Fornuft at drøfte i Enkeltheder, — skyldes udelukkende Overbroderen og Smøren tykt paa af en Forfaldstid, i hvilken Folkevisen ikke mere existerede som levende Digtning. Og ligesaa meningsløs, som Handlingen bliver, ligesaa meningsløst onde blive Charaktererne derved. Værd at paaagte er desaarsag den hidtil næsten overseete lille færøiske Vise, i hvilken intet Spor af Mælkehistorien findes, og som med en Sikkerhed, der overgaaer alle andre Overleveringers, i 6 Stropher giver, hvad dansk A giver i 78. Dens klassiske Slutning staaer paa Høide med det Ypperste, vi eie af Folkeviser.

Jeg antager hermed en Gang for alle at have exstirperet denne Udvæxt; hvad angaaer de danske Viseslutninger, skal endnu en Bemærkning gjøres. Hvad der præger dem, er ikke blot en ureflekteret Smag, hvis Slethed overgaaer Alt, hvad man ellers vil kunne tænke sig; men det er fuldt saa meget et Charaktertræk, med hvilket enhver Visekjender er fortrolig: det er den paagjældende Tids æstetiske Grundsyn.

Det er kunstneriske Principer, man her møder, og bestemte Ideer, som man finder gjennemførte i denne Visernes literære

Periode. Den mest naive Composition dynger blot Begivenhed paa Begivenhed efter en endeløs ret Linie; ganske vist er det et ikke forkasteligt æsthetisk Krav, at en Digtning, som omhandler Menneskeskjæbner, i sig selv skal være en Mikrokosme, der runder Begivenhederne til en Krans, hvori Virkning føres tilbage til Aarsag. Bestræbelsen derefter stemmer vel med en germansk Eiendommelighed, en ethisk Følelse, som vil have Mening i Tilværelsen, der skal manifestere sig i digterisk Composition, og som i Tidernes Løb, fuldt afklaret og fuldt bevidt, udfolder en Storhed og Skjønhed paa det kunstneriske Omraade, som neppe andensteds er naaet.

Vor Vises Glanstid er en Sprogets og den poetiske Følelses Uskyldighedsperiode, der dog instinctmæssig besidder en høi, barnlig Viisdom; dens Kunst, som i sin Art ingensteds overgaaes, forstaaer at forene en sund Realisme i Enkeltheder med Idealisme i Helheden. Med sikker Finfølelse undgaaer den imidlertid i sin poetiske Retfærdighed den prosaiske Smaalighed, der ængsteligt vil gjøre Rede for alle Smaaposter i Regnskabet og ende med at documentere en uangribelig Balance. I de Episoder, den oftest behandler og med den for Poesien naturlige Korthed, trøster den sig efter en vel anlagt Handling og en fin psychologisk Skildring til at overlade Phantasien Liniernes Forløb, øiensynligt byggende paa en Verdensanskuelse, hvorefter Meningen med den jordiske Tilværelse skal kunne søges udenfor dennes Begrænsning. Den taaler derfor, vel ikke uden Vemod, men dog uden Klynken, at store Kræfter, der ere rettede mod et høit Maal, tilsyneladende ødes.

Med dette kan Forfaldstiden imidlertid ikke nøies: den har ingen Brug for den drømmende Fjernsigt, der overalt hører til Poesiens Prærogativer, men vil for enhver Pris have den fulde Opgjørelse i det Endelige. Den vil, at der skal være Orden i Alt; men dens Ordensprincip er af den mest snusfornuftige Art og taaler ikke noget Vingeslag af Phantasien, som bryder dens Vaner. Enhver skal have sin Ret, Dyden belønnes og Udyden straffes; selv i en saa mærkelig tragisk Digtning som **392**, „Palle Bosøns Død“, kunne de to Opskrifter C-D ikke taale det phantasifuldt Tankevækkende i Følelsernes interessante Mangel paa Logik,

men maa følge deres Trang til at træde dens Eiendommelighed flad efter Straffelovsparagrapher. For Tragik har denne Tid overhovedet ingen Sans; hvor den kan, omformer den det Tragiske til belærende Moral; saaledes tildigter den en Nemesis i „Jon Remorsøn“ og gjør Heltens Undergang til Himlens Straffedom for skrækkelige Forbrydelser; saaledes sætter den en Slutning paa „Ebbe Skammelsøn“, hvori han gjør Bod og faaer Syndernes Forladelse. Helst skal imidlertid enhver Vise ende i Glæde og Gammen med et Giftermaal, hvormeget end Præmisserne tale derimod. I en Digtning, hvor et Banehug giver den naturlige Løsning, foretrækkes en mildere ved Instiftelse af et Svogerskab; se i DgF. **415**, „Hr. Hjælmer“, den ene danske Adelsopskrift i Modsætning til alle Nutids-Overleveringer som ogsaa til den gamle svenske, der overalt have opbevaret den tragiske Udgang. Selv hvor Blodhævn er Visens Drivkraft, modstaaes ikke denne Mani for at skjænke om muligt alle dertil Værdige af Visens Personer den Livets høieste Lykke, som for hvilkensomhelst Person af det ene Kjøn bestaaer i at klappes sammen med hvilkensomhelst af det andet: se saaledes **297-98**. I **212** skal liden Kirsten, „enddog hun ikke er Mø“, lyksaliggjøres med „saa rig en Ridder;“ i „Torkel Trundesøn“ skal den tro Terne, der har klaret en Vanskelighed for sin lidt havarerede Jomfru ved at gaae i Brudeseng for hende, sluttelig lønnes med „en af Torkels bedste Svende;“ i **259** H lønnes Esben Ottesøns miskjendte Uskyldighed med, at Lave Stisøn til Hustru giver ham intet Mindre end sin — Siegfred. Poetisk er dette i ethvert Tilfælde ikke. Betegnende for Tidens Giftelyst er, at Strophen „Nu haver den Ridder (Jomfru) forvundet sin Harm: han (hun) sover hver Nat i den Jomfrus (Ridders) Arm“ — i de til nu trykte 464 Viser forekommer i 92 som Slutstrophe; i samtlige trykte svenske Viser forefindes den paa 4*), i norske paa 3 Steder; isl. kjendes den ikke.

Den sentimentale Medfølelse med Visernes Phantasiskabninger strækker sig meget vidt; i den Forfaldstid, som gaaer umiddelbart forud for Optegnelsernes, og fra hvilken deres sidste Efterhøst kommer, giver den sig Udslag paa anden

*) Af disse kunne ialtfald de tre — Arw. **36**, 176, Afz. **7**, I, 47, E. W. I, **32**, 19 — med Bestemthed siges at stamme fra Dansk.

charakteristisk Maade. Nu og da er jo en Vise med sine Personnavne for dybt indgaaet i Folkevidstheden til i sig selv at kunne omgjøres; i saa Fald laves et Sidestykke med tilsvarende Handling, hvor blot Navne og Udgang ere ændrede. Vi have til „Hagbard og Signe" det directe Sidestykke i **430**, „Kong Gørels Datter", lidt videre afændret i **432-33**, bedre individualiseret og behandlet med Lune i **431**, „Karl og Rigmor". Vi have to andre saaledes sammenhængende Viser i Arw. **54** A og B, hvor A er vor Redselille, DgF. **271**; denne Vise har overhovedet affødt en Række Efterabere med forskjellige Variationer af Motivet, alle med lykkelig Udgang. Ved **126** har Forandringen hellerikke directe kunnet gjøres; men vi have dens Efteraber i den kun som moderne Opskrift kjendte **263**, „Liden Kirstens Dans", der ligesom **269** og **278** pynter sig med Stropher af **126**; i disse secundære Dannelser er paa Forhaand Umuligheden given af at restituere dem i en Form, der er helt uafhængig af deres Ophav*). Se fremdeles Udviklingen af **259**, „Lave Stisøn og Fru Eline", gjennem dens 9 Texter fra en tragisk Vise paa 19 Stropher med Navnet „Fru Eline" til en glædelig paa 90 med Navnet „Jomfru Ellensborg".

Den her omhandlede Smagsretning har imidlertid sin — om end ikke stærkt fremtrædende — Revers: det er Sentimentalitetens velkjendte, modsatte Yderlighed, hvor Tragik engang er for Haande, at udstyre den med Gyseligheder overdrevne til Meningsløshed (se et typisk Exempel Arw. **94**); Charaktererne bestaae her af fuldkomment passive Offre, hvide som Duer uden et sort Stænk, og af Bødler, sorte som Ravne uden et hvidt. Vi have denne Revers i vor **126** A; det har ingensteds i Viserne faaet Leilighed til at vise sig med den Styrke som her, men spores dog tydeligt f. Ex. i en anden Efterklang af Hagbardsvisen, hvortil **473**, „Hr. Bjørn paa Sønderborg", successivt sees forvandlet i Overleveringen; denne er blot en Hagbard, som sletingen Fortred har gjort, — ogsaa sees den trods den lykkelige Udgang i visse Mellemformer af **259**.

Den i og for sig priselige Stræben efter at lønne Dyden

*) Olrik skriver i Fortalen til **355**: „Vor Vise om den utro Mø maa fra Begyndelsen have en Svaghed, en Mangel paa fast Formning, der gjør, at den ikke kan leve uden disse Laan udefra." Visselig. Men Opdagelsen kunde være gjort paa Snese af andre Steder.

og straffe Lasten bliver her ogsaa reen Karrikatur, idet Charaktererne, for at en moralsk Tanke kan slæbes igjennem, omlaves paa den meningsløseste Maade. „Der ganze Theatereffect" — siger Börne etsteds om Kotzebue — „beruht darauf, dass die Personen im letzten Acte aus dem Character stürzen;" se Illustration hertil i **149**, Ranilds Vise, og i Vedels Slutning paa **151**, Mindre-Alfs. I **126** skal Retfærdigheden paa lignende Maade fyldestgjøres; den sene A, der har vasket Kirsten helt ren, tager en raffineret Hevn over Buris og Dronningen under Eet i en Slutning, der er et Fabrikat af meget ny Datum. De ældre Opskr. F og G see efter Visens almindelige Moral anderledes paa Forholdet: have Buris og Kirsten været enige om Sagen, er der lidet eller Intet at bebreide ham; skyldig er kun den, der sladdrer af Skole, hvisaarsag hele Hevnlysten vender sig mod Dronningen. F slutter fuldkomment barnagtigt med sammenrapsede Stropher (de, som af disse overhovedet betyde Noget, synes hjemmehørende i **445** og **203**), compilerede til en Form, som har nogen Interesse ved at congruere med Visens tydske*). Læser man Slutningen: „Dronningen blev lagt paa Steile og Hjul; Kongen og Keiseren de drak Jul," — spørger man uvilkaarlig sig selv, hvorledes det overhovedet er muligt, at noget fornuftigt Menneske kan tage Traditionen for et Argument, hvor den ikke støttes af andre. Thi hvad her er skeet, viser sig at kunne skee overalt paa en Fornuften ligesaa udfordrende Maade.

G tager Sagen paa en vidt forskjellig Maade — tredie Variant leveret af den tredie Opskrift! — og tildigter en hel ny Slutning paa 25 Stropher. Den indeholder i disse hele den følgende Vise **127** om Kong Valdemar og hans Søsterdatter, der øiensynligt er dannet som en afbrækket Stikling og sletikke spiret som et selvstændigt Kim. Med Sikkerhed bekræftes dette af den senest fundne, J. F. X, S. 378, der ligeledes in nuce — iøvrigt slet fortalt — i 18 Stropher sammentrænger Handlingen i **127****). Og det er værdt at mærke, at G i sine 25 Stropher giver en langt

*) Den samme spores i tre Nutidsoptegnelser.

) En Mangel i mine Registraturer foranledigede, at jeg først efter at have nedskrevet hele den ovenstaaende Betragtning af **127, ved et sidste, for en Sikkerheds Skyld foretagne Eftersyn blev opmærksom paa Tillæget i J. F. X, der hæver mine Formodninger til Vished. Jeg kan her ikke modstaae den Lyst til en Smule Praleri, som ledsager den noget skamfulde Tilstaaelse.

bedre Vise end den frasprængte 127 A giver sig i 74. I sig selv ere disse tre Versioner fortrinlige Vidnesbyrd om Visens Udvikling, som de overhovedet illustrere Visernes i Almindelighed. Jeg betænker mig intet Øieblik paa at sige, at Fraspræengningen af 127 fra 126 ligger helt udenfor Folkevisens Levetid. Og endnu Eet synes med al mulig Grund at kunne antages: seer man paa Visens forholdsviis gode Form i 126 G, og kjender man den rent kræftagtige Maade, hvorpaa Viserne under haandskriftlig Forplantning voxe i det 16. og 17. Aarhundrede, saa synes mig den hele Elendighed, hvorunder den som selvstændig er svulmet op til det Tredobbelte, at være af yngre Datum end Karen Brahes Foliant. Vistnok kunne Overleveringer af meget forskjellige Udviklingsstadier existere samtidig; se som talende Exempel 259 A og F. Men at to saa afvigende *jydske* Traditioner mundtlig skulde kunne existere samtidig, synes mig lidet troligt. Naiv forekommer mig Grundtvigs Yttring (III, S. 65), at Delingen i to Viser maa være overmaade gammel, siden kun den ene af de to Viser, der vistnok oprindelig udgjøre en Enhed, lader sig forfølge ud over Danmarks Grænser. Hvad om den anden Vise var skabt Aarhundreder efter den førstes Udvandring?*)

Jeg vender efter denne Digression tilbage til den Traad, som afbrødes ved G 36. Sang og navnlig en Elskovsvise som den, Kirsten afslaaer at synge, har sikkert til alle Tider kunnet existere uden Dans, medens det Omvendte ikke i Folkevisens Tid var Tilfældet; at Kirsten under Dansen også skal nævnes som Forsanger, synes rimeligt. Først og fremmest kræves naturligt en Replik, der opfordrer Kirsten til at danse; islandsk A-B fattes en saadan og gjøre Overgangen med dansk A 81; men denne Strophe eller en tilsvarende udkræves paa et senere Stadium. Isl. D 29 har den samme forslidte Formel, der kjendes fra A 9, gjentagen rimløs C 7 og 32. Dansk D 107 har derimod Linien „en Bederdans skal du mig træde.“ Norsk A 27 har (ganske svarende til dansk A 75-76): „En Bederdans du træder for mig“. Sv. A 22 har det Samme („möjadans“ vel misforstaaet), og til denne Form falder det naturligst at holde sig. I Række-

*) Se hans Note**), S. 88. Han constaterer her, at Almuen Intet har kjendt til (eller, som han siger, „har glemt“) 127.

følge foreligge nu Stropher, som naturligt af sig selv ordne sig til Brug, ganske vist ikke uden nogen Vidtløftighed; men Situationen kræver den øiensynligt paa det spændende Punkt. Først frembyder sig G 33, identisk med den mindre vel formede F 31. Paa D 109, fær. 32, af hvilke den første lyder: „Kongen udi Dansen sprang, hans Søster ved hans hvide Hand" — kunde vel tænkes; men tages Hensyn til, at der utvivlsomt skal følge den Strophe, som spores mange Steder (norsk A 29, sv. C 31-36, cf. isl. A 53), at hun dansede Ridderne trætte, og som foreligger fuldendt formet som F 32, synes den første at skulle foretrækkes.

Til Rest ere kun faa Stropher, men som kræve en dyberegaaende Undersøgelse. Det forstaaes af enhver Techniker, at en god Fortælling om Katastrophen kræver to à tre Stropher for at udfolde sig og hverken vil gaae under eller over dette Maal. To tilsvarende Stropher finde vi ogsaa i en Mængde Overleveringer, og, hvad der er charakteristisk for dem, vi finde i dem to bestemte Rimklange dominerende. Færøisk 37-38 gives af Grundtvig:

Saa danser Sophia *baade til og fraa;*
Ikke kunde liden Kirsten ad Døren naae.

Saa danser Sophia *baade ud og ind;*
Liden Kirsten hviles midt i den Ring.

Isl. har:

Dansaði hann með hana daginn, dansaði hann þrjá:
öngva mæði á henni sá.

Dansaði hann daginn, og dansaði hann fimm:
Þá rann blóð um söðla-skinn.

A 53-54, B 48-49 (her: safala-sk.).

Det fortjener at mærkes, at paa begge Steder gaaer i Islandsk forud Strophen: „Han tog l. K. under sit Skind, *dansed han med hende ud og ind,*" hvisaarsag den sidste Form ikke har kunnet bruges i de følgende, hvad der har affødt det Nonsens, som resterer.

Sv. C 30-31 lyder:

Så dansa de en, så dansa de två,
Liten Kerstin var lika karsker ändå.

Så dansa de tre, så dansa de fem;
Hon trötta alla konungens hofmän.

A 23-24:

Hon dansa med fyra, hon dansa med fem,
Hon dansade med alla konungens hofmän.

Liten Kerstin hon dansada *både åter och från*,
Der rördes ingen fjäder der hon simma fram.

Ja, man sporer endogsaa Klangen i norsk A 29-30, B 16-17:

Liden Kjersti dansa so lengji,
hó tröytta út kungjens drengjir.

Liden Kjersti dansa, ti hó blei mó,
at båe hennars skó blei fulle av bló.

Det er ganske vist yngre Former, hjemmehørende i vor „Liden Kirstens Dans", se **263** Bil. IV, 28-29, (ligel. Bil. III og V), endv. Dansk C 8, A 13, B 12 etc. (§ 135, rigtigt formet Till. **47** K 5, cf. D 15); men selve denne Vise er, som sagt, kun Affødning af **126**.

Jeg har bemærket, at den Rimklang, som bevares, og som — et psychologisk let forstaaeligt Træk — kan bevares selv, hvor alt Andet er forsvundet, er et af de vigtigste Ledefyr ved Visernes Restitution; saa vigtigt som det er, er det hidtil ganske uforstaaet*). Gjennemløbe vi den citerede

*) Almindelige ere to Afændringsmaader: den ene er Rimvarianten, hvor Ord med nærliggende Betydning substitueres; „Fod—imod", der skifter med „Ben—igjen", „*Mø*—døe" med „Viv—(lade) Liv", ere typiske. Den anden er den, hvorved Rimklangen bevares under fremskridende Substitution af Rimene og voxende Ændring af Indholdet. Jeg haaber at faae Leilighed til i et senere Arbeide at belyse denne Gjenstand nærmere; her skal til Illustration kun nogle Stropher anføres, som vise Ændringer af begge Sorter:

A. α. „Skal du til mit Bryllup fare,
Da lad dit Rødeguld hjemme være."

210 A-B 5, cf. **255** Bil. II, 5.

β, Rimvariant:

„Skaltu nu til Kongen gaae,
Da drag ikke alt dit Rødeguld paa."

247 A 13. Cf. **255**, 5 (Alt om du vil at skjænke gaae). **353** A 8 etc. Cf. **263** Bil. IV, 7, ofte videre varieret.

B. „Du tør ikke tage dit Rødeguld paa:
Du skal kun gjennem vor Borgstow gaae."

379 D 20, m.

Stropherække, fremgaaer ganske utvetydigt deraf, at to danske Stropher ligge til Grund for den, den ene med Rim paa *-aa*, den anden med Rim paa *-ind*. Hvorledes de have været formulerede, bliver dernæst at undersøge.

Tage vi først den sidste af dem for os, er denne ganske utvivlsom: sammenholde vi fær. 38 med isl. A 54 (Rimet „fimm" er rent islandsk) og begge disse med dansk G 34, hvor kun „Ordet „Mælk" er at rette, bliver Formen: „De dansed ud, de dansed ind: da rand Blod under Skarlagenskind." Endnu kan herved en dansk Reminiscens antegnes: **263** „Liden Kirstens Dans", der, som omtalt, er en Efterklang af **126**, har den paa forrige Side anførte Variant af denne Strophe, hvori Forblødning under Dansen uforvansket berettes (gjentagen i Norsk, indtrængt i m. Opskr. af **47**, **82** L o. fl. St.).

Større Vanskelighed frembyder den anden Strophe. Om den første af Linierne er iøvrigt ingen Tvivl: vi have i Færøisk Rimet „til og fraa", bekræftet ved den absolut uafhængige svenske Tradition. Parallelismen med den efterfølgende Strophe, hvis Form vi have fastslaaet, kræver, at Linien skal lyde: „De dansed til, de dansed fraa." Om en anden Form for Linien kan ikke være Tale; isl. „þrjá" er localt og uden Betydning for Dansk; svensk „en—två", som er Meningsløshed nær, kunde forklares ved, at der tales om Timer, til hvilket „Dage" i Isl. i saa Fald ogsaa burde rettes. Men „Time", som i Isl. ikke findes i Betydning af „hora", er overhovedet neppe Folkevisesprog*).

C. „Du behøver ikke saa at klæde dig paa:
Det er ikke længer end i vor Stenestu' at gaae."

239 H 17, m. (Cf. endv. I 17).

Det er rene Pseudomophoser, man her seer dannede med bevaret Rimklang: i sidste Strophe er intet Spor af det Oprindelige tilbage.

Mellemformer dannede ved Gjentagelse findes ofte, se **145** F 10-11, cf. herm. **87** C 32; Exempler i Utal § 55 a.

*) Jeg mindes kun Ordet i en eneste Forbindelse, der forefindes **126** G 42 (ikke gjentagen i nogen anden Opskrift af Visen):

Han slog hende i Timer ni;
Ikke vilde Dronning Soffi hjælpe i di.

Fireliniet have vi denne **259** C 26-27. Men den ældre Optegnelse A har i Str. 15 „Dage" (Rim: Dage to—hjælpe maa); samme Form fær. i **13** E 20. Meningsløsheden af denne Form giver sig iøvrigt af sig selv, og ganske rigtig har ogsaa D 24 en Form, hvor ingen Tidsangivelse findes:

„Hann sló hána eitt, han sló hána tvá."

Gjennem disse Mellemformer viser Strophen i **126** — hvis Uægthed i Sammenhængen a priori er given — tilbage til **13** A 15: „Saa slog han hende saa saare; slet ingen hende hjelpe turde." (§ 271 b).

Vanskeligheden samler sig i Lin. 2. Sv. C og Isl. stemme i Udtrykket godt overens; den svenske Linie med dens Rimform „enddaa" synes imidlertid lidet trolig. Den isl.: „Ingen Møde hos hende saae" — synes lærd Poesi: denne Beretning om Tilskueres Betragtning er ikke Visesprog. Tilbage staaer den fær. Linie: „Ikke kunde liden Kirsten ad Døren naae." Som Færøisk her i Visens Slutning overhovedet staaer til Troende fremfor alle andre Traditioner, saaledes kommer det vistnok ogsaa her det Rette nærmest. Helt tilfredsstiller Udtrykket alligevel ikke; som Kirsten er tegnet, synes den Bestræbelse for at undslippe, som antydes i Ordene, ikke at være i Charakteren: det er af Alt klart, at hun vil kjæmpe Kampen til Ende og seire eller døe, men ikke gaae en Mellemvei, der er lig en Tilstaaelse. Liniens rigtige Form kan her kun blive Gjenstand for Gjætning; det er rimeligt, at den uden at angive noget Forsøg fra hendes Side dog statuerer Umuligheden af at trække sig ud af Kampen; dansk Visesprog vilde snarest udtrykke det: „Ikke maatte Kirsten af Gulvet gaae."

Vi mangle sluttelig kun en Strophe, der fortæller Kirstens Sammensynken. Paa dette Punkt, hvor alle andre Opskrifter glippe og ere forvrøvlede, har færøisk 38 en Linie, der til nu er ladt ude af Betragtning: „Liden Kirsten hviles midt i den Ring." Den har listet sig ind i Strophen ved sin nærliggende Rimklang, efterat Forblødningen, som feilagtig har indsneget sig i 20 (se Bem. S. 145), er gleden ud fra sin rette Plads. At den ikke hører hjemme her, er afgjort; men med Grund kunde det formodes, at det var Halvstrophen af den følgende, hvis andet Led man altsaa maa see at efterspore.

See vi paa „Ring" som Rimord, da er det velkjendt i Dansk, og saa at sige kun at finde med en bestemt Ledsager, „omkring". Ikke mindre kjendt er det i Norsk og Svensk; vi ville holde Revue over Formerne, der dele sig i 3 Grupper, men som øiensynlig have paavirket hinanden og affødt Mellemformer.

A. a. Svend Normand kaste sin Hest omkring,
Tolv Troldkvinder slog han i en Ring.

18B51. 183G28 (tolv Hunde), moderne. Cf. 415C8, m. 184 Bil. III, 14, 31. Afz. 2 II, 15. 45 II, 13. 47 I, 5 (dansk 415). Arw. 21,

18. (ligel.) **27**,9 (dansk **201**). **96**A33 (=Afz.**45**). — Lst.**23**,15 (dansk **184**Bil.)

b. Sitt svärd han svinga ofta omkring,
Han lade dem alla uti en ring.

Arw.**169**,37. Cf.DgF.**184**H22 (saa jaged han de øvrige Kæmper udi Ring),m. **82**Ø10,m., rimløs.
Cf.firel.Arw.**1**,16 (Så snart hon den hammarn fick, börjar hon gå omkring).

c. *Overgangsformer.*

1. Liden Kirsten *hun dansed den Dans omkring;*
Vel tredive skjøn Ridder dem danst hun i Ring.

263B11 (Efterklang af **126**), m.

2. Og deð var unge kappen Illhugin
springe han bergi umkring;
hoggi han hennars systar sjau
at de låg alle i ein ring.

Lst.**2**,32.

3. Frem tren Vidrik Verlandsøn,
Han hug sig en Ring;
Han hug fyrretyve Kæmper ihjel,
Selv løb han uden omkring.

8,40.
(Lin.4 yderst søgt, for ikke at sige meningsløs.)

B. a. Tórelite sette sine tærnur i ring,
sjov dansa Tórelite utta ikring.

244 Bil.I,1 (her ganske meningsløs i Sammenhængen, Visens Begyndelsesstrophe); cf.fig.Cit.**218**. Cf.herm.:

Hr. Dalebo hug ned disse hundrede Hovmænd,
Og selv saa danser Dalebo uden om dem.

421F17. I16. (Lin.2 ganske meningsløs). G6 (Kæmper fem— imellem dem).

Cf.DgF.Till.**55** (III,S.829) norsk fra Skafsaa, 16:

Nie möyar dei rei i ring,
mi skjúkmór hó rei innar ikring.

(Fuldkomment afsindig!)

b. Og deð var den leiðe lindarorm
han la' seg i ein ring,
Og deð var lisle brónfolen
han dansað der rund ikring.

Lst.**11**,17. (Lin.4 meningsløs.) Cf.:

Og reven han slog si rőve i ring,
så flaug han alle haugann ikring.
Lst. **86**, 18; **87**, 11.

c. Friere varieret:
De Ditmærsker lægger deres Bøsser i Ring,
De Danske de vipper fast uden omkring(?).
169, 10.

Så ställde de pelegrimer sig uti en ring,
Och jungfru Solfot hon skulle skifta mjödet omkring.
Arw. **25** B 16.

C. a. Og saa tog hun alle sine Møer,
Hun satte dem i en Ring;
Saa tog hun en Sax af Guld,
Hun klipped deres Haar omkring.
218 B 16. H 14, m. I 16. L 20, fær. M 19, isl.

b. Hans Haar er ikke flet og lagt i Ring,
Men det er skaaret og klippet omkring.
82 D 20.

Það var ekki skorið í kríng:
frúinnar lokkur lá í hríng.
Ísl. fk. **34** A 20. (B 15, riml.) C 11. D-E 8. F 14. G-H 8. Cf. Arw. **55**, 6 (= isl. **34**). Cf. Afz. **33** III, 38:

Han hade hvitgult hår och skuret ikring.

Man vil af denne Opgjørelse see, at vi i *A* og *C* have to bestemt udprægede Stropher for os, den første med Rimene „Ring—omkring“, den sidste med vaklende Rimfølge; den første omhandlende Drab i Masse, den sidste Haarklipning. Midt imellem dem ligger en Gruppe *B*, der i Afledningsformer kjendeligt har reageret paa *A*; dens første Linie omhandler Personer eller Gjenstande, der i Forhold til den sidste befinde sig i Ro; den anden har en meget bestemt Form, idet den ganske utvivlsomt lyder: „Selv danser N. N. uden omkring.“ Indholdet af Strophen lader sig ikke nærmere formulere, idet der viser sig den Mærkelighed ved den, som Enhver, der vil undersøge Contexterne, ved Selvsyn kan overbevise sig om, — at den overalt i den forelig-

liggende Sammenhæng er næsten eller fuldstændigt meningsløs.

Hvad vil dette sige? Paa Meningsløsheder er vor Visetradition rig; men en af denne Art lader sig ikke bortforklare som Tilfældighed. Var der Mening i Strophen, var den som den tidligere omhandlede **126** A 10 en simpel og klar Formel, vilde dens spontane Tilsyneladelse paa vidt forskjellige Steder kunne forklares uden at antage nogen speciel Causalforbindelse. Men noget saadant er ikke Tilfældet her.

Kun en eneste Forklaring er mulig: der er her husket Rester af en Strophe, der engang har været paa Alles Læber, men hvis oprindelige Form er glemt saa vel som det Sted, hvor den hørte hjemme. Det er et i Folkevisen ikke ukjendt Tilfælde: jeg henviser blot til, hvad jeg desangaaende har opklaret angaaende Indledningen til „Ribold og Guldborg". Og hvilken Form for den paagjældende Strophe er vel tænkelig. hvis den ikke har lydt:

„Liden Kirsten hviles midt i den Ring;
Selv danser Kongen uden omkring" — ?

Jeg har her givet et Exempel paa, hvad Parallelsteder have at betyde, hvad Traditionen har at betyde, og hvilken Seighed der kan udkræves for at arbeide sig igjennem dens Uføre. Ikke altid er Udbyttet saa lønnende som her, hvor dog endnu et Materiale er for Haanden, som kun kræver at ordnes. Men en Vei er her anviist, som ofte vil kunne følges. Og hvis et Beviis nogensinde kan præsteres ad Conjecturalkritikens Vei, saa troer jeg her at have gjort det i det Omfang, som overhovedet er muligt.

Om Resten af Visen er kun to Ord fornødne. Færøisk Overlevering har endt den med tre Stropher, i hvilken Kirstens Død ikke directe fortælles; og har Folkets poetiske Forstaaelse her kunnet nøies dermed, ville vi ogsaa kunne gjøre det fremfor at anbringe den ellers uundgaaelige Traver — for ikke at sige to, — hvormed islandsk Overlevering ender.

Netop denne Fortællemaade, hvori kun nævnes de Fakta, at hun som Lig blev baaren ud, og at man vækkede Kongen af hans Afmagt ved at stænke Vand paa ham, turde vise vor Folkevise i dens skjønneste Glans. Hvad angaaer Troværdig-

heden af den fær. Form „Somme bar —, somme bar,“ cf. DgF. **398**, 23, hvor et Sidestykke er overleveret.

Af de tre færøiske Stropher er den første, Svendens Replik, vistnok ikke fuldt tilfredsstillende: Sentenser ere i Folkevisestil lidet troværdige. Men en Strophe af lignende Natur kræves af den poetiske Følelse, og vi kunne hverken forbedre den eller erstatte den med nogen anden. Den faaer blive staaende uforandret, ved sin Klang repræsenterende den oprindelige.

Jeg har hidtil citeret den fær. Text i Grundtvigs danske Gjengivelse, som til nu har været fuldt tilfredsstillende. En Correction af hans Udtryk er imidlertid nødvendig i den følgende Str. 40, som i Haandskriftet lyder:

„Summi lõddu luidin Kjistina Luigji fram,
O Summi bouru Vatn aa Kong Valdeman.

Grundtvig giver dette:

„Somme liden Kirstens Lig udbar,
Og Somme bar Vand paa Kong Valdemar.

Dette er imidlertid ganske vilkaarligt og meget for frit. Den forkerte Navneform „Valdeman“ har fremtvunget det foregaaende falske Rimord „fram“; retter man det blot til det i Dansk traditionelle „paa Baar“ (cf. **83** E 27, **101** B 14, Arw. **16**, 12, DgF. Till. **89** nsk. K 2, Exempler i Masse § 203 b), have vi hermed Fuldrimet paa Navneformen „Voldemaar“, som jeg fra først har fastslaaet, og som her staaer sin Prøve.

Slutningsstrophen, som fortæller, at Valdemar i femten Aar ikke saae Sophia, er trods sin moderate Form et senere Tilhæng, beroende paa den tidt omtalte sene, feilagtige Opfattelse af Dronningens Charakter, og bør stryges. Fortællingen kræver ingen yderligere Tilføielse: naar Kirsten er død, er Visen ude.

Hvad endelig Omkvædet angaaer (se DgF. III, S. 96), kan der kun være Tale om to Former. Bedst *bevidnet* er det meningsløse Lirumlarum, der findes i vor F-G; bedst *begrundet* er det, hvori der er en Mening, nemlig det af Syv meddelte (ib. S. 97), som det vil være rigtigst at foretrække.

Kirstens Navn er i Dansk overalt „*Liden* K.“; de staaende Epitheta for Navne gjenfindes ikke i Islandsk; deres

Gjennemførelse tilhører sikkert en sen Tid, der overalt gjennemfører Formler. Rigtigt vil det være at bruge Navnet efter Rhythmens Behov snart med, snart uden denne Tilføielse.*)

Vi ere sluttelig, blot ved Sigtning og Ordning og kun med ringe Correction af det forhaandenværende Materiale, naaede til et Resultat, der maa tale for sig selv, — et Stykke tragisk Visedigtning, der fuldt staaer paa Høide endog med det Ypperste af Nordens Folkepoesi som „Ebbe Skammelsøn“ og den islandske „Knud af Borg“, hvis Handling med logisk Stringens og dramatisk Kraft udfolder sig i et Complex af Charakterer, der alle have vor sympathetiske Forstaaelse, tegnede med en psychologisk Skarphed og en poetisk Finhed, som ingensteds er overgaaet. Fra første Færd see vi Planen lagt med en sikker Haand, der vrager det poetisk Interesseløse, idet Kirstens Forførelse alt hører Fortiden til; selvfølgelig er den foregaaet som Andres tusinde Gange før og efter, og vilde intet Nyt kunne frembyde; men fra det Øieblik, da det skjæbnesvangre Ord derom i Visens fjerde Strophe er udtalt, mærke vi alt et Brus af en overmægtig Skjæbne, der som en Malstrøm hvirvler de Handlende afsted. Og vi see ikke Kirsten som et Offerlam, der uskyldigt myrdes, men som en Personlighed, der trods almindelig Kvindesvaghed overfor den Lidenskab, ved hvilken Menneskeheden physisk bestaaer og moralsk forgaaer, — dog i sin Viliestyrke er Heltinde og i sin Stolthed, som foretrækker Døden for en Ydmygelse, en Fyrstedatter til Fingerspidserne. Vi see ikke en Dronning som den personificerede Djævel, hvis Fryd er at styrte hende i Ulykke, men en, der bliver tragisk ved ikke at være Forholdene voxen og som, idet hun stiller sig mellem to stærkere Naturer, kun opnaaer at gjøre Ondt, hvor hun vil noget Godt; vi see ikke en Konge og Broder som en blodbestænkt Bøddel, men en ved sin Blindhed tragisk Skikkelse, der med fast Tro paa sin Søster, idet han med Ostentation vil hævde hendes Ære, jager hende i Døden.

*) En dybere Indgaaen paa Flikværket i A finder jeg overflødig; blot skal bemærkes, at „Sjælegaverne“ er en ofte varieret Ramse (§ 200), bedst hjemlet i 84, men iøvrigt tildels sammenhængende med Gaver „givne for Jomfrus Ære,“ se f. Ex. 277 (§ 252). Jeg har i 82 ladet dem uomtalte; de forekomme her masseviis — ligesaa umotiverede — i moderne Optegnelser og hos Syv.

Visen som Helhed lyder altsaa:

1. Dronning Soffi og Kong Voldemaar
   — *I Sadlen ville vi ride* —
   De sidder sammen over Bord.
   — *De Fruer bære lønlige Kvide.* —

2. „Du vid mig Bøn, kjær Herre min:
   Giv du Buris liden Kirstin!"

3. „Liden Kirsten er saa byrdig en Viv;
   Buris er en Hestetyv!"

4. „Da skal jeg sige dig større Harm:
   Kirsten er med Buris' Barn."

5. „Lyver du paa den væne Viv,
   Gud naade dig: det gjælder dit Liv!"

6. Kongen heder ad Haagen sin Svend:
   „Du hent min Søster hid i Kveld!"

7. Haagen steg til Ganger rød;
   Han rende saa fast, som Fuglen fløg.

8. Der han kom til Kirstins Gaard,
   Da brænde Lys i hver en Vraa.

9. Han gik under Vinduet at staae:
   Der græd et Barn, som Kirsten laa.

10. Han klapped paa Loftesdør med [Ring?]*):
    „Alt med Guds Lov gaaer jeg herind!"

11. Haagen ind ad Døren tren:
    Liden Kirsten blegned i sin Kind.

12. „Stander op, Kirsten, I klæder eder vel:
    I skal finde eders Broder i Kveld."

---

*) Eller: Haagen klapper paa Dørekind — ?

13. Kirsten satte sit Skrin for Knæ,
Hun gav sine Terner Guld og Fæ.

14. „Gjør I vel mod Datter min!
Hun seer ret aldrig Moder sin.“

15. Kirsten axler Skarlagen rød:
„Den Aftensfærd vil blive min Død.“

16. De ledde ud hendes Ganger graa,
De lagde den Sadel og Bidsel aa:

17. „Det maa hver Frue vide,
Hvor jeg kan i Sadlen ride!“

18. Kirsten steg til Ganger graa,
Hun red med Haagen i Kongens Gaard.

[19. Han fulde hende for Høieloftsdør:
„Raade nu Christ for eders Færd!

20. „I snører ikke eders Bryst for trang,
I gjør ikke eders Vise for lang!“]

21. Liden Kirsten ind ad Døren tren;
Kongen række hende Haand igjen.

22. „Hør du, kjær Søster, hvad jeg beder dig:
En Elskovens Vise kvæd du mig!“

23. „En Elskovens Vise jeg aldrig nam;
Jeg kvæder en anden, det bedst jeg kan.“

24. Hun bar op, en Vise hun kvad;
Der glædedes Alle, i Stuen var.

25. Han prøved hende paa hendes Sang,
Fast mere saae han paa hendes Gang.

26. „Skam faae du, Soffi, [for Tale din],
Som du haver løiet paa liden Kirstin!“

27. „Jeg beder dig, kjær Herre min:
Prøv du bedre Søster din!“

28. „Hør du, Søster, hvad jeg siger dig:
Du skal bytte Belte med mig!“

29. „Ikke er jeg saa beltestor:
Jeg gjorder mig med en Silkesnor.“

30. Han foer hende om Midje med Haand:
Smal var hun som en Lilievaand.

31. „Skam faae du, Soffi! Du skal døe:
Løiet har du paa Svend og Mø!“

32. „Du stil dig, Voldemaar, Herre min:
Prøv endnu bedre Søster din!“

33. „Hør du, Søster, hvad jeg siger dig:
Du træd en Bederdans for (hos) mig!“

34. Kirsten gik i Dans og kvad;
Femten Ridder efter traad.

35. Femten Ridder dansed hun træt;
End dansed liden Kirsten saa let.

36. De dansed til, de dansed fraa:
Ikke maatte Kirsten [af Gulvet gaae].

37. De dansed ud, de dansed ind:
Da rand Blod under Skarlagenskind.

38. Liden Kirsten hviles midt i den Ring;
Selv danser Kongen uden omkring.

39. Mælede Svenden, for Borde stod:
„Kvindehvile er sjelden god!“

40. Somme lagde Kirsten Lig paa Baar,
— *I Sadlen ville vi ride* —
Og Somme bar Vand paa Kong Voldemaar.
— *De Fruer bære lønlige Kvide.* —

DgF. 90. Fæstemanden i Graven.

Før jeg gaaer over til den specielle Betragtning af Visen, skulle nogle almindelige Bemærkninger om Versemaalet forudskikkes. Folkevisens Metrik har til nu savnet en indgaaende sagkyndig Behandling; trods sit aandfulde Syn besad Rosenberg ikke tilstrækkelig Forstand paa Digtningens Technik og var for fjendtlig sindet mod al Systematik til her at yde noget Værdifuldt; mine egne Bemærkninger i „Dansk Verskunst“ om Kjæmpeviseverset have ikke og prætendere ikke at have Noget at gjøre med Visen som historisk Udviklingsphænomen. Jeg skal her i den størst mulige Korthed at give Visemetrikens Hovedtræk.

Der kan ingen Tvivl være om, at vor Vises livskraftige Periode kun kjender to Versemaal; deres Rhythme er den Overgangsform, jeg har betegnet som choriambisk-iambisk med indsprængte Tostavelsestheses, som sjeldent fattes helt navnlig i nogen fireliniet Strophe, men ogsaa sjeldent dominere i Glansperiodens Digtning. Jo ældre Frembringelserne ere, des mere nærme de sig den urnordiske dalende, jo yngre, den nu dominerende stigende Rhythme: moderne Overlevering bliver ved den stadige Tendens til at forlænge Verset — endog paa Meningens Bekostning — mere og mere anapæstisk, stundom endog pæonisk; den manglende Begyndelsesthesis sees ofte tilføiet i Form af et „Og“ eller „Ja“. Det ene af disse Versemaal, hvis Primogenitur neppe positivt lader sig bevise, men som turde være selvindlysende,

— er et rimet Liniepar af Dimetre, normalt firearsiske med mandlig Udgang, ofte dog trearsiske med kvindelig, hvor i saa Fald Sangforedraget betonede begge de sidste Stavelser: man bør stadigt erindre, at Viserne vare uadskillige fra Musiken, og at Alt, hvad i denne Combination var rhythmisk muligt, eo ipso var rigtigt, hvisaarsag de ligesaa lidt som en Bellmannsk Text ensidigt lade sig hovmesterere af den deklamatoriske Prosodiks Regler. En Overgangsform mellem begge Betoningsmaader sees en sjelden Gang i en Strophe som:

Liden var hun Søborg,
Saa tidligt fik hun Hjertesorg.
266 B 1.

De trearsiske Linier ere altid et Kriterium for Ægthed og høi Ælde: man skal neppe nogensteds kunne paavise en Nydannelse af denne Form. En hyperkatalekt Form, firearsisk med kvindelig Udgang, forekommer ikke sjeldent; ofte gjemmer den en oprindelig trearsisk:

Det maa nu hver Dannekvinde vide,*)
Hvor jeg kan i gyldte Sadel ride!
126 A 66 —

skal selvfølgelig lyde:

Det maa hver Kvinde vide,
Hvor jeg kan i Sadel ride!

Overalt lader dens Hjemmel fra gammel Tid sig dog ikke benægte; Versene indeholde saa godt som altid et ubetonet *e*, der i Sang ofte kan være apostropheret.

Det andet Versemaal er den fireliniede Strophe, der kan betegnes som to rimede, brachykatalekte — altsaa syvarsiske — Tetrametre, efter Behag med mandlig eller kvindelig Udgang, der her er rhythmisk uvæsentlig; stærkest repræsenteret er dog den mandlige, som det bl. A sees i Massen af Fællesstropher (disses Forhold er iøvrigt et særegent, idet de alle udspringe fra toliniet; men selv hvor de som **11** A

*) Lad mig bemærke, at jeg „Dansk Verskunst" I, S. 110 har draget Slutninger fra denne Linie, hvis almindelig metriske Gyldighed ikke anfægtes af dens historiske Uoprindelighed.

41-42 havd Dobbeltform, er den mandlige langt overveiende). Den første Hemistich — Strophens Lin. 1 og 3 — er normalt firearsisk med mandlig, sjeldnere med kvindelig Udgang (end sjeldnere hyperkatalekt); dog afkortes hyppigt dens sidste Arsisstavelse, hvorved Linieparret i sin Grundform falder sammen med Nibelungenversets. Det er dog en ren Undtagelse, hvor man finder dette i begge Halvstropher:

„Ridder, I holder Stevne,
Og Bønder, I sætter Thing,
Imen jeg rider til Bure
Og taler med Rosenkind!"

Det var Danerkongen,
Han ind ad Døren tren;
Rosenkind, hans Datter,
Hun stod hanom op igjen.

140 A 3-4.

Af den firel. Strophe finder ingensomhelst videre Udvikling Sted; det Eneste, der i saa Henseende kunde nævnes, en med Anapæster og Pæoner overlæsset, kvindelig rimet Form, der sees i **458**, ligger helt udenfor Folkevisens Stil og virkelige Livsperiode.*) Af Forsøg paa ved Gjennemførelse af Rhythme og Udgange at skabe noget for en enkelt Vise Eiendommeligt findes ellers ingensteds Spor.

Af den toliniede Strophe haves derimod to mærkelige Udviklinger, begge charakteriserede ved, at Liniens Arsisantal af 4 er forøget med to nye Arses. Den første af disse er den, som jeg tidligere har kaldt *Liden-Karen-Strophen;* den dannes af to rene Nibelungen- eller Hildebrandsvers, opstaaede ved Liniens Overfyldning med Pæoner, i hvilke en Biaccent er forstærket til Hovedaccent:

Och liten Karin tjente
På unga kungens gård;
Hon lyste som en stjerna
Bland alla tärnor små.

Afz. 3 1, 1.

---

*) Kvindelige Rim ligeledes gjennemførte i Legendeviserne **96** og **99**, som jeg er til Sinds principmæssig at ignorere ved Behandlingen af „Folkevisen".

En Særstilling i firelinlet Digtning indtager kun den mærkelige Vise **34**, „Hr. Tønne", der navnlig ved sin gjennemførte, næsten raffinerede Brug af Rimet er enestaaende. Den maa sees som et usædvanligt velbevaret Værk af Enkeltmand, hvis poetiske Begavelse har raget overordentlig høit i den meget sene Tid, hvori den er digtet: rent chronologisk kan den afgjort ikke henføres til Glansperioden.

Versemaalet er rent iambisk; en enkelt bacchisk Form sees nu og da som Erindring om ikke fuldt udviklede Pæoner:

Hør du goden unger Svend,
Leg Tavlbord med mig.

138 A 1.

Hvid Hest og Sadel
Dem vil jeg give dig.

Ibd. 15.

Versemaalet findes kun i de to citerede Viser, DgF. **101** og **238**, hvis indbyrdes Slægtskab ogsaa lægger sig for Dagen i, at Hovedmassen af Stropherne blot med lette Afændringer efter Leiligheden forefindes i dem begge. Svensk haves det i de samme to Viser, ellers ingensteds i Søstersprogene. I begge er den saaledes udviklede Form meget sen: om at føre den længere tilbage end til 16. Aarhundrede vil der ikke kunne være Tale. Om Oprindelsen fra toliniet kan ingen Tvivl være, idet vor **238** i en enkelt Tradition som den i DgF. ikke optrykte, interessante, jydske Optegnelse J. F. II, **40** A-B endnu tydeligt viser toliniet Form, der ogsaa haves i det islandske Taflkvæði, Ísl. fk. **38**, i hvilket en ældre Formation af Visen sees. Tvivlsomt er det derimod, om Metrets Opfindelse er at tilskrive Danmark eller Sverrig. Jeg er tilbøielig til at troe det Sidste; ogsaa kan et enkelt Træk som Strophen **101** B 14 (F 12) tyde paa Indvandring fra Svensk; men noget fuldkomment Sikkert lader sig neppe sige desangaaende.

Noget rigere repræsenteret er den anden Form, som tilhører den Vise, der her skal behandles, og for hvilken jeg alt tidligere efter en Repræsentant for Metret har foreslaaet Navnet *Stolt-Elin-Strophen;* den bestaaer af to Dimetre, som danne Lin. 1 og 3 i en fireliniet Strophe, hvis Lin. 2 og 4 dannes af to rimede Monometre, i Reglen opstaaede ved simpel Udvidelse af den oprindelige Linie, sjeldnere efterhængte. Den findes i Viserne **3** A-C, **90** A, **209**, **334**, **424**, **429** A, **465** og **466**; sidstnævnte er den eneste episke Vise, hvori den ogsaa haves paa Svensk, Arw. **165**. Desuden findes den i fire rent lyriske Viser, nemlig vor **306** F-H samt i de endnu utrykte „Beilekunsten“, „Den favre liden Fugl“

og „Falken og Duen"; af disse findes de to første og den sidste i Svensk, nemlig Arw. **124** A, **122** og III. Bd. **7**.

Kun i een af de ovennævnte otte episke Viser, nemlig **90**, er en toliniet Form ogsaa opbevaret; her er den meget talende, idet baade det moderne danske Tillæg C (III, S. 870) og de fire svenske, Arw. **91**, Afz. **6** I-II, EW. I, **6**, ikke vide af den udvidede Form. Ogsaa vor A har opbevaret rent toliniede Stropher 20-22, hvor Lin. 1 og 3 rime, medens 2 og 4 udfyldes af Nonsens*). Den samme Mangel paa Gjennemførelse viser sig i **334**, hvor 11-13 kun ved en typographisk Misforstaaaelse vise sig som fireliniede: deres rette Væsen tillader ingen Tvivl. See vi paa en tredie Vise, **209**, ere af dens 25 Stropher de 10 (1-5, 9-10, 19-21) velkjendte som toliniede; de fleste af de andre kunne let reduceres dertil. I tre af dem (6, 15 med Varianten 16 og 22) rime Lin. 1 og 3; i de to første kunne Linieparrene uforandrede, i den tredie med en let Ændring uddrages som selvstændige Stropher af den oprindelige Form; ikke heller her tillader Metrets Opstaaen nogen Tvivl. See vi paa **465**, møde vi atter toliniede Kjendinge (1 cf. **4** A 4, § 111 b; 2 cf. **244**, 1; 3 cf. **220** A 6, **396** A 18, § 243 cd; 4 cf. **129**, 22, § 243 b; 5 cf. **383** B 5, ibd.; 6 cf. **76** F 18, § 243 f; 8 cf. **220** C 7, § 73; 9 cf. **39** A 10, § 243 g; 13-14 cf. **387** C 5-6, § 179 b); andre Stropher som 10-12 og 16 ere uoprindelige og Resten af minimalt Værd; charakteristisk er det derhos, at Lin. 1 og 3 vise trearsiske — ɔ: utilstrækkeligt forlængede — Linier i abnormt Overtal. Se vi endelig paa **3** — der jevnsides **90** alene mellem disse Viser kan antages for gammel, — ville vi see, at den er et Makværk af værste Sort, hvis Former, som næsten overalt ere utroværdige, kun komme til deres Ret ved at tilbageføres til toliniet Form, der ofte er let at spore — Forsøget skal blive gjort i det Efterfølgende. Vi kunne saaledes mindst ved Halvdelen af Viserne statuere, at de ikke ere digtede i den Form, hvori de ere os overleverede, men have en toliniet til Forudsætning.

Spørger man, hvad der kan have givet Impulsen til denne for en primitiv Rhythmik fjerntliggende Strophedannelse, ligger Svaret nær; at kirkelig Rhythmik her skulde have

---

*) Ogsaa Grundtvig er klar over, at Visens oprindelige Form er toliniet; se hans Note II, S. 497.

øvet nogen Indflydelse, finder jeg lidet troligt, hvor en anden Formodning haves lige for Haanden. Man bør, som sagt, have for Øie, at Viserne vare knyttede til Melodier, hvis faste Rammer omsluttede en Text tilligemed et Omkvæd. De mange lunefuldt skiftende Omkvædsformer, der navnlig i toliniet Metrum ere rigt repræsenterede, falde i to Hovedgrupper: den første bestaaer blot af en Linie, — *Efterstevet*, — der er tilhængt efter Strophens Slutning; den anden har foruden dette et (i Reglen kortere) *Indstev*, der adskiller Halvstropherne. Denne sidste har atter sine Underafdelinger, idet man foruden det sædvanlige, udelte Efterstev ikke sjeldent finder et mere sammensat, oftest toleddet, hvis første, korte Led danner en Parallel med Indstevet. Sangcomplexet danner paa denne Maade af det toliniede Metrum reelt en fireliniet Strophe med Efterstev; Rhythmen i dennes Lin. 2 og 4 er forskjellig; se Ex. Ísl. fk. **2** B, **3**, **11** B, **15** A, **25**, **33**, **35**, **37** A og B, **39** o. s. v.; stundom sammenrimes Efterstevets to Led, stundom Indstevet med Efterstevets første Led, en enkelt Gang alle tre. I vor **340** finde vi de to, der svare til den firel. Stropbes Rimlinier, begge trearsiske:

„Hvor har du været saa længe,“
Svend i Rosensgaard?
„Og jeg har været i Enge,“
Kjære Moder vor.
I vente mig sent eller aldrig.

Samme Form isl. **11** B; oftest er dog den ene eller begge toarsiske:

Datter og sin Moder
— *Men Gjøgen han gal* —
De sidder i deres Bure.
Under Høieloftssvale.
Men Malfred hun græder udi Lunden, udi Loften der hun sørger.
37 C; **278** A.

Einum unni eg manninum
— *Á meðan það var* —
í míns föðurs ranninum.
— *og það fór þar;*
þá hlaut eg minn harm að bera í leyndum stað.
Ísl. fk. **45**-**46**.

Líti Kersti hon var seg så lítid eit vív,
— *brónfolen rinder lett* —
hon kunnað 'ki ráðe sit unge lív.
— *Með deð regner og deð blæs,*
fer norðan under fjöllo der leika di Norðmenn.

Lst. **42**.

Se videre Afz. **75** II og anførte isl. Exempler.

I vor **390** have vi en Stevstamme af denne Form:

Jeg beder eder, alle mine Mænd:
I være vel boen,
I binder op Hjelm af Guld,
I følger Hr. Jon.

Den næste Strophe lyder:

Hr. Peder han kom fra Thinge hjem,
— *I være vel boen!* —
Liden Kirsten, hans Datter gaaer hanom igjen,
spør hun om Hr. Jon.
I binder op Hjelm af Guld, I følger Hr. Jon.

Og saaledes fortsættes gjennem alle Stropher med skiftende Omkvæd i Lin. 4, der altsaa her er inddragen i Texten. Man vil see, at det ligger overordentlig nær, hvor en Vise er sungen paa en Melodi med denne Omkvædsform, at føre det her gjorte Experiment et Skridt videre og at skabe et nyt Metrum ved helt at fylde Lin. 2 og 4 med Text og som Omkvæd kun at bevare Efterstevets andet Led. Ogsaa maa herved tages i Betragtning, at vore mere end 500 Viser ikke have havt 500 forskjellige Melodier: mange Viser ere sungne paa een — som nutildags et Utal til „Der var engang en tapper Mand;" — vi see det netop ved denne Rhythme i de nysanførte Exempler **37** og **278**; det Samme sees tydeligt ved **32** og **261**. Naar et Exempel paa Metret først er givet, kan det under disse Forhold let drage flere efter sig: alle Viser af denne Form kunne godt have været sungne paa samme Melodi, hvori kun Efterstevet let varieredes med den musikalske Smidighed, som Tiden besad i en ganske anden Grad end vor.

At Metret nu, efter engang at være opstaaet paa denne Maade, i Tidens Løb kan vinde Fasthed nok til, at der kan digtes i det, skal ikke benægtes. Dette turde virkelig være

Tilfældet med nogle af de hidtil kun løselig omtalte lyriske Viser, der ikke vise Spor af toliniet Form; det sees af dem, at Formen paa deres Affattelsestid har nydt en vis Yndest; denne Tid er imidlertid saa sen, at den ikke mere kan siges at være Folkevisens. Ogsaa er det muligt, at Sildefødinger fra dennes sidste Periode som **424**, **429** og **465** aldrig i deres Helhed have været toliniede; den sidste er som paaviist en Compilation, de to andre ikke stort bedre. Tilbage at omtale er kun **466**, den eneste af disse Viser, der haves paa Svensk, Arw. **165**. At Udspringet til den som til Alt, hvad der i denne Form findes i begge Sprog, maa søges i Danmark, synes mig utvivlsomt; Texten er imidlertid saa fordærvet, at vanskeligt Mere lader sig sige om den. Er den — som Dr. Olrik mener — gammel, maa jeg antage, at den oprindelig er toliniet; jeg seer imidlertid ingen Grund til at troe, at ikke ogsaa den skulde stamme fra en sen Tid.

Stolt-Elin-Strophen findes ikke hos Landstad eller Bugge og kjendes sagtens ikke i Norsk. Selv i Danmark synes den local og ikke overalt fortrolig; i de 7 Viser haves den kun i een Opskrift; **90** B og **429** B udvide dens Rimlinier til trearsiske. Det Samme kan muligt være skeet andensteds, hvor det ikke mere lader sig spore; at denne Omdannelse fra toliniet til normalt fireliniet skulde have fundet Sted i større Omfang, er dog ganske utænkeligt.

I Færøisk, hvor jeg ikke har undersøgt Forholdet tilbunds, er Strophen mig ikke nærmere kjendt; bestemt kan jeg sige, at den ikke her findes i sin Forekomst sammenfaldende med nogen dansk Vises Metrum; dens Optræden i vor **455** synes local Nydannelse. Paa Islandsk, hvor Rhythmen, som bemærket, er meget tilvant gjennem en nærstaaende Omkvædsform, haves den forholdsvis rigt repræsenteret; en national Forkjærlighed for korte Hemisticher har sikkert ogsaa her begunstiget dens Brug. Den findes Ísl. fk. **21** C (B ikke gjennemført, A normalt fireliniet), **23**, alle Opskr., **36**, **42** (nær ved toliniet, synes udvidet), **48** A-C (svagere i D, E alm. firel.), **57**, **64**.*) Disse Viser ere imidlertid alle exclusivt islandske: Strophens Forekomst her er fuldstændig uafhængig af dens Optræden paa Dansk. Dens Oprindelse

*) Svage Spor endv. i **29** og **41**, ogsaa findes Spor i **30**, ɔ: DgF. **194**, som hos os aldrig har været Andet end normalt fireliniet.

skal jeg ikke indlade mig paa at drøfte; at Island skulde have faaet den fra Danmark, er lige saa lidt troligt, som at det Omvendte skulde være skeet. Det er en kjendt Erfaringssætning, at simple metriske Former uafhængige af hinanden kunne opstaae paa flere Steder, og det foreliggende Tilfælde er en Illustration dertil. Vistnok er Strophen ogsaa paa Island sen, maaske langt senere, end man til nu har tænkt sig.

Lad mig for at fuldstændiggjøre Omridset af Visernes Metrik endnu blot tilføie Følgende. Fra Stevstammernes lunefulde Former maa fuldstændig bortsees: de have Improvisationens Charakter og ere ikke egnede til som Kunstformer at indordnes under Regler. Fra Stropher, hvis Linietal overstiger fire (**149** B, **170**), bør ligeledes bortsees som Kunstprodukter fra en sen Tid, der Intet har med vor Folkevise at gjøre.*) Om den af tre sammenrimede Dimetre dannede Strophe, der haves **400**, gjælder det Samme: den maa sees som Enkeltmands i en meget sen Tid gjorte Forsøg paa at indføre en fremmed Stropheform, der hverken har folkelig Grund eller folkelig Tilslutning.

En særegen Stropheform spores i den i DgF. endnu ikke optrykte Vise **488** „Den udkaarne Ridder" (Abr. **152**); den betegnes ved Formen:

Han førte for sit Bryste
Et Glavind, var slaget i Røste;
Og den var skarper end Demantsten;
Den gjorde Hr. Olufs Hjerte Men.

Abr. **152**,5.

At Visen, som fattes Omkvæd, stammer fra Tydsk, kan ikke betvivles**); Rhythmen, som forøvrigt ingenlunde er gjennemført, er rent tydsk og er uden videre Følger for vor Digtning. En tilsyneladende Afledning af den, der imidlertid ligesaalidt gjennemføres, og hvori Lin. 3 lades rimløs,

*) Femliniet med Rimformen aabxb, Lindenschmidton, er alm. i Tydsk.

**) Med Linierne:

Han førte paa sin Hjelm
En Krans af røden Guld —

cf. Hildebrandslied, Bøhme 1, 17:

Was fürt er an seinem helme?
von gold ein krenzelein.

medens 4 sammenrimes med 1 og 2, findes pletviis i den utrykte „Rige og fattige Pige“; Visen stammer ligeledes fra Tydsk (Bøhme, altd. Liederb. **41**), i hvilket Sprog Formen en enkelt Gang kan findes (se ibd. **251** A-B 2), men den fattes hos os i de ældste Opskrifter og synes Nydannelse; se navnlig J. F. X, **87** C;*) cf. tillige Stevstammen **355** A 1.

Neppe værd at nævne ere fremdeles nogle Former, der ogsaa stamme fra Tydsk, for største Delen som ligefremme Oversættelser fra 18de Aarhundrede; se saal. „Greven og lille Lise“, J. F. X, **79**, „Den unge Greve“, ib. I, **81**, X, **86** = Bøhme **36-38**. Den første er ikke i sin Rhythme væsensforskjellig fra vor fireliniede Strophe med kvindelig Udgang, naar bortsees fra, at Halvstrophen her er behandlet som Strophe, — en umulig Form, der er fjern fra alle Kunstprinciper. Den anden skiller sig kun fra alm. fireliniet ved, at Lin. 1 og 3 oftest fattes den fjerde Arsis. Begge Versemaal ere helt eller tildels rimløse og omtales kun for en Ordens Skyld; de Viser, de tilhøre, maa ikke kaldes Folkevise efter Ordets Betydning i DgF., men Bondevise af tarveligste Sort, der formelt ligger udenfor alle kunstneriske Bestemmelser som reelt udenfor Begrebet Poesi.

Vende vi os nu til Visen om Aage og Else, have vi den, som alt sagt, i fem toliniede Nutidsoptegnelser, **90** Tillæg C, Arw. **91**, Afz. **6** I-II, E. W. I, **6**, mens af vore to ældre **90** A er udvidet til Stolt-Elin-Strophe, B endnu videre til normalt fireliniet; denne Opskrift er iøvrigt ikke (se Grundtvigs Bemærkning II S. 492) nogen direkte Afstamning fra A. Begge disse ere Makværker fra en sen Tid, der dog tydeligt

*) Cf. endv. DgF. **5** A 4, 6 og 12; 6 lyder:

> Herrer rider vide,
> Og Strømme rinder stride;
> Fandt han selve Maremind
> Sovend under Lide —

her dog vistnok ligesaa lidt af direkte tydsk Afstamning; Originalens Metrum har iøvrigt staaet det tydske Heltevers nær, men er ellers i dansk Overlevering — bortseet fra dens Slethed — lidet forskjellig fra alm. fireliniet. At Strophen i A skrives otteliniet, er rhythmisk uvæsentligt, — om dette ellers betyder Noget: cf. Skrivemaaden **18** B-C. Jeg bemærker leilighedsviis, at Vedels i **18** D gjennemførte Fordobling af Strophen har Medhold i de bevarede Melodier; denne Behandling i Sang af toliniet Metrum kan i en senere Tid oftere have fundet Sted, men er, som sagt, metrisk uden Betydning.

lade gode Enkeltheder skimtes; den oprindelige Form maa hovedsagelig reconstrueres ved dem, medens de nyere Opskrifter kun paa enkelte Steder byde Læsemaader af Værd som Korrektiver.

A begynder:

Der sidder tre Møer i Buret,
De to slynger Guld;
Den tredie hun græder sin Fæstemand
Under sorten Muld.
For hun haver trolovet den Rige.

Svenske Sidestykker haves:

I väfve silke och I spinne gull!
En fästmö gråter sin fästeman ur svarta mull.
Arw. **91**, 1.

Liten Kerstin och hennes moder de lade gull i bår;*)
Liten Kerstin hon sörjer sin fästeman ur graf.
Afz. **6** I, 1.

Sammes II, 1 har en anden Strophe, DgF. **89** D 13, som ikke hører hjemme her, men som dog viser tilbage til Erindringen om denne Strophe.

Det skal ikke nægtes, at en heldig Tilfældighed i vor A 1 har skabt en meget smuk Strophe (bortseet fra Ordet „under", der selvfølgelig som i Svensk bør læses „af"). At den desuagtet er uoprindelig og af sen Datum, er afgjort. Der kan nemlig ikke være Spor af Tvivl om, at vi her have en oprindelig Stevstamme, som efter Forfaldstidens Skik i en Periode, da den oprindelige Sangmaade var gaaet tabt, er omlavet i en Form, der stemmede med det øvrige Metrum; at dens oprindelige Form skulde have været den senere gjennemførte Stolt-Elin-Strophe, er ganske uantageligt. Vistnok haves Isl. fk. **57** et enkelt Exempel paa en Stevstamme, der er længere end Digtets Stropheform; men dette er i

*) Den forskrevne Strophes Lin. 1 gjemmer her Strophen:

Jomfru Ermerig og hendes Moder
De sidder i deres Bure.
37 A 32.

(Lad mig om Rimformen her bemærke, at ð og r i Folkevisen ofte gjælde for samme Consonant, ligesom i Svensk ofte *l* og *r*.)

den Grad afvigende fra det Almindelige, at det ikke her tør tages til Indtægt.

Vi see paa de tre Steder i første Linie Erindringen opbevaret om at slynge eller væve Guld; i alle fire Stropher har den næste Jomfruen, der græder sin Fæstemand af Graven: dette er Strophens sikkre Indhold. Have vi fastslaaet Metrets toliniede Form, og fastholde vi Reglen, at Stevstammen skal være kortere end det følgende System af en Strophe med Omkvæd, giver sig som den naturlige Grundform for de to første Linier af vor A 1:

To Møer slynger Guld;
Den ene græder sin Fæstemand af Muld.

Det bør ikke herved lades uomtalt, at Strophen hos Arwidsson frembyder en anden Mulighed. Selve den tilsyneladende bizarre Begyndelse (i hvilken iøvrigt ogsaa den kjendte Udvidelse fra senere Tid har fundet Sted), har eo ipso Ægthedens Præg og angiver en varieret Form, der har lydt:

I væve Guld!
En Fæstemø græder sin Fæstemand af Muld.

Det er i dette Tilfælde næsten utvivlsomt, at den første Linie i den brugte Sangmaade har udgjort Indstevet. Det er oftere her accentueret, at en Text altid var knyttet til Melodi; som det imidlertid er bemærket, at ikke hver Vise havde sin, maa det tillige erindres, at en Vise overordentlig tidt er bleven sunget paa flere, der hver havde sin locale Hjemmel.*) Særlig vil dette have været Tilfældet, hvor Talen er om en Vises Syngemaade i de forskjellige Lande, der dengang som i vor Tid hvert havde sin egen musikalske Smag. Hvilken af de to Former for Stevstammen der er ældst, lader sig ikke afgjøre; paa den ene Side er Sverrigs hele Forhold til Folkevisen mere secundært end Danmarks; paa den anden Side opbevarer det tidt — som det f. Ex.

---

*) Endnu en Stevstammeform synes at gjemmes i **90** C 1:

Skjøn saa er hun Linden, imens hun groer;
Saa er hun Elselille, hun holder sin Tro.

Lin. 1 turde her hænge sammen med det svenske Indstev: „Hvem bröt löf utaf linnebärsträd (liljeträd, liljoneträd)?“ der gjenfindes i vor **37** G; men dette synes oprindelig at sigte til en improviseret Brudeseng — cf. **56** F 16, **198**, 8, **220** A 54 etc., **364**, 19 — og at vise ud etsteds i et ubestemmeligt Fjerne.

sees af vor Vises Metrum — ældre Former. Valget her maa blive noget vilkaarligt: var mit Formaal en svensk Redaction, vilde jeg foretrække den svenske Variant; som Forholdet er, finder jeg det rimeligst at give den danske Fortrinet. Uomtalt er endnu Omkvædet, som maa udgjøre Stevstammens tredie Linie; Formen i vor A synes utrolig: denne Brug af et substantiveret Adjectiv „den Rige" er ligesaa stilløs som smagløs. Dansk C har det mere trolige: „Saa troloved hun den *Ridder.*" Kritiken vil imidlertid her have to Ting at bemærke. For det Første synes „troloved" at vise Forfaldstidens vante Lyst til at forlænge: navnlig i den sidste Version med det forudgaaende „saa" er Ordet fuldstændig meningsløst. Øiensynligt skal her læses „loved", der i sig indeslutter Betydningerne af „elske" og „trolove"; Meningen er: saa *høit* elskede hun ham. For det Andet pleier Stevstammens sidste Led at sammenrimes med et foregaaende (tredobbelt Rim herved ikke sjeldent; se f. Ex. **155** A 1). Rimet ligger her saa „snublende nær", at det næsten ikke kan betvivles: vi have kun at tilføie det ene Ord „huld", som hører til Folkevisens faste Armatur i denne Rimforbindelse. Hvad angaaer denne Brug af Epitheton'et, henviser jeg til Hällestad-Stenen I (Wimmer I, S. 85-87) „sar hulan trutin".

Vi fortsætte vor Betragtning med A som Udgangspunkt. Vel hjemlet synes dens indledende Fortælling, der fattes i alle 5 nyere Opskrifter, — altsaa A 2, der efterfølges af B 2, som er bedre formet end A 3. Af A 4-5 er den sidste øiensynligt den ægte. Den tilsyneladende meningsløse Slæben omkring med Kisten, som kun haves i A 6, B 4 (gjentagen **89** A 20; Formen skabelonmæssig, cf. **60** B 6 etc., **290** A 19, **9** B 19, **11** D 34), men ikke i nogen anden Opskrift — tør jeg alligevel ikke forkættre: dens af Grundtvig uforklarede Særhed turde grunde sig paa en Folketro, ifølge hvilken Gravbeboerne, naar de uden særlig Tilladelse forlade Graven, nære Frygt for, at onde Aander i deres Fraværelse skulle tilegne sig deres Kiste, — jeg veed for denne iøvrigt ingen skriftlig Hjemmel. Videre følger A 7, 8 (9 overflødig), 10, 11.

Forud for A 12 gaaer i C den oftere gjentagne Strophe 5, der gjenfindes i alle fire svenske Opskrifter; de tre have den dog i en ændret Form. Den lyder:

1. Hun toede hans Fødder i klareste Vin,
Hun visked dem paa det hvide Hermelin.

90 C 5, m. **411**,9 (— toede ham — ham — Lin). **422** A 8, m. **271** Bil. IV, 13 (— Lin). **267** H 19 (Hun vasked de Børn —), m. O 15. **294** A 4 (det Barn), m. Arw. **108** B 8 (ligel.); cf. **53** C 21. Afz. **6** II, 6. E. W. I, **40**,6 (= Arw. 53).

2. Hun satte ham paa den forgyldene Skrin
Og toede hans Fødder i det klareste Vin.

370 A 8, m. **411**,8 (toede ham). Arw. **52**,13. **91**,7. E. W. I, **6**,6. Afz. **6** I, 6. (Cf. Lst. **77**,13.)

Den sidste af disse Stropher (der iøvrigt i **411**, hvor begge findes, gaaer først), anseer jeg for afledet og dannet som en Mellemform af den foregaaende og **271** B 15 (cf. **157**,25); vil man fastholde den nogensteds, kan det fornuftigviis kun gjøres i **411**. Ellers ere disse Stropher overalt undværlige og slet motiverede; kun i **90** synes de — altsaa som den første Variant — paa deres rette Plads, idet der kun her er Grund til den rørende Omsorg, der yderligere viser sig i A 12. Og det fortjener at bemærkes, at denne ofte gjentagne, skjønne Strophe, der toliniet kun haves her og **422** A 6, m. (uægte), — først faaer sin rette Mening og Motivering, hvor den udgjør et Led i Personens Behandling og ikke er Alt, hvad der vises af Omhu.

Videre følger A 13-14 (15 sen Tilsætning), 16. „Mig", udtalt „meg", maa vistnok kunne rime paa „Himmerig"; nærmere ligger det dog efter 13 at troe, at Svaret lyder „Saadan er der i Graven *min*," og at vi kun have en Assonans paa *i*. Lin. 4 sees i 14 og 16 ikke ubehændigt, men dog stilløst efterhængte; Rimformen i den sidste Strophe synes at ligge nær som „min—Helveds Pine". 17 og 19 følge; 18 er et sent, forstyrrende Indskud; det i dets Form tilsyneladende Originale er neppe originalt her: cf. Sidestykker **9** B 15-16 og **20** G 34-35.

Af de følgende Stropher 20-22 er kun een ægte, troligviis den mellemste; de to andre ere Forfaldstidens kjendte Udvidelser*), som iøvrigt, mærkeligt nok, gjenfindes i C**).

---

*) A 22 kunde synes fristende at optage, men er sikkert en sen Omformning af Strophen **101** G 15; om Himmerig er ellers ingen Tanke i Visen. A 20 er kun Rimvariant af 21.

**) Stropherne ere her firelinede, identiske med A-B, og vise en for Opskriften ellers fremmed Tradition.

De svenske Opskrifter have her kun een Strophe; denne, som ogsaa kjendes i Norsk og Islandsk, og hvori „gala“ rimes paa „tala“, „fara“ eller „vara“, — turde dog snarest være at henføre til vor **89**. Vor Vises engelske Sidestykke, Child **77**, har ganske vist A 14 en rød og en graa Hane, G 3 hvid og graa; Rimordet er dog „grey“ og Forbindelsen med den danske Text kun indirecte.

Herefter følger A 23, 24, — Rimet „mod i Hov—Skov;“ — endvidere 25 (26-27 overflødige Udvidelser), 28 (29 ligeledes Udvidelse).

Vi komme nu til 30, hvis Rim naturligt foreligge i Linie 2 og 4. Strophens første Linie maa lyde: „Du see dig op til Stjerner smaa,“ hvorved det tilsatte Ord „Himmelen“ bortfalder. Jeg finder dette Ord en Digression værdt.

Det er til nu ikke bemærket af Nogen, at dette tydske Ord øiensynlig er et i vort Sprog sent indtrængt; Folkevisen har ikke opbevaret det nogetsteds, som med Føie kan ansees for at have gammel Hjemmel. Det sees kun paa enkelte Steder, mest i sene Bearbeidelser og slet bevidnet, saaledes **72** D 109, E 136, i Legendevisen **97**, A 1, i den tilklinede Slutningsstrophe af den usle Tendensvise **17**, hvilket sene Fabrikat kun Chauvinismen har viist Forkjærlighed (mærk dog ogsaa her Ordet „Sky“ A 15, B 20!), — i Syvs bekjendte Linie **128** G 24: „som Himmelen er med Stjerner besat“ og i forskjellige utrykte Viser, saaledes i den fra Tydsk indførte, sene Vise „Den udkaarne Ridder“: „hvad heller han var kommen fra Himmelen ned,“ — i de sene lyriske Viser „Ridders Klagesang“: „Duggen driver af Himmelen neder“ — „Elskovsklage“: „Og Himmelen skulde nedfalde“ (gjenfindes i „Nonnens Klage“, her med den betegnende Variant: „Og *Skyerne* skulde falde paa Jorden“); endvidere haves i „Axel og Valborg“ „Himmel“ i Bet. „Baldachin“; „himmelblaat“, **132** A 7, uoprindeligt. Uden Betydning er „Himmel og Jord“ **84** F 26, cf. 28, se en troværdigere Form for Strophen G 29, H 24, I 23; den beslægtede Variant G 28 røber ogsaa tydeligt (mærk derhos Ordet „Time“) sin sene Oprindelse. I moderne Overlevering forekommer Ordet selvfølgelig nu og da, saaledes **283**, 13, **389** H 24; paa disse kan ingen Vægt lægges. Den ægte Folkevise kjender i Betydning af vort „Himmel“ kun to

skarpt adskilte Udtryk, nemlig „Himmerig“ for den aandelige Verden og „Sky“ for det synlige Firmament; slaaende gives Forskjellen i Strophen:

> Mig tykte, jeg var udi *Himmerig*,
> Der var saa faur en By;
> Jeg havde stolt Signelil udi min Arm;
> Jeg faldt igjennem den *Sky*.

20 A3. C6. D4, etc.

(Anna Krabbe ændrer (K3) meget betegnende Lin. 3 til: „Himmelen den reffnede!“ Man seer heraf, at „Sky“ ikke længer forstodes; cf. Vedels Vers **50** A7.) Se endvidere et meget betegnende Exempel i den endnu utrykte **486** „Erik og Lisbeth“: „Hende mødte Hr. Erik som Solen paa Sky.“ Videre Exempler paa denne Sprogbrug findes i Mængde, saaledes **315**, 5: „Under aaben Sky,“ — de fleste dog, som naturligt er, ikke saa udprægede, se f. Ex. **77** A32, **82** C26 („saae sig i Sky,“ ofte), **89** B17, **162** A12, etc. etc.; vi have denne Sprogbrug opbevaret i „Lærken slaaer i Sky;“ og i det for os Tilvante ved dette Udtryk, hvormed vi ikke forbinde nogen udpræget Forestilling om den skyfri Himmel, og hvormed de fleste Forekomster i Viserne ere analoge, maa sikkert Forklaringen søges paa, at Ordets Forhold i Folkevisen til nu er undgaaet Forskernes Opmærksomhed.*)

Eiendommeligt er ogsaa Forholdet ved Ordet „Stjerne“: det lader sig ganske vist vanskelig tænke, at man ikke i vor Folkevises Tid skulde være bleven opmærksom paa de smaa lysende Punkter af dette Navn, som navnlig om Vinteren vise sig i et ikke ubetydeligt Antal. Vist er det imidlertid, at de i Folkevisen nævnes yderst sjeldent og ikke paa noget Sted, som med Sikkerhed kan antages for at være af høi Ælde. Jeg tør imidlertid ifølge Sagens Natur ikke af denne Grund ansee Ordet for uoprindeligt: ogsaa Folkevisen har sine ἁπαξ λεγομενα.

Visen afsluttes naturligt som i B med to Stropher; den første synes ikke helt at kunne redigeres tilfredsstillende af de danske Opskrifter, hvorimod et i disse ved Anbringelsen af det uægte „Himmelen“ øiensynligt udfaldet Rimord haves

---

*) Til Sagkyndiges Besvarelse tillader jeg mig at spørge: Hvorfra kommer i Engelsk Ordet „sky“?

Afz. 6 I, 11 (cf. II 13; Arw. 12; E. W. 15). Den anden haves tilfredsstillende B 13, hvorefter Visen altsaa lyder:

To Møer slynger Guld;
Den ene græder sin Fæstemand af Muld:
Saa loved hun den Ridder huld.

1. Hr. Aage red sig under Ø,
Fæste stalt Else, saa væn en Mø.
— *Saa loved hun den Ridder huld.*

2. Fæste han hende med meget Guld;
Maanedsdag efter laa han i Muld.

3. Stalt Else græd og Hænder slog;
Det hørte Hr. Aage under sorten Jord.

4. Op stod Hr. Aage, tog Kisten paa Bag;
Saa gaaer han til hende med stor Umag.

5. Han klapped paa Dør med Kiste sin:
„Stat op, stalt Else! du lad mig ind!"

6. Alt laa stalt Else og tænkte ved sig:
„Monne Hr. Aage komme til mig?"

7. „Hør du, stalt Else, lad op din Dør:
Saa vel kan jeg Jesum nævne som før."

8. Op stod stalt Else med Taar paa Kind,
Saa lod hun ham i Buret ind.

9. Hun toede hans Fødder i klare Vin,
Hun tørred ham med det hvide Lin.

10. Hun tog Kam og kæmde hans Haar;
For hver en Lok hun fælde Taar.

11. „Hør du, Hr. Aage, Kjæreste min
Hvordan er der i Graven din?"

12. „Saadan er der i Graven min
Som i det frydelig Himmerig.

13. „Saadan er der i Graven min
Som i det sorteste Helveds Pine.

14. „For hver en Gang din Hu er glad,
Da er den hængt med Rosensblad.

15. „For hver en Gang din Hu er mod,
Da er min Kiste fuld af Blod.

16. „Nu gol Hanen den røde,
Til Jord skulle alle de Døde."

17. Hr. Aage tager sin Kiste paa Bag,
Saa gaaer han derfra med stor Umag.

18. Op stod stalt Else, mod i Hov:
Hun fulde sin Fæstemand gjennem Skov.

19. Der de kom paa Kirkegaard,
Da falmed Hr. Aages gule Haar.

20. „Hør du, stalt Else, Kjæreste min:
Græd aldrig mere for Fæstemand din.

21. „Se dig op til Stjerner smaa,
Da seer du, hvor Natten gaaer."

22. Saae hun op, som Maanen rand;
I Jorden slap hendes Fæstemand.

23. Hjem gik stalt Else saa sorrigfuld;
Maanedsdag efter laa hun i Muld.
— *Saa loved hun den Ridder huld.*

DgF. 3. Sivard og Brynild.

Naar jeg tager denne Gjenstand for, er det visselig ikke, fordi Opgaven er fristende, men kun fordi en Løsning *skal* findes selv paa en delviis uløselig Opgave, og fordi et Exempel heri maa gives.

Visen, der kun haves dansk, er os i tre Opskrifter A-C, der i Slethed gjøre hinanden Rangen stridig, — overleveret som Stolt-Elin-Strophe; den følgende D er Vedels yderligere fordærvede, til normalt fireliniet udvidede Bearbeidelse; den sidste E en moderne Variant af denne. Vi have altsaa kun tre originale Texter, der fremvise det eneste Exempel paa en Vise i denne Stropheform, som bevidnes ved flere Opskrifter. Som den imidlertid overalt i ældre episke Viser er uoprindelig, saaledes ogsaa her: dens Uægthed røber sig paa mangfoldige Steder. Det vilde være en ren Vandalisme at præsentere den paa denne Maade, ligesom ogsaa enhver Redaction i denne Form kun vilde blive den samme Elendighed om igjen, som Haandskrifterne vise. Den maa ligesom den foregaaende Vise restitueres i toliniet Form, som gjennemgaaende tydeligt sees at ligge bag.

A-C 1 indeholder i „Glarbjerget" en kjendelig Erindring om et uvedkommende Prosaeventyr. Formen er forvansket og lader sig ikke med Sikkerhed fastslaae. Adjektivet „spag" er ikke frit for at være conventionelt (cf. **39** A 19 m.V., § 58 a); Begyndelsen i A-B minder derhos stærkt om **411**, 1-2, hvis Ægthed ikke kan anfægtes, og af hvilke Reminiscenter ofte spores (§ 46 a). Ogsaa er i **411** den syntaktiske

Bygning sikkrere end i vor A-B 1-2, hvor man ved første Nævnelse af Ordet „han“ ikke ret veed, til hvem der sigtes. Værd at reflektere paa er desaarsag den, som det synes, mere selvstændige Form i C, hvis Halvstrophe reduceret maa lyde: „Sivard rider sin Fole glad“. Den meningsløse Fyldekalk „om lysen Dag“ er uantagelig; kun en Gisning kan her udfylde det Manglende; rimeligt synes: „han tog ud Brynild, i Bjerget sad“. I hvert Fald kommer denne Conjektur det Oprindelige meget nær. Den næste Strophes Rimform følger derefter af sig selv; Gjentagelsen er her trolig.

A 3 er identisk rimet; „to-toe“ tør imidlertid i den gamle Form neppe forkastes. Kunde det sidste Ords Skrivemaade føres tilbage til þ, vilde Rimet være helt dadelløst.

A 4-8 er kun toliniet, der med Vold er trampet ud til fireliniet. A 9 er slet formet; bedre Motiv i C 4.

Den helt taabelige Strophe A 10 er overflødig; finder man dens Indhold værdt at medtage, haves Korrektivet for dens Linie 2 i den tilsvarende af A 25: „Du efter monne traae“. Dens Sidestykke i Taabelighed A 11 korrigeres ved C 5, hvor Rimene „Raad-faae“ frembyde sig af sig selv.

A 12 kræver kun den fornødne Forkortelse for at give en brugbar Strophe; dens Halvstrophe gjentages imidlertid i 13, hvilket her er et stærkt Indicium for Uægthed. En Rimlinie, som supplerer A 12, findes opbevaret C 6, hvor kun Ordet „Jern“ kræver at ombyttes med „Staal“. I 13 synes sidste Linie at maatte lyde: „foruden det, han selver aa“; Formen er her forvansket ved den tilklinede Linie 4. I A 14 behøver man blot for „det gode Sværd“ at indsætte Sværdets Navn „Adelring“. A 15, der omtrent ordlydende gjentages som A 18, bør her slettes; 16 følger af sig selv.

Complexet A 17-19 frembyder formelt ingen Vanskelighed, men er selv i sin toliniede Grundform Forfaldsstil af værste Sort. Retableres de tre Stropher direkte efter Texten, lyde de:

Hagen svøber sit Hoved i Skind,
Han gaaer i Loft for Sivard ind.
„Her sidder du, Sivard, Stalbroder min:
Du laan mig dit Sværd for Ære din.
Du laan mig dit Sværd for Ære din
At ride Dysten for Jomfru min.“

Saaledes have Versene aldrig lydt i Visens gode Tid, og at gjengive dem saaledes er at forvrænge den mere, end en stilfuld Ændring her vil gjøre. Baade den uudholdelige 17 og Gjentagelsen undgaaes ved at give 19 som den ændrede Gjentagelse af 14:

Hagen ganger for Sjvard ind:
„Vil du laane mig Adelring?"

En Form af denne Type er — mirabile dictu — exempelløs; men at den fattes, er kun et Indicium mere for, at Travere som 17 have opslugt alt Individuelt. At den ikke skulde have existeret, er platud utænkeligt, naar hensees til, hvorledes Rimvarianter florere, og til, at en saadan Strophe kun er en Rimvariant af den allermest nærliggende Sort paa de ofte forekommende Stropher: „N.N. ganger for N.N. at staae", hvor anden Halvstrophe normalt er Replik (se min § 216, 229 f, 234 a).

A 20 er i sin Form paavirket af **34** A 41. Bedre Rim B 10 (C 9).

A 21 antager jeg for at gjemme en gammel Erindring; mærkeligt, at Grundtvig med sit for Sligt saa aarvaagne Øie ikke har mindet om Ligheden med Helgakviða Hjørvarðssonar I, 9: „liggr með eggju ormr dreyrfáðr". 22 synes derimod sent Tillæg fra en Tid, da det Foranstaaende skulde have en snusfornuftig Motivering; jeg troer at burde udelade den.

A 23 bør corrigeres ved B 12, C 11, idet Hovedets Afhugning direkte maa fortælles; Rim „faae — Hoved fraa." A 24 haves ens overalt; Formen følger af sig selv.

A 25-27 indeholde Visens Hovedvanskelighed, idet Udtrykkene i Opskrifterne ere ret afvigende og overalt forvanskede til Ukjendelighed. Fast staaer i Betragtningen, at Hagen bringer Sivards Hoved, der som i A synes at kræve en Replik fra ham, — og at Brynild ikke vil see det; endvidere følger en Opfordring til at gaae til Hvile. Uundværlig synes derefter en Bevidnelse af Tak og Tilsagn om en Løn, som oprører Hagen, og endelig et Udbrud af Anger hos denne, der driver ham til det næste Drab,*) — i Alt fire toliniede Stropher.

*) Grundtvig er i sin Redaktion (Danm. Fkv. i Udv. I, 5) gaaet udenom Vanskeligheden ved ligefrem at omdigte A 26: jeg kan hverken billige Fremgangsmaaden eller finde Rettelsen i Visens Aand.

See vi først paa A 25, som intet Sidestykke har i de andre Opskrifter, staaer for det Første Lin. 1 fast, som det neppe er gjørligt at formulere anderledes. Et sikkert Viseelement haves fremdeles i i Lin. 3, idet den foruden her gjenfindes A 27, B 15 og C 15; Spørgsmaalet er kun, *hvor* den skal anbringes. De fire Citater repræsentere nemlig tre forskjellige Stropher, og den synes i dem alle vel anbragt. Iøvrigt er den i C ikke Rimlinie, hvisaarsag dens reale Indhold vel her kan admitteres som Gjentagelse. Valget maa derfor staae mellem A 25 og 27, hvilken sidste svarer til B 15.

Efter den givne Disposition af Stoffet synes det nu rimeligt, at den stærke Anklage: „For din Skyld vog jeg min Stalbroder" — som ikke kan tænkes at have lydt ens i 25 og 27, — opbevares til den sidste Strophe som den Explosion, der gaaer forud for Drabet. Et Forhold i 25 bestyrker Antagelsen: betragte vi Halvstrophen:

> Her haver du det blodig (rettere: Sivards) Hoved,
> Du efter monde traae, —

indeholder dens Lin. 2 i Virkeligheden det Samme som Lin. 3, blot i en mindre skarp Form. Give vi den dens naturligste Sprogform „du efter haver traaet", have vi her en antagelig toliniet Strophe. Vistnok er „Hoved" og „traaet" neppe helt ulastelige Rim (moderne Udtale „Ho'de" og „traa'de" vilde have været det); men de høre i hvert Fald til de forhen (S. 91) omtalte Rimtilnærmelser, som man maa vente sig nu og da at finde.

Mindre Vanskelighed frembyder næste Strophe; Formerne lyde:

> *Tager I bort det blodige Hoved,*
> *Lader mig det ikke see!*
> Nu vil jeg give eder min Tro
> Eder til stor „Gled".

A 26.

> *I kaster mig bort det blodige Hoved*
> Fra eders Skarlagenskind!
> *Kommer saa hid i Seng til mig* (sic!),
> Allerkjæreste min!

B 14.

> *Lægger I nu det blodige Hoved*
> Fra eders Skarlagenskind!
> *I ganger i Seng,* kjær Herre min,
> *Under hviden Lin!*

C 13.

En Grundform ligger her lige for Haanden, som lyder:

Du lad mig ikke hans Hoved see!
Du gak i Seng under hviden *Ble*!

A og B vise her i sidste Halvstrophe den Udtalelse af Brynild, som formentlig ikke kan undværes for at fremkalde Reactionen. I A synes Formen erindret; sidste Linie indeholder aabenbart et Sigte paa Fremtiden: „Nu skal Alt blive godt for os Begge.“ Vi kjende særdeles vel den her afstumpede Rimlinie: se f. Ex, **59**, 23: „Han gav den Jomfru Tro — dem baade til Glæde *og Ro*“; cf. **413** E 28, endmere tilsvarende vor Vise **72** D 130: „hende til Glæde, *sig selv til Ro*“; se andre Exempler paa de to Ords vante Combination **35** A 31, **155** A 15, **260** A 30 o.s.v. — I Lin. 1 bør „Tro“ udvides til „Ære og Tro“: sin „Tro“ har hun jo alt givet Hagen.

Drabet bedst formuleret A 28; denne Variant ellers ingensteds („i Midje veien“ **312** A 2). C 15 bør indskydes foran A 29, hvilken misbrugte Strophe her ikke kan erstattes ved nogen anden; efter Antydningen C 16 „Sivards Sværd“ bør Navnet paa Sværdet indsættes. Jeg giver altsaa Visen:

1. Sivard rider sin Fole glad:
Han tog ud Brynild, i Bjerget sad.
— *Kongens Sønner af Danmark.*

2. Han tog ud Brynild, i Bjerget sad,
* Gav hende Hagen for Stalbroderlag.

3. Brynild og Signild, de Jomfruer to,
De gik til Bæk deres Lin at toe.

4. „Hør du, Signild, Lege min:
Hvor fik du Guldring paa Finger din?“

5. „Saa fik jeg Guldringen paa Hand:
Den gav mig Sivard, min Fæstemand.

6. „Mig gav han den til Fæstensgave,
Dig gav han Hagen for Stalbroderlag.

7. Første Brynild den Tidend fraa,
Da gik hun i Loft og syg hun laa.

8. Brynild ligger i stærken Traa,
Hagen gaaer hende til og fraa.

9. „Hør du, Brynild, Kjæreste min,
Veed du ingen Raad til Sygdom din?

[10. „Er der Noget, du efter traaer,
Hvad end det koste, du skal det faae!"]

11. „Jeg veed ikke for min Sygdom Raad,
Uden jeg kunde Sivards Hoved faae."

12. „Hvor skulde du Sivards Hoved faae?
Hans Hals er haard som blanke Staal.

13. „Ham bider ikke Sværd opaa
Foruden det, han selver aa."

14. „Du gak dig for Sivard ind,
Du bed ham laane dig Adelring.

15. „Første han fanger det Sværd fra sig,
Jeg beder dig, du glem ikke mig!"

16. Hagen ganger for Sivard ind:
„Vil du laane mig Adelring?

17. „Du laan mig dit Sværd for Ære din
At ride Dysten for Jomfru min!"

18. „Sværd Adelring skal jeg dig faae;
De blodige Taare under Hjaltet staae.

19. „Laaner jeg dig mit gode Sværd,
Da fanger du Seir i hver en Færd."

20. Første Hagen det Sværd monde faae,
Da hug han Sivard Hovedet fraa.

21. Han tog det under sit Skarlagenskind,
Bar det i Loft for Brynild ind:

22. „Her haver du Sivards Hoved,
Du efter haver traaet!“

23. „Du lad mig ikke hans Hoved see!
Du gak i Seng under hviden Ble!

24. „Nu skal du have min Ære og Tro,
Baade dig og mig til Glæde og Ro!“

25. „Fuld lidet passer jeg paa din Tro!
For din Skyld vog jeg min Stalbroder god!“

26. Hagen han sit Sværd uddrog,
Brynild han i Midje vog.

27. „Min Stalbroder vog jeg og min Jomfrue;
End haver jeg den Tredie i Hue!“

28. Han satte Adelring mod en Sten:
Odden raadde hans Hjerte Men.
— *Kongens Sønner af Danmark.*

DgF. 375. Jon Remorsøns Død paa Havet.
376. Hr. Peders Skriftemaal paa Havet.

De to i DgF. efter hinanden følgende Viser ere sammenblandede paa en Maade, der forsaavidt ikke er haabløs, som man dog gjennem Gisninger nogenlunde vil kunne gjengive det oprindelige Billede af dem. Dr. Olrik har i sin ypperlige Indledning til **375** udførligt gjort Rede for Forholdet, som i Hovedsagen er, at den sidste, langt yngre Vise, meget stærkt har paavirket den første og derved totalt forandret dennes Physiognomi; rent viser dette sig formentlig i den skotske Vise om Sir Patrick Spens.

Forvanskningen i **375** er fælles for alle Opskrifter, ɔ: den er principmæssig hos den Tidsalder, som har optegnet Viserne. Jeg har under **126** omtalt denne Smagsretning; tragisk Heroisme forstod hin Slægt sletikke som den, der digtede Visen. En Uskyldigs Opoffrelse maatte ikke gjerne finde Sted; der skulde være en Orden i Alting, en Nemesis følgelig tildigtes og den Uskyldige hellere sværtes sort, uanseet at man derved muligviis forvanskede en historisk Begivenhed og plettede et historisk Navn. Desaarsag maatte Jon Remorsøn bekjende Misgjerninger, som minde om Herløvs i „Eventyr paa Fodreisen“ *), dømmes for disse og gaae overbord. Forfuskningen har imidlertid her som ofte det negative Fortrin

*) Landstad udraaber (S. 618) ved en af disse Stropher — vor **375** D 10 —: „Hvilke Tider og hvilke Sæder! Imidlertid“ — fortsætter han betænksomt — „maa vi erindre, at det i disse Viser ofte er stærke Sager og Overdrivelser, hvormed man søger at gjøre Indtryk.“ En Kaldsfælle af ham udtrykte engang noget Lignende med de Ord: „Græder ikke, kjære Sognebørn: det turde være Løgn Altsammen!“

i sin Keitethed, at den røber sig selv. Hvor mærkelig end Visens Moral tidt viser sig in puncto sexto, og hvor godt den end forstaaer at holde visse Ting ude fra hinanden, maa man dog ikke troe, at en Person, der bekjendte sig skyldig næsten i enhver Forbrydelse, sluttelig vilde kunne faae det Lov, som gives ham i den skjønne, ubestrideligt ægte Slutningsstrophe: „Kongen fanger aldrig hans Lige"; denne Strophe stempler Tilsætningerne eftertrykkeligt som saadanne. Til Dr. Olriks Redegjørelse har jeg kun Lidet at tilføie; paa eet Træk kunde han imidlertid have gjort opmærksom. I alle Overleveringer staaer een Ting fast, den nemlig, at Snekken er skyllet paa Land som Vrag (se A 1, B 18, D-E 1), hvisaarsag Besætningen, hvad A 15-17 udtrykkelig siger, utvivlsomt for Størsteparten har fundet sin Død i Bølgerne: Jons Domfældelse eller Selopoffrelse har følgelig ikke kunnet afvende denne Skjæbne. Men med dette Factum falder ethvert Motiv til Jons Dom saavelsom til dennes Præmisser, hans Bekjendelser. Vi kunne hermed trygt erklære disse for uægte. Dette Motiv har kun sin Rigtighed i **376**.

Visens Handling er øiensynlig en ganske simpel, ulykkelig Begivenhed, der netop paa Grund af sin Simpelhed kan tiltroes en historisk Baggrund: Kongen beordrer Hr. Jon til at gjøre en Søreise; ledsagende Fæller nære Betænkelighed ved i Øieblikket at trodse Vind og Sø; men for Hr. Jon gaaer Lydighed mod Kongens Bud foran ethvert andet Hensyn. Han lader lette Anker; de Andres Frygt viser sig grundet, de gjøre i Faren Jon Bebreidelser og klage; han selv seer Skjæbnen roligt i Øinene og gaaer under med Skibet. Dette er Alt; Fortællingen er ganske fordringsløs, kun betagende ved sin Stemning og ved den smukke Charakteristik af Jons Person.

Visen indledes øiensynligt med den nysnævnte A 1 som Stevstamme; i B er denne urigtigt Slutstrophe, medens D-E har den som A. Den fattes kun i C, som istedenfor har en Indledningsstrophe, hvori Kongens skriftlige Befaling udtrykkelig meldes, og som med saameget desto større Grund kan antages for tabt i de andre Opskrifter, som den meget nøie stemmer med den skotske Vises Begyndelse; kun et identisk Rim trænger her til at corrigeres. Handlingens følgende Gang kræver, som omtalt, her en Replik, der angiver de

Medreisendes Utilbøielighed til strax at adlyde Budet; den findes antydet A 2, bedst formuleret C 6. Naturligt efterfølges den af den vel bevidnede Strophe A 4, B 3, C 4. Videre følger Jons Replik, antydet A 3, B 2, vel formuleret C 2-3. Kun en af disse er nødvendig; mindst troværdig er den første ved sine tidt gjentagne Rim (§ 136); fuldendt i enhver Henseende er derimod C 3. „Flærd" er i Folkevisen et ἅπαξ λεγόμενον; men som velkjendt baade vest- og østnordisk sagtens troværdigt nok. Herefter følger Jons kategoriske Befaling til at seile, A 5, nok saa godt formuleret i „Ismar og Benedict" (**474** A 14), hvor Strophen er ganske overflødig. Uveiret reiser sig, bedst fortalt C 7 (forvansket A 9), hvor den Fortællingen uvedkommende Hagen Styresmand (Reminiscens fra **74**) bør erstattes ved „Hovmænd"; øiensynligt er Meningen, at de Medreisende jamre sig, og kun Jon beholder sin mandige Fatning. Deres Fortvivlelse vender sig til en Anklage mod Jon i Stropherne A 7-8, gjentagne C 9-10, af hvilke kun en er ægte. En Strophe, der som Modsætning fortæller Jons Holdning, synes at foreligge i A 10; „som Fruer havde skaaren hans Haar" synes her at skulle sige, at han ogsaa i det Ydre har bevaret sin Elegance til det Sidste. Udtrykket er iøvrigt ikke helt umistænkeligt (se **218** A 25 etc.; uægte **325** Aa 21); nok saa troværdigt vilde her være: „han taled et Manddomsord".

Vi komme til Jons Replik B 10, D-E 6, Visens skjønneste og eiendommeligste Strophe; der kan imidlertid være Grund til forud for denne at indskyde en anden som Overgangsled, nemlig A 12. Denne Strophe findes gjentagen i alle fem Opskrifter og haves ydermere som **376** A 10, Afz. **30** II 7, men er i begge Viser lige meningsløs. Ganske ulogisk er jo dog den Tanke: „Jeg har gjort Alt, hvad jeg kunde af Ondt; men at en Straf skulde ramme mig derfor, er aldrig faldet mig ind." Mening kommer der kun i Strophen, hvis man antager, at dens første Linier med en let Ændring have sagt det stik Modsatte: „Jeg er mig ingen Dødssynd bevidst, hvorfor min Skjæbne just skulde blive mig haard." Da der ingen Tvivl kan være om, at en sen Forfaldstid har paadigtet Jon hans Forbrydelser, have vi al mulig Grund til at troe, at dette til en Begyndelse er gjort ved den meget nærliggende Forvanskning af denne Strophe, der senere er sup-

pleret med Sidestykker fra **376**. Optage vi Strophen i den Form, hvori den faaer Mening, have vi en god Overgang til B 10.

Naturligt følger B 11, gjentagen C-E, bedst formet E 7. Lad mig i Anledning af Dr. Olriks Bemærkninger (VI, S. 378-79) disse Stropher betræffende gjøre opmærksom paa, at Skriftemaal og aaben Bekjendelse ere vidt forskjellige Ting, der gjensidig udelukke hinanden. I **375** gaaer Hr. Jon til Masten med de Ord: „Jeg skrifter mig for det Seiletræ; Vorherre lyder derpaa", ɔ: han søger det Sted, hvor der i Øieblikket er mest Ro, idet han med Døden for Øie efter Evne opfylder Religionens Forskrifter. *Kun* Gud hører ham: selve Skriftemaalet fortælles ikke, og netop det Faktum, at han skrifter for *Masten*, udtrykker bestemt, at intet Menneske modtager det. I **376** er Forholdet det stik modsatte: Loddet træffer som en Gudsdom Ildgjerningsmanden, og rystet derved vedgaaer han, at Straffen er retfærdig, idet han lydt for Alle bekjender sine Forbrydelser. Om „Skriftemaal" er her sletikke Tale, og Visens Titel i DgF. forsaavidt misvisende.

Om de følgende Stropher kan neppe være nogen Tvivl. Tænkeligt var i og for sig, at Jon kunde sende sin Fæstemø eller Hustru en sidste Hilsen og give hende Raadighed over hendes Haand. Men de to Stropher A 13-14, der gjentages i **376**, ere uimodsigeligt sammenhængende og complementære. Vi have, som det synes, med en historisk Vise at gjøre; i denne er det plat utænkeligt, at Jon paa en Reise i Kongens Ærinde skulde ville sende sin Moder en løiet Trøst efter en Katastrophe, som ikke kunde forblive uspurgt. Disse Stropher have kun hjemme i den eventyrlige og sene **376**.

Tilføies kan endnu E 14, der ikke kjendes andetsteds, og som charakteriserer Jons rolige Omsigt til det Sidste. Slutningen gives naturligt af A 15-17, af hvilke 15 og 16 bør ombyttes. Sidstnævnte Strophes Lin. 1 er en Reminiscens fra **7**; Tallet maa formindskes.

Visen lyder altsaa:

Snekken hun ligger paa Lande
Og Græsset under hende groer;

Hende styrde aldrig saa rask en Hovmand,
Siden hende styrde Hr. Jon;
Men Søen tager saa Mangen.

1. Kongen han sidder i Ribe,
Og skriver han Breve fra sig:
„Jeg beder eder, mine gode Hovmænd,
I gjør eder rede for mig."
Men Søen tager saa Mangen.

2. Det da var de Hovmænd,
De slog deres Øien til Sky:
„Ihvo som Søen vil seile i Dag,
Kommer aldrig levend til By.

3. „Iaften ville vi drikke,
Men vi kunne Øllet faae;
Imorgen ville vi seile,
Om Børen blæse maa."

4. Det var Hr. Jon Remorsøn,
Han gjorded sig med sit Sværd:
„Ihvo som ikke vil seile i Dag,
Han tjen sin Herre med Flærd."

5. Det mæled Hr. Jon Remorsøn,
Han tren i Fremmerstavn:
„Vinder I op de Seil i Raa
Nu i Vorherres Navn!"

6. De var ikke kommen langt fra Land,
De Bølger legde fra Grunde;
Alle da sad de Hovmænd,
Saa saare deres Øien runde.

7. „Hvor er nu Jon Remorsøn,
Imorges slog saa stort?
Han holde nu selv i Hænde Tov;
For nu gaaer Seilet bort!"

8. Hver den Bølge paa Grunden løb,
Hun løb over Budsens Bord;
Alt sad Hr. Jon Remorsøn,
Som Fruer havde skaaret hans Haar.

9. „Ikke lokked jeg Enker,
Og ikke daared jeg Mø;
Det kom aldrig mig i min Hu,
Jeg skulde paa Vanden døe.

10. „Vi ere saa langt fra Landen,
Præsten kan vi ikke faae;
Vi skrifter os for det Seiletræ:
Vorherre lyder derpaa."

11. Det var Hr. Jon Remorsøn,
Faldt paa sine baade Knæ;
Saa gjorde han sit Skriftemaal
Alt for det Seiletræ.

12. Det var Hr. Jon Remorsøn,
Bandt paa sig Poser tre:
„Ihvo som jorde vil mit Lig,
Skal ikke fattig døe." —

13. De vare vel syv og tyve
Udaf de Kongens Mænd;
Der kom ingen til Land af dem
Uden en liden Smaadreng.

14. Nu ligger Buds for Boringholm,
Vragen for striden Strøm;
Vi beder for de sellige Lige,
Dem Søen haver i Gøm.

15. Ganger vi os om Kirkegaard
Og beder vi Christ hin rige:
Gud have Hr. Jon Remorsøn;
Kongen fanger aldrig hans Lige.
Men Søen tager saa Mangen.

I Modsætning til Jon Remorsøn. der utvivlsomt tilhører Visedigtningens Glanstid, og, hvis „Jon Regmodsøn“ tør antages for Heltens rette Navn, endogsaa dennes tidlige Periode, — er „Hr. Peders Skriftemaal“, trods selve Motivets Ælde, Digtning fra en senere Tid; Texten, som i sin oprindelige Form ikke helt fattes Værd, er i Overleveringen grundigt fordærvet. Et kort Overblik over dens Bestanddele vil vise dette. Visen foreligger i en eneste ældre Optegnelse, hvortil kommer et Brudstykke paa fire Stropher, endvidere i et Utal af moderne, danske, svenske og norske, der indbyrdes næsten ere enslydende og i Enkelthederne saa godt som værdiløse. Charakteristisk er i Begyndelsesstrophen en Linie, der viser sig meget fast: „Og kruset haver han Haar“. Kruset Haar er et svensk Træk (se § 321 b), der paa Dansk kun findes **267** F 1, her tilmed i dets mest eiendommelig svenske Form, — samt **101** B 14 og **305** A a 25; begge de sidstnævnte Viser kunne med god Grund formodes at være indvandrede fra Sverig. Det samme er maaske Tilfældet med **376**.

Den gamle Optegnelse, vor A, har, som sagt, liden Oprindelighed. Dens Str. 2 bygger i Rimformen paa en uvedkommende Reminiscens: se **54** A 43 (§ 202 a); noget bedre formede ere dens andre Redactioner. Man kunde fristes til at stryge Visens to første Stropher som uorganiske; men Traditionen er her meget fast: deres Mening synes at være, at Misdæderen endnu paa det Sidste har modtaget en Advarsel, som han trodser. 3 fremviser en lignende Reminiscens; cf. **32** A 45. 4 se Sidestykker **68** F 13-14, A 15 etc., der som toliniede vise en ældre Form. 5 ligeledes toliniet i den utrykte Vise „De søfarende Mænd“. 6 synes original, om end yderst triviel i Formen; 7 er derimod Reminiscens fra **11** A 37. 8 er formet efter **7** D 6; 9 som vistnok ogsaa 10 Ran fra **375**. Egne for Visen ere Stropherne 11-13 (14 er rent Vaas); men derefter fattes her som overalt en tilforladelig Slutning. 15 er en oftere gjentagen, her uoprindelig Strophe, se saal. tol. **337** B 28, firel. **74** A 27 (§ 202 b). Resten literært Makværk: 16 cf. **218** A 30; 17 cf. **336** A 1 samt **182** C 22. 18 er rimløs; 19 cf. **61**, 10 samt Vedels Tilsætning **153** c 17; 20 Fællesstrophe. Omkvæd findes ikke uden — lidet troværdigt — i den norske Variant, identisk

med vor **375** B D, samt i vor A B det, som vi have henført til **375**. Til Raadighed haves imidlertid fra **375** nogle Stropher, der utvivlsomt tilhøre vor Vise, nemlig B 5 og 7 (B 6 er en Reminiscens andetsteds fra: cf. **336** B 13), C 11-13, D 3-5, ligeledes D 9 (Afz. **30** I 16); ogsaa viser D 10 en bedre Redaction end **376** A 11. Visen, som den efter Omstændighederne kan blive, lyder altsaa:

1. Hr. Peder ganger i Gaarde;
Kruset haver han Haar;
Alt spurde han sin Fostermoder ad,
Hvad Skjæbne han skulde faae.
Mit skjønne unge Liv, hun ganges
mig aldrig af Hove.

2. „Ikke døer du paa Sotteseng,
Og ikke bli'er du slagen i Strid:
du vogt dig vel for Bølgen blaa,
Saa holder du vel dit Liv."

3. Det var Herre Peder,
Han lader en Snekke boe;
Femten var de Tømmermænd,
Som der lagde Vind opaa.

4. Stavnen var af hvide Hvalsben,
Og Masten var ligesaa;
Fløien var af det røde Guld,
Som sad der oven aa.

5. Det var Herre Peder,
Han styred sin Snekke fra Land;
Han glemte Gud Fader i Himmerig
Og saa den Hellig Aand.

6. Der de kom paa vilden Hav,
Skibet vilde ikke skride;
Det da spurde Herre Peder,
Hvi det maatte ikke lide.

7. Mælte det den Styresmand,
Og sagde han da saa:
„Vist er her en syndig Mand,
Men Skibet vil ikke gaae.

8, „Vi ville kaste vor Lod omkring
Og see, hvem den falder paa:
Er her Nogen forbandet af os,
Han maa for Borde gaae.“

9. Det var Herre Peder,
Han talde til lidel Smaadreng:
„Du hente mig frem mit Tavlebord,
Lad Retten have sin Gang!“

10. Saa kaste de deres Lodder,
Og Lodden den faldt saa:
Det var Herre Peder selv,
Der skulde for Borde gaae.

11. „Kloster haver jeg brudet,
Og Kirker haver jeg brændt,
Saamangen stolt Jomfrue
Fra Hæder og Ære skjændt.

12. „I Skoven haver jeg vandret,
Drevet baade Ran og Mord,
Og mangen ærlig Bondesøn
Gravet i heden Jord.

13. „Kommer der Nogen til Land af eder,
Og spør min Fostermoder til mig,
Da siger, jeg tjener i Kongens Gaard;
Bed hende glæde sig.

14. „Kommer der Nogen til Land af eder,
Og spør min Fæstemø til mig,
Siger, jeg sank for striden Strøm;
Vel maa hun mandgive sig.“

15. Det var Herre Peder,
Sprang ud for Bølgen blaa,
Tog han saa den mørke Sti,
Der neder til Bunden laa.
Mit skjønne unge Liv, hun ganges
mig aldrig af Hove.

EFTERSKRIFT

S. 7 findes en Bemærkning om Negationen „ei“; jeg beklager, at jeg, medtagen af Sygdom og forhindret i rigtigt at bruge mit Materiale, nedskrev den skjøndt vidende, at den ikke var fuldt korrekt; ved et Uheld blev dens paatænkte Korrektion siden glemt og lod sig under Trykningen ikke godt anbringe. Forholdet er, at jeg ingensteds kjender Ordet som constateret i Visernes egentlige, fortællende Text, hvor „ikke“ principmæssig sees brugt, selv hvor „ei“ rhythmisk vilde være langt heldigere. Derimod findes „ei“ oftere i Omkvæd. Se saaledes, foruden de nævnte **83** A og **392** A-D (= **141** A-E), endvidere **53** A (B: „ikke“), **75** A og C, **117**, **397** A, o. s. v. Den Slutning, der heraf maa drages, er utvivlsomt, at „ei“ har Hævd fra gammel Tid og har holdt sig paa særligt velbeskyttede Steder, men af en senere Tid er bleven vraget i den stærkt fluktuerende Textbestanddel.